

శ్రీహయగ్రీవానమః.

అప్పకవీయము - ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీయున్భూమియు నాగ్రబ్రాచినిబ్రతీ * చిక్కుకి నీదేవిస ।
త్యామోషామణియున్ హూతుకతసే * యన్తుంగలన్తోడ్పుంగే ।
ల్లోయిందార్జ్యమరుత్సుతుల్గొలువశ్రీ * దుండేలునాప్రోలిమో
మైయాకామెపలిన్వసిండు హరిని * త్యంబున్ముంబ్రోవుతే ॥

తే-గీ॥ కమలయందునుదనరూపు * గాంచియలిగి

యాత్మతరళాంతరమునని * జాధినాధు ।

తనువతఁడుచూపంగనిచిత్త * మునఁజెలంగు ।

నట్టికొన్తుభమణిహృద * యమునఁదలఁతు ॥ ౨ ॥

క॥ వననిధినందన కుయ్యెల । యనువునఁదనరారివారి * జాతువివక్ష

బుననెప్పువై జయంతి । వనమాలికనాకొసంగు * వాగ్విభవంబు ॥ ౩ ॥

తే-గీ॥ కొన్తుభంబునువనమాలి * కయునుదనకు । దిగువగాలచ్చి నెసలిపై * ది

ద్దినట్టి । తిలకమునకుసమంబుగా * వెలయునట్టి । చక్రిశ్రీవత్సచిహ్నంబు * సంస్క

రింతు ॥ ౪ ॥ మ॥ ధరఁగాళిందితటంబునంగలుగుబృం * దాకాననాంతంబునం

బరితోషాతిశయాళుమోహమునగో * పస్త్రీమణుల్ గుంపులై । హరిజేరం

జనుదెంతురెందుఁజనునం * చానాదమాలించిన । త్వరయానంబులతోడన

ట్టిమురళి * వర్ణింతునిష్ఠ * ప్రికి ॥ ౫ ॥ సీ॥ పాంచజన్యంబనఁ * బరగిడై త్యా

రాతియెడమనుబయి కేల * నెనఁగునెద్ది । మొగిసుదర్శననామ * ముననుమాధ

వుదక్షిణాగ్రహస్తంబున * నమరునెద్ది । కొమోదకీసంజ్ఞ * గనికృష్ణుడాపలిరెం

డవకరమున * నుండునెద్ది । నందకంబనుపేర * నారాయణునికుడికిందటిచేవె

లుఁ * గొందునెద్ది ॥ తే-గీ॥ శార్ఙ్గమనఁదనరారికే * శవునివామ । బాహుయుగ

మూలమునఁగను * పట్టునెద్ది । యట్టిహరియైదుకైదువు * లబ్ధచక్రఃఖనగదా

ఖడ్గచాపముల్ * మనుచుమమ్ము ॥ ౬ ॥ తే-గీ॥ కాలమేఘమునందుఁబ్ర * కాశ

మొందు । కాటుమెటుఁగుతెలుంగునఁ * గైటభారి । యంసములపై వెలుంగువీ *

తాంబరంబు । బంగరుచెలుంగుమాకుశు * భంబులొనఁగు ॥ ౭ ॥ క॥ బాలతమా

లాగ్రమునం । గ్రాలుశచీనాథుకార్ము * కంబోయనఁగా । నీలఘనదేహుడగు

ను * పార్వతిమెచ్చుశివుండలంచెదన్ || ౨౦ || చ || పరిణయవేశయందుఁదన*పా
దముఁబట్టియుసన్నెకంటిపైఁ | దిరముగమోపికంతునకుఁ * దీరెఁగదాపగ
యంచునీలకం | ధరుఁడుదరిస్తితుఁడగుటఁ*దద్వలయాహిఫణాగ్రరత్నసుం |
దరముకురంబుసంగనియె*దన్తుదమందుభవానిఁగొల్చెదన్ || ౨౧ || చ || తనుఁగ
నియొక్కయెత్తుననె*దక్షజయున్నిటలాక్షుఁడున్తుదం | బుననిరుచెక్కొలుం
గదిసి * ముద్దుగొనంగ నెకింతనెమ్మొగం | బనువుగ వెన్క-కుందిగిచి * యత్నవి
హీనపరస్పరాస్యచుం | బనములుదల్లిదండ్రులకుఁ*బన్నగఁగూర్చుగజాన్యునె
న్నెదన్ || ౨౨ || చ || జనకునిఁగొల్వవచ్చునల*చామరకర్ణునితేజినందివా | హను
ముకుటాహిఁగాంచిభయ * మందిపిటిందికిఁబోవఁజూచినం | దనశిఖిమావుదీ
కొలిపి*దానిభయంబుహరించిపూర్వజా | తునకుముదంబొనర్చుగుహలు*దుర్ధ
రశక్తివహున్భజించెదన్ || ౨౩ || క || హరిశిఖియమదైత్యాంబుప | మరుద్ధనపశి
వులిభాజ*మహిషనరాంభ | శ్చరహరిణపుష్పకవృష | ప్రరుచిరవాహనులుమ
మ్ము * రక్షింతురొగిన్ || ౨౪ || క || రవిశశికుజబుధసురగురు | కవిభానుజరాహుకే
తు * గణములునాకుం | దవిలిఘటంబుననుండుచు | సవనిత్తురుగాతనకల *
సంపదలెపుడున్ ||

౨౫

క వి స్తు తి.

సీ || వల్క్రికభవుపాద*వనకుహంబులుగొల్చిసాత్యవతేయుపూ*జనముసల్పి |
భట్టబాణునివచః*ప్రాభవంబుగణించికాళిదాసునికిరు*గేలుమోడ్చి | పండి
తాగ్రేసరు*దండివక్కాణించిభవభూతివాక్యజృం*భణముమెచ్చి | జయదే
వునకున్మమస్కారంబుగావించిమల్టాణుహృదయస * ద్భముననుంచి || ౨౬ || తే ||
చోరుఁగడుఁబ్రస్తుతించిమ*యూరునెంచి | మాఘభూషించిభారవి*మదిఁద
లంచిహీరునకుఁమొక్కికవితావి*హారమతుల | నితరవిద్వత్ప్రకాండుల*నతు
లుచేసి || ౨౭ || సీ || శబ్దశాసనుపాద * జలజంబులుభజించియుభయసత్కఃమి
త్రతు*నభినుతించి | శంభుదాసునకునం * జలివేడ్కనెనరించినహజపాండిత్య
ని*సంస్కరించి | సకలవిద్యాసనా * ధకవీండ్రుఁగొనియాడిసౌజన్యజేయువా*
క్సరణిఁబొగడి | తగనాంధ్రకవితాపి * తామహువర్ణించినుజనవిధేయుహ
చ్చుగనుతించి || ౨౮ || తే-గీ || రామరాజవిభూషణ*రత్నఖచిత | చారుమస్తకలా
పాది*హారివాక్య | గౌరవముపెక్కుభంగుల * గణనచేసి | పిదపనితరాంధ్రక
వులకుఁ*బియమువలికి || ౨౯ || తే-గీ || కాళిదాసమయూరాది*కవులకై నఁగల

౪

అ'ప్ప క వీ య'ము.

పుతప్పలనంగన*నన్యులకులేవెదిద్దదగుపట్లదిద్దుడు*దిద్దరానియెడలనానె
రములుక్షమి * యించుటొప్పు || 30 || ప || అనివర్తమానకపులంబార్ధించి ||

క || వినదగువెండియుబొత్తము | గనదగుబుధజనులనడుగ*గాదగు
గాకెందునుదెలియనిపట్టునదప్పనవలదనిభావిజనులకంజలిమోడ్తు || 31 ||

గురుస్తుతి.

సీ || ఆదినిరెండవ*వేదంబుచెప్పినమార్తీసర్వన్నగ్ర * మస్వరాది | దరువా
తశబ్దశా*స్త్రముజదివించినకాండూరగిరిదేశికప్రకాండు|నామీదసకలసి
ద్ధాంతములైలిపినధీరవర్యులబ్రధాని*సూరభట్టు | వెసనన్నులక్షణ*వేత్తగా
వించినఘనుమంచికంటియో*బనకవీంద్రు || 32 || తే-గీ || స్తార్థకర్తంబులెఱుగిం
చి*సభలబూజ్యు | జేయునలకొలచలమలసింగనార్యు | నాగమములుపదేశిం
చినట్టిరాజయోగివర్యునిదలతువిద్యాగురులను || 33 || క || అనియిష్టదేవతా
స్తుతి | యనుసకలకవీంద్రులనుతి*యునుగురునుతియు | వినయమునసలిపితె
లుగున | ఘనకావ్యంబొకటిసేయ * గాదలచుతటి || 34 ||

33

స్వప్నప్రకారము.

సీ || ధాతరెండవపరా * ర్థముననాదిదినంబుపగటివరాహక * ల్పంబునందు
మహితవై వస్వత*మనువేళదేశంబులర్ధింపనై నమ*హాయుగమున | గలినమ
యంబున*దొలిచరణంబునమానితంబగుచాంద్ర*మానమునను | శాలివా
హననామ*శకమునగజశైలశరసుధాకిరణుల*సంఖ్యనడవ || తే-గీ || పంగజుబ్ధం
బుననుదక్షి*ణాయనమున | జలధరర్తువుమొదటిమా*సంబునందు | బహుళము
నదేవకికేజక్ర*షాణివుట్టి | నట్టియష్టమిసనుదేర*నధికభక్తి || 35 || సీ || చక్రవా
ళాంతర*క్షౌమధ్యసంస్థితదైవతగోత్రంబు * దక్షిణమున | లవణాబ్ధివేష్టిత*ల
క్షయోజనసువిస్తారజంబూద్వీప*తలమునందు | భరతవర్షంబున*భరతఖండం
బునమంగళోర్వినిగర్త*మహితభూమి | మలయవింద్యాచల*మధ్యంబునను
గృష్ణయామ్యతీరమునబ్రహ్మశ్రమమున || 36 || తే-గీ || దండకాటవినాంధ్రాభి*
ధావపుణ్య | దేశమునశ్రీగిరీశాన్య*దిశనుగొండ | వీటిపడమటదంగెడ*విష
యమునను | గామెపల్లినిగోపాల*ధామమునను || 37 || క || కల్పోక్తమార్థము
నసం | కల్పముగావించిగోపి*కావిభుపూజల్ స్రవ్విమదినతనిపదములు | నిల్చి
పురాణార్థగోష్ఠి * నిశగడపునెడ || 38 || సీ || మిగులజేతులరెంట * మేటిశం
ఖంబునుజట్టుగైదువయును*బట్టువాడుముద్దులగుమ్మల * ముద్దియలిద్దఱు
కైతుండలిడనీటు*గలుగువాడుబంగారుచెఱుగుల * పచ్చనిహంబట్టుదుప

ప్రథమాశ్వాసము.

౫

టివల్లెవా * టొప్పువాడుహారకేయూరమం * జీరకోటీరాదిభూషణంబులు
చాలఁ * బూనువాడు ||౪౦|| తే-గీ|| నుదుటఁగస్తూరితిలకంబు * పైదలు
వాడు | తలఁచిచూచిననాకుల * దైవమగుచుఁబొలుచునాకులదైవంబుఁ
బోలువాడు|నిలిచెనెకరుఁడునాదుముం * గలనుగలను||౪౧|| వ|| ఇట్లునిలి
చిన||క|| కరములురెంటనుదాల్చిన | పరికరములుచూచియతనిఁ * బరమే
శునిఁగాఁ || బరికించిలేచివలగొని | మురియుచు సాష్టాంగదండ * ములొ
నర్చివెసన్||

౪౨

భగవద్వాక్యము.

ఆ-గీ|| మోడ్పుకేలుఫాల * మునఁజేర్చుకొనియున్నఁ | గరుణనతఁడు
నన్ను * గాంచిపలికె | నన్నెఱింగివంద * నంబొనర్చితివాత్త | మెప్పువుట్టె
నీదు * మెలఁకువకును||౪౩|| ఉ|| ఈయువతుల్ రమాధరణు * లేనుబయోరు
హపత్రనేత్రుఁడన్ | నీయెడఁగూర్చిగల్గిధర * ణీదివిజోత్తమవచ్చినాడస్వ|
శ్రేయసమబ్బునీకునిక * సిద్ధమునన్నయ ఫక్కియాంధ్రముం | జేయుము
మాయనుగ్రహము * చేగలచ్చెరువదిమెచ్చగన్ ||౪౪|| క|| వినియునుగని
యునునెఱుఁగని | ఘనఫక్కిం దెనుఁగుజేయ * గానెట్లగునా | కనవలదు
దానిలక్షణ | మునునీకదిగలుగుచంద * మునువినుమింకన్||

౪౫

గ్రంథప్రభావము.

తే-గీ|| ఆంధ్రశబ్దచింతామణి * వ్యాకరణము | ముందు రచించిత
త్సూత్ర * ములఁదెనుంగు | బాసచేజెప్పెనన్నయ * భట్టుదొల్లి | పర్వము
లుమూఁడుశ్రీమహా * భారతమున ||౪౬|| స|| ఆసమయంబున|| తే-గీ|| భారత
ముఁదెనుఁగించుచుఁ * దారచించి | నట్టిరాఘవపాండవీ * యమునడంచె|
ఛందమునడంచనీఫక్కి * సంగ్రహించె | ననుచుభీమనయెంతయు * నడచె
దాని ||౪౭|| వ|| తదనంతరంబ|| ఉ|| ఆదినిశబ్దశాసనమ * హాకవిచెప్పినభారతం
బులో| నేదివచింపఁగాఁబడియె*నెందునుదానినెకానిసూత్రసం | పాదనలేమి
చేదెనుఁగు*పల్లుమఱొక్క టిఁగూర్చిచెప్పఁగా| రాదనిద్రాక్షవాటికవి*రాక్ష
సుఁడీనియమంబుఁజేసినన్||౪౮|| క|| ఆమూఁడుపర్వములలో| నామాన్యుఁడు
నుడువుతెనుఁగు*లరసికొనికృతుల్ | దామురచించిరితిక్కను|ధీమణిమొద
లైనతొంటి*తెనుఁగుకవీంద్రుల్ ||౪౯|| తే-గీ|| రాజరాజనరేంద్రత*నూజుఁడా
ర్య|సఖుఁడుసారంగధరుఁడుశై * శవమునందు | నన్నయరచించునెడఁబఠ*నం
బొనర్చె|నన్యులెవ్వరెఱుంగరీ * యాంధ్రఫక్కి||౫౦|| క|| అతఁడుదనకాళ్లుచే

తులు|మతిచెడిజనకుండుదలుగ *మ త్సేన్ద్రునిసంగతినవిగ్రమ్మటమొలచి
 స|క్షితిసిద్ధులగలసియొక్క*సిద్ధుండయ్యెన్ || ౫౧ || క || ఆలోకనుతుఁడుమొన్న
 టి|కీలకసమనామతంగ*గిరికడ నెసఁగెన్ | బాలసరస్వతులకునతఁడొలిచె
 నుఁగుటీకదాని * కొప్పుగఁజేసెన్ || ౫౨ || క || ఆదినిభీమకవీంద్రుఁడు | గోదా
 వరిలోనఁగలిపె * గుత్పితముననా | మీఁదటరాజనరేంద్ర | త్పైదయితుని
 పట్టిదాని * మహివెలయించెన్ || ౫౩ || క || ఇలనెనుబదిరెండాఠ్యలు | గలిగిప
 రిచ్చేదపంచ * కంబునందగునీ | విలసితఫక్కిమతంగా | చలవిప్రునివలన
 నీమ*సదసముఁజేరున్ || ౫౪ || క || ముసునారాయణధీరుఁడు|దనకుసహాయుడుగ
 సంస్కృతమువాగనుశా|సనుఁడురచియించెదానిం|దెనుగింపఁగనీకుదోడు*
 నేనిపుడగుదున్ || ౫౫ || క || సురభాషయందునల్పాక్షరములబహుసూచితా
 ర్థ*సారములిమిడింతురునూత్రంబులనవివిస్తరముగఁదెనుఁగింపకున్న * దర
 మేతెలియన్ || ౫౬ || తే-గీ || నారికేళపాకంబుగా*నన్నయకవి|ప్రక్రియాకాము
 దినిముట్ట*బలికెఁగానఁ | గేవలాంధ్రులుగానరా * త్రోవనీవు | గోస్తనీపా
 కమైయుండఁ * గూర్పవలయు || ౫౭ || తే-గీ || శబ్దశాసనుండు * సంస్కృతగ్రం
 థంబు | గానఁదెలుఁగుమాట * గలయరామి | లక్షణంబెకాని * లక్ష్యమొ
 క్కటియును | బలుకకునికిఁదెలియఁ * బడవుకొన్ని || ౫౮ || తే-గీ || ఒక్కసూ
 త్రంబువలనస * ముద్భవించు | శబ్దములులెక్కవెట్టంగ*శక్యమగునె | నలు
 వ్దకై ననుబలుకులే*జెలువకైన | నైననెఱుఁగింపుమొకకొన్ని*యొననీవు || ౫౯ ||
 చ||తమణనుసత్కవీంద్రులుపు*రాణచయంబితిహాసపజ్జికా| వ్యములును
 దొల్లియొననిపు*డై ననుముంగలనైనదీనిసూ | త్రములనుదక్కవేటొకవి*ధం
 బుననాంధ్రముఁజేయఁజాలమిన్|క్షమఁదెనుఁగింపుదీననవి * పర్వముఁజేయు
 ఫలంబునీకగున్ || ౬౦ || క || తాతనయునూత్నదండియు | నీతెనుఁగులక్షణం
 బా * కించుకయొనన్ | జేతఃప్రౌఢిమఁజెప్పిరి | త్పైతలమునదీనితెలుఁగు * గావ
 వియొల్లన్ || ౬౧ || తే-గీ || ఆంధ్రభాషామహాకాన * నాంతరమునసంతతంబును
 శబ్దాప*శబ్దసరణులెఱుఁగ నేరకమదిసంశ*యించు తెలుఁగు | కవులునుపథం
 బులిందునుఁగాంతరిలను || ౬౨ || తే-గీ || కవులకుపకారమగుటచే*గలుగునుకృ
 త|లాభమందునునగుసద్య*శోభివృద్ధి | దానసమకూలునాకప * దంబుదీనిఁ |
 దెనుఁగుఁగావించుకంటెశో * భసముగలదె || ౬౩ || తే-గీ || ధరణినీకునిష్ఠ * దైవమొ
 ప్పుడుఁగామె | వల్లెనున్నచక్ర * పాణియగుట | సంకితంబుదీని * నతనికిఁజే
 యుము | విప్రవర్యమాకు * వేలుగలదె || ౬౪ || చ || అనియతఁడానతిచ్చిచన

నంతటమేల్కనినాల్గుదిక్కులుం | గనుంగొనియమ్మతంబుగుతు * కంబును
డెందమునంబెనంగవే | గినగలకేదిబద్ధమని * కేరుచునుండెడు వేళనామ
తం | గనగనివాసిపుస్తకని * కాయధరుండొకరుండువచ్చినన్ || ౬౫ || క || అవి
పునతిథిగానం | భావించిభుజింపఁబెట్టి * భాషించునెడన్ | దావిశ్వశ్రేయయ
నుచు | నీవచనమునడువనెచటి * దిదియననతఁడున్ || ౬౬ || క || నన్నయబట్టియ
ములో | నెన్నగఁబ్రథ మార్యగాదె * యాపాత్తములో | నున్నవియవి
యెనుబదిరెం | డన్న మహాద్భుతముఁబొంది * యపుడెల్లరకున్ || ౬౭ || వ ||
మదీయస్వప్నవిధంబంతయుఁ దేటపడ నెఱుంగించిన నాళ్లరించినకలజనంబు
లునానందంబుఁబొంది రందుఁగొందఱు మాతృసంబంధులమదీయబంధువు
లుగూడఁగులసింధుసాగంధిక బంధులునుగృతప్రబంధులునునీతియుగంధరు
లునుగావుననాకిట్లునిరి || ౬౮ || క || పొరిఁగాంచుటచేమోక్షము | సిరిచేసర్థంబు
దాత్రిచేభూమియుశం | ఖరథాంగమ్ములవిజయము | విరచింపుమటన్నకృ
తిని * విద్యయఁగలుగున్ || ౬౯ || ఆ-గీ || శ్రేయమబ్బునంచుఁ * జెప్పెవిష్ణుఁడ
నంగ | మించికలయటంచు * నెంచనేల | నతఁడుసెప్పుమన్న * దితనిచేని
ప్పుడు | గడిగెనిదియెసాక్షి * గాదెమనకు ||

20

వ || అదియునుంగాక ||

కర్తృవం శావతారము.

సీ || శ్రీవిష్ణునాభిరా * జీవసంభూతుఁడేవసుమతీసురునకు * వంశకర్తారా
మాయణామర * భూమిరుహాబ్ధియేవితతాగమాంతసం * వేద్యగురుఁడు | క
శ్యపాత్రివశిష్ఠ * గౌతమభృగువులేసూనృతభాషణు * జోడువారు | పృథుల
శస్త్రకళాధు * రీణుఁడేగురుతపోరాశికిఁ * గూర్తిపట్టి || ౭౦ || తే-గీ || యతఁడుదన
రారుసర్వలో * కైకయోగ్య | తారకాపథవర్తివి * స్తారకీర్తి | డురితకర్తపరి
త్యాగి * పరమయోగి | ధరగుణస్థానిశ్రీభర * ద్వాజమాని || ౭౧ || తే-గీ || అమ్మ
హామానిగోత్రాబ్ధి * నవతరించి | తమ్ములునుదానునన్యోన్య * తనుదనర్చి |
తమ్ములనెపేరుననెసోముఁ * ద్రస్తరించు | నౌరసోమాహ్వాయుఁడుకాకు * నూ
రిఘనుఁడు || ౭౩ || తే-గీ || అతఁడుమధురసుబుధసమూ * హములఁదొడరి | వేద
శాస్త్రపురాణాది * వాదములను | గాకునూరిఁటిఁజేసిన * కారణమునఁ | గా
కునూరింటివాడన * ఘనతఁగాంచె || ౭౪ || సీ || బాలుఁడై కాశికాపట్టణంబున
కేగిబ్రహ్మేంద్రునెద్దశా * స్త్రీములుచదివె | బ్రహ్మ రాక్షసుతోడఁ * గ్రమ
ముచెప్పుబడికట్టిపగండభా * గంబునెందెసరికొండసీమలో * సంతరించెనుగా

స్వతులఁబోలు *ప్రాజ్ఞులుగలరే॥౯౭॥క॥ఎక్కడిమతంగపర్వత | మెక్కడికా
మెపలిసుకవు *లీలోలేరే॥గ్రక్కుననిదిదెనుఁగింపక | దక్కుటననుధన్యుఁజే*
యు*తలఁపుననేమో॥ ౯౮॥ క॥ ఆతిక్కనముఖ్యకవి|వ్రాతముచేసీ తెలుంగు
వ్యాకరణముధా | త్రీతలమునఁనెగడునంత|రూఢితంబై తెనుఁగుగాక*పోవు
టలెల్ల॥౯౯॥వ॥మత్పురాతనజననఘనతరతపోవిశేషంబువలన నకదాయ
నిచింతించినితాంతసంతుష్టాంతరంగుండనై ॥ ౧౦౦॥తే-గీ॥ తనయనుగ్రహ
మునఁజెప్పు*మనుచునిన్న | గలనువచ్చినహరితానే* కలఁడునాకుఁ|దెలియ
నిపదంబులెల్లనుఁ దెలుపనింక | శంక సేయంగవలదని* సమ్మతించి॥౧౦౧॥వ॥
ముందుబృందారకభాషనశేష విద్యాజలజాసనుండగు శబ్దానుశాసనుండు
సంక్షేపంబుగాఁగూర్చినయాంధ్రవ్యాకరణంబునందలి, సంజ్ఞా, సంధి, తత్సమ,
దేశ్య, క్రియాపరిచ్ఛేదంబులయిదునుం దెనుఁగుఁబలుకులనేను విస్తరించిభా
షా పరిచ్ఛేదంబును, వర్ణపరిచ్ఛేదంబును, వళిప్రాస పరిచ్ఛేదంబును, పద్య
పరిచ్ఛేదంబును, సంధిపరిచ్ఛేదంబును, తత్సమపరిచ్ఛేదంబును, దేశ్యపరిచ్ఛే
దంబును, క్రియాపరిచ్ఛేదంబును ననునామంబులనభిరామంబులగునాశ్వా
సంబులెనిమిదిగానలకూచి బాల సరస్వతీసకల భాషాకవిమహిమాపాధ్యా
యప్రణీతాంధ్రీవ్యాఖ్యానగ్రంథంబాధారంబుగారచియింపంబూని ॥౧౦౩
క॥ దశమీసురగురువాసర | శశితారావజయోగ * షష్ఠకరణయు | క్తశ
రాసనలగ్నంబున | శిశిరకరాంశమునమొదలు * సేసితిఁగృతికి॥ ౧౦౪॥వ॥
ఇట్లుకృతప్రారంభుండనై మధియేష్టదేవతంగాంచి నమస్కరించి వినుతించి
యతనింగురించి షష్ఠ్యంతముల్లు విన్నవించెద॥

౧౦౫

షష్ఠ్యంతములు.

క॥ సాయపవేంకటపతిభూ | నాయకదత్తాగ్రహార* నగరప్రాక్రణి శా
యతదేవాలయమునఁ | బాయకవసియించుగోప * భామాపతికి॥౧౦౬॥
క॥ శ్రుతశాస్త్రాగమజితగీ|ష్పతివట్టెము పెద్దనార్య* సంపాదితపు | ణ్యతరా
గ్రహారపూర్వ | క్షితిజశమీయామ్యమునవ*సించినహరికి॥క॥తంగెడసీమ
నునిర్జర|గంగాసమనాగనిమ్మ*గాపూర్వమునం|బింగళిపురదక్షిణమునా|రం
గుగనెలకొన్న గోప*రత్నంబునకు॥౧౦౮॥ క॥ కేతవరనామపట్టణ | దైతే
యాశాసమన్వి*తనికేతునకు॥ | వాతాత్మజతార్త్వసమ|స్వీతునకునమస్త
తోక*విఖ్యాతునకు॥౧౦౯॥క॥అలఘుతరశీలునకుమం| గళగుణజాలునకుద
మహికాలునకింద్రో | పలనీలునకుసుగామె|పలిగోపాలునకుఘోష * పతిభా

రణంబుననలంకారాఖ్యలనుజెందిబహుభేదములనుజూపట్టుగ్రతుల | నఖి
 లకావ్యములకునాత్మలూరితులుప్రాణముల్వానికిఁబ్రాణదశక | మోలివై
 దర్భికా * గౌళికాపాంచాలి కాలాటికాఖ్యాన * కలితలైన | నాలుగురీతులె
 న్నంగనర్థవ్యక్తిసౌకుమాశ్వాజఃప్రసాదకాంతి | మధురసౌకర్యసమాధిసా
 మ్యశ్లేషములువదియునుప్రాణములుదలంప | శయ్యాచమత్తారశబ్దస్ఫుర
 ణపదావృత్తిరీతిప్రాణవితతులెల్ల | శబ్దలక్షణములై * జగతిపైఁబొగడొందు
 నుభయవిస్ఫురణంబు * నెప్పునట్ల | వదలకమునుగొన్న * వర్ణంబుకృతులనుబలు
 మాటునుడివినఁబ్రాసమయ్యెనదిసుకకరదుష్కరావాసనద్విత్రిచతురను
 సంజ్ఞల * సప్తవిధము | లయ్యెననుప్రాస * మందులోపలఁచేకవృత్తిలాటముల
 న * ముత్తైఱంగు | లేకార్థశబ్దంబు * లేకపద్యంబులోఁ బునరుక్తిదోషంబు * పొం
 దకుండ | నుడుగక వేమాటు * నుడువఁగలాటాఖ్యజనుననుప్రాసమై * జరుగు
 చుండు | లాటంబులోశృంఖ * శన్యాబంధంబుప్రతిషేదశృంఖళ * బంధనం
 బు | మాలికాదీపస * మూఖ్యయుసారంబునేకావళియొనన * నెనఁగునైదు | ప
 లుమాటు నొకభంగి * పలుకులువలుకుచో నర్థంబు వేతైన * యమకమదియె |
 నాదిగతంబుమధ్యగతంబునంగతతాఖ్యంబునాదిమధ్యమగతంబు | నాద్యం
 తగతముమధ్యంతగతంబునుజరణత్రయగతంబు * సర్వగతము | నుపమాన
 పదగోష * నొక్తియునననవవిధములై యమకముల్ * విస్తరిల్లు | సరిగమపధను
 లో * వ్యనిరోవ్యములుతలకట్లునుగుడులుశృం * గములునేక | వర్ణంబులునభి
 వ్యవచనసంఘట్టనంబులునాదిగానిట్లు * వైదలులెల్ల | జిత్రకవిత్వప్ర * సిద్ధ
 నామంబులై పెంపొందివీనుల * కింపొనర్చు | సరవిగూఢచతుర్థ * చరణవర్ణముఁ
 జతుర్విధకందమునుబంచ * విధనువృత్తి | పద్యంబుసీసయా * పద్విపదాఖ్యయుఁ
 గందగర్భితమణి * గణనికరము | మొదలుగా నొకపద్య * మునఁబెక్కుపద్యంబు
 లిమిడిఛందోర్థదోషములులేక | గనుపట్టునవియెల్ల * గర్భకవిత్వవిఖ్యాతిచేత
 వణసు * ఖంబొనర్చు | గోమూత్రికాఛత్ర * గుచ్చకుండలినాగకంకణమర్థల * ఖ
 ఙ్గచక్ర | పంకజసర్వతో * భద్రమాలాక్షురిప్రభృతిబంధంబులే * ర్పడఁగఁజెప్పు
 వృత్తముల్బంధక * విత్వవిశ్రుతములైకవులకుఁజెప్పుఁపం * డువులుసేయు | ప్రా
 సాదిగాఁజెప్పఁబడినవన్నియుశబ్దవితతికలంకార * వితతులయ్యె | ధరనలంకా
 రప్ర * ధానతాసురసప్రధానతావస్తుప్ర * ధానతలును | భాసిల్లునారభ * టి
 సాత్వతీభారతీకై శికినామ * ధేయవృత్తు | లధన్సురణసమా * ఖ్యయులాంగలీ
 ఫలపాకమృద్విఫల * పాకములును | గడుముఖ్యగౌణల * క్ష్యధ్వనివ్యంగ్యముల్

త్త సముద్భూత * మైసవరసములనమరజేయుచువిభా * వానుభావ । సాత్విక
వ్యభిచార * సంజ్ఞలచేనాల్గుచందంబులగునందుఁజనువిభావ । మాలంబనొద్దీ
ప * నాహ్వయంబులు రెండు తెఱగులధాత్రిను * దీపనాఖ్యమాలంబనొక్కగు *
ణాలంబనవిచేష్టితాలగక్రియాత్మ వి * హారలీల । లనఁజతుర్విధములఁదనరారు
ననుభావమంగచేప్తోద్భూత * మగుచు వెలయుధరమనొవృత్తిస * త్యంబనఁబ
డునందుసంభవించినయది * సాత్వికంబు । గణుతింపనాసాత్వి * కముకంపఘర్మ
సంస్తంభవై వర్ణ్యవై * స్పర్శ్యభాష్ప । విలయరోమాంచసం * జ్ఞలనష్టవిధము
లజతుగునవ్వలవ్యభి * చారికంబు । స్థాయిభావమునని * త్యత్వంబు నెందకవ్యభి
చరించుచుసాగ * రాంతరమునఁ । బొదలుభంగముభంగిఁ * బొడముచునడఁగు
చుసంచారిభావసం * జ్ఞయునుదాల్చి । వ్యాధ్యసూయావేగ * హర్షలజ్జామర్షదై
న్యావహితని * ద్రావిషాద । శంకామదగ్లాని * చపలతాపస్తారసుప్తిచింతా
శ్రమకా * త్సుక్యమరణ । గర్వమోహాలస్య * నిర్వేదసంత్రాసధృతిజడతోగ్ర
తా * స్మృతివితర్క । మతిసంబోధనో * న్నాదనామంబుపేర్చుముప్పదిమూఁ
డు * భేదములను । బ్రకటంబులైస్థాయి * భావంబులనరోషశమజుగుప్సాభయో
* త్సాహశోక । హాసవిస్తయరతు * లనఁగఁదొమ్మిదియొప్పునవరసోదయకార *
ణంబులగుచుఁ । బంచవిధంబులై * పరుగుభావంబులుస్థాయిభావసమన్వి * తమ్ము
లగుచు॥ తే-గీ॥ వీనినన్నిటి నెఱిగిన * వెనుకగాని । నవరసంబులుపుట్టుచం * దము
లువాని । భేదములులక్షణంబులు * నాదిగాఁగ । దెలియఁబోలదుతంగెడ * దేశ
వాస॥ ౧౭౫ శృంగారరససీసమాలిక .

సీ॥ వెన్నముద్దకుఁబాక * విధిచేఘృతత్వంబుదనరుభంగినినవ * స్థాయిభా
వ । ములకువిభావప్ర * ముఖ్యభావంబులవలనరసత్వంబు * గలుగుచుండుఁ । ద
ద్రసంబంతయుఁ * దనగుఁగావ్యములందుఁ నాట్యంబులందున * నారతంబు । విన
నార్కులకుఁగావ్య * వృత్తంబులునుగనుఁగొనురసజ్ఞలకున * ర్తనములందుఁ । గ
లుగుఁగానితసంబు * గలుగదారోప్యంబుగావుననటియించు * కొంతలందు । గరి
మసారసముశృం * గారంబుహాస్యంబురౌద్రంబుకరుణవీ * రంబునద్భుతంబు
భీభత్సంబు * దారుణంబునుశాంతమునునాఁగనవవిధం * బులమెలంగు । వరసవ
స్థాయిభా * వములలో నెగిఁజెప్పినరతియెభావాది * రంజనముల । నయ్యెను
శృంగార * మదినీలవర్ణంబు వెన్నునిమొనసామ * పేదవంశ । వర్ణంబుగడుసోకు *
మాత్యంబుకై శికివృత్తినిమధురతా * విధమునందు । నుప్రసాదాభిధా * నప్ర
ణాభావతీనివిరచింప నొప్పుక * విత్వమునను । బెనుదాయభీభత్స * మునకదిసంభో

గభవమునువిప్రలంభజముననగ | ద్వివిధమయ్యెనుబంచవిధభావకథితప్ర
పంచకపోష్యమై * పరగునట్టి | సందర్శనాలాప * సంస్పర్శనాశ్లేషనఖరదక్ష
తచుంబనక్రియాద్య | మవనిపైసంభోగ * భవముదద్విప్రలంభజముననది
మూఁడుభంగులయ్యె | సంగప్రభూతంబ * యత్నసంభవముననై సర్గికంబు
ననంగనందు | వింశతిగీతముల్ * వెలఁదులకొప్పారుయకావనగుణచేష్ట * లం
దులోన | దనరారునంగజా * తముమూఁడుభేదంబులై హావభావహే * లా
హ్వాయములు | నప్రయత్నజమనునదిసుశోభాకాంతిదీప్తిప్రగల్భతా * దీరత
లును | మధురతోదారతా * విధములునననేడుచందంబులయ్యెనై * సర్గికమ్ము
కిలికించితవిలాస * లలితలీలాఖ్యలువిచ్చిత్తిబిబ్బోక * విభవములు | కుట్టమితం
బును * మోక్షాయితంబునువిహృతంబునుననదశ * విధములయ్యె | భావంబు
మొదలుగా * భావ్రాదయక్రియావింశతియననవి * వినుతికెక్కు | కుంభినిపైవిప్ర *
లంభశృంగారోపకరణంబులై తసా * కరములగుచు | శ్రవణసందర్శన | ప్రణయ
విరోధప్రవాసాదికలనల * వలనబొడమి | వెలఁదులకునుబురు * ఘటకునువరు
సతో నెదవునవస్థలు * పదియురెండు | నయనసంప్రీతిమ * నస్సంగసంతతసంక
ల్పప్రతాపజా * గరకృశత్వ | విషయానుభవపరి * ద్వేషలజ్జాత్యాగ * సంజ్వ
రోన్మాదమూ * ర్చామృతాహ్వా | యంబులరతిరహ * స్యకళాప్రవీణులుజగతిఁ
బ్రతాపంబు * సంజ్వరంబు | ననురెండుదశలును * గౌనకయవస్థలుపదియకా
నెంతురే * పట్టునందు | బ్రకృతికథాసమా * ప్తికరంబునహితంబునశుభప్ర
సంగంబు * నగుటజేసి | ద్వాదశీదశపురా * తనకథాక్రమమునగానివర్ణిం
పరు * గావ్యములను || తే-గీ || గవులుదీనినెఱింగిశృం * గారరసము | గులుకునట్లు
గఁగావ్యముల్ * గూర్చుగున్న | ఖ్యాతికెక్కునెరసికస * భాంతరముల | సర్వ
తటినీపురందరా * శానివేశ || అష్టరససీసమాలిక.

సీ || రసపోషణములన * నెసఁగువిభావముఖ్యంబులవలనను * వ్యక్తభం
గి | బడయునవస్థాయ * భావముల్ నిజగుణసత్వంబులగుచుర * సత్వమైందు |
నదుశృంగారర * సాంతరభేదసంతతులెల్లమున్నుభా * పితములయ్యె | నింక
హాస్యాదుల * నెన్నిమిదింటనుగల్గుభేదముల్ చెప్పెద * వేలువేలు | బూర్వోక్త
హాసంబు * భువినిహాస్యంబయ్యెనదియల్పమృదువుసా * మాన్యవాయు | మధున
చ్ఛవికుంజ * రాననుచేరువఁగరుణాభియాతిశృం * గారభవము | సాంపొందు
మధురతా * సుప్రసాదములనుభారతీప్యత్తిని * బద్యములను | మూఁడుభేదంబు
లు * మొలచెను త్తమమధ్యమాధమంబులనంగ * నందులోన | హాసితస్థిములు

త్త*మౌఖ్యలువిహసితప్రహసితంబులుమధ్య* భావితములుక్షీతినపహసితం
 బు*నతహసితంబునుజనుగావ్యములఁగ*నినఁబ్రశస్తిఁ బంచమభావసం*భవ
 మహాక్రోధంబుకౌద్రూపముదాల్చె*ర క్తనిభము| హరునియూడిగమధ*
 ర్వాన్వయప్రభవంబుభుక్తికుటిప్రయుక్తమ* ద్భుతవిపంధి | యుద్ధృతార్థము
 ప్రసా*దోజంబులనుగూర్చియారభటీవృత్తి* నమరఁజెప్ప | వెనుకఁజెప్పినట్లో
 క* ముననయ్యెఁగరుణఁదామహినధర్వామ్నాయ* విహితజలజ | సమవర్తి
 దాసికా* పాయసన్నిభకాంతిహాస్యాదికార్ద్ర* సాత్త్వజాత | సౌకుమార్య
 మునఁబ్ర*సాదమాధుర్యంబులనుగై శికివృత్తిఁజనురచింపఁస్థాయిభావైది
 తో* త్సహంబుదావీర * రసమయ్యెనెపుడుసా * ధ్వసవిరోధి | కించిత్ప్ర
 గల్భితో*దంచితమోజఃప్రసాదసాత్వతులను* జరుగుఁగవిత | ప్రథమవేదిను
 పర్వ*భర్తరాణవమూఁడువిధములై యదిధాత్రి*వెలయునమర | వీరంబువి
 తకణ*వీరంబుగారుణ్యవీరంబుననభావవేద్యమగుచు | విస్తయాహ్వయము
 న* వెలయుభావమువిభావాదులచేనద్భు* తాభిధాన* ముననెప్పునాశ్వలా*
 యనసూత్రజముకమలాసనుబడిహారి*యరుణకాంతి | కౌద్రుసాదివీ* రరస
 ప్రసూతంబుస్వల్పమృదుత్వమో* జఃప్రసాద | విధములభారతీ * వృత్తిగా
 వ్యంబులయందుఁజెప్పఁగనెప్పు*పొందుగాను | నవభావభేదమ * ధ్వవిభాషి
 తజుగఁప్పబీభత్సమనిఁగనె * ప్పిదమఁగాంచు | నారభటిప్రసా * దాజనవిధ
 ములనెప్పుపద్యములన*త్యద్భుతంబు | సన్నతాపస్తంబ*సంతతిశృంగారశ
 త్రుప్రసందికేశ్వరునిభంటు | కాలవర్ణముద్విప్ర * కారమైయదిచెప్పఁబడు
 జుగుప్సాఖ్యభీ* భత్సరసము | పెనుపొందవై రాగ్య * భీభత్సరసమునుననఁగనీ
 భేదంబు*లరయవలయు | మునుపుతోమ్మిదిభేదములలోననెన్ని నభయముభ
 యానకా*హ్వయముచేతఁబరగుయాజుషముభీ*భత్సంబుపట్టిధూమ్రాభం
 బువీరర * సాహితంబు | ధరమహాకాళుని * దళవాయసాత్వతినోజఃప్రసాద
 సర* యుక్తీనమరుఁ | గవితలనీషత్ప్ర*గల్భంబుసర్వాంగకంపనవై స్వర్య*కా
 రణంబు | శమముశాంతంబయ్యెఁజంద్రసన్నిభముని*ర్వైరమొందునుబర*
 బ్రహ్మలెక | గ్రమమునధర్మార్థ*కామమోక్షములనుపురుషార్థములనుదా*
 బోధఁజేయునల్పమార్దవముకా*వ్యములఁబ్రసాదమాధుర్యభావాఖ్యవృ*
 త్తులఁబొవంగు || తే-గీ || నీరసాంతరభేదంబు*లెల్ల వరుస | నెఱిఁగిసమయోచి
 తములుగా*వృద్ధయములకునింపుపుట్టంగఁగృతులవర్ణింపవలయు | శ్రీగిరీ
 తాన్యభాగధాత్రినివేశ ||

ప్రథమాశ్వాసము.
నాయకనిర్ణయసీసమాలిక.

౨౧

సీ॥ నవరసంబులకుజన్మస్థానములునలుగురుముఖ్యులగునాయక కులుద
నర్తు । రొగిధీరలలితధీ*రోద్ధతధీరప్రశాంతధీరోదాత్త* సంజ్ఞలకునఁ గలరు
వెండియునెక* నలుగురుశృంగారరససంభవాస్పద* ప్రథితగుణులు । ధారు
ణిననుకూల*దక్షిణశతదృష్టులనఁగవీరలకుసహాయ పరులు । మహినినలువురు
పీట*మర్ద విదూషకవిటచేటకులనంగ*వెలయువారు । మదనకళావికార । విదు
లచేబూరుషజాతులునాలుగుఁగఁచంగఁబడియెఁ బాంచాలదత్తకభద్రకకూచి
మారాభిధానంబుల*నవియుఁగాక । నుపజాతులనవెండి* యునుమూఁడుశశ
వృషహాయనామకములఁజె*న్నారుచుండు । వసుధనాయకుఁడెంత* రసికుఁ
డైననుగాంత*వెలిగాఁగరసముసం*ధిలదుగాన । నాయికాభేదమం*తయువి
స్తరంబుగాఁదెలిపెదనవరసా*ధీనలై న । యుంగనలకుస్వకీ*యయుఁబరకీయ
యుసాధారణియుననఁజనుఁదివిధము । లందులోనస్వకీయ*యనుభామినికి
గుణభేదములనుమూఁడు*భేదములగు । నుర్విముగ్ధయుమధ్య*యునుబ్రగల్భ
యునననెక్కఁచందంబున*నుండుముగ్ధ । మధ్యాఖ్యఁజనుతను* మధ్యధీరయు
నుధీరాధీరయునునధి*రాభిధయును । ననుమూఁడుదెఱఁగుల*వినుతిగాంచుఁబ్ర
గల్భయునునదియునునట్ల*నతిశయిల్లు । దృతివిశేషములచే*ధీరాదికామినీమ
ణులుజ్యేష్ఠామధ్య*మాకనిష్ఠ । లగుదురువరుసతో*నవనినాపరకీయద్విప్రకా
రంబుచేఁదేజరిల్లుఁ । గరపరిణతయును*గన్యకయునుననఁబరిణతవర్ణింపఁబ
డదుగృతులఁగన్యకపురుషాభి*కాంతగాననంగరసంబులనుబరి*కల్పితయ
గు । శృంగారరససిధా*నాంగనలెనమండుచర్చింపవాసకఁసజ్జికయును । నభి
సారికయుఖండి*తాఖ్యయుస్వాధీనపతికయుఁబ్రోషిత*భర్తృకయును । విగ్ర
హాంతరితయు*విగ్రహాత్కలితయువిప్రలబ్ధయుననవీరలకును । దూతికలా
లురు * ప్రాతివేళినియుశిల్పినియుఁగారువునులింగినియుసఖయు । ధాత్రితను
ప్రజా*తయువీరులేకున్న తఱినేర్పుమైఁబ్రియ*తంత్రములకుఁ । దమకుఁదామై
నను*దగదూతిభావంబుగైకొనినడపుట*కార్యసరణిఁ । గామశాస్త్రమునం
దుఁగామినీమణులకువెలయుజాతులునాల్గు*విధములగుచుఁజింతింపఁబద్ధిని
*చిత్రినిశంఖినీహస్తినులనవీరి*కందరకును । నలువైందముతైఱం*గులనుపజా
తులుహరిణియుఁదురగియుఁ * గరిణియునన । లలిభావరసనాయ * కులయం
దుఁగలిగినభేదంబులెల్ల దె*ల్పితివరుసను । గంధవిస్తారశం * కనువానిలక్షణం
బులులక్ష్యములునిందుఁబలుకనైతి॥ తే-గీ॥ నట్లగుటభావరసనాయకాదిభేద

సంచయమునకలంకారశాస్త్రవితతివలనలక్షణలక్ష్యముల్ * దెలిసిపిదప | ర
సమువర్ణింపఁదగుఁగవి * రాజులకును || ౨౦౩

సుకవిమాహాత్మ్యము.

తే-గీ॥ మణివలనఁగంకణమునుగం * కణమువలన | మణియును బ్రకాశమగు
నట్లు * మదిఁదలంప | సుకవివలననాయకుఁడనా * యకునివలన | సుకవియుఁ బ్ర
సిద్ధిఁగాంతురు * సకలదిశల || ౨౦౪ || తే-గీ॥ నాకుజాతునిచేరఘు * నాయకుండు |
వ్యాసుచే బాండవులుకాళి * దాసుచేత | భోజుఁడు ప్రసిద్ధి నెందిరి * భువినిదహ
దు | నడకలెల్లనుగధలుగా * నుడుగుకతన || ౨౦౫ || క॥ ఇమ్మహినిమునులచేవెల |
సెమ్మునుగావ్యములునాన్పు * పిఁకురుతేకా | వ్యమ్మునువచనార్థంబే | సమ్మతిఁగ
లివేళసుకవి * జనులేమానుల్ || ౨౦౬

సత్కవిలక్షణము.

క॥ ధరణీసురుఁడు ప్రశాంతుఁడు | గురుభక్తుఁడుశుచియుఁగల్పు * కుఁడు
పూర్వకపీ | శ్వరవాక్పయోగదత్తుఁడు | గుణామితయోగ్యుఁడతఁడు * గవియ
నఁబరగున్ || క॥ శ్రుతిశాస్త్రాంగపురాణ ప్రతతియునితిహాసకావ్యభరతాగ
మముల్ | స్మృతिसంగీతరతికళా | గతులనలంకృతుల నెఱుఁగఁగాదగుగవికిన్ ||

సప్తవిధకవులు.

అ॥ వె॥ వినుతిఁగాంతురిలవి * వేకివాచకరాచి | కార్థశిల్పభూష * శార్థుల
నఁగ | మార్థవామగతస * మాహ్వయుఁడుమనాఁగ | గవులుసప్తనామ * కము
లతోడ || ౨౦౭ || సీ॥ గణవర్ణశబ్దార్థ * గుణదోషనికరంబుఁబరికించికూర్చుక * బ్బ
మువివేకి | బహుతరానుప్రాస * పదంబనియమంబువదలకకృతిసేయు * వా
చకుండు | మృదుమధురోక్తులు * వెదకికావ్యంబెల్లరచియుంచుఁబదపడి * రా
చికుండు | మితశబ్దములలోన * నతివిపులార్థంబులిమిడించునర్థాఖ్య * నెనఁగున
తఁడు || ౨౦౮ || తే-గీ॥ సెప్పుయమకంబులెప్పట్ల * శిల్పుకుండు | వైండుపఱుచున
లంకృతుల్ * భూషణార్థ | సరళపదవిరళార్థవి * స్థరణముగను | జాపురసమెం
దుమార్దవ * స్ఫుటకరుండు || ౨౦౯

సుకవినిరాసము.

తే-గీ॥ జల్లిపదములునాలుగు * సంతరించి | గురువులిడుచోటలఘువులు *
గొన్నిగూర్చివిరతిగూడకమీఁదులు * వెదకికొనుచు | నచ్చుపొల్లలపైనుంచువ
తఁడుకవియే || ౨౧౦ || తే-గీ॥ వణముగనినిర్మలాంగంబు * వదలువీఁగ | యనఁగు
కువితస్యఁగనియొప్పు * నడచిపుచ్చు | జలముడిగిపాలుద్రావుహం * సంబుకర

ణిదప్పువిడనాడియొప్పున* త్కవిగ్రహించు || ౨౧౩ || తే-గీ || తనకుఁ దెలియ
నివన్నియుఁ*దప్పులనుచుఁ గుకవిహాస్యంబుగావించు*సుకవివరుఁడు | దేడవు
చర్చించి తెలియునఁ*తటను దెలియ | కున్నఁ దద్దయుఁ బెద్దల*యొద్దఁ దెలియు ||
౨౧౪ || క || ధరఁదమరుసత్త వులమని | పరులుగుకవులనుచుఁ గృతులఁ*బరిహాస
మొనఁ ద్తురుగర్వమతులు యోగ్యః | పురుషోనా స్తియనుమాట*బుద్ధిఁ దెలిసి
యు || క || భృష్టులుదామేసర్వోత్కృష్టకవులమనుచుసభఁబ * రింతురుబా
ణో | చ్చిష్టంజగత్రయమ్మను | నష్టాక్షరముననుగాదె * యడఁకువమదికి ||

కవితాప్రశంస.

తే-గీ || విబుధలోకంబుగవితై వ*విద్యయనుచుఁ జదువువచననార్థమునను
సం*శయముగలదె | విద్యలకు నెల్లను త్తమ*విద్యకవిత | దాని దెలియుటవిశ్వ
మం*తయునుగనుట || ౨౧౫ || క || ధారుణినాకుజమారుతి | పారాశర్యులుచరిం
చు*భావుకశిష్ట | చారమవశ్యమ్మనికవి | తారతమతులై రికాలి * దాసప్రము
ఖుల్ || ౨౧౬ || మ || జననాథాగ్రణయాత్మరాజ్యమునని*చ్ఛల్ పూజ్యఁడాసీమ
బా|సినఁదాగవ్యయుఁ జేయఁడన్ని కడల || శ్రేష్ఠుండువిద్వాంసుఁడా | యనక
న్నంగవిమేటియాసుకవితా*యద్యస్తిరాజ్యేనకి | మ్మనువాక్యంబునిజంబుదీ
నిఁగనికా* వ్యంబుల్ రచింపందగు || ౨౧౭ || క || వనితయుఁగవితయుఁడానై |
చనుదెంచుటగలుగునేని*సరసంబగుధా | త్రినిబల్లికోలుగావిం | చినవిరసంబ
గునటంచుఁ*జెప్పిరివిబుధుల్ || ౨౧౮ || క || ఛందోలంకారాదుల | యందలిపాటె
ల్లఁదుదిని*వ్యర్థముగాదే | సుందరమగువాక్యంబుల | పొందెఁగిరచించుబుద్ధి*
పుట్టకయున్న || ౨౧౯ || క || విరచించుశక్తిపుట్టని | పురుషునిచదువులుప్రకాశ*
ములుగావువసుం | ధరదీపరహితసదనాం | తరమునరేయిఁబడియున్న * ద్రవ్య
ములక్రియ || ౨౨౦ || తే-గీ || ఆశుధారాకవిత్వంబు*లందుశయ్య | లుపములు
త్ప్రేక్షులునులేకయుండుఁగాన | నెంతచర్చించిననుబద్య * మంతసార | వంత
మగుఁగాననిలుకడ* వలయుఁగృతికి ||

౨౨౩

దేశభాషావిశేషంబులు.

శస్తానుశాసనమూలసూత్రము.

*స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతోరసప్రలుబ్ధియః | లోకేబహుమన్యం తే
వైకృతకావ్యానిచాన్యదపహాయ || మ || నిజదేశంబుల వేషభాషలపయి*న్ని
త్యాభిమానస్థులై | ప్రజమెచ్చనసలుబ్ధబుద్ధులగుచుం బ్రజ్ఞుల్స్వదేశ్యంబు
లే | నిజముంబుంగొనియన్యదేశములవా*నినెచ్చరేపట్టున || గజరాజావనప్ర

స్ఫుటార్థరసముల్ * గావంచునెల్లప్పుడున్ || ౨౨౪ || క || తమతమ బాసలక వితలు
దమతమ దేశములకొప్పి * దములగుఁ బరదేశములకుఁ గూడ వైకింతయు | నమ
రోక్తులు సకల భూము * లందును వెలయున్ || ౨౨౫ || క || తలఁపఁగ సంస్కృతకా
వ్యంబులు దమయర్థములు సకల * భూజనములకున్ | దెలిసినను దెలియకున్నను
బొలుపొందఁగ నిచ్చునాల్గు * పురుషార్థములన్ || ౨౨౬ || క || హరికథయైనను దమ
క | ర్థరసానుభవంబు లేని * రసవద్దేశాం | తరభాషాకావ్యంబులు | దొరకొని పతి
యింప ఫలము * దొరకు నెదానన్ || ౨౨౭ || క || ఆయా దేశమువారికి | నాయా దేశ
శంబుభాష * నమరిన కావ్యం | బాయత పురుషార్థంబులఁ | బాయక సమకూర్చు
దేవ * భాష యపోలెన్ || క || సురభాషార్థము దెలియని | తరుణులకును శూద్రుల
కును * దమతమ సీమల | బరగిన మాటలఁ జెప్పిన | వరకావ్యము పఠనమునక * ప
శ్యంబయ్యెన్ || ౨౨౮ || క || క్షితి మ్లేచ్ఛభాష శ్రుతిగ | ర్హితమగు నట్లైన నాధ * రిత్రిని
దానిన్ | మతిరోసి విడువఁ గూడదు | సతతము వ్యవహార హాని * సంధిలుక తనన్ ||
౨౨౯ || క || సీతంబని దేశీయము | జాతీయంబును వచించు * సమయమున నిజాత్మ
తలభాషాకృతులను | ఖ్యాతిగ మ్లేచ్ఛోక్తులాడి * గాఁగూర్తురజా || ౨౩౦

ఆంధ్రకవితాపితామహుని చాటుధార.

మ || సమరక్షోణిని గృష్ణరాయల భుజా * శాతాసి చేబడ్డదు | ర్దమదోర్తండు
పుళిందకొటియవన * వ్రాతంబు సప్తాశ్వమా | ర్గమునంగంచి శబాస హూహ
రిహారం * గాఘాబుఖాడాకితే | తుముకీ బాయిల బాయి దేమలికియం * దుర్తిం
టికింబోవుచున్ || ౨౩౧ || నందితిమ్మన చాటుధార.

శా || రాయగ్రామణి కృష్ణరాయ భవము * గ్రక్రూరఖడ్గాహిచే | గాయం
బూడ్చికళింగదేశనృపతుల్ * కానిర్దురీపోషణీ | మాయాభీకుముటూకులొ
టుకుహుటూ * మాయాసటాజాహరే | మాయాగ్నేయమడేయటండు దివిరం
భాజారునిన్ || ౨౩౨ ||

కాళహస్తిమహాత్మ్యమునందు.

సీ || బిజమాడు దేవర * నిజకృపామహిమఁ జెన్నా రునాయిల్లు బి * డారునీకు |
నాకునీపాదార్ప * నము సేయనడలింగ మూర్తి సేకువచ్చి * మూర్తమాడియొ
డయచి త్రేతనా * యునికి నీమజ్జనమాడు శివార్చన * మాడుబేకు | విచ్చేయుడిది
బూది * వీడియంబందుకో జంగమ స్వామినా * నదనమువకు || ౨౩౩ || తే - గీ || నొంగి
రంబులు మంచి మే * లోగిరమున | నావటిం చెదబదుడుమీ * రారగింపఁ || బ్రతి
దినంబును జంగమా * ర్చనములేక | దనువువడ నెల్లరూపకం * దర్పయనఁగ ||

తే-గీ॥ భాషరెండుదెఱంగులఁ * బరగుచుండు । సంస్కృతముప్రాకృత
మునన*సంస్కృతంబు॥ప్రాకృతియననెప్పుదానికిఁ*ప్రాకృతంబు॥ వికృతియ
గుఁదం'గెడాహ్వాయ* విషయవాస ॥౨౩౬॥ తే-గీ॥ భారతీదేవీశై శవ * భాషి
తంబు॥ప్రాకృతముపంచవిధమయ్యె*ప్రాకృతంబు । శౌరసేనియుమాగధీ*
సంజ్ఞికయును॥గ్రమతఁబై శాచికయునప*భ్రంశమనఁగ ॥౨౩౭॥ క॥నామమప
భ్రంశంబని॥సామాన్యముగాఁదలంప * జనదదిభాషా । భామాశిశుత్వభాషి
త॥మైమెలఁగుటచేసుశబ్ద*మగునెల్లెడలన్ ॥౨౩౮॥ పద్మపత్రనేత్ర*పై శాచికీభా
ష॥యందుభేదమింఁచు*కంతగలిగి॥సాంపుమీరుచుండు*చూళికాపై శాచి॥ అ
క్కలోనఁదాను*నెక్కటగుచు ॥౨౩౯॥ తే-గీ॥ప్రాకృతాదులుచెడితజ్జ*పద
ములగుచుఁ॥బలుదెఱంగులఁదనలోనఁగలసియుండు । కతననీయాంధ్రభాష
యుఁ*గవిమతంబు॥ నందుఁప్రాకృతిభేదంబె*యనఁగనెప్పు ॥౨౪౦॥ క॥ ఊతి
భాషసంస్కృతప్రా । కృతసంజ్ఞలద్వీవిధమయ్యె * నెంచఁగఁదత్పా । కృత
మువెసనేడుదెఱంగుల॥వితతమగుటనెల్ల నష్ట*విధభాషలగున్ ॥౨౪౧॥ తే-గీ॥
సంస్కృతముప్రాకృతంబును* శౌరసేని । జగతిపై మాగధియునుబై * శాచి
కయును॥చూళికయునపభ్రంశంబు* సారిదినాంధ్ర । భాషయునునివిజనునష్ట
భాషలనఁగ ॥౨౪౨॥ అ॥ వరకుచిప్రణీత*వాక్యంబులనుబతం॥జలికృతోరుభా
ష్య*ములనువెలయు । పాణినీయసూత్ర*ఫక్కి-నిజనియించు । శబ్దజాలమెల్ల*
సంస్కృతంబు ॥౨౪౩॥ తే-గీ॥ ఇలఁద్రదివిక్రమరచితవృ*త్తులనుసోమ॥ చంద్ర
సూరిప్రణీతభా * వ్యంబుచేతఁ । దనరువాల్కిములసూ * త్రములవలనఁ॥
ప్రాకృతాదిషడ్భాషలు*ద్భవముఁజెందె ॥౨౪౪॥ క॥ తెలుఁగునకుఁబొడమెల
తఁగిములుబాలసరస్వతిప్ర*ముఖబుధకృతటీకలవలననుదెల్లంబై । చెలువ
గునీయాంధ్రశబ్ద*చింతామణిచేన్ ॥౨౪౫॥ సీ॥స్వర్గలోకప్రశ*స్తముసంస్కృ
తముమహారాష్ట్రదేశీయంబు*ప్రాకృతంబు॥ శూరసేనాఖ్యుఁబ్ర*స్తుతికెక్కు
నాటనుజనులాడునదియెపో*శౌరసేని । మగధదేశోక్తులు*మాగధీభాషవిశా
చసంజ్ఞికములై * జగతిఁబొదలుఁ । బాండ్యకేకయసాల్య * బాహ్లికానూప
గాంధారనేపాళకుం*తలనుధేష్ట ॥౨౪౬॥ తే-గీ॥ భోజకన్నాజకంబులఁ * బా
సఁగుమాట॥లరయఁబై శాచికాచూళి*కాహ్వాయములు । వెసనపభ్రంశమా
భీర*విషయజాత । మాండ్రభూమిభవంచాండ్ర*మయ్యెశౌరి ॥౨౪౭॥ తే-గీ॥
దేవభూసురమునిధరి*త్రీతలేంద్ర । సచివకంచుకివిటవిదూ*షకవిరక్త । వార
యోషిన్నప్రామాత్య * వనితలకును । జెప్పఁదగుసంస్కృతమునుధా * సిం

ధుశయన || ౨౪౮ || సీ || తపణజై నాదిక*కర్తహీనులకునుభామాజనులకును*
బ్రాకృతంబు|క్షీతివై శ్యశూద్రప్ర*భృతిమధ్యమాధమజాతుల కెల్లను*శౌర
నేనిధివరలుబ్ధకా*దివిసీచజాతులమానవులకునెల్ల*మగధభాష | మొగిపిశా
చాసురముఖ్యుల కెల్లఁబై శాచికానామభా*మాద్యయంబు || తే-గీ || పతితచం
డాలయవనాది*పరమసీచ | జాతినరులకపభ్రంశ*మీతెలుంగు | సీమవారికి
నాంధ్రంబుఁజెప్పవలయుఁ|గావ్యనాటకములగోపి*కాభుజంగ || ౨౪౯ ||

ప్రకృతివికృతిభేదంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యప్రకృతిఃప్రకృతిశ్చాద్యేషమాతయోర్వికృతిః.

తే-గీ || క్రమముననుసంస్కృతప్రాకృ*తములురెండుఁ | బరగునాద్యప్ర
కృతియుఁ*ప్రకృతియనఁగ | వెలయునీరెంటికినిదెనుఁగు*వికృతియనఁగ|నంద
గోపాంగనాపుత్ర * నలిననేత్ర ||

౨౫౦

తద్భవస్వరూపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కేవలతయానుసర్పత్యుభేచయేయంయథాతథాభాషా
తే-గీ || ప్రకృతులనురెంటరెండురూ*పములనమరు|తద్భవములుప్రత్యే
క్షమాంధ్రంబులగుచుఁ | జంద్రునకుఁజందురుండని*సంస్కృతమునఁ|జందుఁ
డనిప్రాకృతముననీ*చందమునను ||

౨౫౧

దీదికిశబ్దసూత్రము.

ప్రయోగమూలంవ్యాకరణమ్ || వృత్తి || వ్యాకరణములోకవ్యవహారమూ
లకము || అదియెట్లులనినఁదెలుఁగునకుంబ్రాకృతభాషప్రకృతియనిపించుకొ
నును. ఆప్రాకృతమునకుసంస్కృతభాష ప్రకృతియనిపించుకొనును. అదిగా
నక్కబకృతులనఁగా సంస్కృతప్రాకృతములు ఆరెంటియందుగొన్ని తద్భవ
ములుప్రత్యేకముగా నెక్కొక్కదాననెక్కొక్క విధమునబుట్టిరెండురూ
పములఁదెలుఁగులలోనుగలసియున్నవి గనుక వానికన్నిటికిఁదెలియునట్లుగా
నందులోపలనొక చంద్రశబ్దమునకుఁజెప్పుచున్నాము సంస్కృతమునందుఁగ
లద్విత్వాక్షరముగందుఁగ్రింగనుజడ్డయెయుండెడురేఫముప్రాకృతభాషగాఁ
బలుకునప్పుడు లోపించునుగాన నారేఫములోపముగాక ప్రత్యేకగాముం
దొకయక్షరమైనెనిలుచుటచేతదకారమునకుఁబ్రాకృతమునకు రానికొమ్మవ
చ్చుటచేతను, చందురుశబ్దముశుద్ధసంస్కృతశబ్దముననేయునిన తద్భవము

గాని సంస్కృతముచెడియయిన ప్రాకృతమువలన నయినదిగాదు॥ చజౌత
జ్జేప్రాకృతేచదంత్యావేవనసంశయః॥తజ్జే - తద్భవమునందును. ప్రాకృతేచ-
ప్రాకృతమునందును-చజౌ-చకారజకారములు-దంత్యావేవ-దంత్యవర్ణము
లేయవునుతాలవ్యములుగావనుట-సంశయఃసందేహము-న-లేదు-అనునధో
క్షజఫక్కి-కావచనముచేతనిదియుసంస్కృతతజాతమైనతద్భవముగనుక-మొ
దలచున్న చకారముదంత్యమయి తెలుగువర్ణకముచేరఁగా చ్చందురుండు అ
నియయినదిప్రాకృతముననయ్యెనేనినాదకారముక్రిందిరేఫములోపమాగా
ని-ప్రత్యేకాక్షరమైయుండదు-దకారమునకుఁబొల్లునురాదు-అదియెట్లంటే
ని॥ప్రాకృతవ్యాకరణసూత్రంబులు॥కగచజటడతదపబమకగ పశోరుపర్య
ద్రే॥వృ॥ఉపరిస్థితానాంస్పర్శవర్గాద్యత్వతీయానాంమవర్ణజిహ్వమూలీయో
పధ్వానీయానాంశషసానాంచలోపః స్యాత్ - నతుద్రశబ్దే॥ ఉపరిస్థితానాం-
మీఁదనున్న-స్పర్శవర్గాద్యత్వతీయానాం-కచటతపగజడదబలకు- మవర్ణజి
హ్వమూలీయోపధ్వానీయానాం-క-ప-అని-కపలకుముందర్థవిసర్గసదృశ
ములయినవర్ణములుజిహ్వమూలీయోపధ్వానీయంబులనంబడు॥ మకారక
కపవర్ణమలకు, శషసానాంచ-శషసలకును-లోపఃఅదర్శనము-స్యాత్-అగును॥
ఇందుచేత-చంద్రశబ్దమునందు రేఫమునకుమీఁదనుండెడి దవర్ణమునకులోప
మురాఁగానతుద్రశబ్దేద్రకారముగలశబ్దమునందులోపములేదు- కావునదవ
ర్ణలోపములేదయ్యెను॥రవలామధశ్చ॥వృ॥అథస్థితానాంరవలానాంలోపస్యా
త్॥అథస్థితానాం-జడ్డలుగలయక్షరములయందుఁగ్రిందనున్న రవలానాం-రే
ఫవకారలకారములకు-లోపఃస్యాత్-లోపమాను-ఈసూత్రముచేతనుదకా
రముక్రిందనున్న రేఫములోపింపచందనియుండెను॥సూ॥ శేషాదేశస్యా
ప్రహూచోఘోః॥వృ॥హకారరేఫవర్జితస్యాసాదేః శేషస్యాదేశస్యచాచః పర
స్యద్విత్వం-స్యాత్-హకారరేఫవర్జితస్య-హకారమునురేఫమునుదక్కఁదక్కి
నఅసాదేః-ముందుదిగానట్టి-శేషస్య-లోపింపఁగాజక్కినదానికిని-ఆదేశస్యచ
-ఆదేశమైనదానికిని-అచఃపరస్య-అచ్చునకంటెఁబరమైనదానికినిద్విత్వం-జ
డ్డ-స్యాత్-అవును-ఇందువలనహవర్ణమురవర్ణముగాదు - గావుననుదకారము
నురేఫమును-సంయుక్తమైనద్రవర్ణమునందథస్థితమైనరేఫములోపింపఁగాఁజ్ఞా
నవిగాఁగానుచకారముమీఁదనున్న యకారమచ్చుగనుకదానిమీదనున్నం
దునదకారమునకుజడ్డవచ్చుటంజేసించందాయెనుఇట్లుప్రాకృతభాషగనుకము
నుపుచెప్పినయధోక్షజవచనమువలననాదినున్న చకారము దంత్యమాయెను

అదితత్సమము చేయఁగాఁజందుడనినిలిచెనుకాఁబట్టి యీమాటసంస్కృతమునఁబుట్టిన ప్రాకతముననే అయినతద్భవముగాని శుద్ధసంస్కృతమునైనదిగాదు ఈరెండుశబ్దములకునాదిమకవిప్రయోగప్రసిద్ధిగలదుగావుననిట్టి వన్నియుఁబ్రకృతులు రెంటునురెండు విధములఁబుట్టినవని తెలిసికొనునది- ఇందుకుఁబ్రయోగము॥

నృసింహపురాణమునందు,

చ॥ సురుచిరపానపాత్రమున*సుందరియొక్క తెకేలనిండుచం॥దురుఁడుప్రకంపితాంగముల*తోదిలకించెదదాననాంబుజ॥ స్ఫురితవికాశవైభవము*సాంపులడంకువప్రముచ్చలింపఁజె॥చ్చరఁజనుదెంచికట్టువడి*చేడ్పడిభీతివండకుచాడ్పున॥ ౨౬౯

నైషధమునందు.

చ॥ కెరలిమహాసివేమసహ*కృత్వరితద్భటకోటిచాతురీ॥ తురిసమరాంగణంబులజ*తుర్హరిదావరణంబులయశోం॥ బరములనేయుచుండుబహు*భంగులఁబున్నమనాటినిండుచం॥ దురునునుసోగజెన్నెలల*తోదులదూగెడుతద్గుణంబుల॥ ౨౭౦॥ ఆ॥ తెలుఁగులొక్కకొన్ని * దేవతాభాషణైతద్భవంబులగుచుదనరుచుండు॥ ధరణిఁగొచ్చిపాకృ * తముననెయగుచుండు॥ దెలియవలయువాని* తెఱఁగులెల్ల॥ ౨౭౧॥ తే-గీ॥ ప్రాకృతమునంటకనిలింప*భాషనయ్యెదజ్జముసముద్రమునకుసం*ద్రంబటంచు॥ నాకసద్భాషనంటక*ప్రాకృతముననైనై సచోదానినిసముద్ద*మనఁగవలదె॥ ౨౭౨॥ వ॥ ఇందులకుఁదార్ఠాణముగాఁగొన్ని తద్భవములులోకమునందాద్యప్రకృతివలననేయునినవిగానిద్వితీయప్రకృతినినయినవిగావందులోపల సముద్రశబ్దమునకొక్కటికిఁ జెప్పుచున్నాము మొదలిప్రకృతియందులోపమయ్యెడుదకారముక్రింద టిరేఫములోపముగాక నిలిచినందుచేతను-సంద్రశబ్దముప్రథమప్రకృతినైనతద్భవముగాని-ద్వితీయప్రకృతినైనదిగాదు-అదితత్సమముచేయసంద్రమయినదిరెండవప్రకృతినైన॥ కగచజటడతదపబమగిగపశోరుపర్యదే॥ అన్నందువఁజంద్రశబ్దమునకువలెనే సముద్రశబ్దమునందలి దకారమునకులోపమురాఁగా ॥నతుద్రశబ్దే॥ అనుటవలన లోపమురాదాయెను॥ రవతామధశ్చ॥ అనిమునుపుచెప్పినపూత్రముచేతదకారముక్రిందిరేఫములోపింపసముద్దఅనినిలువ॥ శేషాదేశస్యాహ్లాదోఘోః॥ అనుదానివలననుమునుపటివలెనే దకారమునకుజడ్డవచ్చెఁగనుక సముద్దయాయెను-అదితత్సమముచేసిన సముద్దముఅనియుండవలెను-ఈమాటనాదిమకవులు ప్రబంధములనువాడినవా

రుకారు - సంద్రమనేచెప్పిరి - అటుగాననిట్టి వెల్ల నుశుద్ధ సంస్కృతముననై న
తద్భవములని తెలిసికొనుడు॥

లక్ష్మీశబ్దమునకు.

క॥ నాకులభాషనుముట్టక | ప్రాకృతమునలచ్చిదాఁబరగులచ్చియనన్ |
నాకో క్తియైనలక్ష్మీకిఁ | బ్రాకటముగలక్కిమియని*పలుకఁగవలదే॥దీనికిం దెలి
విడి ॥ లోకమునందుద్భవములుకొన్ని ప్రాకృతభాషవలననై నవేకానిదేవ
తాభాషనైనవిగావు - అదియెట్లన-లక్ష్మీశబ్దమునకుం జెప్పుచున్నాము॥సూ॥
మనయానార॥వృ॥అథస్థితానాం-మనయానాంలోపస్యాత్ ॥ అథస్థితానాం
ద్విత్వాక్షరములయందుఁగ్రిందనున్న-మానయానాం-మకారనకారయకార
ములకు-లోపః-లోపము-స్యాత్ -అగును-ఇందువలనక్షకారము క్రిందనున్న
మకారమునకులోపమురాఁగా- లక్ష్మీయనియుండెను ॥సూ॥ క్ష॥ క్షస్యఛ
స్యాత్ ॥క్షస్యక్షకారమునకు- ఛః- ఛకారము-స్యాత్ -అగును-దీనిచేత క్షకా
రమునకుఛకారమువచ్చెను-రాగాలఛయునురూపముసిద్ధించెను-తెలుఁగున
స్పర్శవర్గద్వితీయవర్ణములులేవుగానలచ్చియనినిలిచెనిదిప్రాకృతంబుననై న
తద్భవముకాని - దేవభాషనై నతద్భవముగాదు - సంస్కృతముననయ్యేనేని
క్రిందనున్న మకారముప్రత్యేకముస్పర్శవర్గద్వితీయము-ముంగల నెకయక్ష
రమెనిలిచెనేనిలక్ష్మీమియవును-ఆంధ్రమునందుషకారములేదుగాన- అదిలో
పమైకకారమునకుద్విత్వమురాఁగా-లక్కిమి-వికల్పమునజడ్డలోపమైనలక్కిమి
యామెను ఈరెండువిధములతద్భవములలోనుబూర్వకవులుప్రబంధముల
యందులచ్చియనిప్రయోగించిరిగానిలక్కిమియనిప్రయోగింపలేదుగావునని
ట్టిశబ్దములెల్లనుద్వితీయప్రకృతినై నవనియెఱుంగునది॥దీనికిఁబ్రయోగము॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥వచ్చినవాఁడుఫల్గునుడ*వశ్యముగెత్తమనంగరాదురా | లచ్చికినై పె
నంగినబ*లంబులురెండునుగెల్వనేర్చునే | హెచ్చగుఁగుందుగదొడరు* తె
ల్లవిధంబులకోర్పునట్లుగాకిచ్చవలంచియొక్కమెయి*ని త్తటిఁబొందగునిం
తయుందగున్

౨౯౨

రామాభ్యుదయమునందు.

తే-గీ॥ రాచపాటునిజన్నంబు*గాచినాఁడు | లచ్చిపుట్టిల్లుకోలకుఁ* దెచ్చి
నాఁడు | చాలపేరింటితొయ్యలి*నేలినాఁడు | పుడమినునుమించుప్రొద్దువంగ
డమునందు ॥ ౨౯౪ ॥ తే-గీ॥ శౌరసేన్యాదిపంచభా*షలునుప్రాకృతంబు

దములుగానఁ*దద్భవములు!వానియందునుబుట్టును*వర్ణభేదములునుబంచ
విధంబులై*తెలుఁగునందు॥౨౮౫॥తే-గీ॥ శౌరసేనిజూదంబుపై*సాచియం
దు! సానచూళికయనియెడు*దానరాచ | కొలమపభ్రంశభాషోక్తి*వలన
మూగ!దనరుమాగధిజక్కులు*తద్భవములు ॥౨౮౬॥ ఇందునకుందెలివిడి॥
ద్యూతశబ్దమునకు॥సూ॥ ద్యుర్వోర్జ్జః॥వృ॥ద్యుకారస్య-ర్యకారస్య-చానయో-
ర్జ్జకారాదేశస్సాస్యత్-ద్యుకారస్య-ద్యయనునక్షరమునకు- ర్యకారస్యచ-ర్య
యనునక్షరమునకును-అనయోఃఱ్ఱురెంటికిని- జకారాదేశస్సాస్యత్-జవర్ణ
మాదేశమవునుఇందునద్యుకారమునకు- జకారమురాఁగాజూతమనియుండె
ను॥సూ॥ దస్తస్యశౌరసేన్యామ ఖావగోస్తాః ॥వృ॥ అనాదేశఃపరస్యాపం
యుక్తతకారస్యదఃస్యాచ్ఛౌరసేన్యాం॥ అనాదేశః - ముందటియక్షరముగా
నున్న అచఃపరస్య- అచ్చుకంటెంబరమైయున్న - అసంయుక్తస్య సంయు
క్తముగాని-తకారస్య-తవర్ణమునకు-దస్సాస్యత్-దవర్ణమాను-శౌరసేన్యాం-
శౌరసేనియందు॥ దీనిచేతదకారము నకుఁదవర్ణమురాఁగా జూదమాయెను
ఇదిశౌరసేనిభాషనై నతద్భవము॥

౨౮౭

ఇందుకుంబ్రయోగము - సభాపర్వమునందు.

శ॥ జూదమిదియేలయుడుగుము | భేదముదమలోనఁబుట్టుఁ*బెలుచన
యుష్ట!ద్యేదమునఁజేసియెగ్గు | త్వాదిల్లుధరిత్రిఁబ్రజకు*భయజననంబై ॥

నైషధమునందు.

శ॥ కాదంబరిద్రావింతును! జూదంబాడింతుఁగతల*జొక్కులఁబెట్టె |
బైదలులనియోగింతును!వైదర్భతనూజమీఁది*వలపుడిగింతు॥ ౨౮౮

శాణశబ్దమునకు.

సూ॥ శషసాఃశుః॥వృ॥ శషసాఃశుసంజ్ఞాస్యః॥ శషసాః- శకారషకార
సకారములు-శుసంజ్ఞాః-శుఅనుసంజ్ఞాదలవి-స్యః-అగును॥సూ॥శోస్సత్॥వృ॥
శషసానాంశకారస్సాస్యన్నిత్యమ్॥ శషసానాం-శకారషకారసకారములకు-
సకారస్సాస్యత్-సవర్ణమవును-నిత్యం-నిత్యముగా॥ఈసూత్రమున-శకారము
నకుసకారమురాఁగా-సాణయనియుండెను ॥సూ॥ నౌణనౌఃపైశాచ్యాం॥
వృ॥ణకారనకారయోఃనకారస్సాస్యత్- పైశాచ్యాం॥ ణకారనకారయోః-
ణవర్ణసవర్ణములకు-నకారఃస్సాస్యత్-సవర్ణమవును.పైశాచ్యాం-పైశాచియం
దు॥ ఇప్పుడుచెప్పినదానను- ణకారమునకు- నవర్ణమురాఁగా- సానతియెను
ఇదిపైశాచభాషనై నతద్భవము॥

౨౮౯

రాజకులశబ్దమునకు.

సూ॥ గజడదబఘుర్గుధధభాం-కచటతపాఃఖఛతధఘాః ॥ వృ ॥ స్పర్శవర్గ
తృతీయచతుర్థానాంత తృప్తిధమద్వితీయాఃక్రమేణస్యః॥ స్పర్శవర్గతృతీయ
చతుర్థానాం-స్పర్శవర్గములయందుమూడవయక్షరములకునునాలవవానికి
నిత తృప్తిధమ ద్వితీయాఃక్రమేణస్యః-ఆయావర్గములయొక్క మొదలివర్ణ
ములును-రెండవయక్షరములును - క్రమేణ - వరుసగా- స్యః-అవును-ఈ
సూత్రమునజకారమునకు-చకారమురాగా - రాచయాయెను - కులమున
కు-కొలము - ఆయెను-అదిసమముచేసిన - రాచకొలము- ఇదిచూళికాపై
శాచికాభాషనై నతద్భవము॥ ౨౯౫

మూకశబ్దమునకు.

సూ॥ అచోస్తోఘోః॥వృ॥ కఖతధపఘాః - గఘదధబభాః - అచఃపరేషా
మసంయుక్తానామనాదీనాం-కతపవర్గప్రథమాద్వితీయానాం-తృతీయచతు
ర్థాః-క్రమేణస్యః॥అచఃపరేషాం - అచ్చుకంఠైఃబరములై న- అసంయుక్తా
నాం-సంయుక్తాక్షరములుగొని-అనా-దీనాం-మొదలివిగాని-కతపవర్గప్రథ
మద్వితీయానాం-కతపవర్గములయొక్క మొదలియక్షరములకును- రెండవ
వానికిని-తృతీయచతుర్థాతమవర్గములయందలిమూడవనాలవయవి- క్ర
మేణ-వరుసగా-స్యః-అవును-ఇదిఅపభ్రంశభాషనై నతద్భవము॥ ౨౯౬

ఇందుకుంబ్రయోగము

సారంగధరచరిత్రమునందు

చ॥తలవరులేగవేగబులి * తండమునెత్తుటిజొత్తుకె హాటా | హాలిమెయిరాగ
రాగలయ*నంటివృకంబులుకొంబొదల్ రొదల్ | చిలుకుచునీగనీగలును*
జీమలుదొంతరలై పయింబయింబిలబిలమూగమూగవలె* బెగ్గిలిపల్కెగ
లేక వేదన॥ ౨౯౭

యక్షశబ్దమునకు.

సూ॥ అదేర్వోజః ॥వృ॥ అదేర్యస్యజస్యాత్ ॥అదేః- శబ్దాదీన్నండేడు.
యఃయకారమునకు.జః.జకారము.స్యాత్ అవును ॥ దీననుమొదలియకార
మునకుజకారమురాగా॥జక్షఃఅనియుండెను॥సూ॥క్షః॥వృ॥ క్షఇత్యస్య - జి
హ్వమూలీయః-స్యాత్ ॥క్షఇత్యస్య-క్షయనునక్షరమునకు - జిహ్వమూలీ
యః-జిహ్వమూలీయము-స్యాత్ - అగును-పాణినీయవ్యాకరణమునందు
కఇతిజిహ్వమూలీయః-అన్నందుచేత-జిహ్వమూలీయమునగాదాపలివిస

ర్గమునుగలకకారమునకుఁబేరు-గాన్గక అనునదిరాఁగా-జఃకయనినిలిచెను-
మునుపుచెప్పిన-అధోక్షజఫక్కి-కావచనమువలన- జాక్షరముదంత్యమామౌ
ను-ఆంధ్రమునందు-విసర్జనీయములేదుగాన-నదిలోపింపఁగాజక్కు-అనియుండె
-అదితత్సమముచేయఁగాజక్కులు-ఆయెను-ఇదిమాగధీభాషనై నతద్భవము॥
302॥సీ॥కుక్కు గోలెముబవి*కూశగుండముకంతిగుజ్జుకరాటంబు*గజ్జికట్టె|సిక
చేతచిక్కుంబు*చిన్నెసింగముసెజ్జలక్కులచనుదుద్ది*లయ్యలాగు | ప్రోడపొత్త
ముపోక*పుడిమిబన్నముబూదిబీరంబుబికిరము*పిట్టుపుటము|వదినెవెన్ను
డువంక*వడుగువీడెమువన్నెరక్కసిరవనంబు*రిక్కపగ్గె॥303॥తే॥పీటదయ్య
ముతోరంబు*పెట్టెమట్టి| బత్తిజతనముజాతర * ముత్తియంబు | దాదికుప్పనే
మిటికెని*ద్దంబుపెరిమె|యివముదెసడిగ్గియనఁగఁద* ద్భవములయ్యె ॥ 304

దీనికివివరము.

కుర్కు-రశబ్దమునకు - కుక్కు-గోళశబ్దమునకుగోలెము-అవిశబ్దమునకు- బ
విక్రూరశబ్దమునకు-కూశ-కుండశబ్దమునకు-గుండము-గ్రంథిశబ్దమునకు-కం
తి-కుబ్జశబ్దమునకు-గుజ్జ-కరండశబ్దమునకు-కరాలము-ఖర్జూశబ్దమునకు-గజ్జ
కాష్ఠశబ్దమునకు-కట్టె-శిఖాశబ్దమునకు-సిక-చేష్టాశబ్దమునకు-చేత-చిక్కుశబ్ద
మునకు-చిక్కుము-చిహ్న శబ్దమునకు - చిన్నె-సింహశబ్దమునకు-సింగము-శ
య్యకు-సెజ్జ-లాక్షకు-లక్కు-లాంఛనకు-లచన-శూక్తికి-సుద్దిఅంబకు-లయ్య
లంఘకు-లాగు-ప్రోడకు-ప్రోడ-పుస్తకమునకు-పొత్తము-పూగకు-పోక-వృ
ధివికి-వుడమి-భగ్నమునకు-బన్నముభూతికి-బూదిబీరశబ్దమునకు-బీరము-భి
క్షుకు-బికిరముపిట్టమునకు-పిట్టు-స్పృటకు-పుటము-వధూనికి-వదినె-విష్ణునకు
వెన్నుడు-వక్రకు-వంక-వటునకు-వడుగు-వీటికివీడెము - వర్ణమునకు- వన్నె
రక్షశబ్దమునకు-రక్కసి-రమ్యకు-రవణము-ముక్షమునకు-రిక్కప్రజ్ఞకు-పగ్గె
విష్టరమునకు-పీట-దైవమునకు-దయ్యము-స్థూలమునకు-తోరము-పేటికి-పె
ట్టెమ్మ-త్తికకు-మట్టి-భక్తికి-బత్తి-యత్న శబ్దములకు-జతనము-యాత్రకు-జా
తరమాక్తికమునకు-ముత్తియము-ధాత్రికి-దాది-కూర్పాసకు-కుప్పనము-ఇ
ష్టికకు-ఇటిక-స్కిగ్గకు-నిద్దము-ప్రేమకు- వెరిమిహిమమునకు - ఇగము॥సూ॥
వాస్యాత్కృచిద్వకారోనాదిగతప్యాద్యవర్గసరళస్య॥అనియెడునీయాంధ్రీశ
బ్దచింతామణిసూత్రమువలనఁగకారమునకు-వకారమురాఁగా-ఇవమనియ
వమచ్చ-దిశకు-దేశ-ధర్మ కకు-డిగ్గి-ఇట్టివిలోకంబున-ననేకములుగలిగియుండు

నవియెల్లఁబ్రాకృతవ్యాకరణమువలనను - సంస్కృతాదిభాషానప్తకంబున-
నుద్భవించి-తద్భవములవెలయు- తెలుఁగుపలుకులని తెలియవలయు॥ 3౧౧

త్రిలింగదేశతద్భవము.

క॥ శ్రీక్షితిధరకాశేశ । ద్రాక్షారామంబుల నఁగఁ * దనరారెడునీ
త్రిక్షేత్రంబులలింగము । లీక్షితినిద్రిలింగసజ్జ * నెన్నికకెక్కు-౯ ॥ 3౧౨॥
తే-గీ॥ తత్త్రిలింగనివాసమై * తనకుకతన । నాంధ్రదేశంబుదాఁద్రిలిం*గా
ఖ్యమయ్యెఁ । దెలుఁగుచుఁదద్భవముదాని*వలనఁబొడమె! వెనుకగొంద
ఱుదానిసె*తెనుఁగునండ్రు॥ 3౧౩

ఆంధ్రభాషాభేద చతుష్టయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తజ్జాసమాచదేశ్యాగ్రామ్యాజేయంచతుర్విధాభవతి

తే-గీ॥ దై త్యదమనతత్సమమనఁ * దద్భవమనాదేశ్యమనగ్రామ్యభాష
నాఁ* దెనుఁగునాల్లు । విధములగునందుఁదత్సమ* విడిచిమూఁడు! నాంధ్ర)
ములెయెందునందుగ్రా* మ్యంబుదిరుగు॥ 3౧౪

తజ్జలక్షణము.

ప్రకృతిద్వయజాతజ్జ

తే-గీ॥ వఱలుసిద్ధాక్షరములలో*వర్ణసమితి! దూలబోఁబల్కు-నర్థంబు*
దొడరుకొనుచు । సంస్కృతప్రాకృతాఖ్యభా * షాద్వయమున । నుద్భవించి
చినతెలుఁగులు* తద్భవములు॥ 3౧౫

దేశ్యలక్షణములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రవాహినీదేశ్యా

క॥ ఏదేశముమానవులకు! నాదేశముభాషదేశ్య*మయ్యెగరుత్త! త్సా
దిజనవ్యవహారము! చేదానినెఱుంగికృతులఁ* జెప్పఁగనెప్పు-౯ ॥ 3౧౬

ఆంధ్రదేశ్యభేదంబులు.

క॥ జలశయనయాంధ్రదేశ్యం । బులురెండుదెఱంగులయ్యె * భువిశు
ద్ధాంధ్రఁ । బులునన్యదేశజాంధ్రం । బులునాఁగామెపలినామ* పురవరధా
మా॥ 3౧౭॥ తే॥ఆంధ్రదేశపురస్థాయు* లై ననకల! జనములకునుమఱుఁగుదే*
శ్యంబులేక! తేటతెల్లమిగాఁబల్కు * మాటతెల్ల!నవనిశుద్ధాంధ్రదేశ్యంబు*

లనఁగఁబడును॥3౧౮॥క॥ బాలునుబెరుగునునేయిని॥ వాలాయంబుట్టిఁబట్టి*
 వంచుకత్రాగె॥ తోలెక్కుకనీబిడ్డఁడు॥ జోలెడిదేమమ్మయనఁగ*శుద్ధాం
 ధ్రంబు॥3౧౯॥క॥ కేశవయాంధ్రులునానా॥ దేశంబులయందునిలిచి*తె
 లుఁగులెతత్రాద్దేశోక్తులంటబలికిన॥ నాశబ్దములన్యదేశ*జాంధ్రములయ్యె॥
 3౨౦॥శీ॥ ఆలంబుచివ్వక*య్యముపోరుబవరంబుమరమనియొంటరి* దొమ్మి
 కలను॥ వెలఁదియింతిపడంతి*యెలనాగచెలిబోటిపొలఁతితోయ్యలినాతి*మె
 లఁతనెలఁత॥ మేనువేసవిమోవి*గొనుడెందంబల్కువీనులుల్లముకేలు* వెన్ను
 మొసలు॥ వావిరియేడ్డెఱ* వఱలుటకొఱలుటనలిమెగిమొగిఁబర్చి*నలుపుపో
 లుపు॥3౨౧॥తే-గీ॥ నెలతునుకవాఁకవలవంత*నెమ్మి నెఱకు॥ లారజముసోయ
 గముగొన*యంబుచిలువ॥ పొల్లచెచ్చెరమక్కువ* తెల్లమియనఁ॥ దనరునిటు
 లన్యదేశజాం*ధ్రములు పెక్కు॥3౨౨॥క॥ నెలకొనుసంస్కృతతత్సమ॥ ము
 లుదొరలకతజ్జదేశ్య* ములమూటనుసం॥ ధిలికేవలాంధ్రములునా॥ నెలరుఁ
 గృతులనచ్చతెనుఁగు* లండ్రు తెలుఁగున॥3౨౩॥క॥ తెలుఁగుమఱుంగులు
 ప్రాఁదెనుఁ॥ గులుతద్భవదేశ్యములును* గూర్చిమృదుపదంబులుగాఁగనచ్చ
 తెనుఁగులు॥ మెలఁకువతోఁజెప్పఁదగుశ*మిప్రాంతగృహ॥3౨౪॥తే-గీ॥ అబ్ధి
 మేఖలకుదయించి* నట్టిసీతఁ॥ జేకొనియురాఘవుండని*చెప్పచోటఁ॥ గడలి
 మొలనూలిచేడియ*గనినపడుచుఁ॥ దెచ్చుకొనెరాముఁడనఁగను*దెనుఁగుమ
 ఱుఁగు॥3౨౫॥క॥ తొల్లింటికపులవాక్యము॥ తెల్లనుప్రబాఁదెనుఁగులయ్యె*నిప్పు
 టివారల్॥ చెల్లుబడివాడునవియే॥ దెల్లమిగానింకఁబ్రాత* తెలుఁగులనృహ
 రీ॥3౨౬॥క॥ పుడమియసిరియునుబడఁతులు॥ వెడవిలుతుఁడుపసిఁడికడుపు*వే
 ల్పునుగొడుకుల్॥ గడలివిడిమట్టుపాముల॥ నడఁచుగుఱముసామికనఁగ*నచ్చతె
 నుంగుల్॥3౨౭॥క॥ కేశవయాంధ్రులునానా॥ దేశంబులయందునిలిచి*తెలుఁ
 గులెతత్రాద్దేశోక్తులంటబలికిన॥ యాశబ్దములన్యదేశ* జాంధ్రములయ్యె॥
 3౨౮॥క॥ కపులకుదేశ్యములోక॥ వ్యవహారమువలనఁదెలియ*నగునాలోక॥
 వ్యవహారమునిత్యంబును॥ భువినిజదేశమునయోగ్య*మునునగుగృహ॥3౨౯
 ॥తే-గీ॥ అవనియందులోకవ్యవ*హారమనఁగ॥ నాత్తదేశంబులనుబెద్ద*లైనవా
 రి॥లాడుభాషావిశేషవా* క్యములలోన॥ వాడుకకువచ్చునవిదుగ్ధ* వార్ధి
 శయన॥3౩౦॥న॥ అవియెయ్యెవియనిన॥శీ॥ మదిరాక్షిచెవులుతో* మ్మిదితె
 క్కులనరాదుముద్దియకనులుత॥ ములనరాదు॥ శుకవాణిబుగ్గులు* ముకురం
 బులనరాదుచెలిపండ్లుమల్లెమొగ్గులనరాదు॥ గజయానచండ్లుబం*గరుకుండ

లనరాదుసతిబాండ్లునుడినిమె*చ్చదనరాదు | సరసిజాననముడ్డి * సై కతంబన
రాదుహరిమధ్యకాళ్ళిగు*ళ్ల నగరాదు || ౩౩౧ || తే-గీ || క్రమతపీనికిపీనులు * క
న్నదోయి | చెక్కులునుజలువరుసలు*నిక్కుజన్ను | గవయుఁబొక్కితిపిఱుదుచో*
క్కంపుటడుగు | లనుచుమునువాడిరవియచే*కొనగవలయు || తే-గీ || రణము
వర్ణించుచోపీర * రసమునందు | యుద్ధపంచకమునద్రెక్క * యొజ్జసారె | గా
ళ్లటంచురచించుట*గాంచికవులు | చెప్పకొనిరిఁమిగాళ్లని * చెలఁగిక్రతుల ||

సారంగధరచరిత్రమునందుసీసపాదము

ఉమ్మైత్తపువ్వునా*నెకపై నిగుచ్చిల్లుచెలఁగిమిఁగాళ్లపై*చిందులాడ ||

గ్రామ్యపదలక్షణము

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంస్కారార్థోనియమోనియమాద్ధ్రామ్యంహియత్వపభింశః |

తే-గీ || ఉక్తలక్షణవంతమై*యుండునట్టి | కావ్యములనెఱుగవలయుసం*
స్కారమనుచు | హీనలక్షణకావ్యవంబు*నెఱుగవలయు | గ్రామ్యమనుచునప
భింశ*కంబుననుచు || ౩౩౪ || క || లక్షణవిరహితకావ్యము | పక్షిగమనగ్రామ్య
మనఁగఁ*బడునది పెద్దల్ | వీక్షింపరులక్షణయుత | మీక్షితిసగ్రామ్యమనిగ్ర*
హింతురుప్రీతి || ౩౩౫ || తే-గీ || క్షితిసపభింశపదములు* గృతులయందుఁ | గ
మలలోచనచెప్పనర్హములుగావు | గాననాంధ్రకవీంద్రులు*వానిదెలియవల
యునీశాస్త్రమునఁదమ *తలఁపునిలిపి || ౩౩౬ || తే-గీ || చులుకగాగ్రామ్యజనము
లు*వలుకునట్టి | తెనుఁగుమాటలుగ్రామ్యంబు*లనఁగఁబడియె | వర్ణలోపంబు
మొందికా * వ్యములఁజొరపు | పరులఁదెగడెడుచోనెప్పు*పాలదొంగ || ౩౩౭ ||
తే-గీ || అక్షరవిలోపమైయుండు * నట్టిపలుకుగ్రామ్యమననెప్పునదెయప *
భింశకంబు | ననఁగఁబడునునాకడకాడ*యనుచుమఱియు | నడుమనున్నకకా
రంబు*నుడువకున్న || క || వస్తాఁడాహరిసాములు | దెస్తాఁడా గొల్లడంట * దిట్టక
కరుణా | జూస్తాఁడాకొగిలినే | డిస్తాఁడాచెప్పుమన్న * నివిగ్రామ్యాక్తుల్ ||

అగ్రామ్యపదలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

విరళాపేచోపాదికశబ్దాః ప్రవ్యాహన్తుశబ్దజ్ఞాః |

ఇహతుప్రవ్యాహర్యంసజ్కేతి తనుప్రసిద్ధమేవపదమ్ ||

సీ || ధరణిపైఁబుట్టిమ * ధ్యమపురుషంబునబహువచనంబునఁ * బరగు
చుండునట్టిపేచోపశబ్దాదులుకడునప్రసిద్ధంబులగునై * శేషశయన | వేదం

ఋనందువా*విరింబయోగంబులుగలవునవార్తికం*బులునునొధానాస్త్యప్ర
యుక్తయ*టంచుమహాభాష్యమునఁబతంజలియుక్త*ములెయటంచు॥ 3౪౦॥
॥ తే-గీ॥ బలుకుటనుసంస్కృతమునశ*బ్దజ్ఞులప్రసిద్ధశబ్దంబులనుగూర్చి*చెప్పా
చుందు। రాంధ్రముననుప్రసిద్ధంబు*లై నపూర్వ । కవిసమయసిద్ధపదములు*
గాని-చొరవు॥ 3౪౧॥ వ॥ పేచయనుటకుధాతువు॥ డుపచిప్పాకేయనునది ॥ ఊ
షయనుటకుధాతువు॥ వసనివాసేయనునది ॥ ఆ ॥ గ్రామ్యమైననాంధ్ర*కవు
లుసంకేతితానుప్రసిద్ధమనుచు*సూత్రముననుగలిమిపూర్వసుకవి*కావ్యై
క్తములుప్రసిద్ధంబులై నఁగూర్చు*దలతుఁరెపుడు॥ 3౪౨॥ వ॥ అదియెట్లనినఁ
గనియెననవలసిన భూతార్థక్రియాపదై కవచనంబునందు వర్ణలోపము చేసి
క నెనటయనిగ్రామ్యపదముగావాగనుశాసనులుప్రయోగించిరిగాన నదిసా
ధకముచేసికొనియాంధ్ర)కవితాపితామహుఁ డుకొనియెననుటకుఁగొనెనని
చెప్పె-నవియెవ్వియనిన॥ 3౪౩

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ వనకన్యకయఁటనేనఁట। వనమునగాంధర్వమునవి*వాహంబఁటనఁడ
నుఁగనెనటమఱచితి నట। వినఁగూడునెయిట్టిభంగి*విపరీతోక్తుల్॥ 3౪౪

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

ఉ ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞగను*బొమ్మనెగాంచియజాండభాండముల్ ।
వాననుమీఁదఁబోవనడువం*గొనెదన్నననగ్రనిశ్చల। త్వానచలత్వనిష్టలెస*
మస్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ । గానుతికెక్కునై న్యవతి * కాంచనవేత్రము
నాశ్రయించెదన్॥ 3౪౫

కందగీతిగర్భచంపకమాల.

చ॥ నరహరికేశవావనజ*నాభరమాధవవంశహస్తబం । ధురసుగుణాక
రాదురిత*దూరజనార్దనదోర్బలాధ్యగి । ర్వరగిరిజస్తుతామురహ*రాసుర
పూజితముఖ్యపాదసుం । దరపురుషాగ్రణీభుజగ*తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా-

గర్భకందము.

క ॥ హరికేశవావనజనా । భరమాధవవంశహస్త*బందురసుగుణాగిరి
శస్తుతామురహరాసురపూజితముఖ్యపాద*సుందరపురుషా॥ 3౪౬

గర్భగీతము.

తే-గీ॥ వనజనాభరమాధవ*వంశహస్త*దురితదూరజనార్దన*దోర్బలా
న్యమురహరాసురపూజిత*ముఖ్యపాద। భుజగతల్పశచీపతిపుత్రరక్ష॥ 3౪౭

ఆ శ్వా సాం త గ ద్య ము .

వ॥ శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర-భారద్వాజసగోత్ర-కామెపల్లిపురమందిర
నందనంననచరణారవిందవందనాభిలాషమనిషాప్రభావ - వెంగనార్యతనూ
భవ-విద్యావిశేషసురాచార్య- కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన- యాం
ద్రశబ్దచింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రంబునందు - గోవింద-కౌస్తుభ-వై జ
యంతీ-శ్రీవత్స - మురళీపంచాయుధపీతాంబరబర్హిబర్హిలక్ష్మీక్షమానంతగ
రుడవిష్వక్సేనమారుతి పరమభాగవకవిధాతృశార దాశివభవానీ గణేశగు
హలోకపాలగ్రహపురాతన వర్తనూనభావికవిగురు నమస్కారంబును-స్వ
ప్నప్రకారంబును-భగవద్వాక్యంబును - గ్రంథప్రభావంబును-కర్తృవంశా
వతారంబును-కవివిచారంబును-ప్రబంధమహిమయు - కావ్యభేదంబులును-
శబ్దార్థలక్షణాలంకారదోషంబులును కవితాప్రశంసయు - దేశభాషావిశే
షంబులును-భాషాష్టకోత్పత్తివివరణంబులును- ప్రకృతివికృతిభేదంబులును-
తత్ఫలంబులును- ఆంధ్రభాషాభేదచతుష్టయంబును- పూర్వకవి సమయసి
ద్ధపదంబులును - గ్రామ్యా గ్రామ్యాంబులునుగల- భాషాపరిచ్ఛేదంబును॥

అప్పకవీయము-ప్రథమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

అప్య క వీయము - ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితకొడంపీటి । నామకరమ్యగిరిదుర్గ* నగరాభిమత।

శ్రీమకరవాహనహారిద్యుమిస్థితకామెపల్లి*పురవరశరణా॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసనుఁ । డవనిఁగలియుగమునకాది*నారాజమహేం॥
ద్రవరంబునఁజెప్పినయాం॥ ధృవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁ దెనుఁగింతున్ ॥
క॥ శిష్టార్యావింశతివి । స్పష్టముగానక్షరప్ర * పంచములోకో । త్కృష్టుఁ
డునన్నయసుకవుల । కిష్టాపత్తిగవచించె * నెంతయుఁబ్రీతిన్ ॥

వర్ణపరచ్ఛేదమూలసూత్రంబులు-ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

ప్రాణాస్సమాసతో చోబిందురనుస్వార ఏజధోవక్రః । వక్రతమవజ్ఞుల
స్సుస్సమాసతః ॥ ప్రాణేనోద్రుతాభ్యోనః॥ ౧॥ కచటతపాః పరుషాఘ్నిక
జడదబా స్తుసరశాఃస్థిరాఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్స రావజ్ఞాత్వా పశ్యాత్ప్రవ
ర్తయేదత్ర॥ ౨॥ బాలేందుపరిధి శృంగావర్తకుశగ్రంథిదాత్ర పరశుసమాః ఆ
ద్యాఇభకరతుల్యాస్తద్గీర్ణాశ్శూలసన్నిభావన్యా ॥ ౩॥ సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వారః
పూర్ణార్థభేదతోద్వివిధః । హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవే ద్దీప్యచ్ఛేత్థిండ ఏవసజ్జ్ఞే
యః॥ ౪॥ దరశాఙ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాఃక్రమాత్పరుషాః । స్తం
భవిరేఖాధికైస్తవవర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥ ౫॥ కీరతరిహస్తిమస్తకశుక్తితు
లాసనవితర్దిసీరసమాః । అంతస్థాశ్చోష్ణాణోదంత్యచజౌ గురురతౌచబిందు
యుతౌ ॥ ౬॥ ఆద్యాయాఃపశ్చాశ్చద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేదశోనాస్సుయః । స
ప్తత్రింశదిహస్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ ॥ ౭॥ ద్వివిధాదిదుదేదో
తోచోవక్రతమావనుస్వారౌ । కగచజయుగటడణతదనపబమయరయుగల
యుగవసహశ్చహలః॥ ౮॥ వికృతీషణాశ్చాప్రమాస్తస్థతృతీయానునాసికౌన
స్తః । అయిగవుగాదేశాస్తఃక్రమేణవ్యక్తావక్రతమయోర్వా॥ ౯॥ వాస్యా
త్కృచిద్వకారోనాదిగతస్యాద్యవర్ణాశ్చ ౧౦॥ అద్దన్యస్తాలవ్యశ్చర్వక్రః
స్యాన్విధస్సవర్ణశ్చ ॥ ౧౦॥ లఘువ్రాలఘవశ్చేతిద్వేధాన్తస్థాన్విదన్తిశాస్తారః ।
అన్యేన్యవ్యాకరణస్పష్టారస్తవత్రగృహ్యతేద్వివిధః ॥ ౧౧॥ అద్య॥ క్రియాను
భూతాద్యర్థసముద్యోతినంవినాసర్వః । యశ్శుతిమార్యాలఘుయంప్రవదన్తి
ప్రాణతఃపరంప్రాణమ్ ॥ ౧౨॥ శ్వచిదపినస్తడదోతౌదంతోష్ఠభవస్యవికృతి

శబ్దాదా! నా న్యేషాం వై ధర్మ్యం లఘులఘూనాం రయోస్తు నిత్యం స్యాత్ || ౧౩
శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయే చ శుభగణాస్తవకావ్యాదా | గ్రహాః పురాస్త్ర
రపగిరిరుద్రేష్వకచటతపానింద్యాః || ౧౪ || ఆద్యోవళిర్ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసో
త్రపాదపాదేషు | స్వస్వచరణేషు పూర్వః ప్రాసస్సర్వేషుచైకపవస్యాత్ ||
౧౫ || వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధం పద్యంగణైర్నిసర్గాభ్యైః | సంబద్ధంవృత్తం
స్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః || ౧౬ || శాస్తారవకమాత్రాం లఘూర్ద్వి
మాత్రే గురోరితివదన్తి | గౌతాగగలలసంజ్ఞా గోహగణోలఘుగురూలగో
వగణః || ౧౭ || గత్రితయం లత్రితయం మనసంజ్ఞా వాద్యమధ్యమాంత్యాగ్ణాః |
గురవశ్చేద్భజసగణాలఘువ్రాయదియరతసంజ్ఞా కాశక్రమతః || ౧౮ || మిత్రౌనగ
లావింద్రదానలనగసలభరతాశ్చంద్రదామలఘుః | రలరగతలతగనవసహభల
భగసలలనలలనగగసవసహః || ౧౯ || దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వార
పూర్వవర్ణశ్చ | ఏతే గురవరశ్చేషాస్సర్వే లఘుక్షరాశ్చ తిజ్జేయాః || ౨౦

ఇతి శ్రీసకలభాషావాగనుశాసన

నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్దచింతామణౌ వర్ణపరిచ్ఛేదోద్వితీయః.

వ|| ఈశ్లోకంబులిరువదియును నలుబదిరెండు సూత్రములయ్యెనవి
యెల్లనిండువివరించెద|| తే-గీ|| కాంచనాంబరకవితాప్రపంచమెల్ల | వర్ణరూ
పంబుగాసనా*వర్ణములకుఁ | గలుగుభేదంబులెఱుగక* కవితవలుక | వలను
గామివచించెద*వానినెల్ల ||

క|| మాతృకలునర్ణములుమఱి | భూతలమునవర్ణములులి*పులువ్రాలు
ననక | దైతేయవిభంజనవి | భూతములగునక్షరాహ్వా*యములీయైదుక ||
౨|| సీ|| ఆదులుపదియాఱు*నచ్చులుస్వరములుముప్పదిమూడుకా* మొదలు
గాఁగ | నవనిపైహల్లులు*వ్యంజనములునయ్యెనీవ్యంజనములలో * నిరువదే
ను | స్పర్శముల్తోదలియ*క్షరములుపయినాల్గునంతస్థములుయకా * రాదిక
ములు | పిదపశవర్ణంబు* మొదలుగానూత్తంబులయ్యెనాస్పర్శంబు * లైదు
నైదు|| తే-గీ|| వర్ణములుగూడనొక్కక్క*వర్ణముగును | వర్ణవర్ణంబుతుదలేను |
వర్ణములును | ధరణిననునాసికములనఁబరగుచుండు | జమ్మికడకామెపలిను
న్న*చక్రపాణి || సీ|| అత్వంబికారంబు*ననఁదలకట్టునిక్కముదానిదీర్ఘమా*
కారమయ్యె | నిత్వంబికారంబు*నిదిపిల్ల నుడికిఁబేరీకారమనగుడి* నెసఁగుదీర్ఘ
మమరునుత్వమునుకా*రముననఁగుఱుచకొమ్మకారమనదీర్ఘ * యుక్తశృం
గ | మొనరువట్టువటుత్వ*మునుముకారముననదీనిఁజాపివటుత్వదీర్ఘమర

తే-గీ॥ నేత్వమేకారమైకార*మైత్వమయ్యె । నొత్వమోకారమాకార*మా
త్వమయ్యె । వసుధఁబ్రత్యేకతలిపులై న *వ్యంజనముల । పై నఁగూడిననిమ్మా
డ్కిఁ*బలుకఁబడును॥౯॥ తే-గీ॥ అత్తునాత్తునుమఱియిత్తు*నీత్తునిత్తు । నూత్తు
నేత్తునువెసనై త్తు*నూత్తునూత్తు । వరుసతోనివిపదియును*స్వరములయ్యె ।
ముంగలఁబ్రయోగములఁదెలి*యంగవలయు॥౧౦॥ క॥ నిడుదలునెఱయక్కర
ములు । పొడవులుచాఁపులునుదీర్ఘ*ములునననెకకై । నడివ్రాలుకుఱుచలల
రును । గిడుసులుగుజ్జులుననంగ*క్షీతిహ్రస్వలిభుల్॥౧౧॥ క॥ సున్నయనబొట్టనం
గా । నెన్నననుస్వారసంజ్ఞ*లీవలపలరెం । డున్నవివిసర్గమనఁజనుఁ । బన్నగపతి
శయనధవళ*పంకజనయనా॥౧౨॥ ఆ॥ గజడదబలుమొదలు*గావర్గవర్గంబు
నందుమూఁడుమూఁడు*హోయొకండు । యాదిలిపులునాల్లు*నన్యవర్ణయుతం
బు । లై నశసలుఘోష*లనఁగఁదనరు॥౧౩॥ తే-గీ॥ ఒత్తుజడ్డయుద్విత్వసం*యు
క్తములును । మహినిసంయోగపర్ణనా*మంబులయ్యెఁ । బై స్వరములేకకడుఁ
దేలఁ*బలుకఁబడిన । వ్యంజనంబులుపొల్లుల*నంజెలంగు॥

౧౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాణాస్సమాసతోఽచోబిస్తురనుస్వారఏజథోవక్రః । వక్రతమవిజ్ఞు
లస్సస్సమాసతఃప్రాణినోదుతాఞ్ఘోనః ॥ కచటతపాఃపరుషాఞ్ఘ్యాగజ
డదబాస్తుసరళాస్థిరా ఇతరే । ఏతాస్సంజాస్సర్వా జ్ఞాత్వాపశ్చాత్ప్రవ
ర్తయేదత్ర॥౨॥ సీ॥ అచ్చులుప్రాణంబు*లనిచెప్పఁబడుననుస్వారంబుబిందు
ప్ర*స్తిఁగాంచు । నేత్వంబునొత్వంబు* నెసఁగువక్రములనవానిమీఁదివిరెం
డు*వక్రతమము । లిలఁబ్రాణులనుపేర*నేపారుహల్లులుదుతమనంగనకార*
మతిశయిల్లు । వర్గాదులనుగల*వర్ణంబులై దునుబరుషనామంబులై *ప్రణతి
కెక్కు॥౧౫॥ బంచవర్గతృతీయముల్ *పరమపురుష । సరళములు శేషహల్లు
లు* స్థిరములయ్యె । శబ్దశాస్త్రంబుగాననీ * సంజ్ఞలెల్లఁ । దెలిసియీగ్రంథ
మునఁబ్రవ*ర్తించుటొప్పు॥

౧౬

వర్ణోత్పత్తిస్థానంబులు.

క॥ ఇమ్మహిద్విస్థానోద్భూ । తమ్ములుఞ్ఞమ్వక్రఃసక్ర * తమయుగ్మవకా ।
రమ్ములుమఱియేకస్థల । మ్ములితరవర్ణములు * భుజంగశయానా॥౧౭॥ ఉద
యించునత్వంబు * మొదలుగారెండురెండచ్చులువరుసతో*నఱుతఁదాలు ।
పులనొష్ఠములనవు*దలదంతములఁగంతతాలుపులగళోష్ఠ*తలములందు । బొ
ట్టినాసనుగళం*బునవిసర్గంబునుగాదివర్ణములై దు*నైదుగూడి॥తగఁగంతతా

లుమ * స్తకరదోష్ఠములనంతస్థముల్తాలుమ * స్తకరదముల॥ తే-గీ॥ నూర్థ్వ
దంతాధరంబుల * నూత్తులిపులు । గ్రమతఁదాలుశిరోదంత* కంతములను ।
బలువువ్రావాయిశిరంబున* బండినరాకు । స్థానభేదంబులేమదం* తములఁజజలు॥
వ॥ బలువువ్రావాయియనఁగాదొడ్డశకారమనుట । తే॥ అలఘురలదంత్యచజ
లకు * హ్రస్వవక్ర । ములకునిందుఁబ్రత్యేకించి* పలుకనియెడఁగ్రమతఁదత్త
త్పిధానవ * ర్ణములకెవ్వి । యవియెవానికిననితెలి * యంగవలయు ॥ ౨౦॥
తే॥ అచ్చులొకవర్గమయ్యెస్స* ర్శాక్షరంబు । లయిదువర్గం బులయ్యెయా ।
ద్యష్టకంబు । దలఁపనెకవర్గమిందుగొం * దఱమతంబు ॥ నూత్తుములునెక
వర్గమై * యొప్పుచుండు॥

౨౧

శుద్ధాంధ్రలిపులు-వీనికిలేఖనక్రమము.

క॥ మొదలనకారాద్యచ్చులు । పదియాఱునువానిపిఱుఁద* బాణాసురదు ।
ర్తదహరకాదిలిపులుము । ప్పదిమూఁడునుబుట్టివాక్ష్పి * పంచంబయ్యె॥
శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బా లేందుపరిధిశృంగావ ర్తకుగ్రంథిదాత్రపరశుసమాః ।

ఆద్యాఇభకరతుల్యాస్తద్ధీర్ఘాశ్శూలసన్నిభావన్యౌ॥

సీ॥ విదియచంద్రునిమాడ్కి-వెలయునత్వముదానికుడివంకశృంగంబుకొ
నగుణింపఁబ్రభవించుఁదక్కినప్రాణంబులెల్లనునడిమికిగుడివట్టివిడువనిత్తు
కుడినాపుకొమ్ముకై వడివ్రావయచుత్వంబు క్రిందనునుడినిల్పఱుత్వమయ్యె । వ
లపలమిఁదికిమెలిగొన్న శిస్వరమెడమనెత్వరబొప్పుఁ గొడవలిక్రియ ॥ తే॥
యామ్యమునగండ్రగొడ్డలియట్లొనర్పఁగ్రాలునొత్వమిన్నిటిదీర్ఘములుకు
డినిగరికరాకృతినిలుపంగ వరుసఁదనరు । నమరునై త్వత్వములుత్రిశూల

వీ ని కి రూ ప ము లు .

౧-ఇది * అకారము స్థి 'వా - ఇది * ఆకారము స్థి 'మ - ఇది * ఇకా-
రము స్థి 'యో - ఇది * ఈకారము స్థి 'య - ఇది * ఉకారము * 'యా - ఇది *
ఊకారము స్థి 'యై - ఇది * ఋకారము స్థి 'యౌ - ఇది * ౠకారముస్థి
'యౌ - ఇది * 'ౌకారము స్థి 'యౌ - ఇది * 'ౌకారము స్థి 'చె - ఇది*
ఎకారము స్థి 'చా - ఇది * ఏకారము స్థి 'చి - ఇది - ఐకారము స్థి 'కి - ఇది
ఒకారము స్థి 'కీ - ఇది * ఓకారము స్థి 'చో - ఇది * ఔకారము స్థి 'అనుక్త
మన్యవత్ - అనున్యాయముచేత నీశబ్దానుశాసన సూత్రమునందుఁజెప్పిన
యనుస్వారమును-విసర్జనీయమును-సకలదేశప్రశస్తమైననాగరలిఫియందు
తెలువలెనొయటులఁ జెలిసికొనునది-తత్స్వరూపంబులు - ౧౦-౬౦-ఇది*
పూర్ణానుస్వారముః ౧ః - అః - ఇది*విసర్జనీయముః ఇవియచ్చులనంబడు॥

అనుస్వారనిర్ణయము—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వారః పూర్ణార్థభేదతోద్వివిధః ।

ప్రాస్వాత్పూర్ణోపిభవేద్ధిర్వాచ్యేతండవవసజ్జేయః॥

శీ॥ పొసగదీర్ఘఖండ * పూర్ణంబులనుపదంబులుసంజ్ఞతొగట్టి * బొట్టుల
కును । ప్రాస్వఖండార్థంబు*లనుశబ్దములుమూఁడునరనున్నలకుబేరు*లగుచు
నుండుశబ్దంబుతోడనె*జనియించుబిందువుసిద్ధంబునాగఁగ్రబ * సిద్ధమగును ।
బుడమినకారంబు * చెడ్డయైనయాయనుస్వారంబుసాధ్యసం * జ్ఞముగవెల్ల
యు॥ ౨౬॥ తే-గీ॥ నిక్క-మిసిద్ధసాధ్యంబు * లొక్కటొకటిఖండపూర్ణంబుల
నడ్విప్ర* కారమయ్యెనవియెక్రమ్యప్రహస్వదీ* ధ్వాతరముల । మిఁదరెం
డుదెలుంగులై * వెల్లయుగృహ్య॥ ౨౭॥ ఆ॥ వెలఁదిచెలఁగునిన్ను * దలఁచిననన
సిద్ధ । ఖండబిందువయ్యె * గమలనాభ । పొంకమైనయింతి * పొందుసొంపగు
నవిసిద్ధపూర్ణబిందు* విద్ధచరిత॥ ౨౮॥ క॥ భువిఁగొలిచెదఁగాళిందీ । ధవునను

చునువికృతులనుద్రు * తంబులుచెడిబిందువులై నవెల్లసాధోధ్యవఖండము
లయ్యెఁగామె * పల్లినీవేశా ॥౩౦॥క॥ కెందమ్ములుఁజంగలువలు । ముందర
చెంగావిచీర * ముంగోంగననీ ॥ చందములెల్లనునందిత । బృందారకసాధ్య
పూర్ణ * బిందువులయ్యెన్ ॥ ౩౧

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రహస్వాత్పూర్ణోపేభవేద్దీప్తిచ్చేత్తండవవసజ్జేయః॥

తే-గీ॥ జగతిపై సీద్ధసాధ్యసం * జ్వలఁబొసఁగు । ఖండములుప్రహస్వలిఫుల
పై * నుండెనేని । వానిబూర్ణంబులనుజేయ * వచ్చుఁగృతులఁబూర్ణములుఖం
డములుసేయఁ * బొసఁగవెందు ॥౩౨॥క॥ కొలఁకులకుఁగొలంకులనాఁ । దలఁ
పులకుఁదలంపులిట్లు * తగసిద్ధములై । కలవందుఁజిలుతసున్నలు । వెలయును
బూర్ణంబులగుచు * విషధరతల్పా ॥౩౩॥క॥ జలజాతుఁగొలుతుననుచో । జల
జాతుఁగొలుతుననుచు * సాధ్యార్థముభూ । తలముననెరసున్నియునై । చెలు
వగుఁగామెపలివాస * సిద్ధోల్లాసా ॥౩౪॥తే-గీ॥ నిడుదలగుక్కరములపై *
నిలిచినట్టి । యర్థబిందువులన్నియు * నరసిచూడ । ధరణిసిద్ధంబులై నసా * ధ్యం
బులై న । ఖండములెకానిపూర్ణముల్ * గావునుమ్ము ॥౩౫॥ఆ॥ లోఁగవించు
కై న * తాఁగతనంబున । దోచివలువలైల * దాచినావు । గీఁజుపోరకిమ్ము *
నేజననలెనన్న । నిడుదమీదనున్న * నిలుచుసగము ॥౩౬॥తే-గీ॥ హల్లులనుబం
చవర్ణంబు * లందుమొదలి । వర్ణములకునుమూడవ * వర్ణములకుఁదక్కనిత
రాక్షరములకు * దాపలికడ । నాంధ్రపదమధ్యమునఁబుట్ట * దయెబొట ॥
౩౭॥సీ॥కొంకకవీకమై * కొమ్మతోఁజనుదెంచిముంగలనాగిన * మురువధిం
చె॥మించిచెయ్యఁచక * మేదినీసుతుద్రుంచి నెంజిలిరోజుకన్ని * యలఁగొని
యె॥మింటితోటనుగల * మేటివృక్షముదెచ్చిమెండుగావేడిన * మెలఁతకిచ్చె ।
వింతసేతలగోప * కాంతలవలపించిబొందూదిబహువిధం * బులరమించె॥
౩౮॥తే॥ కంపుతూపులుగలవన్నె * కానిఁగాంచెఁగంబమునఁబుట్టి దా
బేటి * కరణిమెప్పె । నౌరహరియనఁబూర్ణంబు * లర్థములును । బరుషసరళా
దులనుగను * పట్టునిట్టు ॥౩౯॥తే॥ సగముజాబిల్లివలెవ్రావాయ * సగమునున్న ।
నిండుజాబిల్లివలెవ్రావాయ * నిండునున్న ॥యయ్యెనీభేదములులెఱింగి * యాంధ్ర
కృతుల । వ్రావాయఁదగుబిందువులుపాండ * వేయపక్ష ॥ ౪౦

వ॥-ఇదియర్థబిందువు-౦-ఇదిపూర్ణబిందువు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ధరశార్ఙ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాఃక్రమాత్పురుషాః।

స్తంభఇవరేఖాద్వికైస్తపవవర్గద్వితీయవర్ణద్యౌః॥ * *

సీ॥శంఖశార్ఙ్గద్విపా * శనదళాంకుశపన్నగాకృతులనుమీఁద * నడ్డ

రేఖ । వలపలనెక్కటి * నిలుపంగబరుషంబులై మనువరుసఁజె * న్నారు
చుండుఁ। గ్రిందఁగంబముపోల్కి * గీటాక్కటిడిననాద్యములురెండవలిపు*
లై పొసంగు । పైనున్నగీటులి * బృడిసేయఁబ్రథమాక్షరంబులుసరళవ*ర్ణం
బులగును॥తే-గీ॥ గంబమొక్కటిరేఖాయు*గంబుక్రింద । వ్రాసినదృతీయ
ముచతు * ర్థంబునగును । నిలుపుగీటులురెండునుం * గలసితమ్ముఁ । గదియఁ
దొల్లి టివనునాసి * కంబులగును॥

హల్లులకురూపంబులు.

క-ఇది * క్ కారము క్ - ఇది * ఖ్ కారము క్ - ఇది * గ్ కారము
క్ - ఇది * ఘ్ కారము క్ - ఇది * ఙ్ కారము క్ బా - ఇది * చ్ కార
ము క్ బో-ఇది * జ్ కారము క్ భా - ఇది * ఛ్ కారము క్ చా - ఇది * జ్
కారము క్ చో-ఇది * జ్ కారము క్ ఛా - ఇది * ఝ్ కారము క్ చా - ఇది *
జ్ కారము క్ టా - ఇది * ట్ కారము క్ టా - ఇది * ఠ్ కారము క్ ఠా - ఇది *
డ్ కారము క్ డా - ఇది * ఢ్ కారము క్ డా - ఇది * ణ్ కారము క్ ణా - ఇది *
త్ కారము క్ తా - ఇది * థ్ కారము క్ తా - ఇది * ద్ కారము క్ దా - ఇది *
ధ్ కారము క్ ధా - ఇది * న్ కారము క్ బా - ఇది * ప్ కారము క్ భా - ఇది * ఘ్
కారము క్ ఙ్ - బ్ కారము క్ జ్ - ఇది * భ్ కారము క్ బ్ర - ఇది * మ్ కారము॥

ఇవిస్పర్శములనంబడు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కీతనౌహ స్తిమ స్తకశు క్తితలాసనవిత్తర్ది సీరసమూః.

అంతస్థాశ్చోష్టాణోదంత్యచజౌగురురతౌచబిందుయుతౌ.

తే-గీ॥ శుకతరిమతంగభవకుంభ * శుక్తిసన్ని । భంబులంతస్థములు
తులా*భద్రపీఠ । వేదికాహాలనిభములు * శాదివిపులు । దంత్యచజగురురల
లకుఁ * దనరుబొట్లు ॥౪౭॥ య్ - - ఇది * య్ కారము య్ ర - ఇది * ర్ క
రము య్ లో - ఇది * ట్ కారము య్ ణో - ఇది * ట్ కారము య్ చా - ఇది * వ్ క
రము య్ ఇవి యంతస్థములనంబడు. శ్రీ - ఇది * శ్ వర్ణము శ్ నా - ఇ
ది * ష్ కారము య్ సో - ఇది * న్ కారము య్ క్ - ఇది * హ్ కారము య్ (ణ -
ఇది * భ్ కారము య్ ఇవి యూష్మములనంబడు.

క॥ పొల్లులయితాముపుట్టియు హల్లులు బ్రాణములతోడ * నంబుధితనయా ।
వల్లభకూడికదాతల । ముల్లుగుడులుశృంగములును * మొదలుగఁదాల్చుక॥

వ॥ అదియెట్లనిన — క్ - క్ య - క్ కీ య - కా కీ చి - కి కీ క్ - క్ కి
కు - కు కీ కు - కూ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ -
క్ క్ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ -
కుం - కం క్ కు - క్ క్ క్ - క్ క్ క్ ... ఇటులహల్లులకెల్లవ్రాయునది.

ఇ ది స్వ ర గుణి త ము.

తే-గీ॥ ఎన్నిహల్లులుజడ్డలై * యున్న నేమి ! పొల్లులకుమీఁదనుండెడు*
హల్లులెల్లఁ | గడపటనువ్రాయుద్విత్వమొక్కటియెతొల్పు | దానిమొద
లై నతలకట్టు*వానినెల్ల ||

౫౩

ప్రద్యుమ్నుడు. — బ్రౌ ౭ క్య-య బ్రౌ క్య-య ఁ ట=య

ఇటువలెఁక్రిందను వ్రాసినయొత్తుల కేతలకట్టుమొదలై నవివ్రాయునది,
యీలిఖియందు రేఫమునకు నెత్తులు వ్రాయునదిగాని వలపలగిలక లేదు-
అదియెట్లనిన||

౫౪

తే-గీ॥ మొదలరేఫాక్షరంబునా * పిదపదాని | జడ్డయునుగూర్చియొక
టిగాఁ*జదువుకొనుచు | ముందుజడ్డయువెసరేఫ*మునకుబదులు | గిలుకవిభ
జించియులిఖింతు * రలఘుమతులు||

౫౫

వ॥ స్వర్గమనుటకు — క్రి — క క కు బ్రౌ య యిటుల

వ్రాయునది || క || పద్యాదిప్రాణంబుల | నాద్యంతస్థములుగాను* సజ్జలుకృ
తులంజై ద్యహరవ్రాయుదురుతము | విద్యాధికులెల్లఁజూచి-వికవికనవ్వన్ ||

ఈ ప్రాతలిపులు ప్రతిపుస్తకమున వేటువేటుగానుం

డుటంజేసివీనికుదిరిక చక్కఁగాఁ దెలియఁబడదయ్యె.

క॥ ఇరులీగలుడతలూల్లై | వ్వరునేమిటికొక్కఁడోపు*వానికిననునీ | కర
ణిపదంబులమొదలివి | స్వరములనుచుఁ దెలిసివ్రాయఁ * జనుఁబద్యాదిన్ ||

౫౬॥ క॥ వలబొట్టులపైవర్ణం | బులక్రిందటనవియెమరల * మూఢమతులు
జడ్డలుచేసివ్రాయుచుందురు | విలిఖింపరువానినెందు* ద్విత్వములార్యుల్ ||

ఆ॥ హల్లుమీఁదనున్న*హల్లుదానికిద్విత్వమొందుగానివేటె-యొకటిగాదు |
సంధివేళననివి * చారించివ్రాయుచోఁ | బాపరెందుదాని*బ్రాజ్ఞులెల్ల || ౫౭

పంచాశద్వర్ణ నిర్ణయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్యాయః పంచాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేదశోనాస్సృజః | శట్త్రింశద
త్రతేస్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ || తే-గీ॥ అయిదుపదులగునుర

భాష*కక్షరము | లందుఁబదిప్రాకృతమునకు* నడఁగిపోవుదొలఁగిచనుఁబది
మూఁడు * దెలుఁగుబాస | కెసఁగుఁదత్సమపదముల * నేఁబదియును ||

వ ర గు చి వ చ న ము.

ద్విధాకవచోనుస్వారోవిసర్గప్రోడశస్వరాః | స్పర్శాఅంతస్థోష్ఠాణశ్చ
తుస్త్రింశద్ధలస్త్పతాః || టీక || ద్విధా-రెండువిధములై న-అకః-అక్షృత్యా
హారంబును-అక్కులనఁగా- అ ఇ ఉ ఋ ౪ - ఈ యయిదక్షరములకుఁ
బేధు - ఆదియెట్లనఁగా - పాణినీయసూత్రములు || హల్-న్యమ్ - ఉపదేశే
న్యంహలిత్యాత్ || ఉపదేశే - సూత్రమునందు - అంత్యం-కడపటిదై న-
హల్ - వ్యంజనాక్షరము-ఇత్ - ఇత్తనుసంజ్ఞగలది-స్యాత్-అగును. ఇందు
చేతనిత్తనఁగసూత్రముకొననున్న పొల్లనుట || ఆదిరంత్యేనసహేతా || అంత్యే
నఇతాసహితః ఆదిః మధ్యగానాంస్వస్వచసంజ్ఞాస్యాత్ - అంత్యేన - కడపట
నున్న ఇతా - ఇత్తుతోడ-సహితః-కూడుకొనిన - ఆదిః-మొదటి అక్షరము-
మధ్యగానాం - నడుమనుండెడునక్షరములకును - స్వస్వచ-తనకును - సంజ్ఞా
స్యాత్-పేరగును || కడపటనున్న యిత్తుతోఁగూడుకొనిన మొదటి అక్షరము
నడుమనుండెడు నక్షరములకునుదనకునుపేరగును- అన్నందుచేతఁదుదనున్న
నకారమునకుఁబొల్లు పనిలేదాయె - గనుక - తస్యలోపః - తస్యేతోలోప
స్యాత్-దానికొననున్న యిత్తునకులోపమవును-ఇందున్నకవర్ణముపొల్లులో
పింపఁగాఁ జిక్కినయయిదక్షరములును హ్రస్వములుగానుదీర్ఘములుగాను
నుచ్చరింపఁగా అతి - ఇక - ఉడ - ఋఋ - ౪౪ - అని పదియక్షరం
బులయ్యెను-ఏచః- ఏ ఓ ఐ ఔ జ్-అనునేచ్ ప్రత్యాహారమునందు మును
పటివలెఁగొననున్నచకారము లోపింపఁగా మిగిలినవి నాలుగాయెను || ఏజ్
ప్రహస్వినాస్త్రి || అనుసూత్రముచేతనీయేచ్ఛనకుప్రహస్వములేదుగానఏటకా
రములు గీర్వాణభాషయందుఁ గుఱుచలులేవు- అనుస్వారః - పూణకబిందు
ప్రకటి - సంస్కృతమునందుప్రహస్వానుస్వారములేదు - విసర్జః - విసర్జనీయ
మొకటిఇవన్నియుఁగూడఁగాస్వరాః- అచ్చులు - ప్రోడశ-పతియాఱుస్వర్యాః
స్పర్శములు-ఇరువదియైదు - అంతస్థోష్ఠాణః - అంతస్థములునాలుగునుదొ
డ్డళకారమును-ఊష్మములునాలుగునుహలః - వ్యంజనములు-చతుస్త్రింశత్
ముప్పదినాలుగు - అచ్చులుపదునాఱు - హల్లులుముప్పదినాలుగు - ఉభయ
ములుగూడఁనేఁబది-వర్ణములాయెను ||

తే-గీ || అచ్చులొకపదియాఱును*వ్యంజనములు | పాండువుత్రపహాయ

ము * ప్పదియుమూడుదొడ్డళాయందులోపల * దొరలనయ్యె | నమరభా
వకు*నేబది*యక్షరములు॥౬౬॥సీ॥ ఏకనీళముదేవ*హేళనంబునటంచుయా
జుషామ్నాయంబు *నందులేదొ | కాళనాళవ్యాళ * గోళహింతాళంబులను
చుసంస్కృతభాష *యందులేదొ | గయ్యాళిత్రుళ్లున * గళ్లువజ్రపుతళ్లు
తాళికినంచునాం * ధ్రీమునలేదొ | పాళంబెఱుంగని * కూళవిరాళివిసాళిం
చుననియ *దేశ్యమునలేదొ ॥తే-గీ॥ యాగమజ్ఞులుదొడ్డబీ*జాక్షరంబు | లం
దులేకున్కిసన్నంబు * నదియుఁగూడ | నెకటిగాఁజేసిబీజోప * యోగిగాన
తూనుజేకొనిరదిశబ్ద*సరణిగాదు॥

౬౭

వ॥ ఆగమజ్ఞులు పంచాశద్వర్ణంబులలోనున్న క్షకారమును

గూర్చుకొన్నందునకుమహావిద్యలోనిశ్లోకంబులు॥

శ్లో॥ మూలాధారంగుదస్థానం స్వాధిష్ఠానంతు మేహనం నాభిస్తుమణి
పూరాఖ్యంహృదయాబ్జమనాహతం॥తాలుమూలంవిశుద్ధాఖ్యమాజ్ఞాఖ్యం
నిటలాంబుజం | సహస్రారంబ్రహ్మరంధ్రమిత్యాగమవిదోవిడు॥శ్లో॥ ఆధార
స్తుచతుర్దశోరుణరుచిర్వాసాంతవర్ణాశ్రయః | స్వాధిష్ఠానమనేకవై న్యతని
భంబాలాంతపట్పత్రకం | రత్నాభంమణిపూరకందశదళండాద్యంఫకారాం
తకం | జ్వలైర్ద్వాదశశబ్దిస్తనాహతపురీహైమికథాంతాన్వితా ॥శ్లో॥ దృ
ష్ట్యారంస్వకపోడశై శ్చసహితంజ్యోతిర్విశుద్ధాంబుజం | హంక్షేత్యక్షరపద్మ
పత్రయుగళంరత్నోపమాజ్ఞాపురీ | తస్మాదూర్ధ్వమధోముఖం వికసితంప
ద్మంసహస్రచ్ఛదం | నిత్యానందమయీసదాసివపురీశక్తేనమశ్శాశ్వతం॥తే-
గీ॥ కౌకుషాజడ్డయైక్ష*కారమగుట | దలపకేబదిలిపులలో*దానిఁగూర్చి |
తొలుతభిన్నాక్షరంబై న * దొడ్డళాను | విడిచిపెట్టెననంతుండు*వెట్టిగాఁడె ॥
౬౮॥వ॥ ఛందమునందుననంతుఁడుచెప్పినవిధము॥క॥ యరలవలంతస్థలునాఁ
బరగుచుశవసహలుదేట*పడుసూక్ష్మలనకాసారిదిక్షకారముగూడుక | సరినే
బిదియయ్యెవర్ణ * సంఖ్యధరిత్రీక ॥౭౦॥క॥ అశలకుభేనములేదను | పలుకున
ళాదొఱఁగియెదు * పదులగువర్ణం | బులుసంస్కృతభాషకుమతి | తెలుఁ
గునటశలనఁగ రెండ*ధికమగుఁగృహా॥

౭౧

ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణన హేమచంద్రాచార్యసచనము.

ముఖివర్ణప్రాస్వదీర్ఘవై జాద్యా వనునాసికా | శషోచదశతేన్యూ
నాప్రకృతోక్తిషుసర్వతః ॥టీక॥ ప్రాస్వదీర్ఘ-ప్రాస్వదీర్ఘములైన - ముఖి
వర్ణముకారలికారములును - అనఁగాముఖములిలి అనునవియును ॥ ఐచ్

ఆంధ్రభాషావర్ణసంఖ్య శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వివిధాదిషు దేవోతోచోవక్రతమానినుస్వారౌ । కగచజయుగ టడణ
తదస పబమయరలనసహశంతుహల్వర్గః॥ సీ॥ అచ్చులలోసప్త * మాక్షురిం
బాదిగానరుసనాల్లునుదుది* వర్ణ మొకఁడు । స్పర్శాక్షరములందుఁ * బంచవ
ర్ణములనుసమములై యుండున*క్షరములుపది । మొదలివ్యంజనవర్ణ*ములను
రెంటనుదుదిగనువట్టుననునాసి* కద్వయంబు । నూష్ట వర్ణములన*నెప్పునా
ల్లిటిలోనఁబ్రధమద్వితీయాక్ష*రములురెండు॥ తే-గీ॥ నెన్న నీయొండుకడమ
గా*నిరువదియును । జగతిశుద్ధాంధ్రదేశ్యభా * పాపదముల । వెదకిననులేవు
తత్సమ * పదములందుఁ । దనరునిన్ని యునదిసంస్కృ * తంబుగాన ॥౨౨॥ క॥
తుదలనువికృతివిభక్తులు । గదియుటచేఁదెలుఁగులందుఁ * గలసెనుగాళ్ళో ।
ముదువరతత్సమపదముల । మొదలాద్యప్రకృతిశబ్ద*ములుదెలుఁగగునే॥౨౩॥
సీ॥ దేవతాభాషను*దీర్ఘంలులేకానికలనై నఁగుఱుచలు* గాకయుండు । హ
రవిశ్వదివససం * ఖ్యాచ్చులుదెలుఁగులఁ * గడుప్రహస్వములునుదీ*ర్ఘములు
గును । సంస్కృతంబునఁదాలు* జననమాత్రమెకానిజగతినస్యస్థాన*సంభ
వంబు । చర్చింపనెఱుంగని * చజలాంధ్రమునఁదాలుజాతంబులునుదంత * జ
ములునగును॥తే-గీ॥ దలఁపనేకప్రకారమై* దైవతోక్తు । లంచుభేదంబులేని
కే*ఫాక్షరంబు । రేఫముఱకారమునన*రెండుదెఱుఁగు । లగుచువికృతులఁద
రుదు * ధ్ధాబ్ధిశయన ॥౨౪॥ వ॥ హరవిశ్వదివససంఖ్యాచ్చులనఁగాగఁగితశా
స్త్రీక్షసంజ్ఞనుహరయనఁబదుమొకొండవయచ్చు ఎకారము - విశ్వమనఁగాఁ

బదుమూడవయచ్చు-ఒకారయు- దివసమనఁగా-బదిహేననయచ్చు - అనునది-యీమూడయచ్చులకుఁ దెలుగునప్రహస్యమ్మునుదీర్చుంబునుగలవనుట
అంతనుదానికిదీర్చుమురాఁగా-ఆం-ఆయెనుఇంతమాత్రమునక-చ్చులమొదల
నకారంబును ఆకారంబును రెండునున్నవి - దానికిఁజెప్పరాదా దీనికిఁజెప్ప
వలెనాయనఁగా- ఇవియాకారమునకుఁ జెప్పుటగాదు - అనుస్వారముప్రత్యే
కముచ్చరింపశక్యముకాదుగాన పాణిన్యాచార్యులువ్యాకరణమునందు-అం
ఇత్యనుస్వారః-అనిఅకారముతోఁ గూర్చిచెప్పెనుగాన అం అనఁగాబిందువు
నకుసంజ్ఞ-ఆబిందువునకుప్రహస్యదీర్ఘములెటులఁగలుగుననఁగా నత్యుమాణ
పద్యముచేతఁదెలిసికొనవచ్చును॥౮౩॥ ఆ॥ బిందువునకురెండు* భేదంబులగు
ప్రహస్య । దీర్ఘరూపములను * దెలుగులందు । ప్రహస్యమనఁగ నెప్పు * నర్థ
బిందువుదీర్ఘ । మనఁగఁబూర్ణబిందు * వయ్యెఁగ్రప్త ॥౮౪॥ క॥ తక్కువపది
యునుదొమ్మిది । యెక్కువలిపులాఱునయ్యె * నేఁబదిలోసీ । లెక్కనుము
ప్పదియునునే । డక్కరములునిలిచెశుద్ధ*మగునాంధ్రమునకా ౮౫

వ॥ త త్తద్వర్ణభేదాభేదంబులెఱింగించెద ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదాదౌప్రథమాంతస్థతృతీయానునాసికౌనస్తః ॥

క॥ తెలుగునయణకారంబులు । గలుగవుశబ్దాదులునుయ* కారముపగి
దికా । బలుకఁబడునవిస్వరములగు । ఖలపూర్వామరవినాశ * కామెపలిశా॥

కొమ్ముకారలు.

✓ సీ॥ క్రుక్రధక్రూరశి * గ్రుశ్రుతివిశ్రుతశుశ్రూపనిస్రుతి * స్రుక్సృ
వములు । భ్రూణభ్రుకుంశబ * భ్రుబ్రువాణంబులుభ్రుకుటితభ్రూలతా *
ప్రకటితములు । గద్రువద్రుపదద్రు * మద్రుహిణద్రుహిసౌరద్రువిద్రు
మ * శత్రువులును । ధ్రువమునుద్రుతమును * భువిఁగ్రాఠకొమ్ములై దన
రారుఁగానియు * త్వములుగావు ॥తే-గీ॥ వట్టువలులేవుతెనుఁగున * హాని
పగిది । బలుకులిపులెల్లఁగ్రాఠకొ * మ్ములునిజంబు । దునుమునిందాక
వైద్యుఁడు * ద్రుశ్లేసనఁగ । రోహిణీభర్తచరమాద్రు*గ్రుంకెసనఁగ॥ ౮౬

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

క్రూరకిల్బిష్ణుశైల * కులిశనిపాతంబుఘనకలుహోగర * గరుడమూర్తి ॥
చ॥ శ్రుతిమతధర్మయోగములు* చోద్యపుమూల్యములప్పురంబునకా । జతు
తబూణ్యవస్తువులు* సారవిముక్తిపదంబులమ్మువా । రతులితవిష్ణుశాసనన

మాహితులైనమహాత్ములచిత్తో | ద్ధతిఁగొనువారుమీసువిహితతపార
గులైన బోధనుల్ || ౫౫

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క॥ భావమెయించుకనదనా | వ్యావర్తితవికాసమైన * హావముశృంగా |
రావిర్భావనిదానము | భూషల్లిమదంచసంబు * మునునెఱుంగఁబడుక॥ ౫౬

ప్రభావబీప్రస్యమ్ముముసంహ సీసపాదము.

సురటిచేకొనిభద్ర * శుశ్రూషగావింప॥

ఆ॥ అద్రువవిద్రువసనుగ్గి * యాపదంబులఁగలిగివత్తునుడుల * గతినినుం
డు | వ్రాలుతేలఁబల్కుఁ * గ్రారకొమ్ముగాని | వత్తునుడులుగావు * వనజనాభ॥

ఋత్యాక్షరంబులు.

సీ॥ ఋష్యమూకాద్రియు * ఋష్యశృంగిండును ఋత్యమృగేంద్రుం
డు * ఋత్యపదము | ఋతముఋత్విక్కునై * ఋతిఋతుషక్కుము ఋతిః
ర్ణభూవతి * ఋతుమతియును | ఋషభవహనుఁడును * ఋషియు ఋగ్వే
దంబు ఋభుజరాజుఋణమును * ఋద్ధిఋజువు | ననుసీపనంబుల * కాదివర్ణం
బులుసప్తమస్వరములై * జగతేఁబరగుం || తే-గీ॥ గృష్ణవృతారిహృషీ * కేశ
మదన | జనకపృథ్వీకుమారభం * జనయటంచు | హల్లులందునుపిత్రువ * లమ
రియుండు | సంస్కృతంబుసయదవంశ * సార్వభౌమ॥ ౫౭

వక్రభేదంబులు.

ఆ॥ ఏకమోకమిట్లు * లేత్వంనోత్వంబు | నమరభాషనిడుద * లగును
గాని | హ్రస్వలిపులుగావు * హల్లుపై నట్లన | యగునిలగిరికోకి * లాలయసఁగ॥
౫౮॥ ఆ॥ పెక్కులేలకృష్ణుఁ * డొక్కఁడోపఁడెపసి | నెలవునేలయరసి * పా
లమువ్రావ | ననఁగనిట్లుదెనుఁగు * లందువక్రయుగంబు | హ్రస్వములునునిడు
ద * వ్రాలుసగును॥ ౫౯

వ్యంజనలోపము.

ఆ॥ పూనెనెగనెబొదవె * బొనరెబొందెనటన్న | పలుకులందుమొ
దలఁ * గలుగునట్టి | వ్యంజనంబులడఁగి * వానిపై స్వరములు | నిలుచువలసిన
పుడు * నీరజాక్ష॥ ౬౦

పూనెననుటకు విష్ణుచిత్తీయమునందలి.

ఉ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞఁగు * బొమ్మనెకాంచియజాండభాండముల్ | వా
నకుమీఁదఁబ్రోవనడు * వంగొనెదన్న ననగ్రనిశ్చల | త్యానదలత్వనిష్ఠలతెన

మ స్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ గానుతి కెక్కునై న్యపతి * కాంచనవేత్రము
నాశ్రయించెదన్ ||

౯౫

హల్లులోపమై-ఊనెననుటకు-పారిజాతాపహరణమున.

క॥ మానవతియిట్లుమానని | మానక్రోధములచేత*మరలిచిచింతా |
ధీనగతినుండమదిలో | నూనిన ప్రేమముననంబు * జోడఁగుడనియెన్ ||

నెగనెననుటకు-ఆదిపర్వమునందు.

ఆ॥ కర్త బంధములను * గ్రక్కునబా యుడుఁబుణ్యగతికినెగయు * పురు
షునట్ల | బంధనంబులెల్ల * బా యుడుభీముడు | నీరిలోననుండి*నెగయు దెంచె||

విరాటపర్వమునందు సీసపాదము.

నెగసినకొనలతో* నింగియంతంతకునవలఁబోవఁగదన* రాకుదాని||

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలువిచ్చుచుఁగుండము | దెఱచుచుప్రవేగడఁచిసొగసి * త్రెల్లివివ
ళుడై | యఱచిననొడకుమనిహరి | నెఱచక్కఁగద్రోచియెత్తె* నెగఁయగఁ
గృహతోన్ ||

౯౯

వ్యంజనలోపమైనందులకుశృంగారనైషధమునందుసీసపాదము.

సీ॥ ఒంటికాలుననిల్చి*యూర్చి మారుతములఁజిగురురెక్కలఁజేకు* లెగ
యుచుండ||

పొదవెననుటకు నృసింహపురాణమున.

తే-గీ అదరిపాటునవెనవిచ్చి * పొదవికొనినఁ | దొలఁగిపోవఁగూడక *
మలయపవనుఁడిందుఁదలదూర్చుకొనియెనొ* యిప్పుడనఁగ | నమరుఁదాళ
వృంతములమం * దానిలంబు||౧౦౧|| తే-గీ॥ పొదవియొండొండదివియును *
భువియుదెసలు | బొదవికొనియుండుచీకటి * ప్రోవువలన | మిక్కుటంబుగ |
గాటుక * గ్రుక్కినట్లు | కరవటంబనజగదండ*ఖండమమరె ||౧౦౨|| క॥ అది
యట్లకాదెసిప్పునఁజెదలంటునెదేవదేవు*శ్రీరమణీశున్ | మదినుంచుకొన్న
వానిని | బొదవునెయాపదలురవిని * బొందునెతమమున్ ||

౧౦౩

హలోషమునకుఁ జిత్రభారతమున.

క॥ తదనంతరంబగ్రమ్ము | యదువిభుఁడుకృపావిధేయు * డై వాణీశ |
ప్రతివేషులకాశ్చర్యం | బొదవమనిచెమభయసైన్య*యోధులనెల్లన్ ||౧౦౪||

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ పదపడిదు స్తరమగునీపదుమూడవయేడుగడవ * బడుటయరిదిద
మైదురెలుగకుండనాపద । లొదవగనైరించిరిట్టి । యునికియుగలదే॥

పొనరెననుటకునుద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ధనమునువిద్యయువంశం । బునుదు ర్తదులకుమదంబు * బొనరించును
స । జ్ఞనులై నవారికడకున । యునువినయమునివియతెచ్చు * నుర్వీనాథా॥
౧౦౬॥మ॥ అనినిన్నెచ్చివృకోదరుండతడుకా * ర్యంబింతతెల్లంబుగాఁ । బొ
సరంబల్కునెయంచుఁబేరెలుగుసాం * పుంజెందవక్త్రంబుపొ । ల్పునదర్పం
బెలయంగనంగమలుకం * బొంగారదద్భ్రంహితధ్వనియైమించుమహా
గ్రసింధురముచం * దంబొందిపొల్చెందగన్ ॥ ౧౦౭

హల్లోపమునకుఁబ్రబంధపరమే

శ్వరుడుచెప్పినయహూబలమాహత్మ్యమున.

క॥ నినునాశ్రయించియునునే । ననఘాకడలేనివనట * యనువననిధిలో ।
మునుగుదనెప్రతీకారం । బొనరింపగదయ్యదీని * కూహించికృపన్ ॥ *

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

చ॥ ధనదునిపుష్పకంబునకుఁ * దానెనవచ్చునటంచులోకముల్ । వినుతి
యొనర్పబొల్పెసఁగి * విద్రుమమాక్తికవజ్రనీలకాం । చనయుతమున్నువేగహ
య * సంఘటితంబునునై సతేరుపెం । పొనరగనెక్కిమిక్కిలిన * ముత్సుకతం
బురబాహ్యవీధులన్ ॥ ౧౦౮

పొందెననుటకుశంభుదాసుని

లక్ష్మీనృసింహకథయందు.

ఉ॥ పొందవుదుఃఖముల్భయము * పొందదుపొందదుదైన్యమెమ్మెయిం ।
బొందవుతీవ్రదుర్దశలు * పొందుప్రియంబులుపొందుసంపదల్ । పైందుసమ
గ్రసౌఖ్యములుఁ * బొందుసమున్నతకీర్తులెందుగో । విందపదారవిందపద *
వీపరిణాత్థగరిష్టచిత్తులన్ ॥ ౧౦౯

ఓదాదేశప్రహస్యంబులు.

తే॥ కాంచుప్రహస్యద్వితీయవ * క్రంబునంద । తొక్కడనువీనిరెండవ *
యక్కరంబు । ప్రహస్యమగుజోటనుపదంబు * నందుమొదలివర్ణమునుకబ్బ
ములనుగా * వలసినపుడు॥ ౧౧౦

అందొఱుఅనుటకాదిపర్వమున.

క॥ గిఱపునెడనేయునెడవడిఁ | బఱపునెడంబెనఁగునెడన * పారబలంబుల్ |
మెఱయునెడభీమునకునం | దొఱుగీడ్పడఁదొడఁగిరుద్ధతులురాజసుతుల్ ॥

అరణ్యపర్వమునందుసీసపాదము.

శూరులుధృతరాష్ట్ర * సుతులుదుర్యోధనాదు
లుదురాధర్వులం * దొఱునుమనకు॥

ఓత్వమురామికివిరాటపర్వమునందు.

క॥ ఎఱుకగలవారికై నను | గఱపకదక్కరుచితప్ర * కారముశుభమున్ |
గొఱులుహితులట్లగుటనం | దఱకునుజెప్పంగవలయుఁ * దగియెడుబుద్ధుల్ ॥
ఒక్కొక్కయనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

మ॥ సమదాటోపతవాయునందనుఁడుధృ | ప్తమృమ్ముపై నేయులేకమ
నొద్వృత్తిగడంగితోనడువదోర్గర్వంబుశోభిల్లశౌ | ర్యముసంపా రనిలింప
కోటివైగడన్ * రారాజుసైన్యంబులొ | క్కొమ్మెగింబెల్లగిలంగబెట్టదిమె
నతోక్కిధాంతరంగంబునన్ ॥

౧౧౪

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ ఇటనన్వరూధినియును | క్కొటఁగతిపయసఖులుదన్నుఁ * గొలిచినడువఁ
గాఁ | గటకర్షుశం ఝుశరవపద | కటకసమా కృష్ణకేళి * కలహంసికయై॥
రాఘవపాండవీయమునందు.

సర్గర॥ ఆరాజమ్యోత్తముండి * ట్లనుదితరభసుం * డై భవత్సత్వరవ్యా |
హారంబిట్లోర్చియుంట * న్యముగఁగొనకుమా * త్తాంగనాశుల్కతోడృక్వా
రోగ్రేష్వానమట్ల * శ్రమజితమగుటెం * చంగనాచేతికాటం | గ్రూరేష్వా
నంబులేదొ * క్కొడుగలుగునెమ * ద్ధోరయుద్ధంబుపై పన్ ॥

౧౧౬

ఓకారమురానందుఁకుఁగాశీఖండమున॥

ఉ॥ కంటికినిద్రవచ్చునెను * ఖంబగునేరతికేళిజిహ్వాకున్ | నంటకమిందు
నేయితర * వై భవముల్పదివేలుమానసం | బంటునెమానుషంబుగల యట్టి
మనుష్యునకెంతవానికిన్ | గంటకుఁడై నశాత్రవుఁడొకఁడుతనంతటివాఁడు
గల్గినన్ ॥

౧౧౭

విరాటపర్వమునందు-సీసపాదము.

శక్రకాదిసురలతో * సంగ్రామమొనరించి * ఖాండవంబేర్చెను *
క్కరుఁడుగాఁడె॥

చొటనుటకుద్రోణపర్వమునందు:

క॥ కటకటపేరినపెన్నెత్తుటజొత్తిలియున్నమోము * తోడనుగొడుకె
చ్చటఁబడియున్నాఁడోయ | చొచ్చుటఁజూపెడువారులేరె * చూచెదవానిన్ ॥

విష్టుచి త్రియమునందు.

చ॥ స్ఫుటభూయోహృతిశంకవార్ధిరవిర * శ్చల్లిన్నఁజేర్పందటి | చ్చట
గార్వంబుగఁగాఱుకొంచుఘనమై * త్తాధీరవర్షింపన | చొచ్చుటనుంద్రోచిగ్ర
సింపబోలుఁగలసీ * సూనుండుగాకున్న నె | కొటదారాగ్రహభాష్క
రేందుమణిశు * క్తుల్ వ్యక్తమైతోచునే॥ ౧౧౯

హ్రస్వముగానందుకుమనుచరిత్రమున.

ఉ॥ పాటునకింతులోర్తురెక్క * పారహితాత్మకసీవుద్రోయని | చొచ్చట
భవన్నఖాంకురము * సోకెఁగనుంగొనుమంచుఁజూపియ | ప్పాటలగంధివే
దననె*పంబిడియేడ్చెఁగలస్వనంబునన్ | మీటినవిచ్చుగబ్బిచను*మిట్టలనశ్రు
లుచిందువందఁగాన్ ॥

వక్రభేదంబులు-పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః ॥ ఇతిణితిచతద్ధితేపరేఅచామాదేరచోవృద్ధిస్సాన్య
త్ ॥ క ॥ హైయంగవీనమునకున్ | నై యంకవశబ్దమునకు * నై యగ్రోధ |
నైయకృతంబులకాదిని | వ్రాయంగావలయుఁబ్రధమ* వక్రతమంబుల్ ॥ క ॥
వైయర్థత్రైయంబక | వైయాకరణాగ్రగణ్యవైయాధుపదీ | వైయా
త్యంబుల మొదలను | వ్రాయందగుబుధులుప్రధమ* వక్రతమంబుల్ ॥ ౧౨౨

పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః ॥ ఇతిణితిచతద్ధితేపరే అచామాదేరచోవృద్ధిస్సాన్య
త్ ॥ క ॥ యశావనయావతకౌస్తుభ | సౌవర్ణకయావరాజ్య * సౌవీరమహీ |
దౌవారికశబ్దంబులఁ | దావుకొనుద్వితీయవక్రతమములు మొదలన్ ॥ ౧౨౩
క ॥ సౌవగ్రామికశౌవన | సౌవర్చనసౌవిదల్ల * సౌదశ్వలసత్సౌవరశబ్దముల
మొదల | వావిరినిలుచున్ ద్వితీయ * వక్రతమంబుల్ ॥

వృసింహపురాణమునందు.

ఉ॥ శ్రీస్తనకుంకుమద్రవని * పిక్తభుజాంతరభాగవిస్ఫుర | త్కౌస్తుభ
నూతనార్కరుచి * గర్వితనాభినరోజసౌరభ ప్రస్తుతమత్తభృంగరవ * రా
కరసోల్బణభోగిభోగత | ల్పాస్తరణుందలంచుసుకృ * తాత్కులపాస్తసమ

స్తకల్ ముల్ || క || మెచ్చులగుకబ్బములలో | నచ్చ తెనుగువల్కులంగు*నై
త్వోత్వంబుల్ | వచ్చిన నెండగు రెండగు | విచ్చలవిడివల సెనేని*విబుధస్తుత్యా ||

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అయిగవుగాదేశౌ స్తః క్రమేణసర్వత్రవక్రతమయోర్వా.

క || క్రమమునవక్రతమములకు | నమరునయిక్కునునవుక్కు*ననియెడు
నాదే | శములువికల్పంబునదై | త్యమదాపహయాంధ్రభాష*యందెల్లెడ
లన్ || ౧౨౭ || ఆ || లోకహితముకొఱకు*బై కొనిదుష్టుల | లయమొనర్చి శిష్టు*
లయిననృపుల | నేలయేలనిలిపె * గౌలిచ్చినలుదెనఁ | దవిలికృష్ణరా*
యఁడపురయనఁగ ||

౧౨౮

కవర్గాక్షరభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాస్యాత్క్వచిద్వకాకోనాదిగతస్యాద్యవర్గసరళస్య.

సీ || పరుగులుపరువులు * పగడంబుపవడంబు పగలుటపవలుట * పగలు
పవలు | నగుబాటునవుబాటు*నలుగురునలువురు తగులాటతవులాట*తొగ
లుతొవలు | త్రాగుటత్రావుట*ప్రేగులుప్రేవులుప్రోగులుప్రోవులు * సోగ
సోవ | యిగమివమగునవు*నిగురాకులివురాకు లీగులీవులుమాని*చేగచేవ |
తేగీ || తీగియలుతీవియలుపైఁదిగిచేఁదివిచే | ననుచునిబ్బంగి నొకవేళ*నాది
వర్ణ | ములకుఁదక్కంగగొన్నిమా*టలనుగృతులఁ | బ్రధమసరళంబులకు
వకా * రములువచ్చు ||

౧౩౦

పూర్వనైషధమునందు.

మ || పవిసంగంబునఁదాప మొందినశచీ * ప్రాణేశుకెంగేలికిం | జివురుం
గైదువజోదువల్లనుపదే * శించె రహస్యంబుగా | నవనీహారపయోమిశ్త
లయజ * స్నానార్ద్రపర్వంతమై | యివతాళించువిదర్భరాజతనయా * హృ
ద్యప్తవద్వంద్యమున్ ||

౧౩౧

శాంతిపర్వమునందు.

చ || వినుమునచేంద్రవిప్రుఁడలి*వెజమదగ్గి సుతుండుశాపమి | చ్చైన
మరభర్తవంచనము*చేసెవరంబనికోరిగొంతిమా | న్చైనలుకభీష్టుఁడర్థరధు*
జేపియలందెగలంచెముద్రరా | జనుచితమాడిశౌరివిధి * యయ్యెనందుడని
జంవిగర్జునిన్ ||

౧౩౨

మార్కండేయపురాణమునందు.

చ॥ ఘననిబిడాంధకారరిపు * ఖండనచండమయూఖరాజిచే । ననుదిన
ముంబ్రభాతముల * యందమృతాంశుమరీచులేగఁగావనజములుల్లసిల్లఁగ
దొవల్తుడుఁగంబ్రభమాద్రిఁబొల్పున । ద్విదమణికిన్నభోమణికి * దేవశిరో
మణి కేనుమ్రొక్కెదన్ ॥౧౩౩॥ తే-గీ॥ ఆఁగెలోఁగెనువీఁగెను* డాఁగెనీఁగె
వాఁగెననునివిమొదలగు*వాక్యములను| బొదలునక్షరములుచిన్న*బొట్లపై
గ|కారములుగానియనునాసి*కములుగావు॥ ౧౩౪

చవర్గాక్షరభేదంబులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్వంత్యస్తాలవ్యశ్చర్యక్రస్యాన్తి ధస్సవర్ణశ్చ

ఆ॥ ధరణిదంత్యములును * చాలవ్యములునన । వికృతిచజలురెండువిధ
ములయ్యె॥వీనిదెలియకున్న*విశ్రమభంగంబు| దొడరికావ్యములను * దోష
మొదవు॥౧౩౫॥ ఆ॥దంతజంబులెల్ల * దలకట్టులునువాని| యందుదీర్ఘములు
ను* బొందియుండుఁ । చాలుజాక్షరములు* దనరారుహ్రస్వాది । వక్రయత
ములగుచు*వనజనాభ॥౧౩౬॥ ఆ॥చలముమానికుడువు * చట్టకేశవప్రౌద్ధ ।
చాలనయ్యెఁబ్రశువ్ర*జంబువెడలె|జతలుగూడివచ్చి*సఖులుజీతెదరేల| జా
గనంగదంత*జంబులయ్యె॥ ౧౩౭॥ ఆ॥ చెప్పరానిక్రొవ్వు*చేఁగంనుపంపునఁ ।
జెలఁగికొనుచుఁదన్న * జేరిపెనఁగఁ । జెట్టిమట్టుబెట్టు* జిఱుతయేనందుని ।
పట్టియనఁగఁదాలు*భవములయ్యె॥ ౧౩౮॥ ఆ॥ చేతచీరలైదు*చేరెడువరహా
లు । చేసెదంతజిత్తు*చేకటొకటి । చేదుకొనియెగృష్ణు* జేర్చుకయననిట్లు|
వఱలుఁగొన్నిదీర్ఘ* వక్రలిపులు॥౧౩౯॥ తే-గీ॥ దంత్యములనరవంకలు*దై
వభాష । గనముచాలవ్యములఁదల*కట్లులేవు । ప్రాకృతమునందుఁదద్భవ*ప
దమునందు|దంత్యములెకానితాలుజా*తములులేవు॥౧౪౦॥వ॥ వక్రమునకుఁ
దద్భము - వంకలు - అగవంకలనఁగాఁగుఱుచయెత్వములు - దీర్ఘమునకుఁద
ద్భవములుతీగలు॥ఆ॥ చందమామగాయ* జక్కెరవిలుకాఁడు । జాజిపువ్వు
టంప*జల్లుగురియఁ । జామకాకకోర్వ* జాలకహరివచ్చు । దనకబడలెననఁ
గ*దంత్యచజలు॥౧౪౧॥వ॥చంద్రమశ్శబ్దతద్భవంబు చందమామ-జాతికిజా
జి-శామ్యకు-చామ- శర్కరకు-చక్కెర- జలమునకు- లళయోరభేదః- అను
సూత్రముచేత-జళము-దానికిలడయోరభేదః-అనుదానిచేత-జడమాయెను-
అదిప్రాకృతముచేసిననాదివర్ణము దంత్యమాయెను. అదితద్భవముచేసినజ

ల్లు॥౧౮౨॥ క॥ తొడరుజటాశబ్దమునకు॥ జడయనునదితద్భవంబు* చదలును
జానుం॥ గడునచ్చతెనుఁగులివిపద॥ పడిమూఁడునుదంత్యములుఁగ * బలుక
దగుహారీ॥౧౮౩॥ వ॥ జటాశబ్దతద్భవముజడ॥ ఆ॥జడలుమెఱయవచ్చి*సంయ
మిశ్రేష్ఠుఁడు॥ చదలుఁమానిపువ్వు*శౌరికిచ్చె॥ సరసనున్నదనుచు* జానెప్ప
భీష్మక॥తనయకిచ్చెనతఁడు*దగ వెలుంగి॥ ౧౮౪

పారిజాతాపహరణమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ దేహకాంతులుబాలచం*ద్రదికలనీన॥

జడలుమోక్షద్రుపల్లవ*శంకఁజేయ॥

నైషధమునందుసీసపాదము.

చదలేటిబంగారు*జలరుహంబులతూండ్లు॥

భోజనంబులుమాకుఁ*బువ్వుభోడి॥

అనంతునిఛందమునందుపజాతి.

పినాకికోదండము*బిట్టుద్రుంచె॥ జానెప్పగెలిచె*న్జముదగ్గిసూను॥
ఘనుండితండుర్విన* నంగరెంట॥ జానై నవృత్తంబువ * జాతియయ్యె॥
౧౮౫॥ క॥ భూమినిమింటనుజంచ॥ త్పామరజాతీయయనుట*పరికించిబుధ॥
గ్రామణులుచంచులనివెన॥ దామేత్వంబిడరుపదిరి * తలకట్టగుట॥౧౮౬॥
తే-గీ॥ ప్రాసములరెండునెకటిగాఁ* బలుకవచ్చు॥ వడికిస్వరమైత్రిలేకున్న *
నుడుగరాదు॥పోట్టియెత్వములకుదంత్య* ములకుఁదక్క॥ భేదములులేవుచజ
లకు*వేదవేద్య॥ ౧౮౭॥ ఆ॥ రాచనెలఁతలందు* నీచెలియకుభోజ॥ రాజతన
యవంటి*మోజగలదె॥ చక్కఁదనముగాక* సద్గుణంబునుగాంచె॥ జెఱకు
గోలఫలముఁ*జెందినట్లు॥ ౧౮౮॥ తే-గీ॥ దంత్యతాలవ్యచజలకు * ధరణిప్రా
యుతఁజినిశుద్ధాగధృలిపినిభే*దంబుకలిమి॥ వ్యర్థకృతులనుదలకట్టు*లనుచు
నెకటానిదియునెకదాననదియును*నిడఁగరాదు॥ ౧౮౯

రాఘవపాండవీయమునందు.

ఆ॥ ఎందువేటరా॥ రె * యితరులేమనసుతో॥ దారసంగసుఖము*తప్పఁ
ద్రోచి॥ తకటపాండురాజ*యశమెన్నవైతతి॥ క్రూరదశరథేశ * కులమురో
య॥౧౯౦॥ వ॥ ఈపద్యములో - రామాయణార్థమున - అజయశమని సమా
సముచేసిపలుక - జకారముతాలవ్యంబయ్యె - భారతార్థమున - పాండురాజ
యనిసంబుద్ధిగాఁబలుక - నావర్ణ మేమరలదంత్యంబయ్యె - ఇటువలెనే - యాది
మహాకవిప్రయోగంబులుండఁదాలవ్యమర్థాంతరంబున - దంత్యముగాఁజెప్ప

రాదని-యేలపలికితివనఁగానాద్యప్రకృతిని-దంత్యచజలులేవుగాన-శుద్ధసం
స్కృతమైనపాండురాజశబ్దంబునంగల - జకారముతాలవ్యమేకాని - దంత్య
ముకానేరదు-ఇది తెలియక-కేవలాంధులు-దంత్యాక్షరముగానుచ్చరింతు
రది-లాక్షణికమతముకాదు-అట్లగుటంజేసి-కవితాప్రవర్తకులైన - సూరప
రాజుగారు-ఇంతవట్టునువిచారించిప్రయోగించిరి॥

౧౫౮

పాణినీయసూత్రము.

సూ॥ ఛేచ॥వృ॥ హ్రస్వస్య - ఛేపరేతుగాగ మస్యాత్సంహితాయాంవి
షయే॥ హలంత్యమితిసూత్రేణక కారస్యైత్యంజ్ఞా॥తస్యలోపఇతిలోపః-తు
ఉపదేశేజనునాసిక ఇతిఉల్లోపః॥స్తోశ్చనాచ్చుః॥ స్తోస్స కారతవర్గయోః -శ
కారచవర్గాభ్యాంయోగేశకారచవర్గైస్తః॥ శివచ్ఛాయా ॥సూ॥ ఆజ్ఞాజోశ్చ॥
వృ॥ఏతయోశ్చేపరేతుగాగ మస్యాత్॥ఆచ్ఛానయతి-మాచ్ఛిదత్॥పదాం
తాద్యేతివికల్పాపవాదః॥సూ॥ దీర్ఘాచ్చేపరేతుక్వాత్॥ హ్రీచ్ఛితి-మేచ్ఛ
తి॥సూ॥ పదాంతాద్వా॥ దీర్ఘత్పదాందాచ్చేపరేతుగ్వాస్యాత్॥ లక్ష్మీచ్ఛా
యా-లక్ష్మీఛాయా ॥సీ॥ ఛాగపుచ్చచ్చటా* చ్చందోయదృచ్ఛాసితచ్చత్రప
ద్మచ్చ*దచలాచ్చ॥విచ్చిత్తికచ్ఛాప*కచ్చపరిచ్ఛేదపుచ్ఛాచ్చవిచ్చిర*తుచ్చ
గుచ్చ॥పదములుమొదలై న*త్రిదశభాషాశబ్దములనాదిమధ్యాంత*ములను
గలుగు । సప్తమవ్యంజనా*క్షరముహ్రస్వముమీదఁదనక్రిందఁదానద్వి*త్వ
మగుచుండు॥తే॥ నిడుదలగునక్కరంబుల*కుడిననిలుచు । నవ్వుడవికల్పకంబు
న*నట్లనయగు । బంధురవిలాసచంద్రికా*భదరహాస । భర్తమయవాసశ్రీకా
మె * పలినివాస॥

టవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥ తవరతీవితేవ*రావునుధాకయు॥ మొదలుగాద్వితీయ *ములుచతుర్థ॥
పర్ణములునుగలుగు*వాక్యంబులునుస్వదేశ్యములుగానివైకృ*తములుగావు
విజయవిలాసమునంగు.

క॥ కొమ్మపయినీవుపక్షము । లిమ్మెయినెరపుదువిదేల * యేచెదవకటా॥
కమ్మఁగనవాతుచక్కెర । గ్రమ్మఁగమాటాడుతవరకలకంతరవా॥ ౧౫౯
మనుచరిత్రమునందు.

క॥ దివిభినరుహబాంధవనైం । ధవసంఘంబెంతదవ్వు* దగలేకరుగు॥
భువిసంతదవ్వుమేమును॥దనతవలేకరుగుదుముహు*టాహుటినడల॥ ౧౬౦

పాండురంగమాహా త్త్యమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ సఖులుపరిహాసకులువేట*జనకయువతి । భుక్తనిర్దుక్తపరిధాన*
యుక్తుడగుచు । ననుచుఘంటాపథంబున* నగుచుఁదిరుగు । నెఱపుగలతీవి
జాతిమా * త్రోపజీవి॥

౧౬౧

రామాభ్యుదయమునందుసీసపాదము.

తేవమీరంగఁద*టిన్నటిప్రేరేచి।

క్రొవ్వుగామెఱపులు*గొనగఁజేసి॥

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ దేవబ్రాహ్మణభక్తిప్రోవుప్రియవ * కృత్వంబుకాణాచివి। ద్వా
వై శేష్యముదిక్కుధర్మమునకుం*దార్కాణమర్యాదకు॥ రావౌచిత్యము
జీవగట్టహితశి * వ్యవ్రాతసంతోషణ । శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁడుమహీ*
భృన్మాత్రుఁడేచూడఁగ॥

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నాకౌకసులైననునీ । ధాకకునిల్చెదరెకటక * టామముబోట్లంజే
కొనిసంరక్షింపక । నీకిటులుచితంబెయురవ*ణింపనరేంద్రా ॥సీ॥ క్షేపంబు
క్షేపంబు* చోళుఁడుచోడుఁడుతాళంబుతాడంబు*దళముదడము । క్రోళం
బుక్రోడంబు*నాళంబునాడంబునీళంబునీడంబు*గౌళిగౌడి । వ్యాళంబువ్యా
డంబు*చూళికచూడికవళివడిహేళిస*ర్వజ్ఞహేడి। జలకేళిజడకేడి-వెలలఁడు
*వెడలఁడుకేళంబుకేడంబు * పాళిపాడి ॥తే॥ నేవళమునేవడంబిట్లు* నిర్జరాం
ధ్రాభావలనురెండుగొన్నిశ*బ్దంబులందు।నరయలడయోరభేదయ*టన్నసూ
త్రామునళకారంబునకుడత్వ*ములుఘటించు ॥౧౬౫॥సీ॥డిండిరదీప్తిపోడిమి
మీఱునీకీర్తిదిండిరపాండిమఁ*దెగడునవ్వు। డంభమిచ్చటనుగూ*డదుకృష్ణ
నీవేగిగంభంబుమిత్రవిం*దకడఁజేయు।డాడిమిఫలమియ్యె*డకునేలకొనిపా
మ్ముదాడిమిఫలముసు*దంతికిమ్ము । డోలికనూగువే*డుకనీకుగల్గినదోలికల
క్షణ*తోడనెక్కు॥తే॥మనుచునీపద్యమునఁజర*ణాదులందు । నిలుపుపదము
లమొదలను*గలుగువ్రాలు। డత్వదత్వంబులందురెం*టనుబొప్పంగు। శాబ్దిక
మతంబుననువన*జాతనయన ॥౧౬౬॥తే॥ డంభడిండిరడోలికా* డాడిమాది।
శబ్దములకాదివర్ణము*ల్పంస్కృతమున। నుపరివర్గతృతీయమై* యెప్పునట్లు।
దెనుగునడకారముద* మొనరుచుండు॥౧౬౭॥తే॥ దాకదగ్గిరదిగ్గియ*దా
యబోయి । దాపలనుదిగ్గుమనువైకృతములమొదల । డాకదగ్గరిదిగ్గియ*

డామబోయి|డాపలనుడిగ్గుమనిడాక*డంగినిలుచు||

౧౬౯

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

శా|| డా కేలన్ని జకన్యకామణులుకం * తశ్రీలుగీలించివీ | డొకంబాతము
లాత్త హేలనఖరే * ఖండార్చిసంగీతవి | ద్యాకొశల్యముగానరామదికిన" *
హ్లాదంబుసంధిల్లగా|రీకల్యాణముబాడిరప్పుడుపురం*ధ్రీరత్నముల్ నేడుకన్||

ద్రోణపర్వమునందు.

చ|| డిగకుడువాహనంబులుగ*డిందిమగంటిమిగోలుపోవమీ| దుగడత
దక్కిపెట్టకుడు* రూపనాయుధముల్ హస్తాశ్ర | క్కిగలుతునేసమత్కులి
శ*తీవ్రశరంబులవై భవంబుభూ | రిగదవిహారభంగిరయున*రిక్రకరంబులుపి
చ్చలింపగన్

౧౭౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ|| డక్కెనురాజ్యమంచునక * టాయిటుతమ్మనిభాగమీకసీ | వెక్కట
మింగజూచెదవ*దెట్లగుగొవినుమీనులోలతన్ | గ్రక్కుసనామివంబుచ
వి*గాలముమ్రింగినమాడ్కినువ్వెయిట్లుక్కిపుడై ననీకొడుకు * నుల్లముని
న్నిటులాడగూడునె||

౧౭౨

వై జయంతీవిలాసమునందు.

తే|| డొంగవలెవచ్చియిక్కడ*డొంగినావ|దేమయాబావ | గారుప
ద్దామెకోప|గించినందులకాబలా * మంచివాడ | వేమసంచునుముసలాప
యేవివేకి||౧౭౩||వ||డంభడిండిరాదిశబ్దములవలెనేయన్నందుచేతను రెండుగ
లవుగనుకదకారమునకునారణ్యపర్వమునందు||క||జగములనెల్ల నునిండిన|పా
గడ్డకునువెలితిజేసి*పాలయొడలికినై |తగునేజన్మనతములు | దిగవిడువగని
పుడునాకు*ద్రిభువనదీపా||

౧౭౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క|| తగనీలోనూహింపుము|దిగవిడువకుధర్మతనయు*దృఢమత్తివై పాం
దగుచందముకొడుకులకును||బ్రెగడలకునుజెప్పితేర్పు*పెంపేర్పడగన్||

పారిజాతాపహరణమునందు.

ఉ|| తామరడోయలోదవిలి*దాచెడుతేలులువ్రాల్చెన్నరుల్ | వేమ
ఱుజేతులంబిడిచి * విప్పివిదిర్చినఖాంకురంబులన్ | గోమలలీలదువ్వితేలి*
గొజ్జగిసీరట్టుచల్లి చల్లిగం| ధామలకంబువెట్టెనుక*యంగనకాళియనాగభే
దికిన్|| ౧౭౬|| తే|| పడతుకవడంకగుబ్బలి*పడకుచెంత | గడమిమ్రూగు

లకడనుండుఁగడఁకతోడ । వేడుకొనఁదగునాపువ్వు*బోడిననఁగ । గడలి
పులుగావునరళము*ల్లానికృష్ణ॥

౧౭౭

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

వడిగాలిసుడిసిన*మిడుఁగురులందందఁబొదలినతాలిమి*వదలసీక

చ॥ కడిఁదివరంబువారిరుహ* గర్భునిచేఁగొనినాఁడువాఁడుమీ । యెడన
నిశంబు పెన్బగయు*సీసునునోషమునెమ్మనంబులో । జడిగొనియుండుఁగావు
నన*సాధ్యుఁడవధ్యుఁడుదై త్యనాథుఁడే । వడువునఁబొరుషంబుగొని* వానిజ
యించుటవేఁగుచూడఁగన్॥

౧౭౮

రాఘవపాండవీయమునందు సీసపాదము.

పుడమితేఁడీరీతిఁ * గడఁగిడెందముమ్మగవ్యాపారభేలన * మభిలషింప ।

తే-గీ॥ పోడిమియునురువడియును* నాడెమునను । పలుకులఁదృతీయసర
ళముల్ * వలసినపుడుభువిస్వకీయానునాసికం* బులునుగాఁగఁ । బలుకఁబడు
నాదికపులక*బృములకలిమి॥

౧౭౯

రంగనాథునిరామాయణమునందు ద్విపదము.

రాణివాసద్రోహి* రావణుఁబట్టిపోణిమిచెఱుపవా*బుధులునుతింప

రాఘవపాండవీయమునందు-ద్విరదగతి-రగడము.

పోణిమిగవకుళజ*పూగములపూగముల ।

రాణుఁదనరారి * నపరాగములరాగముల॥

కర్ణపర్వమునందు.

తే-గీ॥ సారవంతమైకర్ణుని*సైన్యమురవ । ణించుఁగాకేమిటికినిల్చు*నృప
వరేణ్య । పూనిసేయంగఁదగనది*దానవార్య । మతనిసమయించుటయునా
కు*నతిభరంబె॥

౧౮౦

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ యజనముదానకర్తములు*నధ్యయనంబుదపన్నహింసయున్॥ బ్రజ
కనురాగమైనపరి * పాలనశాంతియుసంగరంబున । నిజితవిభీతమైయురవ*
ణించుటయన్నియుధర్తముల్కురు । వ్రజతిలకాయమానసమ*రంబుసుధర్త
మువీనిలోపలన్॥

౧౮౩

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ నాణెముసూడనున్నదితి*వందసులందఱునెక్కరాశిదు । ప్పాణిదు
వీణకందునెక*రాశియజుండుజగంబుగాల్పఁగ । ల్యాణవిదూరుతొకడను*

యందఱుపుణ్యజనాఖ్యులున్జగత్ప్రాణసమాఖ్యుఁడీకలుఁడునై రినుఁడివిపరీ
తలక్షణుల్ ||

౧౮౪

తవర్గాక్షరభేదంబులు.

అ॥ నెతకివానికతికె * జతికిలఁబడియావు | బితుకచీరలుతికె * గొతికెనను
చుఁ | బలుకుచోదకార * ములదకారములును | వలసెనేనినిలుస * వచ్చుఁ
గృతుల ||

౧౮౫

కవిగజాంకుశమునందు.

క॥ ఒదుగుచులక్షణమెఱుంగక | గొదుగుచుఁబ్రాసంబునడియుఁగూడక
మీదుల్ | వెదుకుచుఁబదసంధులుచెడ | నదుకుచువెడగవితచెప్ప * నతఁ
డుంగవియే ||

౧౮౬

అముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ కదళిగభీరపుష్పపుటి * కాచ్చటఁజేతులనిప్పపిండిపైఁ | గుడుగుగనిల్చి
యోపుగతి * గూనలనూనియనించి | తాటమున్నదికిసశాటి | వేలసది * సైక్త
బ్రగుంకిడివత్తురెందజే | వదలకయాతనింటశని * నందమునంబరదేశ్వైష్ణవు
ల్ ||

చిత్రభారతమునందు.

చ॥ చదివినవారికిన్వినిన * సభ్యులకున్నవివాంఛసేయుబ | ల్లిదులగుఁగల్గువి
ప్రీలకు * లేగలతోగనుపట్టులక్ష | పిన్నైదనలనిచ్చునట్టిఫల * మున్నాయమేధ
ముసేయుపుణ్యమున్ | గొదకకథాత్రియంతయున * కుండితదాసమొనర్చు
శ్రేయమున్ ||

౧౮౭

కళాపూర్ణోదయమునందు.

చ॥ అదిశతతాళదఘ్నమను * సార్థకనామముతోడనుత్తమ | హాడిముల
గోబొగడ్తఁగనినట్టిదియందునబట్టివారికి * బ్రదుకులెయంచు |

వశిష్టరామాయణమునందు.

చ॥ కదిసిననొరవ్రావుదురు * కబ్బపుదొంతులసత్పదార్థముల్ | గదుగుచు
కట్టివారిబొడ * గన్ననుగుట్టనిన్నేహసౌఖ్యముల్ | మదికినసవ్యామృతగునక *
సార్థమునంజరియింపుచున్నదు | పృథకప్రతెల్లమత్కవిత * తప్పులుపట్టక
కూరకుండుడి ||

౧౮౮

అంతస్థభేదంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లఘువ్రాలఘువశ్చేతిద్వేధాన్తస్థాన్విదన్తిశాస్తారః ||

అన్యేన్యవ్యాకరణస్పష్టారన్త్యత్రగృహ్యతేద్వివిధః ||

క॥ అలఘులఘునామకంబుల | నలరునిరు దెఱంగులగుచు * నంతస్థములీ |
తెలుగుననయ్యెను రేపము | యలవలు సెప్పఁబడియుండు * వ్యాకరణములన్ |

క॥ ఆద్యంతాంతస్థంబులు | చోద్యంబగుపానినీయ * సూత్రమువలనన్ |
హృద్యములై యాగమసం | వేద్యాలఘులఘువులనఁగ * ద్వివిధములయ్యెన్ ||
వ॥ యవలు రెండువిధములయినందనకు॥

పాణినీయసూత్రము.

సూ॥ హాలిన ర్వేషామ్॥

క॥ పలుకులఁ బ్రాకృతసూత్రము * వలననుద్వివిధంబులగుచు * వసుమతి
లోన | న్వలయుదృతీయాంతస్థము | వలమునుగొంచెంబనంగ * వనజదళాక్షా ||

లకారము రెండువిధములై నందునకు—వాల్మీకిసూత్రము.

లోశః పై శాచ్యాం || లకారస్య శస్సాన్యత్ || ముకులస్య-ముకుళః గలస్య
గళః ప్రలయస్య-ప్రళయః || క॥ అంతస్థంబులలో పల | వంతునకనఁగా ద్వితీయ *
వర్ణంబీగ్రం | ధాంతరముననిరు దెఱంగుఁ | గంతుజనక రేఫమునుట * కారం
బనఁగాన్ ||

౧౯౫

రేఫద్వివిధమైనందునకు—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

రస్త్యత్రగృహ్యతేద్వివిధః || టీ || రస్తు-రేఫమయి తే-అత్ర-ఈయాంధృ
భాషయందు-ద్వివిధః-రెండువిధములుగా-గృహ్యతే-గ్రహింపబడుచున్నది
యకారభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్యఃక్రియానుభూతాద్యర్థసముద్యోతినమాద్యగంవినాసర్వః॥

సీ॥ ఆంధోక్తి మొదలనా * ద్యంతస్థముండదు ప్రాణమైయదిగను * పట్టు
గాని | నుడుగులనడుమను * గడనుయా కెందునుదలకట్టుదక్క-నె * త్వంబు లే
దు | యాకుభూతాదిక్రి * యాద్యోతితములఁజూపట్టునత్వములదల * కట్టుగా
దు | తలకట్టునక్రము * ట్టాల్పునీ రెండునలఘుయకారంబు * లనఁగఁబరగు ||
నిప్పుడీవంకఁగనుగొంటి * నింతలోన | నెచ్చటికి నేగననఁగనా * ద్యచ్చులయ్యెన్ |
గయ్యమై వనుగానిమ్ము * గాయకమునఁ | గాయవలె శౌరిననఁదల * కట్టుల
య్యె || ౧౯౬ || సీ॥ ఎక్కడగనఁబడి * యెడఁజక్రిచెలులారయింక నెవ్వరుచ
ని * యెదరు వెదుక | నీ వేళ నెటకుబో * యెతవన్న మిన్న క నేగెనన్నే మని * యె
దరుమీరు | హేమాంగదములిడి * యెదఁజెప్ప రేవాని నేరీతిఁబొడగని * యెద
ముమనము | హితముదలంపఁడా * యెనునన్ను గనినగియెడుసవతులకిది * హే
తువయ్యె॥ తే॥ ననుచునిట్లుభూతాదిక్రి * యాపదాంత | ములవి శేషణపదక్రి

యలనుదక్క మొదలియంతస్థమున కేత్వములుత్రిలింగ । దేశభాషనుబుట్ట
వు* దితిజభేది॥ ౧౯౯

ఆదియకాంఠమునకుచుద్యోగపర్వమునందు.

తే॥ కొంచెమైననుదగఁబంచి * కుడువమేలు । పనులయెడదుఃఖమోర్చి
యల్పంబునుఖము । ననుభవించుటహితముశ*త్రునకునై స । నిచ్చుటయె
లెస్సయడిగిన*యెడస్పృహల॥ ౨౦౦

మధ్యయకారమునకురుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

మ॥ ధననాధప్రియకంఠకాళిమముమో * దంబొప్పవీక్షించిద । య్యస
జంబూఫలమంచుదానినిజ * హస్తాగ్రంబువేచాఁచియే । పునఁబల్కాఱునుబ
ట్టిరాఁదిగుచువే * ల్పంబ్రోడ విఘ్నేశ్వరుం । డనుమోదంబునఁ జేయుమ
త్కృతికిన * త్యంతంబునిర్వఘ్నము॥ ౨౦౧

విజయవిలాసమునందు.

మ॥ అనినస్త్రీమదిలోఁదలంచునదిమే*తాసిద్ధసంకల్పులీరనియాకేశనెచి
త్రవాహనుఁడుకొ* లైవ్యయుండఁగాఁబోయియా । యసరారమనిగారవిం
చినుముఖం*డై రాజుగారిప్పుడే । మనినారెయ్యెవివా ర్తలంచుఁబయ్యిపై*నా
సక్తితోఁబల్కుఁగ॥ ౨౦౨

మ॥ భూతాదిక్రియార్థంబులుదెలుపనికడపటియకారమునకు.

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ స్వాంతముబాహుగర్వఘన* సంతమసాంధముగాఁగశంకయా । వం
తయులేకకీచకుడ * హంకృతిముంగలినాగమంటపా । భ్యంతరసీమఁజొచ్చి
దరి * యంజనియారసి సెజ్జగాంచియ । త్యంతమదాపహంబగుచు * సందూర
యంబునఁగేలుసాపఁగా॥ ౨౦౩

చమత్కారమంజరియందు.

మ॥ ధరలోనంద్విజరాజనామమునస*త్సంగంబునస్సత్కథా । నిరతిన్క్రిం
చియునుత్సలప్రియుడన*న్నిత్యంబురాజీవసం । హరణంబేకరజాలముల్సా
నిపిసే * యంబూనునీచంద్రుతోఁ । ధరుణీవీనికి నెంతఁజేసినదయా*దాక్షిణ్య
ముల్గల్గునే॥ ౨౦౪

క్రియాపదాంతయకారమునకుశృంగారనైషధమున.

చ॥ అడిగితి నెక్కనాఁడుకమ*లాసను తేరికివారునలబడై । నడుచుచును

ర్విలోనిషధ*నాథునకెవ్వతెయ్యొక్కభార్యయ | య్యెడుననిచక్రఘోషము
 న*నించుకయించుకగానియెంతయేర్పడవిసనైతినీవనుచు* బల్కినచందము
 దోఁచెమానినీ॥౨౦౧॥తే॥ ధరణినుయ్యెలపయ్యెద*తాయెతులను | గలయ
 కారంబులకువక్ర*ములునిజంబుముద్దరాజురామనవాని*మూఁటినివద | మ
 ధ్యయాలనిచెప్పెని * మ్మాటమిధ్య ॥౨౦౨॥తే॥ ఊచునెలకాకగుటచేత*ను
 య్యెలయ్యె | బయినియెదకున్నివక్రోక్తి* బయ్యెదయ్యె | దల్లి కాపునకై
 కట్ట*దగినసదులు | తేలఁబల్కంగఁదాయెతు*లేశ్యమునను ॥ ౨౦౩॥వ॥ హే
 లాశబ్దమునకుఁదద్భవముయేల-అదికుఱుచకాకుచేహస్వముగాఁబలుకఁగా
 యేలఅయినదిఊచెడునేలగనుక-ఉయ్యెల-హృదయశబ్దమునకుఁదద్భవము
 యెదఆయెను॥దానికిఁబై నుండెడిదిగనుకవక్రసమాసమునఁబయ్యెదయాయె
 ను | యెతులనఁగాదక్షిణదేశీయము నదండులకుఁబేరు - దానిజడ్డనుతేలఁబ
 లికిన - యెతులాయెను - తాయియనఁగాఁ దల్లి ఆతాయిశిశువులకు శరీ
 రరక్ష గాఁగట్టునదియెతులుగనుకతాయెతులు- అటుగనుక-శబ్దాదినున్న అ
 చ్చులుగానిహల్లులుగావునంధిచేతనులఘుయకారములైనవి-ఇవిమూఁడును
 | బత్తేకపదములుగానియేకపదములుగావు-వీనిని దెలియకముద్దరాజురామ
 నకవిలోకసంజీవివనియందుఁజెప్పికొనినపద్యము॥తే॥ తాయెతులునుయ్యెల
 యుఁబయ్యె*దయునుదక్క | గలుగదెత్వంబుమధ్యయ*కారమునకుఁ | దుది
 నిగ్రియఁదక్క-నెత్వంబు*గదియదాది | నత్వమొందదుదెనుఁగున* నబ్జనాభ॥

ఉయ్యెలకునరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కలిదమయంతిబాపసమ * కట్టపొరింబొరిఁబాయనొప్పఁడాలలనను
 దీర్ఘసౌహృదబ*లంబుననిట్టులురెంటియందునన్నలఁడువిమోహరజ్జులుబె*
 నంగగతాగతకారియైనను | య్యెలయునుబోలెనూటడక * యెంతయుఁబ్రో
 ద్ధువినిశ్చితాత్ముడై ॥

౨౦౦

పయ్యెదకుయయాతిచరిత్రమునసీసపాదము.

వలఁబడ్డజక్కవల్ * వలెనున్న జిలుగు

పయ్యెదలోనిగుబ్బపా*లిండ్లుమెఱయ |

తాయెతులకుఁజండభానుచరిత్రమునంనుసీసపాదము.

ఒకయింతియొరఁగిన*సికమీఁదముడిపువ్వు

పెత్తులుదొరయుతా*యెతులుచుట్టి॥

లఘుయకారమునకు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యశ్చ తిమార్యాలఘుయంతప్రవదన్తిప్రాణతఃపరంప్రాణమ్॥

తే-తొలిపదముతుదివర్ణంబు*తోడఁదమకు|సంధిలేనిపదాదిగ*స్వర
ములెల్ల|లఘుయకారంబులై భూత*లమునవెలయు |దేవకీపుత్రజాంబవ*తీ
కళత్ర॥౨౧౨॥క॥సురనదియాత్మజకాకో | దరపతియాసనముమరుఁడు * తన
యుమరతిసుం|దరియున్నననుఁగుకోడలు| సిరయబ్ధియునాలుఁబరపు* శ్రీహ
రికెపుడు॥ ౨౧౩

రేఫభేదంబులు.

తే॥ రేఫముఱకారమునునన్త*రెండుదెఱఁగు | లగుచువికృతిపదంబుల*స
మరియుండు|వానిసంస్కారపూర్వకా*వ్యప్రయోగ | సరుణులనెఱుంగవల
యు*జ్ఞనవిధేయ॥౨౧౪॥వ॥ సంస్కారమనఁగాలక్షణపఠతమనుట - ఇందు
లోనేభాషాపరిచ్ఛేదమునందుఁజెప్పియున్నది॥తే॥ ప్రకృతిశబ్దానుశాసనా*
భయకవిసఖ | శంభుసేవకసోమభాస్కరులచేత | భారతాదులపీఠజులపఁ *
బడియెఁదొల్లి|కరివరదరేఫములునుఱ*కారములును॥ ౨౧౫

రేఫాక్షరసీసమాళిక.

శ్రీకామెవల్లిపు * రీగోపికాజారయసురసంహారసీ*కంకితముగ | నాదిక
పిండకా*వ్యములెల్లశోధించిక్రమతప్రహస్యములుధీ*ర్ణములునై నాయచ్చు
మిఁదను*హల్లులమిఁదనుగలుగురేఫరకార*ములువచింతుఁదాల్చిపాకా
వ్యయో*దధిపూర్ణదవళదీధితివేదతిరుమల*దేశికుండు|మొదలై నవారలుము
కుపురచించినయవియెల్లఁజాలవా*యనఁగవలదు| వెండియునెకకొన్ని*వెద
కికూర్చితిఁగవిరాజులుమేలని*ప్రస్తుతింప|నిట్టివెట్టియునని * యిట్లుక్రిందనుజ
క్షులందెడులిపులెల్ల*బండ్లితాలు| వీనిద్విత్వములొక * వేళబోయినబోవుఁడె
తిపోతుకటిమేక*గొటియయనఁగఁ | జనిరికాంచితిరిచే * కొనియెదరనియె
డునవిమొదలై నక్రి*యాపదములతుదలనుసంస్కృత*పదములందునుదద్భ
వములయందునుఱకా*రములులేవు|క్రచ్చుటబ్రతుకుట*గ్రాలుటమొదలగు
క్రకారములేఫవ * ర్ణములెయగును | జేకూతెననుటకుఁ జేకుతెననియిట్లుపొ
డుగులెల్లనుప్రహస్య*ములుగచేసిపలికెడువేళచే*ఫములునుతాలునుమునువ
చియట్లన*తనఁబుచ్చుండు| రాదక్కసకలాక్ష * రములమిఁదనుగ్రాకకదియన
క్రకారక్ష*కారములన|నటరవర్ణమునకొ*క్కటికినిపైనిఫయనినిల్పుటనురేఫ

మనఁగఁబరగెనరదంబుసేనాంగ*మరుగుటపోవుటయరికప్పమరసగ * మరు
 దువెంతయరయుటవెదకుట * యిరవైంధుటమరుటయిరుపదంబుయుగార్థ *
 మిరువునెళవు | కలనబెట్టురుముట * గద్దిక సేయుటయురణించుటరులొడ్డు *
 టురులద్రోయుటరువడించుటవీక * నెత్తుటయురువడియురియాడుటయు
 డెండ*మురియఁజేయుటెరగలిచిచ్చుమె * కెరువెరుమానుటయొరగాఁగభో
 జనంబిడియెరియుట | యొరులొండురులసొమ్ము * లొరయుటయొరిమెకేకరి
 వాఁడితూపులు*కరిసెముక్కపి | కరువలిపుత్తడి * కరఁగియాకరణినిగరుగుఘ
 బోసియొక్కరుఁడుచేసెఁగరవాలుముక్కెర*కరకరల్కరకరిగోగుటలుకని*
 కరమువాన|గురియుటతోలుకరి* కొరబ్రాణములుకరకరగ్రాలికరమొప్ప *
 గెరలిపడుట | గరితబంగరుమేను * గరుదాల్చెగరిచెలిగరిగెచేబట్టుట* గరు
 వతనముగిరిగిరవ్రాయవే * గిరపడిజేగురుకొండ్లపైగురుపోతు * గురుసుపట్టి
 గురువులుబొరుచు * గురువుగాగురుగాకుగురుగులబెట్టిము * గురునువండిఁచె
 రుచుటయునుమరి*చెచ్చెరచేటనుజేగుగుటచెరువులో * జొరువఁజేసి | దొర
 కయచ్చెరువుగా* చిరుగనికోకలచెరఁగులుచించుట * చెరగుమనుట | తరచి
 యాడుటయుచి*త్తరుబొమ్మతరఁగులుతరిచినమజ్జిగ* తరముబలతతరముశక్తి
 ముమూఁడు*తరములచుట్టంబుతరలబొరుటతర*తరదిరుగుట | తిరిసినకూడు
 నూత్తురమేనినెత్తురుతెరలగాఁగిననెయ్యి * తెరువుదారి | తెరతెరవచ్చుట*
 తెరలుగట్టుటరెండుతెరఁగులవారిలో*దొరలుకొనుట * తొరితొరిచేరుట *
 దొరగుటబెదరుటదరిద్రొక్కిజూదరి*దరికొలుపుట | దురముసేయుటదుర *
 దురబోయికుదురుటదొరయుటసరియాట * దొరకొనుటయు | దొరరాజు
 దొరకోలు * దొరుసుటబొసఁగుటనరవెండ్రుకలుపెద్ద * నరమునురుగు | నెర
 యఁగాఁజల్లుట * నెరసులుపరుసంబుపరువులుపెట్టుట*పరపునిడుపు | పరిచ
 నుదెంచుట*పరిగొనిపరిపరిపరపుటనించుట*పరువడియనఁ | బరిమారుచుట
 పెరు* పరినేరుపరిదొడ్డపరిచప్పురంబుదె* పురముపరగఁ | బరికింపపరసుబొర*
 పిరివ్రావబరికొనిపురపురబొక్కుట * పరుగుపెరడు | పెరతేనెపొరిపొరి * సా
 రుగునబొరిగొనిపొరిగడుగుటపొర * పొచ్చెముపొర | పొరలుటచీపురు* పొర
 కలుబరికట్టెబరబులుగజ్జలు*బరవసంబు | బరులుబృఁగానాన * వాలుద్రావు
 టబరిమేనుగంధపుచెక్క*మిఁదిబరడు|బిరుదులుబృరముగొ * బృరకాయబె
 రయుటబురబురబొంగుట*బురుదనేల || మరులుమోహపుబుద్ధి*మరుపుటతా
 మరమరియాదక్రమ్మర*మరలిచనుట | మిరియంబుమురిపెంబు* మురియలుతు

నియలుమురమురలాడుట * మొరముటయును | మొరపనేలయు తేల్లు మొర
యుట మొరడునురమ్మనిపిలుచుట * రచ్చరంగురంకెలురజ్జులు * రమణ రక్కసి
రహిరిచ్చలురిత్తయు * రెట్టరెండు | దేవరవివరంబు * తెనువరితలవరియెవ్వగుని
వ్వరు * నవ్వరనగ | వరిచేనువరుజులు * వరుసయువరపునునొవరివిరవిర * బో
వుటనగవిరిసినవిరులెల్ల * విరియజల్లుటకాలువురుపలువురునలు * వురుపదువు
రు | వెరువరిపెరువాడ * వెరుసుదూసరియొడ్లుసరములమ్ముటసరి * సరకుకొస
మిసిరికినై సురియల * సురుగుటనెరబడిసొరదిమోహరములు * హరువుగొను
ట | మొదలుగామొకకొన్ని * పదములప్రహస్వాక్షరములపై శేఖంబు * లమరి
యుండు | నారెకుల్లలవరు * లారాటమారటమారగూరినతోక * మారగూ
రినట్టిపాలారని * యనలమారగధర్మమారసె దనకన్ను * లారజూచె |
శ్రమమారెబొంగారె * జల్లారెదనరారెనీరికెలెత్తుట * యిగురువెట్టు | టీ
శేడుజగములీ * రెలుగుహీనస్వరమీరననిమ్ముపేరూరుపల్లె | యూరార్చుటూ
రట * యూరకుండుటదొంగలేరియనుటయుది * యేరికనుట | యోగోరియను
మాటకోరుచుకొనుటయునొర్రొయినగోనె * కోరసిలుట | కారులుకల్లులు *
కారుమొలుంగులుపటుకారుముక్కారు * పంటరివులు | గారుకారించుట * కడు
మొప్పివెట్టుటకారాకుకారాటకారియంబు | కూరుటపోరుట * కూరుకునిద్ర
చేగూరుటకూరిమి * కూరదినుట | యెమ్ములుగూరగా * నేయుటగాతంబుగూ
రుటదానికిగూరుతునన | కొరికెగోరుట * కోరప్పనముపందికోరాజెకోరుడి *
కొరగిన్నె | గారెలుభక్త్యముల్ * గారాముబంగారుగోరుగారాబంబు * గా
రవంబు | చీరికిగొన్నకెడు * చీరలుగోరుటచేరువచెంతల * చేరడసగా | జీరుట
పిలుచుట * చూరసగాబొడిచారుద్రావుటచిన్ని * చూరుకత్తి | తారెల్లనేగిరి *
తీరనికిషుకతోదూరుపునాటికి * తేరులెక్కి | తేరెదమనుచునే * తేరతేరకుతేర
తేరోదిపొమ్ములు * తోరముగను | దూరులుబలుకుట * నాగచీరలువింటినారి
విన్నూరుక * న్నార్చుమనగ | నీరుత్రావుటపోర * నీరయిపోవుటనేరపునేరేడు *
నొరువడుట | పూరేడుజగడంబుపేరుటపేరాఖ్యపేరిసనేతులు * పేరురంబు |
పోరామిపోరచీ * పోరోయనుటయుపోరుటపోరాట * పోరితంబు | బారుగ
ట్టుటదైత్యు * బారికిదప్పుటబారెడుచీరంబు * బూరటిలుట | బూరుగుచెట్లతో
బూరుగలూదుటబూరెలుబేరంబు * బేరజంబు * బోరనిమోయియుట * బోరు
గొండలనరగబోరలుక్రిందుగా * బోరగిలుట | మారటమూర్తియై * మారిమ
దంగుటమూరేడువేమూరు * మూరుతురన | మీరలుమేరలు * మేరతోపులనంగ

రాయంచరాచూలి * రాయడిపడిరాణరాణించుట * రారాయరాణువరా
 బొడిరాముల్క * రాసురావి | రాచుటరాజుట * రాయుటరాలుటరావిల్లుట
 యునురా * రాయనుటయు | రాముపొమ్మనుటయు * రా రాపువలకు పోరావి
 నురా యేల * రాచలంబు | రీతిగాదనకనీ * రీతిరూపించుటరూపుటరూపరి * రూ
 పురూక | రేయుగేదంగిపూ * రేకుల రేయెండ్రో * జురోకలిరోలు * రోవె
 లంది | ఘనులారబాలురు * కాలారిజాలారి తేరుకోలారి తలారి కాండ్రు | వారు
 వమశ్వంబు * వారనికోపంబు వారించుకొనుటయు * వారకులును | వారక వార
 లె * వ్వారును తెలియనివారు గారిదియెల్ల * వారకంబు | వీరలసాటితే * రీరా
 జ్యమునననసారెలజూదంబు * సారెసారె | సైరణలేకవే * సారుటసూరెలు
 సోరణగండ్లుచు * సేరుపసుపు || తే || సారుసారంబునొడవే * హారివింత | హూ
 రయనునిటనాదిగా * నెక్కకొన్ని | తెలుగుపలుకులలోపల * దీర్ఘలిపుల |
 పైనిదసరారుచుండురే * శములుగృతుల ||

23

ప్రహస్వాక్షరములమీది శేషములకుర్హాపములు.

అరుగుట... పోవుట

అరియనఁగాఁ దనకన్నదొడ్డరా

జనకుంబెట్టెడుపన్ను

అరసగము... దీనికిలక్ష్యము

అరగంటజూచుటఁ సగముకంటఁ

జూచుట

అరపాయు... సగమునూరు

అతగోతఁత... సగముతక్కువ

ఇవిమొదలైనవి

అరుదు... వింత

అరయుట... పరామృశించుట

ఇరవుండుట... అమరుట

ఇరు... అనఁగా రెండుదీనికిలక్ష్య

ములు

ఇరువాగు

ఇరువత్త

ఇరువురు... ఇద్దఱు

ఇరువాయి... రెండునూరులు

ఇరుగేలు... రెండుచేతులు

ఇరుమేను

ఇవిమొదలైనవి

ఇరునెళవు

ఉరుముట * జగడమునగద్దించుట

ఉరులోడ్డుట... వేటకానిపని

ఉరులద్రోయుట... కోటలుమొదల

యినవిపడఁగొట్టుట

ఉగువడి... బిగ్గర

ఉరియాడుట

ఉండమురియఁజేయుట

ఎరగలిచిచ్చు

మేకెరువు-మేక మెంట్లుకలు

ఎరమానుట... ఎరపరికమువిడుచుట

ఎరగానాహారముఁబెట్టుట
 ఎరియుట
 ఒరులు...అన్యులు
 ఒండొరులు...ఒకరికొకడు
 సొమ్ములొరయుట...ఒరగంటను
 వ్రాయుట
 ఒరిమె...కలిపికోలుతనము
 ఒరిమియనియుంగలదు
 కేకరి...వాఁడితూపులు
 కరిసెము...కృషి
 కరువలి...గాలి
 పుత్తడికరఁగుట...కంసాలవానిపని
 ఈకరణిని...ఈరీతిని
 కరుగునఁబోయుటపోతఁబోయు
 ఒక్కరుఁడు [ట
 కరవాలు...ఖడ్గము
 ముక్కరము తైము
 కరకరలు
 కరకరి
 కరిగోరుట
 కనికరముపాడి
 వానగురియుట
 తొలకరివానలు
 కరకరగాలుట
 కరమొప్పుట...మిక్కిలియొప్పుట
 కెరలుట
 గరిత...పతివ్రత
 బంగరు...పైఁడి
 మేనుగరుదాల్చుట...గగురు
 గరిచెడి [పొడుచుట

గరిగె-పెండ్లిలోఁజేతఁబట్టుకొని
 యుండెడుముంత
 గురుగులు-పిడతలు
 ముగ్గురు
 గిరగిరవ్రాయుట
 వేగిరపడుట
 జేగురుకొండ
 గురుపోతు
 గురుసులవరపుగురుసులు
 గరువతనము...సరకునేయకపోవుట
 గురువులుబారుట...గమనవిశేషము
 గురువుగాను...దొడ్డగాననుట
 గురుగాకు...గురుగుకూర
 చెరుచుట
 చెచ్చెరచేటనుచెరుగుట
 చెరువు...తటాకము
 చొరవఁజేసికొనుట
 చొరకపోవుట
 అచ్చెరువందుట
 చిరుగనికోకలు
 చెరఁగులంచులు
 అచ్చరయము
 తరచియాడుట
 చిత్తరువుబొమ్మ
 తరఁగులకరళ్లు
 తరచినమజ్జిగె
 తరముబడిత
 తరముగాదంపెను...శక్యముగాదనుట
 మూఁడుతరములచుట్టము
 దేహముతరలఁబాగుట

తరతర

తిరుగుట...సంచరించుట

తిరిసినకూడు

మార్పు...పగవాడు

మేనినెత్తురు

తెరల గాఁగిననేయి

తెరువుతోడు

తెర తెరవచ్చుట

తెరలుగట్టుట

రెండు తెరగులు-రెండు తెగలు

తోరలుట...కలయుట

తోరితోరి

చెమటదొరగుట

బెదరుట-చింత్యము

దరిద్రొక్కుట

జూదరి

దరికొలుపుట

దురముసేయుట...జగడముసే

దురదురబోవుట [యుట

కుదురుసేయుట

దొరయుట...సరివచ్చుట

దొరకొనుట

దొర...రాజు

దొరకోలు

దొరనుట...పొసగుట

నర వెండ్రుకలు

పెద్దనరము...జీవనరము

నీటినురుగులు

నెరయఁజల్లుట

నెరనులు

పరుసము

పరువులు వెట్టుట

పరపు...నిడుపు

పరిచను దెంచుట

పరిగొనుట

పరిపరి

పరపుట...నించుట

పరువడి

పరిమారుచుట

పెనుపరి

నేరుపరి

దొడ్డపరి

చప్పరము

దెప్పరము

పరగ

పరికింపుట

పరసు

పొంపిరివ్రావుట

పొరిగొనుట

పురపురబొక్కుట

పురిటితగవు

పురుడు...యీడు

పురికొల్పుట

తుట్టెపురువులు

పెరుగుట-నిక్కుట

పెరుగు

పెరడు....ఇంటి నెనుక

పెర-తేన

పొరిపొరి

పొరుగు

ద్వితీయాశ్వాసము .

పారిగొనుట

పారిగడుగుట

పొరపొచ్చెము

పొర

పొరలుట

చీపురు

పొరకలు

బరిగట్టె

బరజలు...గజ్జెలు

బరవసము

బరులు...వళులు

బరిమేను...దినమొల

గంధపుచెక్కమీఁదిబరడుతాఁట

బిరుదులు

అబ్బురము

కొబ్బెరకాయ

పెరయుట

బురబురఁబొంగుట

బురుదనేల

మరులు...మోహము

బుద్ధిమరుపుట

తామరపువ్వు

మరియాద

క్రమ్మర

మరలిచనుట

మిరియము

మురిపెము

మురియలు...తునియలు

కోపముమురమురలాడుట

మదిలోమెరమెర

మొరపనేల

తేంట్లుమొరయుట...కూఁ

మోటు...మొరడు

రిమ్మనిపిలుచుట

రచ్చరంగు

రంకెలువైచుట

రజ్జులాఁడి

రమణ

రక్కసి

రహి

రిచ్చపడుట

రిత్తుకురిత్తు

రెట్టవడుట

రెండుచేతులు

దేవర

వివరము

తెరువరి

తలవరి-తలారి

ఇవ్వరుదానమివ్వగు

నవ్వరు

వరిచేను

వరుజులుగట్టుట

వరుపువానలేకుంట

వరుస

ఓవరి

విరవిరఁబోవుట

విరియుట...విప్పవుట

విరులు...పువ్వులు

విరియజల్లుట

కాలువురు...కాల్బలము

పలువురు

నలువురు

పదువురు

వెరవరి

వెరవాక

వెరుసులు వేయుట

దూసరివడ్లు

కేసరులు

దినసరులు మొదలయినవన్నియు

సరకులముట

సరి

సరకునొనమి

పరవసేయకపోవుట

సిరి...లక్ష్మీ

సురియలు...చూరుకత్తులు

సురుగుటవచ్చుట

సిరిబడి

సొరది...చాలు

మోహరము దండునకుఁ బెద్దమొన

చూరువు...ఉపాయము

ఇవిప్రహస్వాక్షరములమీఁది

రేఫములు

దీప్తాక్షరములమీఁది

రేఫములకురూపములు

ఆ రెకులు...తలవరులు

ఆ రాటము

ఆ రిటము

ఆరఁగూరినశోకము...తీరినాడిన

ఆరఁగాఁగినపాలు

[దుఃఖము

ఆరనియనలము...శమింపనియగ్ని

ఆరగధర్మము

ఆరయుటపరామర్శించుట

తనకన్నులారఁజూచుటకన్నులనిండు

గఁజూచుట

శ్రమమూరుటబడలికదీరుట

పొంగారుటపొంగుదీరుట

చల్లారుటచల్లఁదనమునిండుట

తనరారుట

ఈరికలెత్తుట...ఇగురువెట్టుట

ఈరేడుజగములు

ఈరెలుఁగు...హీనస్వగము

ఈరు...అనఁగా...ఇమ్ము

ఊరుగ్రామము

ఊరార్చుట...దుఃఖముడుపుట

ఊరకుండుటచాలించుట

దొంగలేరనియడుగుట

ఇదియేరికి...యెవ్వరికనుట

ఓరియనిపిలుచుట

ఓరుచుకొనుట

ఓరవ్రోయినగోనెలు

ఓరసిలిపోవుట

కారులుకల్లులు

కారుమొఱుంగులు

పటుకారు

ముక్కారుపంట

రిపులుగారిండుట నెప్పిఁజేయుట

కారాకులు

కారాటము

కారియము...కర్జము

కూరుటపొరలుట

కూరుకుటనిద్రవ్రావుట

చేకూరుట

కూరిమి

కూరదినుట [కలునాటనేయుట

ఎమ్ములుగూరగానేయుట యెము

గాతముకూరుటనాటుట

దానిగూరుతుననుట

కోరిక

కోరుఅప్పనము

మదికోరాడుట

గారాము

బంగారు

గోరు-నఖము

గారాబము

గారవము

చీరికిఁగొనక

అయిదుచీరలు*కోకలు

చేరుట

చేగువ...సమీపము

తీరనికినుక...శమింపనికోపము

తూరుపునాఁడు

తేరులురథములు

తేరెదముఅనుట

ఏ తేరినవచ్చి తేనిఅనుట

తేరకు తేర

తేరయనియుంగలదు

తేరొరిన ములుతేరొరి

యనుట

తోరము

దూరులువలుకుట

నారచీరలు

వింటినారి

విన్నారు

కన్నారము

నీరుద్రావుట

పోరనీరయిపోవుటచచ్చుట

నేరుపు

నొరువడుట

పూరేడుపిట్ట

జగడముపేరుట

పేరు...నామము

పేరిననేతులు

పేరురము...పెద్దతోమ్మ

పేరాముదపుగింజలు మొదలయినవి

పోరామి

పోరటికూర

పోరోరి పోరామోరియనుట

పోరు

పోరాట

పోరితము

బారుకట్టుట

వానిబారికిఁదప్పుట

బారెడు

బీరము

బూరటిలుట

బూరుగుచెట్టు

పెద్దబూరుగయూదుట

బూరెలుపిండివంటలు
 ఓడ బేరము
 బేరజము
 బోరనిమ్రోయుట
 బోరుగొండలు
 బోరలుక్రిందుగాను
 బోరగిలుట
 మారాటమూర్తి
 మారిమసంగుట
 మాకేడు
 మారుట
 మారుతురుపగవారు
 మీరలు
 మీరును
 మేరలు
 మోరత్రోవు
 రాయంచ
 రాచూలి
 రాయిడిపడి
 రాణ
 రాణించుట
 రాయలు
 రాణువ
 రాపొడి...రాచినపొడి
 రాములకపండు
 రాను-యధార్థము
 రావిచెట్టు
 రాచుట
 రాజుట
 రాయుట

రాలుట
 రాగిల్లుట
 రారాయనిపిలుచుట
 రానుపోవునుట
 రారాపు
 పోవద్దురా
 పోరా
 వినురా
 ఏలరాచలము
 రీతిగాదునడితిగాదు
 ఈరీతినిరూపించుట
 రూపుటఒకరిని తెలుపుట
 రూపరి
 రూపుచెడుట
 బంగారురూక
 రేయిరాత్రి
 గేదంగిపూరేకులు
 రేయెండ-వెన్నెల
 రోజుపుట్టుట
 రోకలి
 రోలు
 రోవెలఁది-లంజ
 ఘనులారసంబుద్ధి
 బాలురుప్రథమాబహువచనము
 కాలారి
 జాలారి
 వేరు
 కోలారివాడు
 తలారివాడు

వారువముగుట్టము	వీరలు
వారనికోపము... శమింపనికోపము	సాటిలేరు
వారింఁచుకొనుట	సారెలుజూదము
వారకలు	సారెసారె
వారక	సైరణలేక
వారలు	వేసారుట
ఎవ్వారు	సారు
తెలియనివారుగారు	ఓడబేహరి
వారకము	వంతవారలు
వారలు	

ఇవిదీర్ఘాక్షరములమీఁది రేఫములు..

అకారసీసమాలిక.

అవలననందుని * యలునొటనటచుటయతిముజేయఁగొట*లటముట
 బ్బు|టటకడఁబెట్టుట*యటచేతనటకాలనటనలు|దావిడు*లటపుడటేసె|బరి
 గి పోపుటకొంచె*మటటటమటసేయుటటలేకచనుటట*గటపుకొనుట|అటు
 వదిగోట్లట * పొరడుగుజ్జుక్కటిరూపటిపొలపటి*యేపటచుట | పెంపటిసి
 గ్గతి*బిట్టటఁబెల్లటనటయిట్లుక్రచ్చట*యక్కటపడి|యటకమ్మట మటంటు*
 లటడటకంబిటియుటకదియుటయిటి * యుటయునునన|నిటులుచీకటిబండి*
 యిటునుక్రిక్కిటియుటయిటుకడంబిటుకన్న *మిటిసిచెడుట ||యటఁడుగైకొ
 న్నఁడేరి*నుటుకుటవేచనుటటపదంబెల్లడ*నుటుతరార్థ | ముటువన్నలావను*
 టటిదిబెట్టిదమయ్యెనుటకమానక మొగు*లొడ్డియురిమె|నుటుకటిబలముటి*
 యటియనిల్లుటియుటయుటనిరోషంబున * నుటుతబట్టి | యెటపటికంబున*
 నెటగుటమ్రొగుటయెటుపుకెంపెటుకువాఁ*డెటుకఁజెప్పు | టెటకలునాటె
 క్క * టెటుఁగుటతెలియుటయెట|పుసొమ్మొకరిది*యెటచిమాంస| మొటులు
 టవిలపించు*టొటవదేహంబొటగాలనుండుటయొట*కత్తిమూత | యొటక
 టంబునబోవు * టొటపులునాఁడెక్కులొటుగుబిళ్లతలాడ*యొటుగువంక |క
 టపుటనేర్పుట* కటదలుపోకిళ్లకటపులుబుద్ధులు*కటపుమంకు | కటుకుకాఠి
 న్యంబు*కటపుదర్భిక్షంబుకటకప్పుమొకములఁ*గటచుఁగుక్క| కిటపుటకెట
 యును*కెటయుఁబకెటయునుగుటుమాపుకుటుగండ్ల*కుటుచకుటులు|గు
 టువలిగొనుటయుఁ*గుటుకుటుకుటుకలుకుటుగొనికుటుఁగలి*కుటుపువ్రణమా

కొఱకొఱలాడుట*కొఱతతక్కువపండ్లుగొఱకుటకాపంబు*కొఱడువడుట|కొఱ
 యనఁగాఁబని| కొఱలుటనిండుటకొఱవిఁజూడుటసొమ్ము * కొఱకుననుట|గ
 టిక నట్టులుగఱ * గఱికలుగఱుగులుగఱి నెడగ్గరనంప*గఱివగఱులు | గఱిగొ
 నుటయుమోట*గఱిసేయుగఱుమిట్లుగఱులు|వాయుటయును* గఱుపుటయు
 ను|గుఱక వెట్టుటగుఱ* గుఱగుఱ వెట్టుటగుఱుకొనిగుఱిగుఱు*కొండగుఱుతఱు
 గుఱుములుగింజలు*గొఱుగుటవపనంబుగొఱవంకపిట్టలు*గొఱక కట్టె |వాచ
 ఱుచుటగొడ*వలికాఁచిచఱుచుటక రమునఁజఱుచుట*గట్టుచఱులు | చిచ్చఱపిడు
 గులు*చిఱుతయుఁజఱునవ్వుచిటికొట్టిచిటిమిము* చ్చిటితనమునఁ|జఱుకుపు
 టఁగ మేను*చఱుచఱుఁగాల్చుటచెఱుపునభుజియించి * చఱుకబిట్టు|చెరలాట
 చెఱగుట*చఱుముటచెఱుచుటచెఱసాలచెఱుకులు*చెఱినగంబు|జఱిజఱిప్ర
 జఱి * జాజఱిజఱిగొనిజఱుపుటజఱజఱ*జఱిగెననుట | చేతులవిసఱుట * జ
 ఱజఱద్రిప్పుటజంజఱువెండ్రుకల్*జొఱజొఱయనఁ|దఱుగుటవెలితియుఁ*
 దక్కువయునుగొనివై చుటయునునగు*వలసివపుడుతఱుగఱి బేహరి*తఱుగ
 నిసంపదతఱిగొలుపుటలుము* తఱులుతఱుచు|తఱివేళపయనంబు*దఱులుట
 పుచ్చినతఱకలుశత్రుల*దఱియఁజొచ్చెఁ|దఱుముకవచ్చుట* తఱిగొనినడ
 చుటతఱుగ రెండవపారి*తిఱిబెనుచుట*తుఱుఁగలితుఱువా* తెఱమోవియే
 డైఱ తెఱలినవాసన*తెఱకొనుటయుఁ|దెఱపిసేయుటకన్ను* దెఱచుటపాపు
 ట తెఱవలు తెఱకువ*తెఱఁగువిధము| తెఱలుటకలయుట*తోఱగుటనందొ
 ఱునందఱునెందఱు*కొందఱిందఱిద్దఱుపదఱుచుఁ*బెద్దఱికంబునగద్దఱియద్ద
 ఱికట్టెచుఱును|నఱుజుకొంచెము|మాను*నఱుకుటనిఱుపేదనుఱుముగానుఱు
 పుట* నేఱిపుబొడవు|నెఱయనగాబాగు*నెఱదొడ్డుగొప్పయునగునెఱియనఁగ
 ను*మిగులననుటనీటుల నెఱపుట*నెఱ లేనిమిత్రుఁడునెఱనుటనిండుట*నిఱికి
 కొనుట|నెఱుకులాయంబులు* నెఱులు కేశంబులుపఱపఱిజించుట*పఱుసడవ
 ము|పఱుచుటసేయుట*ప్రవహించుటయు వేగనుఱుకుట *యునునగు* నుచిత
 భంగిఁ|బఱి కెలుపఱియలు*పఱిబోవుటంపఱవఱ తెంచిపఱిగొని* పఱపఱియ
 లుపఱువైనపువ్వుచూ*పఱబరిమార్పుట తెంపఱిపెంపఱి*దెప్పిరిలుట |పిఱు
 దనువెనుకను*బిఱుచునితంబంబుపిఱుసనుటయుదొడ్డ*పిఱికితనము |పుఱి య
 కపాలంబు*పెఱి కెలుగోనెలు పెఱిగివమీసముల్ *పెఱికికొనుట|పెఱయితరా
 ర్థంబు*పెఱసనిపోవుట|బఱబఱినిడ్చిద*బ్బఱపలుకుట|బిఱబిఱద్రిప్పుట*బిఱు
 తులుబిఱుజులుమఱివమ్మదాండ్లంబు*మఱుగుచాటు|మఱుచుటమఱునాఁ

డు*మఱదలుమఱఁదియుమఱియునేమఱుటప* ల్కఱుమఱుగుట*మఱుపడిక్ర
 మ్మఱ*మఱలేకక్రమ్మఱిపడమఱమఱుగాలు* పెడమఱలుట*మఱిచూపుమఱి
 మిట్లు*ముఱిముఱిచీకఁటిముఱి మొండెమఱిముఱి* మెఱనులిడుట*మెఱుపు
 లుమెఱయుట*మెఱఁగులీచుటకనుట మెఱఁగుట*దాగుట మెఱకవెలితి*మొ
 ఱులు పెట్టుట మొఱ*మొఱలుగామొఱనుట మొఱగుడుకుక్కలు* మొఱకుతన
 ము* అట్టుఅంపిల్లుట*అవఱంకుఱవికలుఱవఱవల్ అంపము*అంతుఱవిసి | అిక్క
 నవై చుటఱివ్వునఱువ్వుటతెక్కతెప్పనుతెల్లు* తెమ్మతోమ్మ* వఱతయువఱద
 యు*వఱుడుగూయుడువంగవఱుగులువఱలుట* విరిగించనుట* విఱిచోటువిఱి
 గాలి* విఱివిడికంబమువిఱుగుట వెఱబొమ్మ* వెఱచఱుచుట | వెఱచుటవెఱఁగు
 ని* వ్వుఱనుఱసృక్కుటయనుఱనుఱనుటివి* యాదిగాగఁ| గొన్ని తెనుంగు
 బ*లుక్కలహ్రస్వములమీఁదఁదప్పకబండితా*లోప్పచుండు| వెల్లంకితతా
 న*బొల్లెనుబండితానిడుదపైఁగలుగదు*నిక్కమనుచుఁ| గావుననేనుదీ*ర్థము
 లపైఁగఁలపెద్దతాలోకకొన్నియే* అ్పఱతునింక | నాఱుసంఖ్యాపద* మాఱ
 డియాఱికపంటచిచ్చాతెఁబా*పంబులాతె | నాఱఁనితేజము* లాఱినము తైం
 బుతడియాతెశ్రమమాతెఁ* దాపమాతె | నాఱుపులాడెనా* టాతెదేహం
 బెల్ల నూఱడిచాలించు* టూఱుగాయ |లుదకంబులూఱుట*యొకపండ్లేఱు
 కయేఱువశీమలో* నేఱుదాఁటి| కాఱుపోతులుహఱాంత* కాఱికాఱడవులు
 కాఱియబెట్టుట* గాసిలుటయుఁ| గాఱుటజాఱుట* కోఱులుపండ్లుగీఱుటనాఱు
 టయునుదీ*ఱుటయునయ్యె* జేతెడుమాడలు* చీఱుటరెండుగాఁజేయుటయు
 య్యెల* జేఱుటనఁగఁ| జూఱయెల్లరనుదో* చుటచొఱమీనులుచాఱలబెబ్బు
 లి*చాఱపప్పు | జాఱుపయ్యెదలబ | జాఱికన్నియలుహజారంబులోనదు*జా
 ఱులనగఁ|దాఱుమొకంబులీ*లీఱునదీఱిమదీఱుటపోదలలో* దూఱుటయును
 దేఱిచూచుటగడి* దేఱుటధర్మంబుదేఱుటయింతకు*దేఱుదురన | సాన్నాఱి
 నాఱువై*చుటనాఱువిడుచుటనీఱునిప్పులమీఁది*నిండుబూఁది | పసపునూ
 ఱుటనూఱు* పదులునన్నూఱుమున్నూఱునవెసదొమ్మ*న్నూఱునుననఁ| బా
 ఱుఁడుబ్రహ్మణుఁ*డేఱుబాఱుటయింక|బాఱుటవెన్నిచ్చి*పాఱుటయును|బ
 డఁతిదేహముగఱు* పాఱుటపేఱుటచీఱుటపోఱడు* చిన్నవాఁడు | బీఱువ్రా
 వకయిను* మాఱుమాఱుడుగుటమాఱిమసంగుట* మాఱుపడుట | మాఱు
 మాటాడుట*మాఱుమొగంబువేమాఱుపెద్దలమాట*మీఱిచనుట| తాచు
 నీలపుతాయి*తాగవెన్నెలతేఱుతేనితేసునగంగ* తేవుతేవుతేఁచుకుక్క

లుతేల* తేగుప్రేతేచుటతోయుటవెదకుట * తోతవడుట॥ తే-గీ॥ వె
వడుటయువీటిడి * వేతోకటియు । నాదిగాఁగొన్నియాంధ్రవా* క్యము
యందుఁ| బాచుకొనుదీర్ఘములమీఁద*బండితాలు| వీనినెఱుగకకృతిసేయ
వెట్టిగలఁడె॥

౨౬

కుఱు చలమీఁదిఱకారములకురూపములు.

అఱవఱలు-తునకలు

నొటనఱుచుట-కూయుట

అఱిముఱి-బడిబడియనుట

అఱగొఱలు

అఱుముట-అఱ్ఱుట

అఱకడబెట్టుకొనుట-పొదిగిటబెట్టు

కొనుట

అఱచేయి

అఱకాలు

అఱివలుదావిడులు-చింత్యము

అఱువుడు కుప్పసము

అఱిసెలు-అప్పములు

అఱిగిపోవుట-తక్కువయిపోవుట

చింత్యము

అఱమఱసేయుటచింత్యము

అఱలేకచనుట - ఆపోహము లేకపో

వుట

పెండ్లియఱుగు-చింత్యము

అఱువుకొనుట-దక్కించుకొనుట

చింత్యము

అఱువదిగోట్టు

అఱపోఱఁడు-పొట్టివాఁడు

కొరంబు

ర్థంబు* పెఱససి

నులుబఱుజుము

యేపఱచుట

పెంపటి

సిగ్గటి

బిట్టటి

పెల్లటి

అఱవహఁతయిల్లు చింత్యము

క్రచ్చటి

అక్కఱపడి

అఱకమ్మట

అఱకంబములుచింత్యము

అఱడులు...స్త్రీలుమెడనుగట్టు

కొనెడుపూసలుచింత్యము

అఱకము...అన్నమఱుగకుండుట

చింత్యము

ఇఱియుట...కదియుటదీనికిలక్ష్య

ములు

ఇఱిచనుచిన్నచనుగవ

ఇఱికికొనిపోవుట...కదియించు

కొనిపోవుట...ఇవిమొదలైనవి

ఇఱియుట...నలిగిపోవుట...చిం

త్యము

ఇఱులు-చీకటులు

బండియిఱును-చింత్యము

క్రిక్కిఱియుట-మిక్కిలికదియుట

ఇఱకటము-కుసిలి

ఇలుకు-కొంచెము
అన్నమిటిసిపోవుట - కదియఁబడిము
ద్దకట్టుట
ఉఱఁడు-సురేంద్రునై ననుగైకొనఁడు
ఉఱుకుట - వేగముగబోవుట
ఉఱయనఁగా మిక్కిలియనుట
దీనికి లక్ష్యములు
ఉఱునట్టివరము
ఉఱుతనదుశ్చక్తివైలయఁగ - ఇవి
మొదలై నవి
ఉఱులావు
ఉఱు
ఉఱక మానక
మేఘముఱుముట
ఉఱుకటి
బలముటి
ఉఱియ...దిట్ట...చింత్యము
ఉఱునితెగువ
ఉఱతపిల్లలు
ఎఱపటికముచింత్యము
అడుగులకెఱఁగుట...మొక్కుట
ఎఱుపువన్నె [చింత్యము
ఎఱుకువాఁడు
ఎఱికెచ్చెప్పుట
ఎఱకలుతెక్కలు
ఎఱుఁగుట దెలిసికొనుట
ఎఱువులసొమ్ముమఱొకరిసొమ్ము
చింత్యము
ఎఱచిమోసము

ఒఱలుటశోకించుట
ఒఱవదేహము
ఒఱగాలనిలుచుట
ఒఱక త్తిమిఁదిమూఁత
ఒఱకటపుదోవనుబోవుట
ఒఱపులు...ఎమ్మెలు
ఒఱగుబిళ్ల
ఒఱగువంక
కఱపుట...నేర్పుట
కఱతలు...పొక్కిళ్లు
కఱదలు...బుద్ధులు
కఱటి...మంకువాఁడు
కఱకు...కారణ్యము...దీనికిలక్ష్య
కఱకెక్కుట [ములు
కఱకులాడుట ఇవిమొదలై నవి
కఱపుదుర్భిక్షము
కఱ...కప్పదీనికిలక్ష్యములు
కఱకంతుఁడు
పోకకఱ
తవ్వుకఱ
నీలకఱఇవిమొదలై నవి
కఱచుటదీనికిలక్ష్యములు
పండ్లఁగఱచుట
వేళ్లుగఱచుట
పూరిగఱచుట
పింజ పింజగఱచుట...ఇవిమొదలై
కఱపుటకెఱ [నవి
కెఱయుట
ఉకెఱపిండివంట

పక్కెఱచింత్యము
 కుఱుమాపుచీర...కొంతమాత్రము
 మాసినచీర
 కుఱు...కంటు
 కుఱుచ...కొంచెము
 కుఱులు...వెండ్రుకలుచింత్యము
 కుఱువలిగొనుట
 కుఱుకుఱ
 కుఱులు
 కుఱుకొని
 కుఱుగడ
 కుఱుపువణముచింత్యము
 కొఱకొఱలాడుటచింత్యము
 కొఱతతక్కువ
 పండ్లుగొఱుకుట
 గుఱుపుకొఱడ
 కొఱేడు...ఆకాశమునబొడుచునది
 కొఱ...పని...దీనికిలక్ష్యములు
 కొఱగామి
 కొఱగ్గాదు
 కొఱమాటలు
 కొఱ...అవుట
 కొఱగలవాడు...ఇవిమొదలైనవి
 కొఱలుటపూర్ణమవుట
 కొఱవినిగాల్చుట
 వానికొఱకుచతుర్థి
 గఱికెనట్టులుచింత్యము
 గఱుగుకాయలుచింత్యము
 గఱిసె
 డగ్గఱ...సమీపము

అంపగఱి
 పగఱ...పగవాడు
 గిఱికొనుట...కుప్పవడుట
 మోటగిఱుక...చింత్యము
 గిఱుక మెట్లు
 గిఱుక చెప్పులు
 గెఱలువ్రాయుటచింత్యము
 గెఱపుట
 గుఱుక పెట్టుటనిద్రావికారము
 గుఱగుఱ
 గుఱ పెట్టుట
 గుఱకొని
 గుఱిగడచుటమేరదప్పుట
 గుఱుకొండి
 గుఱుతూ
 గుఱుములుగింజలు
 తలఁగొఱుగుటచింత్యము
 గొఱవంకపిట్టలుచింత్యము
 గొఱకకట్టె
 వాచఱచుట
 కొడవలికాచిచఱచుట
 అడచుటదీనికిలక్ష్యములు
 చేతఁజఱచుట
 వీఁపుజఱచుట
 నేలఁజఱచుట
 గోడనున్నముఱుచుట యివిమొద
 కొండచఱులు [లై నవి
 చిచ్చఱ...ఇంగలము-దీనికిలక్ష్య
 చిచ్చఱపిడుగు [ములు
 చిచ్చఱకన్ను

చీచ్ఛఱకోల-అగ్నేయాస్త్రము
 ఇవిమొదలై నవి
 చిటుతకొంచము-దీనికిలక్ష్యములు
 చిటుతపాయము
 చిటుతనడుము
 చిటుతగండు-ఇవిమొదలై నవి
 చిటుపిన్నయిందులకులక్ష్యములు
 చిటునవ్వు
 చిటుచెమట
 చిటుదొడ
 చిటుపులి
 చిటికొట్టి
 చిటిమి
 ముచ్చితీతనము
 చుటుకుపుట్టుట
 మేనుచుటచుటఁగాల్పుట
 చెటువుఁబ్రహ్మాణభోజనము
 వెటుగ బట్టుట
 చెటులాడుట
 వెటుచుట
 వెటుముటరాచుట
 వెటుసాల
 ల్లచెటుకుగోలలు
 వెటిసగము
 టిజటి
 ాజటి
 ాజటి
 టిగొని
 టిపుట-టిలస్యము సేయుట
 టిజటి

జటుగుటపోవుట
 చేతులచేఁజటుచుట
 జిటజిటఁద్రిప్పుట
 జుంజుటువెండ్రుకలు
 జొటజొట
 తటుగుట-వెలితియగుట-దీనికిల
 నెయ్యితటుగుట [క్ష్యములు
 మటియుఁదటుగుట-తక్కు-వగుట
 దీనికిలక్ష్యములు
 ధారణతటుగుట
 కాంతితటుగుట-ఇవిమొదలై నవి
 కొన్నిచోట్లతటుగుటయనఁగా
 [గోసివై చుటదీనికిలక్ష్యము
 తలతటుగుట
 కూరతటుగుట-ఇవిమొదలై నవి
 తటగటిక్రయమునిర్ణయించువాఁడు
 తటగనిసంపద
 తటిగొలుపుట
 ముత్తటులువళులు
 తటుచుదట్టము
 తటివేళ
 పై నంబుదటులుట
 పుచ్చినతటకలు
 శత్రులదటియనొచ్చుట
 తటుముకపోవుట
 తటిగొనినడచుట
 తిటుగారెండోపారి
 తిటివెనుచుట
 తిటుగలి
 తుటుమువేనవి

వా తెఱమోవి

ఎ డ్దెఱ

తెఱలినవాసన

తెఱకొలుపుట

తెఱపి సేయుట

కన్ను దెఱచుట-పాపుటదీనికిలక్ష్య

నొరు దెఱచుట [ములు

తలుపు దెఱచుట-ఇవి మొదలై నవి

తెఱవలు స్త్రీలు

తెఱకువ

తెఱఁగుక్రమముదీనికిలక్ష్యములు

తెఱఁగట్టిదకోయనుట

తెఱగొప్ప

తెఱఁగు లేమి

ఇ తెఱఁగున-ఇవి మొదలై నవి

తొఱలుట కలయుట

తొఱగుట

ముందఱను

కొందఱు

అందఱు

అందోఱు

ఇందఱు

ఎందఱు

ఇద్దఱు

పదఱుట

పెద్దశీకము

గద్దటికాఁడు

అద్దిఱ

కట్టెదుఱు

నఱుజుకొంచెము-దీనికిలక్ష్యములు

నఱుజుపేలు

నఱుజుము తెములు

మానునఱుకుట

నిఱుపేద

నుఱుమునుగ్గు

ధాన్యమునుఱుపుట

కోక నెఱవుపొదవు

నెఱ-బాగుదీనికిలక్ష్యములు

నెఱదప్పివడుట

నెఱిచెడుట

నెఱిబడుట

నెఱిమొగము

నెఱికుఱులు

నెఱి నొచ్చుట

నెఱిద్రోవ

నెఱిచక్కఁద్రోచుట-ఇవి మొదలై నవి

నెఱయనఁగాదొడ్డదీనికిలక్ష్యములు

నెఱతనము

నెఱకూఱుటదొడ్డనాటుట

నెఱ నారసము

నెఱసఱి

నెఱవాదులు

నెఱదాతలు

నెఱబిరుదులు

నెఱపంటలు

నెఱచందురుఁడు-ఇవి మొదలై నవి

మఱియు నెఱయనఁగాగొప్పదీనికిల

క్ష్యములు

నెఱమంట

నెఱదెవులు

నెఱవెండ్రుకలు మొదలై నవి
 నెఱియ నుమిగులను
 నెఱులు నెఱపుట
 నెఱిలేనిమిత్రుఁడు
 నేఱనుట-అంతటవిస్తరించుట
 నెఱికాక
 నెఱకులు-ఆయములు
 నెఱులు-తలవెండ్రుకలు
 కోకపఱపఱచించుటచింత్యము
 పఱునదన్యముచింత్యము
 పఱచుట సేయుటదీనికిలక్ష్యము
 పఱచినపాట్లు
 చిక్కు-పఱచుట
 సిగ్గుపఱచుట
 భంగపఱచుట... ఇవి మొదలై నవి
 కొన్ని చోట్లపఱచుటయనఁబ్రవహిం
 చుటదీనికిలక్ష్యము
 నెత్తురుకాలువలై పఱచుట
 ఒక చోటపఱచుట-యనవేగనుఱు
 కుట-దీనికిలక్ష్యము
 వెనుకొనిపఱచుట
 గుఱ్ఱముపఱచుట
 శత్రులఁబఱపుట
 అమ్ములబఱపుట... ఇవి మొదలై నవి
 పెఱికెలు
 పఱియలు సేయుట
 పఱివ్రావుటముంచుకొనుట
 అంపఱకోపక
 పఱ తెంచుటవచ్చుట
 పఱిగొనుటనిండికొనుట

పఱిపఱియలు సేయుట
 పఱువై నపువ్వు
 చూపఱపొగడను
 పఱిమార్పుట
 తెప్పఱ
 పెంపఱ
 తెప్పిఱిలుట
 పిఱుఁధను వెనుకనుదీనికిలక్ష్యము
 వానిపిఱుదనెచొచ్చుట
 విఱిగిపిఱిదికిఁబాఱుట ఇవి మొద
 లై నవి
 ఒక పట్టుపిఱుదుకటిసలము
 పిఱిసనుట
 పిఱివ్రావుట వెనుకదీయుట
 దొడ్డపిఱికితనము
 తలపుఱియకపాలము
 పెఱికెలు... గోనెలు
 సొడపు పెఱుగుట
 అమ్ములు పెఱుకుట... పీకుట
 పెఱియనమఱియొకటి దీనికిలక్ష్యము
 పెఱిమూఁకలు
 పెఱిచేతను
 పెఱివారు
 పెఱిచోట ఇవి మొదలై నవి
 పిఱుసనిపోవుట
 బఱబఱినీడుచుట
 దబ్బఱమాటలు
 బిఱిబిఱిఁద్రెప్పట
 బిఱుసుగాల్పుట
 కోటబురుజులు

[వి

ములు

మఱువ...మంటికుండ్
 మగుఱు...చాటు... దీనికిలక్ష్యములు
 మాటమఱుగుపెట్టుట
 కనుమఱుగుచోటు
 బలవంతునిమఱుగుజొచ్చుట
 మైమఱుగు...కవచము
 కొందఱుమఱు అనియనిరి...ఇవి
 మఱచిపోవుట [మొదలైనవి
 మఱునాడు
 మఱదలు
 మఱది
 మఱియు
 ఏమఱిపాటు
 పలుమఱు
 మఱుగుట మచ్చికలాట
 మఱుపడి
 క్రమ్మఱతిరుగ
 మఱులేకమఱుగులేక
 క్రమ్మఱుటతిరుగుట
 మడమఱ...దిక్కు
 మఱగాలు
 పెడమఱలుట
 మిఱిచూపుట
 మిఱుమిట్లుగొనుట
 ముఱిముఱిచీకటి
 ముఱి...మొండెములు
 ముఱిముఱి...బడిబడి
 పిల్ల మెఱములువైచుట
 మెఱుపులుమెఱయుట
 మెఱుగులీనుట

కనుమొఱుగుటదాగుట
 మొఱక వెలితి
 మొఱ పెట్టుట
 మొఱ మొఱలాడుట
 మొఱనుటకోపవీకారము
 కుక్కలు మొఱగుట
 మొఱకుతనము
 ఱట్టువైందుట
 ఱంపిల్లుట
 వజ్రపుఱవలు
 ఱంకువ్రావుట
 పట్టుఱవిక
 ఱవఱవలుకోపము
 ఱంపము
 ఱంతు
 ఱవళి
 ఱిక్కవైచుట
 ఱివ్వననెగయుట
 ఱాళ్లనుఱువ్వుట
 చిలుక తెక్కలు
 కనుతెప్పలు
 తెల్లుగడ్డి
 పూతెమ్మలు
 పూతె
 బలుఱొమ్ము
 వఱదవెల్లి
 ఏఱివఱద
 వఱుడుగూయుట
 కాసఱవఱుగు
 వఱలుట

పండులిటిగిచనుట
విటివ్రావుట
విటిగాలి
విటివిటి
కంబమువిలుగుట
వెఱబొమ్మలు
వెఱచఱచుట
వెఱచుట
వెఱగొందుట
నివ్వెఱపడుట
నుఱనుఱనుక్కుట
అనుఱనుఱనుట

ఇవికుఱచలమీఁది అకారములు

విడుదలమీఁది అకారములకు

రూపములు.

ఆఱులెక్కదీనికిలక్ష్యములు

ఆఱుచవులు

ఆఱుమాటలివిమొదలై నవి

ఆఱడిపోవుట

ఆటికెపంటచింత్యము

చిచ్చాఱుట

పాపములాఱుట

ఆఱనితేజము

ఊటాఱినముత్త్యములు

కోకతడియారుట

శ్రమమాఱుట

ఆఱవులు

దేహమంతానూటాఱుట

ఊఱడివిశ్రమించి

ఊఱుగాయలుచింత్యము

నూరూఱుట

రేగుబండ్లెఱుట

ఏఱువసీమ

ఏఱుదాటుట

కాఱుపోతులు

హంతకాటిచింత్యము

కాఱడవులు

కాటయఁబెట్టుటగాసిపెట్టుట

కాఱుట-జాఱుట

కోఱులు-నూటిపండ్లు

గీఱుటనాటుట

పండ్లునుగీఱుటతివుట

చేఱెడుమాడలు

చీఱుట నడిమికిరెండుగాఁజేయుట

ఉయ్యాలచేఱులు

చూఱు అందఱినిఁదోచుకొనుట

చోఱమీనుచేప

చాఱలబెబ్బలి

చాఱపప్పు

పయ్యెదజాఱుట

బజాటివాండ్లుచింత్యము

హజాఱము పెద్దకొలుపుసావడి

చింత్యము

తుజాటి ధనముగలవాఁడుచింత్యము

తాఱుటపఱువెత్తుటయూతీఱున

తీఱుట-సేయవలసిన

పనితీఱుట

తీఱినమిట్టగుడ్లు

పొదలలోదూఱుట

తేఱిచూచుట

౧౧

అష్టక వీయము .

తేఱకొనచూచుట

గడిదేఱుట

ధర్మముదేఱుట

ఇంతకుందేఱుదురు

సొన్నాటి-అగసాలవాడు

వంగనాఱువైచుట

నీఱు-అనగానిప్పువైగప్పియుండె

పసపునూఱుట [దుబూడిద

నూఱుపదులు

పాఱుడుబ్రాహ్మణుడు

ఏఱుబాఱుట

ఇంకఁబాఱుట

వెన్నిచ్చిపాఱుట

దేహముగఱుపాఱుట

పీఱుటచినుగుట

పోఱుడుచిన్న హాడు

బీఱువ్రావుట

ఇనుమాఱు

మాఱుడుగుట

మాఱెమసంగుట గావుపట్టుట

నీలపుఱాయి

వెన్నెఱఱేడు-చంద్రుడు

ఱేసి

ఱేనున

గంగఱేవున

ఱేవు

ఱేచుకుక్కలు

ఱేల

ఱేగు

ఱేచేచుట

ఱోయుట-వెదకుట

ఱోతవడుట

వేఱువడుట

వీఱిడి

వేఱొకటి

ఇవినిడుదలమీఁదబండిఱాలు

ఉభయరేఫలు

అరుగుటపోవుట

చెఱుచుట

తెఱగులు

తొఱలుట

తొఱగుట

నెరసుటవిస్తరించుట

పరిగొనుట

పరిచనుదెంచుట

పరిమెయిపరవకటి

పరిమార్చుట

పెరుగుట

క్రమర్థ

మరలుట

ఇవికుఱుచలమీఁదిరేఫఱకార

ములురెండునగును

ఱగుటశమించుట

తీరనికినుక

తీరుట

పోరనీరయిపోవుట

మారిమెసంగుట

వేమారు

ఇవిదీర్ఘములమీఁదిరేఫఱకారములు

కారములు

కుఱుచలమీఁది రేఫఱకారములు రెండునయినందునకులత్వము.

అఱుగుటపోవుటకు, మాసలపర్వమునందు.

క॥మఱునాఁడయగుటలెస్సగ। నఱిగెనినుండపుడువేఁడి*యడరినదీపుల్
తుఱిగలిగొనిపశ్చిమగిరి। చఱికిననతిదూరుఁడై వి*శదుఁడై తోఁచె॥ ౨౬౨

చెఱుచుటకు-సభాపర్వమునందు.

క॥వెఱచఱువనింతకంఁపెను। దఱుచుగబాణంబులేసి* తడయకపగరం।
జెఱుతుననియిసుముఁజల్లుచు।నుఱకధనంజయుఁడురణజ*యొన్ని తినరిగెన్

తెఱఁగునకుం-గవిజనాశ్రయమునందు.

క॥నెఱయంగాసీఁదమము । తెఱుఁగెఱుఁగకకవితఁజెప్ప*దివురునతఁడుద।
బృఱచీకుచీకుగుఱ్ఱముఁ। బఱపినగతినిఱిలహాస్య*పదనిఱతుఁడగున్॥ ౨౬౪

తొరగుట-నృసింహపురాణమునసీసపాదము.

పరమాత్మపదములఁ* దొరగిపాఠెడునేటితరఁగల్పై నీలదాఁటిదాఁటి॥

నెరయుట.

తే-గీ॥పొగడప్రమాకులమొదలను*బువ్వరసము। తొరగినెత్తావియందు
న*నెరయనెప్పెఁ । బూచుకొఱకునుమున్నునిం * పులుదలిర్పఁ । గడఁగిననల
శ్చేయుమిసిన*కళ్లయనఁగ॥ ౨౬౫

పరిగొనుట-పరిచనుదెంచుటకు-విరాటపర్వమునందు.

చ॥ పరిచనుదెంచెగోగణము*పట్టెననన్వినిపిన్నగానమీఁది దరయకరాజ
నందనుఁడ*హంకృతితోఁబఱ తొంచిపైన్యవి। స్ఫురణముఁజూచిభీతిఁదన బుద్ధి
గలంగినఁబాఱఁజొచ్చెనీ । పురుషునిశౌర్యసంపదయు * భూరిబలంబునెఱుం
గఁడేమియున్॥ ౨౬౬

పరిమెయియన్నందునకు-శాంతిపర్వమునందు.

చ॥పరిమెయిఁబాఱివారుగని* పట్టివెసంబెడకేలుగట్టితె। చ్చిరసురభర్త
యిట్లుదగఁజేరఁగఁ దేవలదీకృతఘ్నునిం। బొరిగొనివేతినుండనినఁ *బోకడ
మాలినవారమయ్యయిద్దురితశరీరముందినఁగ*దోసముమాకనివారలొల్ల

పెరుగుటకు-స్త్రీపర్వమునందు.

[మిన్ ॥

క॥ పెరుగుటప్రగ్గఁజవులం । బొరయుటయుచంబుగాఁగఁ * బుట్టుట
సావం। బెరయుటపాయఁబదాద్ధో। త్కరములనై జమదియెట్లు*దప్పింపనగున్

క్రమ్యఱకారణ్యపర్వమునందు.

మ॥ పఱచుందవ్వుగఁజేయలంతినిలుచుం*బట్టికయాసాసలం । బిఱున్

పుం బొడలందుడిందుఁబొడముం * బిట్టుల్కి వేదాటుఁగ మ్మటిచూచుంజెవి
దార్చి నిల్చుమలయు*నట్టాడుఁగోరాడునే | మఱినట్లుండుఁదృనంబుమేయు
మల యున్ *మాయామృగంబిమ్ములన్ || ౨౧౯

మఱదలనుటకు-భౌస్కరరామాయణమునందు.

చ॥ ఎఱిఁ గియెఱింగిమున్నతఁ డె*యెగ్గొనరింపఁడెదానికై కదా | చెఱఁ
గొనివచ్చితింబిదప * సీతవృథాకథలింక నేల పెం | పఱబ్రతుకింతదీయనెఖ |
రాదులచావునకేమిచింతనీ | మఱదలిబన్న మేపగిది* మానినియీగుదుసంధి
చేసినన్ || ౨౨౦

నెరసెననుటకు-నృసింహపురాణమునందు.

మ॥ ధరణీమండలిదిర్దిరందిరిగెఁబా * తాళంబుఘూర్ణిలెని | ర్జరనాథప్ర
ముఖాఘ్నలామరనివా*సశ్రేణులందోలిమై | నెరయంబంకజసంభవాలయము
న * న్నిండా రెనవేళశ్రీకర్ణదై తేయతనూభవ్రాద్భవకథా * కల్యాణముద్భో
షమై || ౨౨౧

నిడుదలమీఁది రేఫఱకారములు రెండును - అయినవానికిలక్ష్యములు

ఆరుటకుశాంతిపర్వమునందు.

క॥ కౌరవులు సేయునవమతికారణముగఁ గోపమెత్తె * గర్జునివదనాం |
భోరుహముగనుగొనఁగ శ్రమ | మారున్నావశముగాక * యాతనిబుద్ధిన్ ||

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ కాఁడవిఁబఱచుమృగముల | నూఱడకందిగిచిడస్సి * యున్నతనిశ్ర
మం | బొఱంగ నెదఁదాపము | దీఱఁగబై వీచెనన్న * దీపవనంబుల్ || ౨౨౩

కాఱులకునుద్యోగపర్వమునందు,

ఉ॥ ఆఱడిపోక యున్నలము*నందుటయుంగ నిపల్క నేరమి | న్నాఱటనొరి
దాననయి* మాటలుచి త్తమునందునిల్ప కే | గాఱులుప్రేలెదన్వినుఁడు*కర్జ
మునెగ్గునుగాననల్క మై | వీఱిఁడయైనమానిసికి * వెండివివేకముగల్గ నేర్చునే ||

తీఱుటకు-రామాయణమునందు.

ఉ॥ మీఱినకోఱలున్కిలి*మింటికిఁబర్వినపల్ల వెండుకల్ | తీఱినమిట్టగ్రు
ల్లునతి*తిగ్గ తరంబగునట్టిసాహసం | బొఱని తేజమున్దిశల * నంటినచేతులులో
క రాజిల్ | నేఱినమేటిరూపముల* నెంతయు నేర్చిరిరాక్షసుల్వడిన్ || ౨౨౪

తీఱుటకు-యుద్ధకాండమునందు.

ఉ॥ తీఱుదురువులనక్కఱ | మీఱుదురునునిపుడుమూర్ఖ * మెయినిట్లు

న్నా | రాజనితేజంబులతో | నీలుపయింగవిసియున్న * నీప్పులు ప్రారేణ || ౨౭౬

త్రిపురాంతక దేవుని యుదాహరణమునందు.

ఉ || ఆటడియాసనీరసధ * నాధిపలోకమునిండ వాకిళుల్ | దూటుట
మానిశ్రీనగము * తూరపువాకిటదూటిపాపముల్ | నీలుగఁజేసిగంధపతి * నీళ్ల
నుగ్రుంకిమనంబులోనిచి | చ్చాటఁగఁజేయుటొప్పు | ద్రిపు * రాంతక దేవునకై కి
మస్కృతుల్ || ౨౭౭

మాటియనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

ఉ || పాటినఁజూచికొరవన్మ * పాలుఁడుసూతతసూజతోడనీ | కాటియ
మద్భలంబునకుఁ * గాదగునేవివిధాస్త్రసంపద | స్త్రీతిననీవుగల్గఁగన * మేయప
రాక్రమనీకుఁబొందవు | ల్లాటితలంపనీదగుబ * లంబునుజేనయుఁజూపుమి
త్తల్ || వేమాటనుటకు - నృసింహపురాణమునందు.

క || మీటినమానులకినుకకు | మాటలుగకయున్నమీస * మగ్రక్షమవే |
మాటుగొనియాడఁగాఁదగుగీఱునెసాత్వికులబుద్ధి * గిల్చిపచయముల్

క || తెలిపితిన్నయభట్టా | దులకావ్యములందునాకు * దొరకినరేఖం | బు
లుఱాలుమఱియునెందులఁ | గలిగినఁదగవనకనవియుఁ * గైకొనుటొప్పు ||

క || తొలుతటివారలువాడని | తెలుఁగులపలుకులనుగలద్వి * తీయాంతస్థం |
బులుగూర్చుతదేదం | బులు నెలియమిబుధులుప్రాస * ములకుయతులకు ||

లకారభేదంబులు.

తే-గీ || దురితసంహారనిర్జరో * క్తులనెకాదు | వెలయుదొడ్డళకారంబు *
వికృతియందు | నెళవుదళవాయిమేళంబు * నీళ్లనంగ | బల్లెరంబనగ్రక్కుల *
కల్లెమనఁగ || వకారభేదంబులు ౨౮౨

ఆ || ప్రథమమీఁదనుండు * పంచమవర్గాది | వర్గమునకుఁబదులు * వచ్చినిలు
చు | లాఁతియనువకార * మూతమై తెలుఁగునఁ | బరువు నెట్టిచిక్కు * వడియెన
నఁగ || శబ్దానుశాసనమాలసూత్రము.

కవచిదపినస్తడదూతౌదంతోష్ఠభవస్యవికృతిశబ్దాదౌ.

సీ || జాతివాగలప్రాథృ * శబ్దమొక్కటిదక్కసంస్కృతాంధ్రములము *
జగములందు | శబ్దంబుమొదలని * శ్చయముగాఁగొమ్ములునొత్వంబులునుగల్గ
చైకట్టికై న | పాకుశ్చంగములకై * వడినొత్వములభంగిశబ్దాదిగలయవి * స్వర
ములగును | రెండునులాఱులు * నుండుగృష్ణఁడుగిన్నవృట్టమోదినఁజెట్టు * ప్రేలి
సెననఁగ || తే-గీ || నడుమగొమ్ములుసంస్కృతాంధ్రములరెంట | బలసిజ

త్యక్షరముల కే*గలిగియుండు భావుకమునీవు భస్మకంబు భస్మరూపిని గాఁ జూడ
పుదీపులు సపురంబు*పువ్వుల నగు॥ ౨౦౫

లఘులఘుభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నా న్యేషాం వై ధర్మ్యం లఘులఘూనాం రయోస్తు నిత్యం స్యాత్.

క॥ వై కృతకావ్యంబులలో గాఁగోదరశయనలఘుయ * కారము హత్తె

గై కొనఁదగుఁ బ్రాసములకు | జోకయెస్వరహాయలు వడికిఁ జొప్పడుటయందే॥

తే-గీ॥ ప్రియుఁడు రాడా యెసత్యభా* మయెడఁగాఁగ | నెన్ని మాయలు పన్నె
నొ * యెఱుఁగరాదు | గాయఁగాఁజొచ్చె శశిమింట | నాయనంగుఁ | డేయఁ
గాఁజొచ్చె సఖచక్రి*యేడియనఁగ॥ ౨౦౬

క॥ రెండర్థంబుల పద్యములుండెడిచో నొకటియచ్చు*నొకయర్థమునన్ |
నిండురుహల్లునగుముర | ఖండనవలసిననులఘుయ*కారమునృతులన్॥ ౨౦౭

రాఘవపాండవీయమునందు.

క॥ వినియతనిందనపై నిడుకొనియేగినియమికిఁదగని*భగోరా ర్థియొస
ర్చినవాడమీకుదండ్యుడ | ననితనుఁదెలుపుచునువారి*కప్పనఁజేసెన్ ౨౦౮
సీ॥ త్రైయక్షపానీయ*పీయూషవై యాత్యహాయంగవీసవై * యాసికత్వదీ
యస్వకీయాస్త*దీయమదీయప్రభృతులనుగియ్యలు* సట్టరాదు | త్తయ్యజ
య్యన్యాయ్య*సాహాయ్యసన్నాయ్యధాయ్య హేయ్యములని* కాయ్యముల
నుగ్రయ్యశబ్దమునను*గియ్యలుగలవని తెలిసిప్రాసములకు*నిలుసవలయు॥

తే-గీ॥ పైయెదసయాటయు నెయూరి * బలుగయా | యనుపదంబులఁ
గొన్నిటి*నరసిచూడఁ | దొలఁగునిలుచునుగియ్యలు*దెలుగులందు | పత్యభా
మాముఖాంభోజ*చంచరిక॥ ౨౦౯

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ పయ్యెదఁబాపిగుబ్బలను*బాహులబట్టఁగనిచ్చిమోవిపైఁ | దియ్య
నిమోవియున్నను*దీరఁగఁగ్రోలఁగనిచ్చియిప్పుడో | తొయ్యలినీవిముట్టిన
ను*ద్రోచెదవేనుఁగునిచ్చియంకుశం | బియ్యకకయ్యమాడఁదగు * నేననుసీగ
తినేచఁబాడియే॥ ౨౧౦

చిత్రభారతమునందు.

ఉ॥ ఆయమరాచలంబుధను*వైవిలసిల్లఁగవిష్ణుఁడమ్ముగా | వేయువిధంబులం
బరిధ*విల్లెడుశింజినిగూర్చినట్టిశూ*లాయుధులొక్కమాత్రమున*నంగమువ్ర
య్యఁగమోదిమించితో | దీయనివింటనేవెనుక*తీయనిబీరమునన నొంభవా॥

శేషమునకు.

తే-గీ॥ జ్ఞాతిన్నైరంబునెంచెప్రా * సంబులందు | విశ్రమములందు * సమ
 ణోస*వేలుగలిగి | దేవదాసప్రలట్లను * తెనుగులందు | మించిరేఫరకారము
 ల*మెలగుంగుట్టు ॥ ౨౯౮॥ క॥ భ్రమయక*శేషములకురే | ఫములనుకాలకు
 నుతూలు * ప్రాసములనువి | శ్రమములనుశెప్పడగుసి | క్రమమెలుంగక
 రెండునుంగు*కవిగూర్చు గృత్తి ॥ ౨౯౯॥ అ ॥ సౌరదిభోజకస్య * సరదంబు
 పైనిడిరేయుదెచ్చునంగ*శేషమయ్యె | మఱుటయనకసిగ్గు * పతిచిరుక్తిని
 జాల | అట్టుచేసిననగ * శాముకుండ ॥ ౩౦౦॥ తే-గీ ॥ చల్లుననిముందుభీ
 మన*చప్పెననునుంగిలుపుమారు రేఫములునుతూ*కారములును | గుప్తకపులవి
 యొకపై నడంట్టి*పద్ద | లండలును నేలవిధకుంతు * ననితెలియగు ॥ ౩౦౧॥
 క॥ వలసిన రేఫలకారములలవడుదామొకటికొక్క * పనిభీమనయే | పలు
 కుటగలిగిననాతడుగలపనలత్త్య ముకపైను*గనబడకున్న ॥ ౩౦౨॥ ఉ॥ బమ్మ
 రపోతరాజకృత * భాగవతంబునలత్తులంబుగా | కిమ్మహి నేమిటంగొదుస*
 యెంతయునారచిచూడగానురే | ఫమ్ములు*లునుంగలసి * ప్రాసములై నక
 తంబుసంగదా | యిమ్ములనాదిలాక్షణికు* తెల్లనుమానిరుదాహరింపగ ॥

శారదార్పణమునందు.

తే-గీ॥ చభజర్పులగుమొదలియూ * మృదులుమూడు | సరసపడినిల్వ
 గానేక*జాతియైన | బండితూకురేఫమునడి * నుండరాదే | ప్రాసవర్ణంబులకు
 గూర్చ*రాదుగాని ॥ 300

అసంతునిధందమునందు.

క॥ ధరనెక్కటివభులై తగు | లరమటవలుదానితో*దొలంగకలాకు |
 స్ఫరితాయనివిశ్రమవేళెరమాధన*రెండునుంగ*లసివర్తించు ॥
 ఆమరునితండ్రిలోక*మహితుండుయావవ | రాజసింహమూర్తి * రత్న
 కుండుతాగు వేలువసంగ * అంపిల్లునెక్కటి | వల్లనాంగనిల్లు * వసజనాథ ॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క॥ రలమటవలేకతరవభు | లరయంగడమతమ కేళవుల * యనుమతివ
 భులై సరగు * బదాంతము శారము | పొరినూదినదూరిచనిన * బుపులుభి
 వలగు ॥ 301

ఆ॥ అజ్జలాడియిగి * తాపడిసభలోన | తేనిపోరిలోసః*తీచ్చబారసి |
తేన్నముడుగుపుడమి * తేండ్లనేలనులింప | మనకువిశ్వనాథుఁ * డొనరి
యుండు॥ 30౫

సర్వలక్షణసారసంగ్రహమునందు.

తే - గీ ॥ మహిమనెక్కటివళులన * మరవటలలు | రహినిదమతమ
కయియేగు * రమ్యచరిత | వనధిగంభీరసద్గుణ*వాసయనఁగ | భంజితాను
రసముదయ*యాంజనేయ ॥ 30౬

రేఫలోపము.

కం॥ నేరుపనునట్టిలపితము | లోరేఫంబచ్చతోడ * లోపంబగురాధా
రమణవలసినప్పుడుభారతమునసోమయాజి పలుకుటవలనఁ 30౭

విరాటపర్వమునందు.

క॥ ద్యూతక్రీడకుఁగొండ్క | నేతుంగపటముననెప్ప * నిజనంబులునా
చేతిధనమెల్లఁగొనిపరిభూతియొనర్చినవిరక్తి*పొడమివెడలితిన్ ॥ 30౮
మకాసలపర్వమునందు.

కం ॥ కాచికోనివచ్చితగనా | నేచినయట్లచటనిచట * నిలిపితిమునినా
ధాచేటునుభంగంబును॥ నై చి త్తముశోకమునకు*నగ్గంబయ్యెన్ | 30౯
లోపమురామికిరాజశేఖరచరిత్రమునందు.

క॥ పరికిబుద్ధిబలంబులు | గారణములుగావునువ్వె*కలరేధరిత్రిన్ | నేరిచి
బ్రతికినవారలు | నేరకచెడ్డట్టివారు*నీరజనేత్రా॥ 3౧౦

క్రూరవడులకు.

తే॥ క్రిందగ్రద్దయుఁద్రోవయు * ద్రిమ్మటుటయుఁ బ్రోచు*యుఁ బ్రతికిం
చుట*మొక్కుటయును॥ వేలుటయుఁ సుక్కుటయునన*వీనిమొదలివ్రా
టులఁగొన్నిటనుగ్రార*వడులుచెందు॥ 3౧౧

లకారమునకు.

క॥ విరమనములకునుబ్రాసా | క్షరములకునులళలుదొడ్డ * సన్నములును
మచ్చరములెటుంగకచెల్లును॥ హరనుతలళయోరభేద*యనుసూత్రమునన్ ॥

ఆ॥ గంగకొడుకుమాట * గాదనిసభనుబె | ప్లుపడనెల్లసృపుల * లోనహ
రినిగొల్లఁడనుచుఁజాల*ద్రుల్లిచేదివిభుండు॥ వైలిసెఁబఱచిబలము * నెళపు
జేరె 3౧౨

నకారమునకు.

తే-గీ॥ పాలుపడినిల్చులాఁతివా * ప్రాసమునకు | జాతివాకుసవర్ణమై *
శంకలేక | యతికిఁబంచమవర్గాద్య * మగుటఁజేసి | చెల్లదువకారమునకుల *
క్షీభుజంగ॥ ౩౧౪ ॥ తే-గీ॥ అవనితనయునిచేతఁబట్టువడియున్న | పడుచుకొ
మ్మలహరిచెట్ట * నట్టియేలె | డవిలిపడియాఁజువేపున * దమకుఁదాము | నేలు
వాఁడనితనునిచ్చ * మెచ్చుకొనఁగ॥ ౩౧౫ ॥ తే-గీ॥ లాఁతిజాతికివడికిని * లృఁదగ
దనుచుఁసూత్రమునఁజెప్పలేదని * చూడవలదు | నన్నయాశ్వాసుపంచమా *
మ్నాయమునను | నిలుపులక్ష్యంబులకుమాఁజు * వలుకనశమె॥ ౩౧౬

అపర్యమునందు.

ఉ॥ భూనుతకీర్తిబ్రాహ్మణుఁడు * పుట్టఁగఁగోడనపుట్టును తమ | జ్ఞాన
ముసర్వభూతహిత * నమ్మతబుద్ధియుఁజిత్తశాంతియు | న్నానమదప్రహరము
సమత్వముసంతతవేదవిద్యను | స్థానముసత్యవాక్యముదృ - డవ్రతముంగ
రుకాపరత్వముక॥ ౩॥ నూపునుపునూపునూఁబు | వ్వనఁడెవ్వఁడెవ్వఁడేవఁ *
డితఁడనంగాఁ | బుపుపుపుపూపుపూమొ | గ్గపురావినసింఁచెననఁగ * నగునల
యునెడక ౩౧౭

నూవనుటకు శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నూపుంబుపునునంపెఁగ | పూపుశలిచిబిరుదుముత్తై * పుంజల్లిదగ |
న్దొబై చెననఁగముంగర | తోవసరుమానేత్రనాన * తులవీకొప్పుక॥ ౩౧౮

ఏవాఁడనుటకు శాంతిపర్వమునందు.

క॥ నీపైకతేవేలయిలఁబది | వేపుననేవలచిపట్టి * వెదకిననడ్డం | బైవచ్చివ
లదువానిం | దేవాఁడుమగండులేమి * సెఱుఁగవుకంటే॥ ౩౧౯

శాంతిపర్వమునందు.

క॥ ఏవానిబంధుమిత్రులు | జీవధనంబులునుడప్పి * జెందునుగృశునిం | గా
వానినెన్నఁగాదగుఁ | గేదలతనుకార్య యుతుఁడు * గృశుఁడెనరెందా॥

పూనన్నందులకాముక్తమాల్యదయందు.

ఉ॥ వేదినమేడపైవలభి * వేణికఁజంటవహించివిప్పఁగాఁ | బూవులుగో
ళ్లమీటుతఱి * బోయెడుతేలులప్రమోతకామిశం | కాసహమాఁపుతాభ్య
సన * తొటనుదంతపుమెట్లవెంబడిం | జేవడివీణమీటుటయు * బిక్కెడఁగించుట
యుక॥ శరింబడక॥ ౩౨౦

ఉ॥ తక్కినవిప్రసిద్ధంబులగుంటజేసి | యిందుప్రవాయాబడనయ్యెః

అ ప్ప క వీ య ము.
న కా ర భే దం బు లు.

క॥ శసలెఱుగకచదువంగాఁ | బొసఁగదదెల్లనినశకల * ముసకృత్తను
చో | వసుధసకలముశకృత్తన | రసికులునవ్వుదురుగాన*రాక్షసవై రీ॥ ౩౨౩

సీ॥ వికృతిపదాదిని*వెలయునాటవహల్లు మొదలివిభక్తిపైఁ*గదిసెనేని
యరయఁదృతీయోష్ఠ*మగుశౌరిసీరలుదాఁచిగోపస్త్రీల* నేచెననఁగఁబ్ర
థమోష్ఠ వర్ణంబుఁ* బరికింపఁదద్భవాద్యంధ్రదేశోక్తుల*యందులేదు | సిం
గంబుసింగిణి * సెనమును సెలగోలవీసెఁడుపసిగొనఁ * జేసిరనఁగ॥ ౩౨౪

తే-గీ॥ భీష్మసన్నతయివిత్పతీ*యోష్ఠలిపులుగానిప్రథమోష్ఠ వర్ణము*
ల్లావువీనిఁ | దెలియకరచించుకృతులుధా * త్రీతలమునఁ | బ్రాసభంగంబు
లైనగు*బాటుజెందు ॥ ౩౨౫॥ క॥ తెలుఁగుపదంబులనేత్యము | గలమూఁ
డవయూష్ఠమునుశ*కారముఁగాఁగంబలుకుదురజ్ఞజనంబులు | సెలగోలలు
సెనగలాఱు*సేరులుననుచో॥ ౩౨౬

హాకారవివేకము.

సీ॥ బహ్వర్థవిహ్వల * జిహ్వహ్వలాహ్వనగహ్వరోపహ్వర * ప్రహ్వక
హ్వశబ్దంబులువకార*సహితంబులగుగానిబిందుపూర్వములుదా*మెందుం
గావు | సంహతిసంహూత * సంహితాసంహారసంహననాం హూనృ*సింహ
రంహాబృంహణపదములు*బిందుపూర్వకములుగానివకారయు * క్తములు
గావు ॥ తే-గీ॥ మాముడునిల్చుబ్రహ్మజి*హ్వగపదములఁ | జిహ్వామనుచోట
నాముడిఁ*జెందియుండుఁగియ్యలగులేహ్యగుహ్యప్ర*గుహ్యములను | బ్రా
సములవీనినెఱిగిచెప్పంగవలయు॥ ౩౨౭

కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదాగ్రాహ్యః

తే-గీ॥ లిపులకదిదై వతంబులు*లింగములును | ప్రాణగతిఫలబీజంబు*
లాసనములు | నమృతములువిషములునుద*గ్ధాదిభములు | దెలిసికాప్యము
ఖంబున* నిలుపవలయు ॥ ౩౨౮॥ క॥ జడ్డలుగలమాతృకతోలి | నిడ్డనిధోవ
ర్ణములకు*నేటికిమీఁదఁ | దొడ్డదొరబిడ్డకై వడి | నెడ్డెలకనుపడ్డప్రవాయఁ
కుఁహింపఁదగు॥ ౩౨౯

౩౩౦

వర్ణాదిదైవతంబులు.

తే - గీ॥ హరిధరలుకంతురమలంబి * కామరాంబ | లలకుమారవలా
హశ* క్తులువసుత్రిదివభిషక్కులుమధుచిత్త * భవులుకాళి | కార్కులుహ

రాభవులువతు * లచ్చులకును || ౩౩౧ || సీ || స్పర్శవర్ణములకుఁ * జతురాస్య
పవమానకరిముఖగణపతి * సరమృగేంద్రు | లింద్రదావరజగుహః * దీంద్రజా
భైరవజనులంతకాస్రప * శివమహేశ | వాణులుఫణినాథ * వాసుకినందికేశ్వ
రపద్మమిత్రశంకరులువీర | భద్రకేశనదస్ర * భద్రకాళిశూలధారులునింక
వం * తస్థములకు || ౩౩౨ || ఆ || మారుతాగ్నిపూర్వ * మాతంగవరుణులు |
శాదివర్ణములకు * శ్రీదినేశ | వాక్పినాకధరులు * వలమైనశాకుభా | తములు
నాగమోక్షదైవతములు || ౩౩౩ || తే-గీ || కృతిముఖాక్షరదేవత * పతికినుక
వి | వరునకును లేఖకునకును * వాచకునకు | శ్రోతృజనములకును శుభా * శుభఫ
లంబు | లెలమిఁగల్పించుచుండును * హింథలమున || ౩౩౪

వర్ణలింగంబులు.

క || పుల్లింగంబులుప్రాణము | లెల్లనుస్త్రీలింగములుమహానిస్వరముల
తో | హల్లులునపుంసకంబులు | పొల్లలగుఁగకారముఖ్య * ములునలినాక్షా ||

క || చిరవిభూతిపతికి * స్త్రీలింగలిపులిచ్చు | భంగపఱుచుషండ * లింగలి
పులు | భూరివై భవంబుఁ * బొందించుబుల్లింగ | లిపులుతోలుతనిలిచి * లేఖ
నుత || ౩౩౬

వర్ణంబులకునల్పప్రాణమహాప్రాణంబులు.

ఆ || స్పర్శవర్ణజాత * సమలిపుల్కాడవ | వర్ణముననువిషమ * వర్ణములు
న | నాలుగున్నములును * నలిమహాప్రాణ | మల్పసంజ్ఞకంబు * లన్యలిపులు ||

క || తొలుతమహాప్రాణంబులు | నిలిచినఁగృతినాయకుండు * నీలునునెల
నలిమహాప్రాణాక్షర | ములుగూర్చిన బెక్కువర్ణ * ములుజీవించు ||

వర్ణంబులకుదేవమనుష్య తిర్యగ్రౌరసగతులు.

సీ || ప్రాణవర్ణములును * బదియాలుపంచమాక్షరములఁ బొసిన * స్పర్శ
ములును | హ్రస్వంబులగుతటి * నాదిత్యగతులగుఁజాపులై నపుడుభా * జనగ

తులగుఁ | జింతింపవనునాసి*కాంతస్థవర్ణంబులరయనెప్పుడునుది * ర్యగతుల
గుశ్రవనహాతురచగు*ప్తయమునుదొడ్డక్కరంబునుగూడరా* రవగతులగులా
తే-గీ॥ గృతిమొదలనిల్చినురగతు*న్గిర్తిసేయు| మనుజగతులువిరోధినా*శవ
ముఁజేయుఁ | గినిసితిర్యగతులుచాలఁ*గీడుసేయుఁ | బతికిరారవగతులుచా*
పంబుజేయు॥

3౪౦

వర్ణంబులకుఁ బ్రత్యేక ఫలంబులు.

ఆ॥ శుభకరంబులాటు * విభవనాశదములు*నాల్గుకీర్తిదములు * నాల్గు
హానిదములురెండువరుస*దప్పక కావ్యంబు | మొదలనిలుపఁ బ్రాణ*ములు
ముకుంద ॥ 3౪౧॥ సీ॥ ధనధాన్యనుతరాజ్య * కనకంబులునుయశోనాశనా
రోగ్యదై*న్యప్రతాప| మరణంబులునుమాఖ * మానభంగద్రవ్యరోగభద్ర
ములును*భోగయుద్ధ | ధైర్యతేజఃపరి * తాపంబులునుశౌర్యభీతినిరోగసం*
ప్రీతివంశ|నాశనంబులునుమా* నకకాదివర్ణంబులైదుమొసంగుక*ల్యాణదా
హా॥ తే-గీ॥ భేదదీర్ఘాయువులుయకా* రాదులిచ్చు | జయభయశ్రీసుఖంబు
లూష్ణముతాపండు | నాయువల్పంబుగాదొడ్డ * శౌమ్యునర్చుఁ | గవికిఁ బతికిని
బద్ధ్యాది*గదియునపుడు॥

3౪౧

వర్ణంబులకుబీజచక్రము.

సీ॥ నిలుపుగీటులుపది*విలిపి రేఖాచక్రమడ్డంబుగాగీచి*యాదిలిపులు
తోలిదొంతిక్రిందుక్రిం * దులరెండురెండిడిరెండవదానమెం*దొండుగుర్చి
కడపలిప్రాణంబు * కడగమున్నులిఖించిపొచ్చులాదానిపై * యింటవిలిపి
తరువాతిదొంతుల*ధామంబులనుగాదులొక్కటొక్కటిక్రమ* మొప్పప్రా
సాద్యుడముగఁజూడనయ్యెవా*తాగ్నిభూమి | జలఖబీజంబులివికావ్య*ముల
కుమొదలనిలువభేదార్థసహర్ష * నిరనంబు | లొసంగుగర్తకుభర్తకు*మద
ధిశయన |

3౪౨

విజాత్తరచక్రము.

అ	ని	ర	ప	ద	క	జ	ట
ఇ	లి	ళి	ళ	ళ	ళ	జ	జ
ఈ	లి	ఁ	జ	ళ	ళ	జ	జ
ఊ	జ్	ఁ	ర	ళ	ళ	జ	జ
ఋ	జ్	ఁ	ర	ళ	ళ	జ	జ
ౠ	జ్	ఁ	ర	ళ	ళ	జ	జ
అ	ని	ర	ప	ద	క	జ	ట
ఇ	లి	ళి	ళ	ళ	ళ	జ	జ
ఈ	లి	ఁ	జ	ళ	ళ	జ	జ
ఊ	జ్	ఁ	ర	ళ	ళ	జ	జ
ఋ	జ్	ఁ	ర	ళ	ళ	జ	జ
ౠ	జ్	ఁ	ర	ళ	ళ	జ	జ

వాయువిజాత్తరములు చ
 ద్వారాని నిలిపిన భేదము
 అన్ని విజాత్తరములు చ
 ద్వారానినిలిపిన ఆర్థి
 భూమి విజాత్తరములు చ
 ద్వారానినిలిపిన ధనము
 జల విజాత్తరములు చ
 ద్వారానినిలిపిన హారము
 గగన విజాత్తరములు చ
 ద్వారానినిలిపిన నిర్దనము

ఆ॥ అధిపుకులమువ్రావయి*యల్పాసువై నను|స్నిగ్ధమయ్యెనాది*సిరుల్లా
సంగు | నన్యజాతిలిసిమ*హాప్రాణమైరూక్ష | మనఁగ మొదలనిలిచి*యునికిఁ
బాపు॥

32౮

అక్షరచక్రకూటము.

సీ॥ అయిదూర్ధ్వరేఖల*యందుఁదిర్య్రగేఖలైదిడియిండ్లుప*దాటుఁజేసి |
యధిపనామాద్యక్ష*రాదిగానచ్చులుహల్లులుగురుళకా*రాంతములుగ | నా
ద్యగ్నిహారనిధి*హస్తజేదాదిత్యదిగ్రసకరిస్తప*తిమనుబాణ | శైలవాసదవి
శ్వ*సంఖ్యాలయంబులలిఖించి యామీ*ది*లిపులుమరల॥

32౯

తే-గీ॥ వెనుకటట్టులనిలిపిత*క్కి-నవిరెండు | పదియుమూడవతావునఁ*
గుదురువడిచి | జగతినివర్ణశోధన*చక్రమిట్లు | వ్రాయఁగాఁదగునేఁబది*వర్ణ
ములను॥ 3౩౦॥ సీ॥ నాల్గిండ్లుపై నిగ్రిం*దనుబ్రదక్షిణముగాజతగూడియొక్క
క్క*చవుకమయ్యె | నట్టిచౌకములునా * ల్లవిక్రమంబునసిద్ధసాధ్యసుసిద్ధాది*
సంజ్ఞములగు | నవిగాకయొక్కొక్క*చవుకంబుననుగల్గునిరవులునాల్గును*వ
రుసతోడ | క్షీతిసిద్ధసాధ్యసు* సిద్ధారులనమెప్పుఁగావునఁగడచవు * కంబునం
దు॥ 3౩౧॥ తే-గీ॥ గలగృహంబులునాల్గింట*గడమమూడు | చవుకముల
యందుఁగడపలి*సదనములను | బద్యముఖవర్ణములుగను*పట్టెనేని | పతికి నె
టువంటిహితుడై నఁ*బగరయగును॥

3౩౨

అరివర్ణచక్రోద్ధారణము.

౧	౨	౩	౪
ఎటర	అం పణ	ఐరల	అఃతస
౫	౬	౭	౮
భబడి	గధల	జభడి	ఘనల
౯	౧౦	౧౧	౧౨
టాడశ	ఖదళ	ఓడవ	కధహ
౧౩	౧౪	౧౫	౧౬
ఇయము	చఫళ	ఝమము	జపళ
అయ్య			

ప॥ ఎఱ్ఱాప్రగడతనకును-ఆరణ్యపర్వశేషముమొదలిపద్యమునకును-అక్షరచక్రముచూచుకొనినందునకుఁదెలివిడి-తెనుఁగునశబ్దాదినీయకారములేమగనుకయెఱ్ఱాప్రగడనామాద్యక్షరమచ్చుగాన-ఎకారముఅదిమొదలుకొనివ్రాయఁగాఁబద్యాదివర్ణము-స్ఫురదరుణాంశు-అన్నాఁడుగానద్విత్యాక్షరమునందుమీఁదటియక్షరమేకారణముగనుక సకారముసాధ్యపుచౌకమునందుసాధ్యపునింటనిలిచెఁగానసాధ్యసాధ్యముమంచిది-యెవరికిఁజూచిననునిటుపలెనే.

క॥ ఆరయనామాద్యక్షర! తారగణమునుదదీశ*తారాగణమున్ | వైరమునొందినభర్తకు! ఘోరార్తిఘటించుమైత్రి*గూడిననొప్పున్ || ౩౮౪

తే-గీ॥ అధిపతికినేండ్లుముప్పది * యైనదనుక | నతఁడుపుట్టినరిక్కయు*నంతనుండి | నామధేయంబుమొదలివ*ర్ణమునకైన | చుక్కయునుజేకొనిబలంబు*జూడవలయు॥౩౮౫॥క॥ జనియించినతారయెఱుం | గనిజనులకునామతార*కయచేకొనఁగాఁ | జనుననిసంహితలోపల | ననియెవశిష్ఠుండుగోచ*రాధ్యాయమునన్ ||౩౮౬॥ సీ॥ నవతారలొక్కగ*ణంబగునట్టిగణంబులు మూఁడువి*ధబులయ్యె | హయమృగాదితిపుష్య * హస్తమారుతమైత్రదేవతీశ్రవణముల్ * దేవగణము | లగ్నీంద్రవరుణచిత్రాహిమూలఋవిశాఖావసువుఖలురా * క్షసగణములు | పూర్వత్రయవిరించి*శర్వోత్తరత్రయయామ్యముల్ నృగణంబు * లనఁగజెలగు॥తే-గీ॥ నుత్తమమురెండుగణములు* నొకటియైన | మధ్యమముసుతనరగణా*హ్వయములైన | సధమమాదిత్యగణముదై*త్యంబునైన | నాశమునుదాసవంబుమా*నవమునై న॥ ౩౮౭

యోనినిర్ణయము

ఆ॥ మురవిభేదికావ్య*ముఖవర్ణతారకా | యోవినాయకర్ష *యోనితోడఁ | బొందుగూడెనేని*పూర్ణాయువగువైర | మొందెనేనిహాని*చెందుబతికి॥

సీ॥ వాజిశతోడుల* శ్వములుయామ్యాంత్యభంబులుకరులగ్నీజ్య*ములుగొఱియలు | బ్రహ్మాంధులహులస*ర్పపునర్వసులుపిల్లులిలమఘాఫల్లును*లెలికకూన | లుత్తరాహిర్బుధ్న * లూహింపగోవులువాయుహస్తంబులు*వాహరిపులు | దలఁపనిందాగ్నిచి*త్రలుపులులిందానురాధలేణంబులు*రాక్షసార్ధ॥తే-గీ॥ లడవికుక్కలుజలభంబు*హరియుఁగవులు | విశ్వతారాభిజిత్తులు*వేటముంగు | లజ్జపదంబుధనిష్ఠయునరసిచూడ | బాలకంఠీరవ

బులు*వద్దనాభ॥౩౯౧॥ఆ॥ఏకయోనులై న*నెంతయుమంచిది। కొంతమేలుభి
న్న*జంతులైన*వైరజాతులైనవర్జనీయమువాని । తెఱఁగుగౌరవంబు*దెలియ
వలయు॥౩౯౨॥ సీ॥ అశ్వంబునకుహరి*వ్యాఘ్రపైరిభములుకరటికిశార్దూల*
తురగహరులు। మేఁకకుఁగరిపుండ*రీకహర్యక్షంబులురగంబునకుఁబిల్లి *యు
నునకులము। మార్జారమునకుసిం*హవ్యాఘ్రశునకంబులాఘువునకుబిడా*లా
హిబభు) । లర్వగోకానరై *శాలికిఁగేసరిదీప్తులుపులికిహ*స్తిద్విషంబు॥

తే-గీ॥ గుక్కలేటికిసింగంబు*గోల్పులియును । బభ్రుకపులకుశునకడిం*
భంబునరులు । గట్టితనమునమ్మగరాజు*బట్టునట్టి జంతువులులేవుదానిచే*
సమయుఁగాని॥ క॥ ఇభరాజభయనివారణ । ప్రభుతారాలింగమునుబ్ర*
బంధాదిమవర్ణభలింగంబునుగలసియు । శుభదంబులుగాఁగనుకవి*చూడఁ
గవలయు॥ ౩౯౩

లింగనిర్ణయము.

ఆ॥ ప్రథమయోనిపురుష * భంబొక్కటై నను । యువతిభంబుమిథున*
యోగమైననుత్తమంబుస్త్రీభ*యుగమైనమధ్యంబు। పురుషభద్వయమునఁ*
బోరువుట్టు॥౩౯౪॥ క॥ నెలఁతలకుఁబురుషతారలు। తలఁపఁగఁబురుషులకుయు
వతి*తారలునైనఁధిలునపుడులింగదోషం । బులుపనిలేదనిరికశ్య*పుండును
భృగువు॥ ౩౯౫

అక్షరనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ కృతిముఖంబువ్రావయి*రిక్కకువిభుతార। పదియుమూ-టిమీఁదఁ*
బొదలునేని । భర్తవర్షశతము*బ్రతుకులోపలనున్న । నల్పకాలమునఁగృ*
తాంతుఁగాంచు॥ ౩౯౬

అక్షరరాశికూటము.

క॥ అక్కజమగుకబ్బముతోలి । యక్కరపుంజుక్కరాశి*యారభ్యము
గా। లెక్కింపనధిపురాశికి। నిక్కుశుభాశుభములెఱిఁగి* నిలువఁగవలయు॥ ౩౯౭

రాశినిర్ణయము.

తే॥ క్రమతఁగావ్యాదినుండున *క్షత్రరాశి । నుండిలెక్కింపభూరామ*
యుగశరాద్రదికరితపనసంఖ్యలనుగృతీ*శ్వరునినామ । లాశిదనరిననతులసా*
మాజ్యమొదవు॥ తే-గీ॥ మేషమునకువృశ్చికమును*మిథునమునకు। నక్రము
నుసింహమునకుమీ*నంబునహితు। లెనిమిదవయవిశుభదంబు*లనుచువీని*
గెకొనుటగూడదనిచెప్పె*గశ్యపుండు॥౪౦౧॥ తే-గీ॥ విదితముగరెండునాఱు

తొమ్మిదియుఁబదియుఁ బదునెకొండునై పదిరాశి * పరగునేని । నిర్ధనంబు
గళత్రహానియునపత్యనాశనంబుదుఃఖంబుదై * న్యంబుగలుగు॥౪౦౨॥ఆ॥క
న్యకాకుళీరకార్పిజలగ్రహ । వృషతిమిగగలంబు * లెంచునపుడు । షష్ఠరాసు
లైన * జాయకుదీర్గాయు । వనుచునక్షపాదుఁడానతిచ్చె॥౪౦౩॥తే-గీ॥ రాశి
యొకటిరెండుతారకలునైన । రాముగతిగృతిపతిశత్రు * రాజినడఁచురిక్క
యొకటియురాసులు * రెండునైన । రిపులచేగృతిపతిసంహ * రింపఁ బడును॥

క॥మునుదూషించిన రాసులుగనుగొననేకాధిపత్య * ఖగమైత్రములొం
దినదద్దోషములెల్లను । జనుననినారదుఁడుసెప్పె * సంహితలోన॥ ౪౦౪
అక్షరగ్రహకూటము.

ఆ॥క ర్తృరాశిపతికిఁ * గావ్యాదివర్ణము । రాశికిశుఁడైన * గ్రహమునకు
నుసూఁడుగలుగఁజెప్పు * వాఁడుకాలయముండు । గానికవివరుండు * గాఁడు
పతికి॥ ౪౦౬

క॥ ధరణీసుతభృగుబుధశశి । సరసిజహితసౌమ్యకవిర * సాభవనుమ
నొగురుమందపంగుజీవులు । తిరుముగమేషాదిరాశ్య * ధిపతులవరుస॥

వ॥ మఱియునెక్కవిధంబు॥ చ॥ హరిపదిహేళికర్కివరుఁ । డంబుజశ
త్రుఁడజాళికర్తృగ్రహ్వరితనయుండుయుగ్మవని * తాధిపుడిందునుతుండుచా
పమ । త్వరమణుఁడంద్రమంత్రివృష * తాలివీభుండుశనుండునక్రపు । మ్మ
రధరరాశివల్లభుఁడు * సారసబంధుకుమారుఁడచ్యుతా॥ ౪౦౮॥క॥జ్యోతిశ్శా
స్త్రముగాదని । మాతృకలకుభైరవుండు * మఱియొకచందం । బైతనరఁజెప్పె
గ్రహసంఘాతమురాశిపతిదక్క * గ్రహమొరుఁడగునే॥ ౪౦౯॥తే-గీ॥ అధిప
తులకంఠెగణములకర్ణములకు । గ్రహములేబలవంతులా * మహిమగాదె । య
దుగుదాకినఁగవిభానుఁడలిగిమూఁడు । గడియలకుఁదొల్లిశిలపొడి * గాఁగఁ
దిట్టె॥ గ్రహమైత్రనిర్ణయము.

సీ॥భానునకాస్తులు * భౌమేజ్యసోములుశత్రులుభృగుపుత్ర * శనులుశశికి ।
సఖులు బుధార్కులు * శతుఁడొక్కఁడును లేడు కుజునకుఁజుట్టలు * గురురవీం
దులరిరౌహిణేయుఁడు * హరిణాంకగురునకు హితులుభార్గవమందు * లీసు
తంద్రి । గురునకుఁజెలులుభౌ * స్కరచంద్రకుజులువైరులుకావ్యసౌమ్యులు *
బలిగురునకు॥౪౧౧॥తే-గీ॥ బంధులినతనయజ్ఞులు * పరులుమిహిర । తుహినకి
రణులుశనికివిం * దులుకవిజ్ఞులహితులారార్కతారేశు * లందఱకును । సము
లుతక్కినహరిపద * చారులెల్ల॥౪౧౨॥క॥సమమిత్రములైననుభద్రముసే

బతికిసుహృద*రాతిగ్రహముల్ సమకూడిసభయమొదవును | సమశాత్రువు
లైనగీడు*చాలఘటించు || ర౧౩ || తే-గీ || ఈశుఁడొకఁడైననిద్దఱ*కిష్టమైన|మం
చిదిసమత్వమైనను*మధ్యమంబు | వైరమైననువర్జింప*వలయుఁ గాని | తగదు
సేకొననవియొ*బితామహుండు || ర౧౪ || తే-గీ || రవియుతుఁడునీచగతుఁడు
ప* రాజితుండు | సహితరాశిస్థితుండునై * యప్పుడుండు | గ్రహమువర్ణం
బుగణమును * కావ్యమునకు | నాదినుండినలేవుశు * భాశుభములు || ర౧౫ ||
|| తే-గీ || శారదాదర్పణంబున* జ్యోతిషంబుఁ | బట్టిగ్రహమైత్రిమాత్రంబు*
వలుకఁబడియె | దానిగనివిస్తరించిరి*తద్విధంబ | భైరవాదులుతెనుఁగునఁ*
బనికిమాలి ||

ర౧౬

కృత్యాదివర్ణవ్యయయోగఫలంబు.

ఆ || గరిమయోనిలింగ*గణతారకాదూర | రాశిభేటతత్ప్ర* కాశబీజ|చ
క్రకూటములువి * చారించికావ్యాది | వర్ణయుగమునిలుప*వలయునుకవి ||
ర౧౭ || తే-గీ || ఆదిలిఫికన్యయునుద్వితీ*యాక్షరంబు | సతియుగాఁజేసియూరెం
డు*వర్ణములకు|నిపుడుచెప్పినకూటంబు*లెల్లనరసి | కూర్చినప్రబంధమునిలిం
ప*కూటముపతికి || ర౧౮ || క || మొదలనుసంయుక్తార్థము | గదిసిననీరెంటికినిస*
కలకూటంబుల్ | పదిలముగఁజూడవలయును | బదరకయామీఁదిలిఫికిఁ*బని
లేదుహరీ || ర౧౯ || క || క్రిందనుజడ్డుక్కరములుఁజెందనిలిపులాదినున్న *సిద్ధము
గాఁజూడందగుఁగూటములెల్లను|బొందుగఁబ్రధమద్వితీయ*ములకుముకుం
దా || ర౨౦ || తే-గీ || త్రిదశసతయోనిలింగంబు*మొదలుగాఁగ | నాఱుమునుజె
ప్పఁబడియుండి*నవలిఫేట | కాంతికూటముమొదలుగాఁ*గ్రమతమూఁడు |
దెలియఁబలికెదనికఁదేట * తెల్లగాఁగ ||

ర౨౧

గ్రహకాంతికూటము.

క || మొచనున్నమాతృకాద్వయమునకున్లణయు గ్గముగకు*మునుచెప్పి
నచొప్పననైనభేదంబుల | తనుకాంతులవలనఁదెలియఁ*దగుఁదత్ఫలముల్ ||

గ్రహవర్ణంబులు.

క || రవిభౌములురక్తాంగులు | కవిజైవాతృకులుధవళ * కాయులుసో
మోద్భవగులుపీతగాత్రులు | దివాకరసుతుండునీల * దేహుండరయ ||
|| తే-గీ || పాండుపీతాంగులెల్లశు * భగ్రహములు | రక్తమేఘకతసులుక్రూ*ర
గ్రహములు | పద్మహేతుఁగూడిశశియును*బౌపియగును | గ్రూరసంగతిబుధుఁ
డును* గ్రూరుఁడగును || ర౨౨ || తే-గీ || రెండునుఖిలగ్రహములైన * మృతుశ్శి

వసును! సౌమ్యుడు నెకండునై ననుశర్మమగును । బాపశుభభేచరములై న*
బవరమగును! శోభనక్రూరులై ననుశోకమగును॥౪౨॥ ఆ॥ తేనినామమున
కు*గ్రిందివంకనుమీఁదివంకయుందునుండు*వర్ణములకు! గణములకును బాప
ఖచరంబులై యున్నఁ జెడకయుండువాఁడు*శివుఁడొహరియె॥ ౪౨౬

క॥ కమలాప్రమదాప్రియకావ్యముఖంబుననుండురెండు* వ్రాలకునగు
బీజములు క్తక్రమమునమి । త్రములై ననుజతికిశుభము*వార్కొనుటరుదే॥

బీజమైత్రీనిర్ణయము.

తే-గీ॥ చదలుగాడ్పులముంగల*జగతిపుడమి । సరసనేలయునీరును* జల
ముమీఁద । షీతియునప్పునునిప్పును*జిచ్చుచెంత*నుదకమునుగృతిముఖము
న*నున్నమైత్రీ॥౪౨౭॥ ఆ॥ కీలిమీఁదిగాలి*కృతిముఖంబుననిల్చి । యేటిలోన*
బొత్త*మెల్లగాల్చు! గాలిమీఁదికిలి*కర్తమందిరంబెల్ల । నిర్దహించునాఱుఁ
నెలలలోన॥ ౪౨౯

అరివర్ణశోధనచక్రకూటము.

క॥ నిక్కముమొనలిఫిరెండవ । యక్కరమునకరిగృహంబు*నందుండిన
యా! వెక్కురుకబ్బంబొడయని । జిక్కువడఁగఁజేయుఁబగర*చేరణభూమి॥

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే-గీ॥ షీతిసురుల కాఱుధారుణీ* పతులకైదు । వైశ్యులకునాల్లుశూ
ద్రాంత్య*వర్ణజులకు । మూఁడురెండునుశుభకరం*బులయియున్నఁ । జాలు
ననియెసంహితలోన*శౌనకుండు॥ ౪౩౧॥ తే-గీ॥ విప్రులకుగ్రహమైత్ర్యము*
ర్వీపతులకు! గణవిధమువై శ్యులకురాశి*గణనశూద్ర! నీచులకుయోనితార
లి*న్నింటిలోనఁగడుఁబ్రశస్తంబులిదివృద్ధ*గర్గమతము॥౪౩౨॥ క॥ కూటము
లెఱుఁగవుమాతో! సాటికిఁబద్యములుచెప్పి*చదివెదవిదిబల్ । చేటునుమీ
యనిపెద్దలు! నేటించినగుకవికడుగి*నిసిజగడించు॥ ౪౩౩

సంయుతాక్షరవిశేషము.

సీ॥ యౌరహరిద్రా*జంబులుగూడఁగఁదవుశుభపీతవర్ణములువిడిచి ।
రక్తవర్ణంబులై*రాణించుచాడ్పుననశుభప్రదంబులై*నట్టివ్రాలు! జగత్పై
సంయుతా*క్షరములై కనుపట్టినిజదుష్టఫలములి*న్నియునుబూని । సకలసం
పత్ప్రదా! యకములై తనరాకుపంచదారయనానా*వాలుగలసి॥ ౪౩౪॥ తే-
గీ॥ తొడికికంటెనుమిగులమా*ధుర్యురుచుల! నెప్పుగతిశుద్ధలిప్తులుసం*యుత

ములగుచునధికమంగళకరములై *యమరుననుచుఁ బ్రమథపతిమాతృకాని
ధానమునఁజెప్పె॥

౪౩౫

శ్రీకారప్రభావము.

తే-గీ॥ వేదములకెల్లనొంకారమాదియైన | కరణిగృతులకుఁ నెల్ల శ్రీ*
కారమాదిగానఁగవివరులెల్లను*దానిదక్క|నితరవర్ణంబులిడరుస*త్తృతుల
మొదల॥౪౩౬॥క॥ ఎంతయుశ్రీకారములాద్యంతంబులనుంచిలేఖ*లంపినన
గునాశ్రాంతంబుగార్యసిద్ధిము|రాంతకకావ్యాదిగూర్ప*నరుదేశుభంబుల్ ॥
౪౩౭॥ క॥ పదపడిశ్రీకారముకృతి | మొదలనిలిచిదోషపుంజ*మునడంచెశు
భంబొదవించుఁబరుసమినుమును | గదిసినువర్ణంబుసేయు*కరణిధరణి ॥
౪౩౮॥క॥ శుభదేవతాత్రయంబును|శుభఖచరత్రయముగలిగి * శుభవాచక
మైయభినుతిగాంచినకతమున|శుభములుశ్రీకారమునను * జొప్పడుటరుదే॥
౪౩౯॥ప॥ దీనితాత్పర్యము-శవర్ణంబును రేఫము-ఈకారస్వరమును-ఈమూఁ
డునుగూడఁగా శ్రీకారమయ్యెను-అందులోశవర్ణంబునకు-ఈకారంబునకు-
అధిదేవతలక్ష్మీదేవి-రేఫమునకగ్నిదేవుఁడుగావున శ్రీయమిచ్ఛేద్ధుతాశనాత్
అనిపురాణవచనము-గలుగుటంజేసి-అతఁడుచులక్ష్మీప్రదుండుగానమూఁడు
వర్ణములకునుశుభదేవతలై-మొదలిశవర్ణమునకుగ్రహముగురుఁడు రేఫము
నకును-ఈయనుస్వరమునకును శుక్రుఁడొక్కఁడేగానమూఁటికినిశుభగ్రహ
ములేయయ్యె-కమలాశ్రీర్ధరిప్రియా-అనిలక్ష్మీనామమగుటఁజేసిశుభవాచ
కమయినది-అదిగానగృతిముఖమునందుఁబ్రయోగించినశ్రీకారమువలనఁ
శుభముగలుగుటయాశ్చర్యముగాదునిశ్చయమేననుటరర॥సీ॥ మొదలితా
లుభవ్రాష్ట*ములకునభోభీజరౌరవగతిమహాప్రాణములును|దిగువరేఫము
నకుఁదిర్భగ్గమనదాహఫలవీతిహూత్రాధిపత్యములును|గనుగొననారెం
టికినిమర్త్యదానవగణబృహస్పతిశుక్ర*ఖచరములును|బ్రథమాక్షరమున
కుఁబతికినివైశ్యభాహుజకులగోవ్యాఘ్రి*యోనిభములు॥౪౪౦॥ తే-గీ॥ న
గుకతంబునక్రీయను*నక్షరమున | నిండియుండుదోషంబులి*న్నియునెఱింగి|
సంయుతంబనియునుశుభ* శబ్దమనియు | నదియనిలిపెనన్నయభార * తాది
యందు॥

౪౪౩

కృతిముఖప్రశస్తంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదాగ్రాహ్యః॥

తే-గీ॥ అమరవాచకములు మంగళార్థవాచకములు నైన శబ్దములు కా *
 వ్యముల మొదల నిలిచి మర్వర్ణదోషము * త్తొలగఁ ద్రోచి కర్తకును భర్తకును
 భావు * కంబుఁ జేయు ॥ ౪౪౪ ॥ క॥ శ్రీవాణీకీర్తిసతీజై వాత్మకహర్షమేఘ * సా
 గరధరణీభావుకనీరోగాయు । స్థావాఖ్యానములు శుభక * రములాదినిడ ॥
 ౪౪౫ ॥ క॥ మోదంబున సత్కవిప్రతిపాదింపఁగ వలయు శుభముఁ * బడయుట
 కై కావ్యాదిని వరునకు నాశీర్వాదమయిన దేవతాభి * వాదనమైన ॥ ౪౪౬ ॥
 క॥ గాయకపుకపులుకొందఱు । నాయకకల్యాణగుణగ * ణములొండెనభీష్టా
 యతవస్తువులొండెను । బాయకకీర్తింపుదురుప్ర * బంధము మొదల ॥
 వ॥ అమరవాచకంబులకు నేకాసళియందు-ప్రాలేయాచలకన్యకాయనియును
 కల్పితకల్పవల్లియందు-హేరంబమవలంబేయనియును-రామాయణమునం
 దు-రామనిశుభచరితములు-అనియును-మంగళార్థవాచకంబులకు శ్యామ
 లాదండకంబునందు-జయమాతంగతనయేయనియును-త్రిస్థలీదండకమునం
 దు-విజయనగరహేమకూటంబులన్నిల్చియనియును-ఆశీర్వాదంబునకుఁ గృ
 ష్ణవిజయంబునందు పాయాదపాయాత్తలియును - సాహసాంకంబునందు అ
 వ్యాతసప్తాయనియును-దేవతాభివాదంబునకు ఛప్పనంబునందు-ప్రణమ్య
 లోకకర్తారమనియును-నాయకగుణంబులకు - నైషధమునందు - సువర్ణద
 ఙ్గైకసితాతపత్రితజ్వలత్ప్రతాపావళి కీర్తిమండలయనియును - అభీష్టవస్తు
 వులకు వృత్తరత్నాకరమునందు - సుఖసంతానసిద్ధ్యర్థమనియును లక్ష్యంబు
 లుగలిగియుండును ॥ ౪౪౭ ॥ తే-గీ॥ క్లిబలింగశబ్దంబులు * కృతికి మొదలఁ గూర్చ
 నాయకుధనమెల్లఁ * గొల్లవ్రావు । సరవిస్త్రీలింగపుల్లింగ * శబ్దములిడ । సం
 పదలువై భవంబులు * చాలఁ గలుగు ॥ ౪౪౮ ॥ క॥ అతిశుభదపదయుగాంత
 ర్గతమై పతిపేరుకృతిని * గనుపట్టిననీ । క్షితివజ్రపంజరాంత । ర్గతుమాడ్కిన
 భేమ్యుడగున * రాతులకెల్ల ॥

౪౪౯

తత్తస్థానప్రయోగనిషిద్ధాక్షరంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పురాస్తరసగిరిగుద్రేష్వకచటతపామాతృకానింద్యాః

క॥ ఆదిస్వరమును బ్రధమై । కాదశషష్ఠార్థములుక * కారాదులలో । నా
 దటదంత్యోష్ఠ్యములిడ । రాదుపురశరర్తుగిరిహ * గస్థానముల ॥ ౪౪౯ ॥ క॥
 మూడవత్రావున మొదలిటి । మూడుసరశవర్ణములును * మూడవస్వర

మున్ | మూడవయూష్టాక్షరమును | గూడదుకదియింపనెట్టి * కూళకునై
 నన్ || ౪౫౪ || తే-గీ | వ్యంజనాహ్వయమున నెప్పు * వ్రాల్చిలోన | పోడశాక్షర
 మాటవోటనిలిపి | మచ్చరంబునఁదనుఁజంప * వచ్చినట్టి | చెడుగునకునై
 నఁబద్యంబు * నునుగవలదు || ౪౫౫ || సీ || గడియలోపలమూడు * కండ్రికలై
 త్రాడుధరఁగూలఁదిట్టెమే * ధావిభట్టు | కినిసియొక్కముహూర్త * మునబ్ర
 హ్మదండిముండెల్లదుల్లఁగఁదిట్టె * మల్లఘనుఁడు | మూడునాడికలకు * ము
 ట్టడివై చినమారనిభీమన * మడియఁదిట్టె | నరజామునకుఁజేలు * వంతయునిం
 కఁగఁదిట్టెనుబడచాగ్ని * భట్టసుకవి || తే-గీ || వాసరత్రయమునకుఁజా * వంగఁ
 దిట్టె | శ్రీనగముదోఁచుతుక్కని * శేషమంత్ర | తురగచోరకుఁబడఁదిట్టె *
 దినుమలయ్య | పద్యగతదుష్టవర్ణప్రభావములను || ౪౫౬

వీరలుచెప్పినలక్ష్యంబులెవ్వియనిన-మేధావిభట్టు-అటవచోటఁ
 దకారమునిలిపిగడియకుఁద్రాటిచెట్టువిలుగఁదిట్టినచాటుధార.
 క || సాళువపెదతిన్తుమహిఁపాలవరుఁడువీఁడెవచ్చె * బద్యమువ్రాయన్ గే
 లనులేదాకొకటియుఁ | దాళమముత్తునియలగుచు * ధర్మపైఁబడుమా ||

ప్రౌఢకవిమల్లన మూడవచోట అకారమునిలిపిరెండుగడియల
 కుబ్రహ్మదండిచెట్టుముండ్లురాలదిట్టినచాటుధార,
 క || గుడియన్ననృపతిఁబొడగన | నడవంగఁగొండపల్లి * నగరిపడమటం | గు
 డియెడమమడమగాడిన | చెడుముండులుబ్రహ్మదండి * చెట్లునడుల్లున్ ||
 వేములవాడభీమకవి పనునెఁగొండవచోట హకారంబునిలిపి
 మూడుగడియలకు రామగిరిదుర్గమునము త్తిక్కదిగినమారనిచావఁ
 దిట్టినచాటుధార.

ఉ | చక్కదనంబుదీవియగు * సాహితీమారఁడుమారుకై వడిన్ | - బొక్కి-ప
 డంగిలందుజల * మున్నలముంగలయూచళుక్యపుం | జొక్కనృపాలుఁడుగ్రుఁ
 డయి * చూట్కులమంటలురాలఁజూచినన్ | మిక్కిలిరాజశేఖరుని * మీఁది
 కివచ్చినరిత్రవ్రాపునే || ౪౬౦

బడబానలభట్టు ఏడవచోటఁడకారంబిడిత్రిపురాంతకమునుంచిశ్రీ
 శైలమునకుంబొయ్యెడు తెరువునంచెలుఁగురాయఁడుగట్టించినచెలు
 వునెల్లన్నియునాలుగుగడియలకునింకిపోవునటులఁదిట్టినచాటుధార
 క || బడబానలభట్టారకు | కుడిచేయుంగరమురవికి * గొప్పననర్థ్యం | బి
 డువేళనూడిపీలో | బడియెఁదటాకంబనీరిఁ * బాయుమువేగన్ || ౪౬౪

ఏలూరిమంత్రియొడవచోటఁగకారమునిలిపిశ్రీశైలముంద్రోచిన

తుక్కరుసునుమూఁడుదినములకుంజావందిట్టినచాటుధార.

చ॥ మునుపొక కేలరావఁబడు * మోదమునన్రజతాద్రియెత్తినం । తనె
హరుఁడప్పుడేతనప* దంబునద్రోక్కిమదంబడంచెఁగా । వనమయగారితు
క్కసచి*వాయలశ్రీగిరిగడ్డపారలక । గనలుచుద్రవిసర్వమును * గైకొను
నీకిపుడాతఁడోపఁడే ॥ ర౬౫

రెల్లూరితిరుమలయ్యుఁడవచోటందకారంబునిలిపి తనగుఱ్ఱమునుదొంగి
లినశ్రీపతిరాజుపోతరాజును నేడుదినములకుంజావందిట్టినచాటుధార.

చ॥ హయమదిసీతపోతవసు * ధాధిపుఁడారయరావణుండుని । శ్చయ
ముగ నేనురాఘవుఁడ * సహ్యాజవారిధిమూరుఁడంజనా । ప్రియతనయుండుల
చ్చనవి*భీషణుఁడాగుడిమెట్టలంకనా । జయమునుబోతరక్కసుని * చావును
నేడవనాఁడునూడుఁడీ॥ ర౬౬

మఱియునుగొన్నియుదాహరణంబులెడపల్లిపర్వతన్నపంచమస్థానం

బుననుహకారముగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ అంగజసంహారుండగు । సంగరభీముండుప్రళయసమయోగ్రుండై ।
యింగలపుకంటఁజూచినబంగరుకామయ్యమేను * భస్మంబయ్యెక ॥ ర౬౭
పింగలిరామరాజుపంచమస్థానంబున హకారంబునుషష్ఠస్థానంబునం
జకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

ఉ॥ పింగలియేకచక్రపురి * పెంపుగనందువసించియున్నయా । తంగెడ
కొండఁడేబకుఁడు* తథ్యముమానవులారవానిబా । ధంగడముట్టజేసెమును
*ధర్మజుతమ్ముఁడుభీముఁడిప్పుడి । యెంగలిముచ్చుజంపుటకు * నీశ్వరువేడుఁ
డుభీముఁడయ్యెడిక ॥ ర౬౮

తెనాలరామకృష్ణుపంచమస్థానంబునఁగకారంబునుసప్తమం

బునండకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ బసవనకుఁబుట్టినస్పృడే । పసరముగోవిందరాజు*పసరంబైనం । గసవే
టికిఁదినఁడనఁగాఁగసవుందినుశత్రులాజి*గదినినవేళక ॥ ర౬౯

వ॥ రంగరాజులింగయతృతీయస్థానమునందుంగకారముగూర్చి

గూఢముగాఁదిట్టినచాటుధారపద్యము.

క॥ రవికోటిధామమయమై । నవకాంచనయుతమునగుచు * నానాటికొ

గీ॥ భువినిశివాన్వితమగునీ॥ భవనముజూపల్లిలింగ * భవగుణసంగా॥ తే॥
 ఆదిపర్వంబుమొదలిపద్యంబునందు॥ సప్తమస్థానమునశబ్ద * శాసనండు॥
 జమిలియక్కరమునువిశే * పముదలంచి॥ పాదుకొలిపెజవర్ణంబు * భయ
 ముదక్కి॥ ౪౭౨

దోషప్రభావము.

క॥ ఇప్పటినియమములన్నియు॥ నెప్పుడొగావ్యంబుమొదల * నెక
 పద్యముదా॥ జెప్పిననుజాలునవతలదప్పినదోషంబులేదు * దర్పకజనకా॥
 ౪౭౩॥ క॥ గట్టిగదోషములెఱుంగక తిట్టిననదిదీవనయగు * దీవించిన
 చోదిట్టగునదిదెలిసియుమఱితిట్టినదీవించిననుబ * తికినిక్కమగుక॥ ౪౭౪
 క॥ గుడ్డియగునెద్దుజొన్నను॥ బడ్డపగిదిలక్షణంబు * పథమెఱుంగనియా॥
 యెడ్డెకవిత్వముజెప్పిననడ్డంబైబుధులదల్పనదియేమగునో॥ ౪౭౫

గుణావగుణబాహుళ్యవిశేషంబులు.

తే-గీ॥ ఇపుడుచెప్పినదోషంబు* లెల్లమాని॥ గుణములన్నియుఁగలుగం
 గఁ * గూర్చునగునె॥ స్రష్టకౌననుస్వల్పదో * పంబునధిక॥ గుణములగునని
 దానిచే* కొనఁగవలయు॥ ౪౭౬॥ క॥ ఇలసద్గుణనికరములో॥ పలనెకదో
 పంబడంగుఁబదియాఱమృతాం॥ శులలోననెకకళంకము॥ జలజారికినె
 న్నఁబడని*చందమునహరీ॥ ౪౭౭॥ తే-గీ॥ విఫలమునకంటకంబును * విషధ
 రాశ్రయంబువక్రంబుబంకభ* వంబునైన॥ మొగలిపరిమళమునయోగ్య*
 మగుతెఱుగున॥ సద్గుణంబొక్కటియదోష * సమితెజెఱుచు॥ ౪౭౮॥ కం॥ తె
 లియఁగనీశుభలక్షణ॥ ములుకురుకురుకవులకావ్యములలేవునుమీ॥ తొలు
 తమహాకవివర్ణులు॥ పలికినసత్కృతులదక్కఁ * బన్నగశయనా॥ ౪౭౯॥

మాతృకార్చనావిభానము.

వ॥ చమత్కారచంద్రికాయాం॥ శ్లో॥ అకారాదిక్షకారాంతవర్ణాఃస్వర్కృతృకా
 హ్వయాః॥ సాహిత్యరత్నాకరే॥ శ్లో॥ ప్రభూనుద్దిశ్యపద్యంవాప్రబంధంవా
 కదాచన॥ నవక్తవ్యంనవక్తవ్యంమాతృకా పూజనంవినా॥ లక్షణదీపికా
 యాం॥ శ్లో॥ నాయకేనప్రయుక్తస్సకదంతధావనపూర్వకం॥ పుణ్యనిర్మల
 తోయేనమంగళ స్నానమాచరేత్॥ శుచిద్ధౌతాంబరధరో గంధమాలైవ్యర
 లంకృతః॥ పూజాగృహంప్రవేశిన్తానిర్గతవాద్యాదినిస్వనైః॥ శుభాసనేసుఖా
 సీమాప్రాజ్ఞభోగ్యాసపూర్వకం॥ విప్రాదిమాతృకాస్తతదవర్ణద్రవ్యైఃప్ర

పూజయేత్ || ౪౫౧ || ఆ || కవులు మొదలమాతృ * కాపూజనలుపక | కావ్య
మొండెఁజాటు* కామ్యమొండె | జెప్పిరేనితమకుఁ* దప్పగుఁబతికిని | హాని
వచ్చుఁకృతియు* నడఁగిపోవు || ౪౫౨

సీ || ప్లక్షకాష్టంబునఁ* బలుదోమిమంగళస్నాతుఁడైశుభ్రవ * స్త్రీము
లుకట్టిమలయజకర్థమం*బలఁదిభూషణములు మైదాల్చికుసుమధా*మము
లుచుట్టి | కవిలాక్షణికలేఖ* కగ్రంథవాచక శాబ్దిక తార్కిక* సహితముగను |
గానతతాసద్ధ * ఘనసుషిరస్వనంబులుసర్వదిక్కుల * భోరుకలుగ || తే || వచ్చి
దక్షిణపాదపూ * ర్వకముగాఁగ | మౌనియైమాతృకార్చన | మందిరంబుఁ
జొచ్చిపూర్వాభిముఖముగా* సుకవివరుఁడు | చిత్రకంబళములనుఖా*సీనుఁ
డగుచుఁ ౪౫౪

శ్లో || విఘ్న రాజనమస్తుభ్యంలమ్బాదరగజానన |

నిర్విఘ్నంకురుమేదేవసర్వకార్యేషుసర్వదా ||

క || ఈమంత్రంబునుమున్నగ | సామజముఖునేకదంతుఁ*జామరకర్ణుఁ |
ధూమధ్వజఁబ్రమధగణ | స్వామినిబూజించిసుకవి* సమధికభక్తి || ౪౫౫

సీ || జ్యోతిర్విదుక్తము* హూర్తకాలంబునఁ బ్రస్థపంచకసూత్ర * పాం
డుశాలి | తండులంబులనుహ * సద్వ్యయవిస్తారసమచతురశ్రిక * స్థండిలం
బు | గావించినాల్గుచౌ* కపుటిండ్లురచియించినామదేవునిమూల * గీమునం
దు | విప్రమాతృకలను*వీతిహూత్రునితావుమందిరంబునరాజ*మాతృకల
ను || ౪౫౬ || ఆ || దనుజచాయభవన* మునవైశ్యమాతృక | లనుసమీరభాగ*
ముననుగలుగు | సదనముననుశూద్ర* జాతిమాతృకలను | వరుసదప్పకుండ*
వ్రావయవలయు || ౪౫౭

మాతృకానిర్ణయము.

శారదాదర్పణే | స్వరాః కచటవర్గాశ్చ ధరణీసురమాతృకాః | తపవ
ర్గాసమాంతస్థా బాహుసంభవమాతృకాః || అతితక్కువఁజూచుకొని
వీచటవర్గాశ్చ ధరణీసురమాతృకాః | తపవర్గాసమాంతస్థా బాహుసంభవమాతృకాః || అతితక్కువఁజూచుకొని
ఈస్వరములుపదియారును - కఖగఘజచఛజఝఞటఠడఢ
ణఈకచటవర్గాక్షరములుపదునేనును - గూడముప్పదియొకటియు విప్రమా
తృకలు ఇవియీశాన్యమూలయింటవ్రావయవలపినది - తథదధనపఘభభమ -
యీతపవర్గాక్షరములుపదియు - అంతస్థములలోనసరియక్షరములై సరేఫ
వకారములురెండును గూడఁగాబండ్రెండును రాజమాతృకలు - ఇవియీ

గ్నేయదిక్కుననుంచవలసినది- యవర్ణ లవర్ణ ములురెండును శషసహాలు
నాల్గునుగూడనాల్గునువైశ్యమాతృకలు-ఇవినిర్మతిభాగముననిలిపియుంచవ
లసినది దంత్యచజలురెండును-అకారశకారములు రెండును గూడనాల్గు
నుశూద్రమాతృకలు-ఇవివాయవ్యకోణమున లిఖించునది॥సీ॥ అస్వరమవు
దల* యాఫాలమిద్వయి శ్రవణయు గ్గంబుకా * రములురెండు । గన్నులు
ఋత్వయుః గంబుచెక్కులువర్ణద్వంద్వముభయదం * తచ్ఛదములు! వక్ర
ముల్ భుజములు* వక్రతమాక్షరంబులు కక్షములునున్న* లలితగళము! ప
టువిసర్గములుకో* భవసూచకంబులు కచవర్ణములుపాణి* కరహములు॥
౪౯౧॥ తే-గీ॥బాదులై యునుగూడఁబృ*ష్ఠముజతుర్థ!వర్ణముదరంబుబంచమ
వర్ణజములు! జఘనమంతస్థలిపులునూ * వ్యములుసంఘ్రు । లేవధూమణిక
ట్టివా* ద్వేవిఁగొలుతు॥౪౯౨॥క॥ అనివారిజాతసంభవు ! వనితకుఁబ్రణమిల్లి
సుకవి*వరుఁడేపద్యం ! ఋనజెప్పినట్లున్యాసము । తనకుడికడమొదలుగాఁబి*
దవఁజేయనగుక॥

౪౯౩

న్యాసప్రకారము.

అంశిరసి - ఆంలలాటే - ఇందక్షిణకర్ణే - ఈంవామకర్ణే- ఉందక్షిణనే
త్రే-ఊంవామనేత్రే-ఋందక్షిణకపోలే ఋంవామకపోలే- ఊండ్యోర్ధ్వో
ష్ఠే । ఊంఅధరోష్ఠే - ఏందక్షిణభుజే - ఓంవామభుజే - ఐందక్షిణకక్షే
బొంవామకక్షే- అంగళ-అఃదక్షిణో త్తరస్తనాగ్రయోః - కంఖంగంఘంజం
దక్షిణహస్తాంగుళిషు చంఘంజంఘంజం వామహస్తాంగుళిషు - టంతండం
థంఘంపృష్ఠే-తంథందంథంనంఉదరే- పంఘంబంభంమంజఘనే - యంరం
లంవందక్షిణపాదే - శంషంసంహంవామపాదేవిన్యసేత్ - విప్రమాతృకా
పూజామంత్రః- విధిప్రదీపికాయాం॥శ్లో॥ శ్వేతమాల్యాంబరధరాంశ్వేతర
త్నవిభూషితాంశ్వేతాబ్జవాపినీం విప్రమాతృకాం పూజయామ్యహం ॥ఆ
నేనవాగీశ్వరీధ్యానము క్తం॥ తల్లక్షణం మంత్రరహస్యేద్రవ్యవ్యం - అకార
ముమొదలు ముప్పదియొక్కమాతృకలనుసీమంత్రముచేతవేటువేటఁబూ
జించునది॥

సీ॥ వెలిపట్టుపుట్టంబు* మలయజగంధంబు మా క్తికామలవజ్ర*మయ
ములైన! భూషణంబులుదెల్ల* పువ్వులుకర్పూరధూళిధూ పంబుమ*ధూక
తైల! నీరాంజవంబుఖ * ర్జూరపాత్రంబుసమన్వితశర్కరా * మస్పృణధేను!

దుగ్ధాన్నమునుభక్తి * తోసమర్పణచేసి శ్వేతాబ్జకర్ణికా * విష్టరస్థితేగ్రితా
రకాకుందమందార * ధవళదేహా । పుస్తకసువర్ణవల్లకీ * హస్తవిప్ర । మా
తృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను ॥ గొలువఁజతురవచోలబ్ధి * గలుగుట
నుదె॥

రాజమాతృకార్యనమంత్రః.

శ్లో॥ రక్తమాల్యాంబరధరాంరక్తరత్న విభూషితాం । రక్తాబ్జవాసినీం
రాజమాతృకాంపూజయామ్యహమ్ ॥ అనేనవశ్యముఖధ్యానముక్తం॥తల్ల
క్షుణంప్రపంచసారేద్రప్యవ్యం॥ ఈమంత్రముచేతఁబండ్రెండు మాతృకలను
బూజించునది॥ కవిగజాంకుశేనీ॥ జలుగుచందురుకావి * చీరయుఁగుంకుమ
గంధంబుపద్మరా * గప్రవాళ । ఖచితంబులగుపరి * స్కారంబులును గెంపు
వన్నియగలపరు * వంపుపువ్వు । ప్రస్తుతాలక్తధూ * పంబు తిలబీజతైలదీపి
కయును * దామ్రచపక । పూరితగోఘృతా * హారంబుభక్తితోనర్పించిర
క్తతో * యజనవిష్ట॥తే॥ కోకనదనిభలోహిత * కోమలాంగి । ప్రసవబాణే
క్షుకోదండ * పాణిరాజ । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను । గొలు
వఁజతురవచోలబ్ధి * గలుగుటనుదె॥

౫౦౧

వైశజాతిమాతృకారాధనమంత్రః

పీతమాల్యాంబరధరాం పీతరత్న విభూషితామ్ ।

పీతాబ్జవాసినీంవైశ్యమాతృకాం పూజాయామ్యహమ్

అనేనసిద్ధలక్ష్మీధ్యానముక్తం ॥ తల్లక్షుణంమంత్రార్ణవేద్రప్యవ్యం॥ ప్రతి
మాతృకారాధనమునీమంత్రముచదువుచునుజేయునది॥నీ॥ ఆతతబహుమా
ల్య * పీతకౌశేయంబునవహారిద్రాలేప * నంబుపుష్ప । రాగగారుత్కత * రత్న
కీలితమండనంబులుపచ్చక్రోన్ననలసరులు । సాంద్రసారభహారి * చందన
ధూపంబుబస్తాజ్యసహితదీ * పంబురీతిఘటపరిపూరిత * డ్రోద్రోపహారం
బుగడుభక్తినర్పించి * కనకనలిన॥ తే॥గ్రి॥ కర్ణకాపీఠికానీన * గౌరగాత్ర । వన
జకుట్టలాన్వితకర * ద్వంద్వవైశ్య । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమున
ను॥ గొలువఁజతురవచోలబ్ధి * గలుగుటనుదె॥

శూద్రమాతృకారాధనమంత్రః.

శ్లో॥ నీలామాల్యాంబరధరాం నీలరత్న విభూషితాం । నీలాబ్జవాసినీం
శూద్రమాతృకాంపూజాయామ్యహమ్ ॥ అనేనత్వరితాధ్యానముక్తం॥తల్లక్షు

ణంమంత్రదర్పణేద్రప్రవ్యం॥ శూద్రమాతృకలనన్నిటినిబూజించునపుడీమం
త్రమునుజెప్పవలసినది॥ ౫౦౫॥ సీ॥ నీలవర్ణదుకూట* చేలంబునులవంగమృగ
మదగంధంబు * నగవిరోధి । రత్నవిభూషణ * రాజయుగృష్ణ పుష్పములు
కాలాగురు * సాలమూల । రచితధూపంబునే * రండబీజస్నేహ నీరాంజనం
బును * జారుకాంస్య । మయచషకాన్విత * మధ్యనైవేద్యంబునెసఁగినదృ
క్తిపెం*పొందిమదిని॥ తే-గీ॥ శ్యామపద్మనివిష్టమే * చకశరీర । శరధనుఃకాం
డధృతపంచ*శాఖశూద్ర । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను । గొం
లువఁజతురవచోలబ్ధి * గలుగుటఱుదె॥ ౫౦౬॥ వ॥ ఇదిప్రబంధౌపక్రమంబిం
కనాశుధారాకవిత్యమున కెట్లనిన॥ తే-గీ॥ సభలనుసమస్యలొసఁగిన * సమ
యముననుమాతృకాపూజకవుల కే*రీతినబ్బు । నపుడువాద్దేవతాధ్యాన*మా
త్మజేసి । యాశువుగఁజెప్ప నెప్పుడ*ద్యంబులెల్ల ॥

వాద్దేవతాధ్యానము క్తం.

సీ॥ త్రయివేణిమీమాంస * తలవైద్యశాస్త్రంబునుమరాగమంబుక *
న్యౌమలనడుము । కడపలిప్రాబల్కు*కణతలుశ్రౌతంబుతళుకుజెక్కులుని
రు*క్తంబుశ్రుతులు । న్యాయంబుచుబుకంబు*జ్యోతిషంబటులుశిక్షగంధవ
హంబు*స్తృతిరదములు । కావ్యంబుజిహ్వావ్యా * కరణంబుపెదవులుగీతం
బుగళమలం*కృతికుచంబు॥ తే-గీ॥ లలపురాణంబునడుమితి * హాసమక్కు క
ల్పముకరద్యయమురతి*కళజఘనము । ఛందమూరులునాట్యల*క్షణపదము ।
లేవధూమణికట్టివా*ద్దేవిఁగొలుతు॥ ౫౦౭॥ ఆ॥ అనుచుశారదాంబ*నధరని
ర్జితబింబ । భ్రమరవేణిపద్మ*భవునిరాణి । సుకవిరాజకీర * సురమహీరుహాల
తఁగొలిచియాశుకవితఁ*గూర్పవలయు ॥

ప్రబంధోపక్రమశుభకాలంబులు.

క॥ వెననయనమాసపక్షది । వసవారభయోగకరణ*వర్జవిలగ్నా । భ్రస
రేక్షణములరసినది । వసరముననుమొదలుసేయ*వలయుగృతికి॥ ౫౦౮
తే-గీ॥ సింహమునగురుఁడున్న రా*జీవబంధుఁ । డార్ధ్రమొదలుగఁబదితార*
లందునడువజీవకవుల స్తమయమును*జెందియున్న । గావ్యసముపక్రమము
సేయఁ*గాడుపతికి॥ ౫౦౯॥ సీ॥ అబ్దంబుమొదలిది*నాష్టకంబ । యనర్తుమాసా
దులనుబంచ*వాసరములు । కవిబృహస్పతులుగృం*కకముందుఁబొడిచినవె
నుకనుముప్పొద్దు*మనుయుగాదు । లగుదినములుసంక్ర*మాదిరెండువగళ్లు

గ్రహణంబులొలునాఁడు*కామదహన|మునకుమీఁదనుమూఁడు*దినములు
తిథ్యాదిఘటికాత్రయంబుఋక్షంబుమొదల||గీ|| నాడికాయుగ్మమునువిల*
గ్మమునకాది|వెలసిననవాంశ మొకటియు*విడిచిపెట్టి| చిక్కినప్పుడుశుభము
లు*సేయవలయు | ననుచుయవనుఁడుసంహిత *యందుఁజెప్పె|| ౫౧౫|| సీ||
షష్ఠ్యంతముననెక్కి* సంవత్సరముహాయనాంతంబుననుబట్టి * మఱునము
నకుఁగడపలదివనాప్త*కముఋతుమాసావసానంబుననుదిన* సంబులైదు |
రవిశశిగ్రహణాది*వివిధమహాత్పాతముల కెల్లతరువాత*మూఁడునాళ్లు|
సంక్రమాంతమునవా*సరముతిథ్యంతంబునందునాడీత్రిత*యంబురిక్కి|| తే-
గీ||కొననుబదిగడియలులగ్న*మునకుఁదుదిని | గదయుసార్ధనవాంశంబు*వద
లికావ్య|మునకుఁదొలుతటిపద్యంబు*మొగిరచింప | వలయుసత్కవితక్కిన*
వానియందు|| క|| ఉదగయనంబునఁజెప్పిన| సదమలకావ్యంబుపతికి*సంపద
లిచ్చున్|బదబడియామ్యాయనమున| మొదలుకొనినఁబ్రాణమునకు*మో
సముఁదెచ్చున్||

౫౧౬

తే-గీ||శ్రావణజ్యేష్ఠకార్తిక*చైత్రమాఘ|మార్గశీర్షకఫాల్గున*మాధవముల|
సకలశుభకర్తృములుసల్పఁ*జనునటంచు|| | జెప్పిరిపరాశరాత్రివ*సిష్ఠమును
లు||౫౧౭||తే-గీ|| నింద్యములుభాద్రపదమను*నెలయుశుచియు|సరవిర్భుష
చైత్రకర్కట*శ్రావణములు| నధికమాసంబుఋష్యంబు*నాశ్వయుజముఁ |
గార్తికాదినేకాదశ*ఘస్రములును|| క|| కావ్యమునకునారంభము|గావ్యఁడు
సితపక్షమునను*గావించిననాధివ్యాధులడఁగువిభునకు | ద్రవ్యక్షయమగుసి
తేత*రంబుననై నన్||౫౧౮||క||దశమీద్వాదశ్యేకా|దసులనుబంచఘనివిది
య*తదియలహిమధా|మశశాంకసుతబృహస్ప|త్యుశనౌవారములఁగావ్య*
మొనరింపదగున్||౫౧౯||తే-గీ||ఉభయపక్షములందుఁద్ర*యోదశియును|స
ప్తమియుదిననాథవా*సరమునంత| రాయమొనరించుఁగృతీసమా*రంభము
నకు|నితరతిథివారములుగూడ*వెంచిచూడ||౫౨౦||క||లిపులనుబూర్వాష్టాం
బుల | నుపక్రమించినశుభంబు*లొసఁగునుగావ్యం | బపరాష్టాంబులసంధ్య
ల|క్షపలనుదొరకొనినసాధ్య*సంబొనరించున్||౫౨౧|| సీ||నందయుభద్రది*
నంబునుజయయురిక్తయును | బూర్ణయుననఁగ్రమతనైదు | భంగులదివస
ముల్*పదియేనునెప్పారుభూమి | బీజాక్షరం*బులకునంద | వనబీజలిపులకె*
ల్లనుభద్రశిఖబీజ|రాజికిజయవాయు * బీజములకురిక్తనభోబీజ*రేఖకుంబూ

ర్ణయు నాదిగాఁబడచనం * ఖ్యాస్వరములు॥ తే-గీ॥ జెందుదిన మొక్కటొక్క
 టి*శిశుకుమార॥ రాజ్యవృద్ధిమృతాఖ్యలఁ*బ్రమదవిత్త॥ విజయభయలయదం
 బులై *వీసినెఱుఁగ॥ వలయుఁగృతిపతినామాది*వర్ణమునను॥ ౫౨౬
 క॥ బాలాదిస్వరములకును॥ గాలమునా తేసినాడి*కలుచేసికృతుల్॥ వాలాయ
 మునందాదుల॥ మేలగువేళలనుపక్ర * మింపఁదగుఁగృతుల్॥ ౫౨౭॥ సీ॥ వరుస
 భూజలవన్ది * వాయునభ స్తత్వములుదంతిగతశా స్త్ర) * భూతశైల । పరిమిత
 ఘటికలఁ * బగలును రేయునుదినమునకినుమాఱు*దిరుగుచుండు । సూరేందు
 భౌమజ్ఞ * వారంబులనుధరాంభోగ్ని వాతములాది*యగుఁగ్రమమున । గురు
 శుక్రమందవా*సరముల నాకాశతత్వంబు మొదలుగాఁ * దనరునైదు॥ తే-గీ॥
 కావ్యములఁదత్వముననుపక్రమము సేయ । ధనముదకతత్వముననుఖ*మన
 లతత్వమునభయంబుమరు త్తత్వమునగదార్తి॥ గగనతత్వంబునమృతంబు*
 గలుగుఁబతికి॥ ౫౨౮॥ సీ॥ నాడికాత్రయమువి*నాడికావింశతిమాత్రకాలము
 లఁగ్ర*మంబుతోడ॥ సత్వరజస్తమ * స్సంజ్ఞలవేళలుత్రివిధంబులై పద్మ*రిపు
 సురేజ్య॥ దినములసత్వాఖ్య*యునుభౌమభృగువారములరజోవేళయు* జల
 జమిత్రబుధమందవాసరం*బులఁదమోవేళయునాదిగాసూర్యోద * యము
 ననుంచి॥ తే-గీ॥ పదియునెనిమిదిమాఱులు*ప్రతిదినంబుఁ । దిరుగుఁగాపుననిఱ
 మొల్లఁ*దెలిసికవులు॥ భర్తరాశికిమైత్రిచొ*ప్పదనివేళఁ । జెప్పుదురుకబ్బము
 లువానిఁ*జెఱుచుకొఱకు॥ ౫౩౧॥ తే-గీ॥ చత్వపరిపంధులుగుళీర * చాపమీనా
 కన్యలురజోభీయాతులు*కార్పివృషభ॥ మేషతులలుతమోరులు* మిథునసిం
 హాఘటమృగంబులుచుట్టలు*కడములెల్ల॥ ౫౩౨॥ తే-గీ॥ వైష్ణవత్రయమునను
 బూ*ర్వత్రయమున॥ మిత్రపూషాశ్వినులభాస్క * రత్రయమున । ధాతృష
 ట్కనీశాచర*తారకలను । గావ్యసముప్రక్రమముఁజేయఁగలుగుశుభము॥
 ౫౩౩॥ తే-గీ॥ వజ్రశూలవ్యతీపాత * వైధృతులను॥ గండపరిఘాతిగండవి *
 మ్కంధములను॥ బదియుమూడవదానను * బ్రతుకునాస । సేయువారుశు
 భంబులు*చేయఁబోరు॥ ౫౩౪॥ క॥ బవమొదలగునాతీంటను । గవికబ్బముప
 క్రమింప*ఘనతరవిభవం॥ బవుభద్రదాదులనేనిట॥ దివిరిమొదలు సేయదొడ్డ
 *తెవులుజనించు॥ ౫౩౫॥ తే-గీ॥ వ్యప్రల తలుగ్రాంతయో * గావయోగ॥
 దుర్ముహూర్తములునుద్యాజ్య*దోషములును । దుష్టచంద్రోపబలములు*
 దొరలునపుడు । గృతికిదొరఁగొనునట్టిదు * ర్తతియుఁగలఁడె॥ ౫౩౬॥ తే-గీ॥

తనకుభర్తకునష్టమ * ద్వాదశారి । జన్మములుగానిశుభభేట*సదనములను ।
మొదలునేయగఁదగుఁగబ్బ * మునకుగ్రహములష్టమంబునలేకుండ*నరసి
నుకవి॥౫౩౭॥ తే-గీ॥పాపులాటింటమూఁటను * బదునెకొంట । సౌమ్యులు
ధరాగ్నగతిదిశా* జలజగర్భమునిగ్రహంబులనుండఁగ*మొదలుకొనినఁగ
బ్బములుగడతేఱువిఁప్పుములు లేక॥౫౩౮॥క॥బుధుఁడినుఁగూడనివేళలబుధ
దినమునబుధవిలగ్న*మునబుధదృష్టి*బుధహారనుగావ్యములకుబుధవ
ర్యులుపక్రమింపఁబూనుదురెపుడు॥ ౫౩౯

సారస్వతౌషధంబులు.

తే-గీ॥బ్రాహ్మిబోడతరంబుపి * ప్పలియువసయు । శుంఠియుసమంబు
లుగఁదూచి * చూరుఁజేసి । ప్రతిదినమురేపకడసగ*బాలుతేనె । గలిపిరూకె
త్తుదినినసూ*త్తులుఘటించు॥ ౫౪౦

బ్రాహ్మియనమండుకబ్రహ్మి పేరు.

సీ॥ కరకకాయలమిఁదఁగలుగుబబ్బరయునుబిప్పలిమూలంబు*తిప్పతీ
గ । వాయువిశంగంబు*లాయప్తిమధుకంబుసన్నపిప్పలియున * చ్చపుసముద్ర ।
పొడవిత్తనంబులు*బోడతరంబునువలమాటితుంగము*స్తలునువసయు॥తే॥
గీ॥సమములుగఁదూచిపొడిచేసి*సంతతంబుప్రొద్దుననులేచినేతితో*ముద్దఁజే
సి । కర్షమాత్రంబుభక్షింపఁ * గలిగెనేని । గడియకొకపద్యశతకంబు * నుడువు
టరుదె॥౫౪౨॥సీ॥చేంగల్వకోష్టును * జిఱుతపిప్పలియునుమంచియోమపుబొ
ట్టు * మానిపసపు । మైపూతపసపును*మధుకంబుసైంధవలవణంబుచిత్ర
మూ * లంబుబరడు । జీలకఱ్ఱయుశుద్ధి*చేసినశుంఠియుసమభాగములుగాఁగ*
సంతరించి । చూర్ణంబుగావించి * శుభ్రపటంబుపైరాచియాక్రిందను * రాలి
నట్టి॥౫౪౩॥తే-గీ॥పొడుమునూతనఘటములో * నిడిప్రభాత । సమయమునఁ
బ్రత్యహంబునా*జ్యమునమెదిపి । వేసరకచిన్న మెత్తుసే*వించునరుని । నాలు
కనుగాపురంబుండు*నలువచెలువ॥ ౫౪౪

కందద్యయరుగ్గవతీకమలవిలసితగర్భక్రౌంచపదవృత్తము.

ద్వారవతీనా*ధాసదుదారా । తరుణధవళకర * ధరనుతనామా । మా
రమణీధా*మాసుకుమారా । మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా॥౫౪౫॥సార
సనేత్రా*సత్యవిచారా । శరరుహభవముఖ * సకలసురేశా । శూరకులాతే*
జోజితసూరా । సురవరమణినిభ*సురుచిరదేహి॥ ౫౪౬

గర్భప్రథమకందము.

క॥ ద్వారవతీనాథాసమ | దారాతరుణధవళకర * ధరనుతనామా | మా
రమణీధామాసుకు | మారామగుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా ॥౫౮౭॥

ద్వితీయకందము

క॥ సారసనేత్రాసత్యవిచారాశరరుహభవముఖ * సకలసురేశా | శూ
రకులాతేజోజిత | సూరాసురవరమణినిభ * సురుచిరదేహా ॥ ౫౮౮

గర్భరుగ్ధవతీవృత్తము.

ద్వారవతీనా * థాసమదారా | మారమణీధా * మాసుకుమారా | సార
సనేత్రా * సత్యవిచారా | శూరకులాతే * జోజితసూరా ॥ ౫౮౯

గర్భకమలవిలసితవృత్తము.

తరుణధవళకర * ధరనుతనామా | మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశమ్బా | శర
రుహభవముఖ * సకలసురేశా | సురవరమణినిభ * సురుచిరదేహా ॥ ౫౯౦

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇదిశ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపురమందిరనం
దంనందన చరణారవింద వందనాభిలాష మనీష ప్రాభవవేంగనార్యతనూ
భవవిద్యావిశేషసురాచార్య కాకునూర్యప్పకవి విరచితంబైన యాంధ్ర
శబ్దచింతామణియనువ్యాకరణసూత్రంబులను-వర్ణసంజ్ఞలును-వర్ణవృత్తిస్థా
నంబులునుశుద్ధాంధ్రకలిఫివిలేఖనక్రమంబులును-పంచాశద్వర్ణనిర్ణయంబును
ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణనయు-నాంధ్రభాషావర్ణసంఖ్యయు - తత్తద్వర్ణభే
దంబులును-కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులును-నాయకాక్షరకూటంబులును-
కృత్యాది వర్ణద్వయయోగఫలంబును - సంయుతాక్షర విశేషంబును శ్రీ
కారప్రభావంబును. కృతిముఖప్రశస్తంబులును - తత్తస్థానప్రయోగనిషి
ద్ధాక్షరంబులును | దోషప్రభావంబునుగుణావగుణబాహుళ్యబలంబును-మా
తృకార్చనవిధానంబునుశుభకాలంబులును- సారస్వతౌషధంబులును-గలవ
ర్ణపరిచ్ఛేదంబునుద్వితీయాశ్వాసము॥

శ్రీ రస్తు.

అప్పకవీయము - తృతీయాశ్వాసము.

క॥ శ్రీశైలభ్రమరాంబా । ధీశేశానీవిదిజ్ఞః*శీతలవిలస । త్కశీసమ
తంగెడనగ । రీశమనాశానివేశ*రిపుజననాశా ॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనిఁ
గలియుగమునకాది * నారాజమహేం । ద్రవరంబునఁజెప్పిన యాంధ్రవచో
వ్యాకరణసూత్ర*తతిదెనుఁగింతున్ ॥ ౨ ॥ క॥ ఇమ్ముగవర్ణపరిచ్ఛే । దమ్మునఁజె
ప్పంగఁబడియెఁ * దగనేకశ్లో । కమ్మునముఖ్యవళిప్రా । సమ్ములుసంక్షేపము
లుగ*సామజవరదా॥ 3

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము-ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

ఆద్యోవళిర్ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు । స్వస్వచరణేషుపూ
ర్వఃప్రాసస్సర్వేషుచైకపవస్యాత్ ॥

ఈశ్లోకంబొక్కటియొకసూత్రంబయ్యె నదియెల్ల నిందువివరించెద.

క॥ చరణచరణమునకాద్యక్షరములువళులయ్యెనవియెఁక్రమ్మఁదత్త
చ్ఛరణములలోనఁజెప్పిన । యిరవులఁబొందింపవలయు*నెల్ల గృతులలోన్ ॥
౬॥గీ॥విరతివిశ్రాంతివిశ్రామ*విశ్రమములు । శ్రాంతివిరమణవిరమవి*రామ
యశులు । ననఁగనివితొమ్మిదియువళి*కాఖ్యలయ్యె । భవ్యసక్తుఫలాయామ్య*
భాగగేహ ॥ ౭ ॥ క॥ భీమనపదిచెప్పెననం । తామాత్యుఁడుచేసెవెనుక*యతు
లిరువదినాల్లామీఁదఁగొందఱుకవి । గ్రామణులిరువదియునేడు*గావించిరొ
గిన్ ॥ ౮ ॥ ఆ॥ పూర్వకపులలక్ష్య*ములుగూర్చిసత్త విజనములపునటంచు*సమ్మ
తింప విశ్రమంబులేను । విరచింతునాలుగు । పదులమీఁద నెకటివిదితము
గను॥

యతిభేదములు.

౯

క॥స్వరయతులువ్యంజనాక్షరవిరతులుభయవళులుప్రాస*విశ్రాంతులు
నాఁబరికింపనాల్గుదెఱఁగుల । విరమణములునఱుచుండు*విహగతురంగా॥

అందుస్వరవళులెట్టివనిన.

గీ॥రసనుస్వరమైత్రివళులుస్వ*రప్రధాన । వళులులు ప్రవిసర్గక*స్వరవళు
లును । ఋవళిఋత్వసంబంధంబు * ఋత్వసామ్య । వృద్ధులనస్వరవళులేడు*
గఁగూలెనొ॥

౧౧

స్వరమైత్రివళులు.

గీ॥ అద్వయమునకువక్రత*మద్వయంబు|నిద్వయమునకుఋయుగంబు *
నెద్వయంబు|నుద్వయమునకునంత్యవ*క్రద్వయంబుఁ | జెల్లుస్వరమైత్రివళు
లన*శేషశయన॥

౧౨

అకారయతులు.

ఆ॥ అబ్జపత్రనేత్ర*యార్తావనచరిత్ర|యాతతాయజై త్ర*యైంద్రమిత్ర|
యైందవప్రగోత్ర*యోర్వశేయస్తోత్ర|యనుచుఁజెప్ప నెప్పు*యతులుగృష్ణ॥
ఇత్వవళులు.

ఆ॥ ఇందువంశస్థోమ * యీశ్వరీనుతనామ | యీడితాంగధామ*ఋష
భభీమ | ఋక్షజాభిరామ * యెట్టులై నమాభామ | యెడఁగటాక్షముంచి *
యేలుమనఁగ॥

౧౪

ఉద్విరామము.

ఆ॥ ఉరగరాజశాయి*యూర్ధ్వవిష్టపదాయి| యూర్జితోరుక్మీర్తి*యొడలికార్తి|
యొదవకుండఁబ్రోచి*యొలిదాసునిగాచి | చేరికనకకశిపుఁజేరితనఁగ॥ ౧౫
సర్వప్రధానవళులు.

క॥ తెలిసిపదాంతగతాక్షర | ములతోఁబై శబ్దములకు * మొదలఁగలు*
గున|చ్చులుగూర్చినసంధులక | వ్వలస్వరములెనిలుచునుభయ* వళులనుద
క్క॥౧౬॥ గీ॥ అతులగుణధామభానువం. శాబ్దిస్థోమ | యినతనూభవమి
త్రలం*కేశజైత్ర | ఉరుగుణకలాపశకలీకృ * తోగ్రచాప | నాఁగనిట్లుస్వర
ప్రధా*నవళులొప్పు॥

౧౭

లుప్తవిసర్గస్వరవళులు.

గీ॥ దై వభాషనదంతసాం*తములమీఁద| నత్తు మొదలనుగలశబ్ద*మతు
కువేళ | నమరునొత్వంబునకుఁజెల్లు*నయహలిపులు | జగతిలుప్తవిసర్గక*స్వ
రవళులన॥ ౧౮॥ గీ॥ అంబుదశ్యామతవకింక*రోహమనఁగ | యామినీచరగ
ర్వత*మోర్కయనఁగ|హరిసుతుండునునీవున * న్యోన్యమిత్రు | లయిప్రవ
ర్తింతురనఁగల*క్ష్యంబులయ్యె॥

౧౯

మరున్నందనశతకమునందు.

శా॥ కోపాటోపముగుప్పిగంతులునిజా * కుంఠీభవచ్ఛార్వరే | ఖాపాం
డిత్యమయారెనీకునునమ * స్కారంబులంకాపురీ | పాపగ్రంథి కులాంగనా

తృ తీ యా శ్వా స ము.

౧౨౫

కుచతటీ * పైతాపతద్ధాహబా । హోపాటచ్చరరామదాసతవదా * సోహ
మ్యరున్నందనా ॥ ౨౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ తాసై రింపకపర్ణయుండఁగభవ * ద్ధర్మంబునందాల్చితే । జోస
హ్యుశరజన్మఁగాంచియలసీ * హోరక్షమాభృత్కుమా । రీసాపత్న్యము
గన్నమోహపుపురం * ద్రీరత్నమున్నీవకా । దేసర్వజ్ఞనకేలనిన్నుదలపై *
నెక్కించుకోజాహ్నవీ ॥ ౨౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ దైన్యముదక్కిదూతయుచి * తంబుగఁబాండునృపాలుపాలురా । జ
న్యవరుండుధర్మజుడు * సమ్మతివేడెడినన్నలోకసా । మాన్యవిధిందగంగగరి *
మంబుననిచ్చినఁబుచ్చికొందమ । న్యాయవిరుద్ధభాషణము * లాడినదత్ఫల
మోతఁడందెడిక ॥ ౨౨

ఋ వ శ్చి.

క॥ ఇత్వైత్వంబులఁగలయకఁబుత్వంబునుఋవశ్చియనఁగ * రేఫముతో
మి॥ త్రత్వంబునెఱపునెట్టిమ । హత్వమొయట్లనగుఁగాదు * లందున్నపుడుక ॥
౨౩॥ క॥ రతివల్లభజనకవిని । ర్జితకనకవిలోచనాఖ్య * ఋగ్యజురాది । శ్రుతిచ
యగోచరవాహా॥ కృతభేదరకులలలామ * రిపుజనభీమా ॥ ౨౪

సభాపర్వమునందుసీసపాదము.

ఋత్విజుండనివిచా * రించిపూజించితేదైవపాయనుండుండ * ధర్మయుక్తి ॥

విజయవిలాసమునందు

ఉ॥ ఆణిమొఱుంగుముత్తెపుటా * యారపుముగ్గులురత్నదీపికా । శ్రే
ణులుధూపవాసనలు * హృద్యనిరంతరవాద్యఘోషము॥ లాణఁబాస * గఁ
బ్రాలోలుమిగు * లంగనువిందొనరించునిత్యక । శ్యాణముఁబచ్చతోరణము * నై జ
నులందఱునుల్లసిల్లఁగాక ॥ ౨౫

ఋత్వసంబంధవశులు.

తే-గీ॥ సారిదిఁగాదులఁగలవట్లు * నుడులకెల్ల । ఋత్వమిత్రంబులగున
చ్చు * లెనయనైదుఁ । జెల్లుహయలునుస్వరమైత్రి * జెందునపుడు । వెలయుని
విఋత్వసంబంధ * వశులనంగ ॥ ౨౬॥ ఆ॥ ఇనతనూభవుండు * వృషదశ్వతన
యునేసె । ఋభునదీనుతుండు * గృష్ణునేసె । నేమిచెప్పనపుడు * దృఢశక్తిశ
ల్యుండుహీనబరునిజేసె * వృష్ణికులుని ॥ ౨౭

జై మినీభారతమునందు సీసగీతి.

తే-గీ॥ తండ్రితరమునఁ బెనిమిటి * తరమునందు । వీసమంతయుఁ బుణ్య
బుఁ * చేసియెఱుఁగ । వార్ధకంబుననింకేల * వట్టితొడను । కృష్ణుదర్శింపకున్న
నా * కేమిచిక్కు ॥ ౨౮

మనుచరిత్రమునందు.

సీ॥ తీర్థసంవాసులే * తెంచినారనివిన్న నెదురుగానేగుద * వ్వేంతయైన ।
నేగితత్పదముల * కెరఁగియింటికిఁ దెచ్చుఁ దెచ్చినదృక్కినా * తిథ్యమిచ్చు । నిచ్చి
యిష్టాన్నసం * తృప్తులఁగాఁ జేయుఁ జేసికూర్చున్నచో * జేరవచ్చు । వచ్చి
యిద్ధరఁగల్గు * వసధిపర్వతసరి తీర్థమాహత్యము * దైలియనడుగు॥

నృసింహపురాణమున సీసపాదము.

ఏదేవులీలలై * యెసఁగుజగంబులు సృష్టిరక్షాసమా * నేక్షఁబరగు ॥

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ హితులుభిషగ్రహజ్ఞబుధ * బృందకవీంద్రపురోహితుల్ హితా ।
హితులుధనార్జనాదిన్యప * కృత్యనియుక్తులువెండికేవలా । హితులుదశాద
శార్పితస * మృద్ధరమాదరణేచ్చులొటనా । హితమునునట్టకాఁ జతుర * వృత్తిఁ
జరించుటసీతితేనికి ॥ 30

సుభద్రాపరిణయమునందు.

తే-గీ॥ చెఱుకువిలుకానిబారికి * వెఱచినీదు । మఱుఁగుఁజొచ్చితిఁ జేపట్టి *
మనుపునన్నుఁ । బ్రాణదానంబుకన్నను * వ్రతముగలదె । యెఱుఁగవేధర్మ *
రుఁడవు * నృపగుమార॥ 31

ఎడపల్లిపర్వతన్న చాటుధార.

మ॥ రణరంగంబునసీతాసియరినొ * రంబూరిగైకొన్నదా । నణుమా
త్రంబునువానిపై నిదెగదా * హాచిత్రమూహింపఁగాఁ దృణమేకావలె దారిక
ట్టుమొనక * ట్టిద్దారుణీమండలిక । బ్రణుతప్రాభవకందనొలిపురగో * పా
లాక్షమావల్లభా ॥ 32

ఋత్వసామ్యవళులు.

గీ॥ వట్టువలుచెందితమలోన * వ్యంజనంబు । లన్నియునుగూడుఋత్వ
సా * మ్యవళులనఁగ । వృష్టివంశాబ్ధిసోముడై * పృథివిఁబుట్టి । మృతునిఁగా
వించెఁగంసునిఁ గృష్ణుడనఁగ ॥ 33

విష్ణుచి త్తీయమునందునీసగీతి.

తే॥గీ॥తిరుగుమరయా రెసురపురి * సురలమరిగి | బహుళహలహలభతరి
క * ల్బరిగనగర | సగరపురవరపరివృథ* జవనయవన|ప్రతనభవదసిననిఁదె
గి * కృష్ణరాయ॥౩౪॥మ ॥ గృహసమ్మార్జనమోజలాహరణమో * శృంగార
పల్వంకికా|వహనంబోవనమాలికాకరణమో*వాల్లభ్యలభ్యధ్వజ|గ్రహణం
బోవ్యజనాతపత్రధృతియో * ద్రాగ్దీపికారోపమో | నృహరీవాదములేల
లేరెయితరుల్ * నీలీలకుంబాత్రముల్॥ ౩౫

వృద్ధివళులు.

కం ॥ తలకట్టులపై సంస్కృత | ములఁగదియుపదాదివక్ర*ములకువరు
సతో|నెలకొనువక్రతమఁబుల|కిలనుభయుముఁజెల్లుచుండు*వృద్ధివళులనన్
గీ ॥ ఇభభయవిదారసర్వలో * కైకవీర| అఖిలభువనప్రళ సృజి*తై ణహస్త|
ఉదధిజాశ్రితవక్షభ*క్తాఘరక్ష|హతపరానీకనందవ్ర*జౌకయనఁగ॥ ౩౬

ఏత్యమునకువిష్ణుచి త్తీయమునందు.

మ ॥ గురుగుంజెంచలితుమ్మిలేదగిరిసా * కుందింత్రిణీపల్లవ్రా | త్కర
ముంగూడఁబొరంటినూనియలతోఁ* గట్టావికుట్టారిగో|గిరములైక్కితమిం
బనుల్పొలమువ్రా*గ్రేపుల్ మెయిన్నాకమే| కెరువుంగుంపటిమంచమెక్కిరి
ప్రభు*త్వైకా ప్తిరెడ్లజ్జడిన్ ౩౭

ఐత్యమునకువిరాటపర్వమునందు.

ఉ ॥ ఆకమలాక్షిరూపమహి*మాతిశయంబుమనోహరంబుభో|గై కప
రాయణుల్పురుషులం * గజఁడప్రతిమానచేష్టిత | నీకృతలోకుఁడట్లగుటఁ *
జేటుపురంబునవారికెమ్మెయిన్ | గాకెటులుండునిట్టియవ * గాఢపుపాత్తుమ
నంగవచ్చునే॥ ౩౮

ఓకారమునకుభాస్కరరామాయణమునందు.

శా ॥ నీకంఠార్పితకాలపాశముశిరో * నీర్హితపాతంబులం | కౌకస్సంచ
యాకాశరాత్రిగళబ*ద్ధోదగ్రకాలాహిక| న్యాకారాగదమృత్యువీజనకక*
న్యన్వేగనెప్పించిలో| కైకత్రాణునిరామునింగనుమునీ*కీబుద్ధిగాకుండినన్॥

ఔకారమునకయ్యరాజరామభద్రునిచాటుధార.

క ॥ రాజమనోజావిద్యా | భోజాదీనార్థికల్ప * భూజారిపుసం| జ్ఞాజా
వై భవవిజితబి|డౌజారవితేజగు త్తి*యప్పలరాజా॥

ఇవియేడునుస్వరయతిభేదంబులు.

వ్యంజనాక్షరవిరతులెట్టివనిన.

సీ॥ క్రమమునఁ బ్రాణివ * ర్గజబిందుతద్భవవ్యాజవిశేషన * మాహ్య
యములు । మహిమనుస్వారసం * బంధానునాసికాక్షరమువిభక్తిము * కార
యతులు । మొగిమవర్ణవిరామములుముజుప్రత్యేకభిన్నైకతరముల * భేదవి
రతులు । లోలినభేదవ * ర్గోష్ఠవిశ్రాంతులుసరససంయుక్తవి * శ్రామములును
గరిమనంతోష్ఠ్యసంధివి * కల్పసంధి ! విరమములునాగవ్యంజనా * క్షరవిర
తులు । నిఖిలసుకవిప్రయోగము * లెన్మికిమాడ । నేకవింశతిభేదంబు * లెఱు
గవలయు॥

౪౩

ప్రాణివిరామము

తే॥గీ॥ ప్రాణములునాగస్వరసమా * హ్వయములయ్యె । నవికలిమిఁజే
సిహల్లులు * ప్రాణులయ్యె । బొల్లుహల్లులనచ్చులు * బొందకునికిఁ । బ్రాణ
లనిపల్కఁగూడదు * వానినెంగు ॥౪౪॥ తే॥గీ॥ వ్యంజనంబులుస్వరమైతి * వల
నఁదమకుఁ । దాముప్రాణివిరామాభి * ధానములను । జెందిమూఁడుతెఱి
గులై * చెల్లుచుండు । వానినెఱుఁగకకృతిసేయ * వలనుగాదు॥౪౫॥ చెలులుత
లకట్టులుచా । పులునై త్వోత్వములుమిత్ర * ములుగుడిగవయు ॥ సుళిగవయు
నేత్వయుగమును । జెలువగుఁజుట్టములుద్వివిధ * శృంగౌత్వమ్ముల్ ॥సీ॥ కలశా
బ్ధిగంభీర * కాంచనాచలధీరకాళియోరగవైరి * కైటభారికైలాసపతిమిత్ర *
కౌశికస్తుతిపాత్రకిల్బిషాద్రిసురేంద్ర * కీర్తిసాంద్రాకీలాలరుహనాభ * కృష్ణ
జీమూతాభకృతవర్తతోనేగి * కెలఁకులాగి । కెరలిచైద్యుఁడునూడఁ * గేక
యుల్గొనియాడఁగుండినేశునిపట్టిఁగూడముట్టి॥

౪౬

తే॥గీ॥ కూర్మివలకేలసింగంపు * గొడమలీలఁ । గొనిశతాంగంబుపైనుం
చి * కోర్కిమించి । ద్వారకకువచ్చునీవైభ * వంబుబొగడ । శక్యమేయనఁ
గల * క్ష్యంబులయ్యె॥

౪౭

వర్ణయతులు.

తే॥గీ॥ శబ్దనూత్రములను * జగతినేకస్థాన । సంభవంబులగుచు * సంధి
జేతఁగలనవర్ణసంజ్ఞఁ * దలపోసియతులకుఁ । గూర్పవచ్చుమఱియుఁ * గొన్నికృ
తుల॥౪౮॥ క । తమతమయనునాసికవర్ణములువిడిచివెచుకలిపులు * నాల్గునుద
మలోఁ । దమకునరలేకనిలిచిన । నమరాహితదమనవర్ణ * యతులనఁబరఁగు ॥
ఆ । కంధిమధ్యగేహ * ఖండితారిసమూహాఖంజనాభదేహ * గానమోహాగ

రుడపక్షివాహ*ఘనవాహజస్నేహభర్గవినుతయనిన*వర్గయతులు॥ ౫౧

వ॥తక్కిననాలుగువర్ణములకుసీతీరుననేయని తెలిసికొనునది॥

బిందుయతులు.

క॥పనిఁబూనినిలుచుఁదమతమ । యచునాసికములకుబిందు*యతులను
వెనుకఁ । గనుపట్టునాల్గులిపులను । బెనుసున్నలుడాసితమకు*బిఱుఁదఁగది
యుచోఁ॥ శే॥ జ్ఞానవేద్యాయత వృకాం * చనవిభూష । ణాయమేచకవర్ణ
కం * రప్రియాయ । నగధరాయనమోస్తుసౌం * దర్యవిజితమనసిజాతాయ
గోపడిం*భాయయనఁగ॥ ౫౩

తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు.

సీ॥ విజ్ఞానమునకుభా * వింపవిన్నాణంబువిజ్ఞాపనమునకు * విన్నపంబు
సంజ్ఞకుసన్నయ * జ్ఞమునకుజన్నంబునాజ్ఞప్తికానతి *యాజ్ఞకానాయనియి
ట్లుసంస్కృత * వ్యవహారమధ్యావసానంబులద్వితీయ * సరళమునకునడుగు
నఁగలతాలు * జానునాసికములుతద్భవంబునద్రుత * త్యంబుగాంచి॥ తే-గీ॥
వెలయుటనుదద్భవవ్యాజ * విశ్రమమున । జరిగినణలకురెంటికి * జ్ఞాతన
ర్చు । జ్ఞానిచేతోంబుజాతశో * ణకరయనఁగ । జ్ఞాతివిద్వేషిన్మృపనాశ*నకర
యనఁగ॥ ౫౫

గణితమునందు-పావులూరిమల్లన్న.

ఉ॥ శ్రీనిధియైనశివ్వనను * జిమ్మననుండుఁసూర్యదేవునిఁధీనిధిఁబోల
నార్యులను * దేజమునకరవితుల్యులై నయాసూనులనల్వరంబడ సె*సూ
రిజనస్తుతసత్యభారతీ । జ్ఞానులఁబద్మగర్భవద * నంబులునాలుగుఁబోలువా
రిలోఁ॥ ౫౬

విశేషవతులు.

తే-గీ॥ప్రౌఢకవులుకొందఱుజ్ఞకా * రంబునకును । బ్రథమవర్గంబుతోలి
యక్క * రములునాల్గునిడుమరుప్రబంధముల నెక్క*యడవిశేషవతుల
నుచుసోమయాజులు*వాడుకతన॥ ౫౭

శాంతిపర్వమునందు.

క॥జ్ఞానముకేవలకృపన । జ్ఞానికినుపదేశవిధిఁబ్ర * కాశముసేయం । గా
నదిసకలధరిత్రీదానంబునకంఠెనధిక*తరఫలదమగుఁ॥ ౫౮

అనుస్వారసంబంధయతులు.

ఆ॥ ఆదిపూర్ణయుతము*లై టతవర్గాక్షరములుతుదనుగలుగు*ప్రవాలు

దక్కఁ | బొసఁగునెకటికొకటి * భువి ననుస్వారసం | బంధయతులునాఁ
బ్ర*బంధములను॥ ౫౯

మనుచరిత్రమునందు.

శా॥ శీలంబుంగులమున్యమంబుదమముం*జెల్వంబులేఁబ్రాయముం|బో
లంజూచియితండుపాత్రుఁడనియే* భూపాలుఁడీవచ్చినన్ | సాలగ్రావము
మున్నుగాఁగొనఁడుమా * న్యక్షేత్రముల్పెక్కుచం | దాలంబండునెకప్పు
డుందరుఁగదిం*టంబొడియుగబంటయున్॥ ౬౦

రావిపాటితిప్పరాజుచాటుధార.

మ || సంభేసెరిపుడేలభాస్కరులుభా * మానాధపుత్రావసుం| ధరయం
దొక్కఁడుమంత్రియయ్యెనినకొం * డనామయామాత్యభా | స్కరుఁడో
యకాసయినన్ సహస్రకరశా * ఖిల్లేవదేయున్నవే|తిరమైదానముసేయుచో
రిపులహే*తిన్వేయుచోవ్రావాయుచో॥ ౬౧

అముక్తమాల్యదయందు.

మ || దవధూమంపుతమంబులోఁడమరస* ద్రవ్యంబుపంకేజబాం | ధవ
భానుప్రతతుల్క్రింపఁగుయివె* ట్టన్వెల్లుశూన్యోరుకూ | పవితానంబులఁజూ
డఁజూడఁబుడమిం * బాటిల్లిపైవిప్పులై | యవనంబంచులనాడఁగానెగసెవా*
త్యాశ్రీనజశ్చక్రముల్॥ ౬౨

అనునాసికాక్షరయతులు.

తే-గీ॥ అలద్రుతంబునకునుమధ్య* మానునాసి | కమునకునుజెల్లుననునా
సి * కయతులనఁగ | డాపలనుబూర్ణములుగల్గు*టతడధలును|తధదధలును
గ్రమంబున* దానవారి॥౬౩॥క॥మనుసంతతిమండనభం|డననిర్జితకార్తవీర్య*
నరనాయకఖం | డనపక్షిస్యందననం * దనచందనశక్రవార * ఇలస
త్కిర్తి॥ ౬౪

కిష్కింధాకాండమునందు.

క || బలవంతుఁడై నవాలికిఁ| దలఁకుచుఁగిష్కింధవెడలి*త్వరతోనలుది|
క్కులకుంబొటిమహీమం|డలమెల్లనుజూచినాఁడ*నాఁడునరేంద్రదా॥ ౬౫
రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

మ || కలమాన్నంబుఘృతంబుఁ బ్రాయసముశా*కప్రాతముల్పిండివం|ట
లుబాల్తేనియజున్ను వెన్నయిడియా*నాలుక్కెరల్చుక్కెరల్ | ఫలముల్పానక
ములసాయనములం*బల్లూరుబిండ్లూరుగా | యలుబజ్జబ్బధిపిండఖండములు

నం*దావిర్భవించెన్వేసన్ ||

౬౬

పరమయోగివిలాసమునందుసీసపాదయు.

నిగమచోరకునిఖం*డించినయలతయోయబ్బిలోగిరిమోచి*నట్టియలతో

చిత్రభారతమునందు.

తే-గీ|| నకులసహదేవులారభం * డనపటిష్ఠు | లారసౌందర్యలక్ష్మీకు*
మారులార|పోయితిరెమిరునేడునా*పొందువిడిచి| యనుచువిలపించునలు
దిక్కు*లాలకించు||

౬౭

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందుసీసపాదము.

పల్లవారుణజటా*పటలభారముతోడనవ్యపలాశదం*డంబుతోడ

మువిభక్తియతులు.

తే-గీ|| పున్నపుంసకతత్సమం * బులకడపలఁ|దత్సమానాంధ్రదేశ్యశః
బ్ధములతుదలఁ | గదిసినమకారశృంగముల్*కావ్యములను | బొసఁగుమువి
భక్తియతులన * పుపుబుభులకు ||౬౮|| తే-గీ|| పుష్కరముసూక్ష్మమధ్య
మ*ముగనెనర్చె | పుల్లపంకేరుహమువక్త్ర*ముగనెనర్చె | బొండుమ
లైలుదరహాసఁ | ముగనెనర్చె| భోజస్పృహనదనకునిక్క*ముగనజుండు||

ఆదిపర్వమునందు.

క|| ఎట్టివిశిష్టకులంబునఁ | బుట్టినసదసద్వివేక*ములుగలిగినఁదాఁ | గట్టి
నకర్తృఫలంబులు | నెట్టనభోగింపకుండ* నేర్తురెమనుజుల్ .

౭౦

ముకారయతుల.

క|| హెచ్చరికనుపుపుబుభులకు | నచ్చపుమాకొమ్మలేమ * హాకవులా
దికామెచ్చులుగనిలిపిరచ్చట | నచ్చటనుముకారయతుల * టంచునుగృతు
లన్ ||

వసంతవిలాసమునందు.

క|| అత్తటివిటనాగరికులు | చిత్తమునవసంతకేళి * చిగురొత్తంగా | మొ
త్తములుగట్టితెచ్చిరి|ముత్తైపుర్నుల్లరులతోడి*బుట్టిటకొమ్మల్ ||

౭౧

శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

చ|| పరిచరుఁగాఁగనేలెనిర* పాయచరిత్రునిఁబాపకానన | స్థరమరువీ
తిహాత్రునిస*ముజ్వలమేరుసమానగాత్రునిన్ | బరమపవిత్రునిన్ముని
సు*పర్వవరస్తుతిపాత్రునిన్మనోహరఫలశేముషీకబళి * తాంబుజమిత్రుని
వాయుపుత్రునిన్ ||

౭౩

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానంబునద్విపదము

ముందుమీరెఱిగిన*భూతలాధీశు| లందురాజ్యంబుబో*నాడిక్రమ్మెను
మవర్ణవిరామములు.

సీ॥ మద్దితదైతసం* యమిమనోబ్జాదిత్యమహితమేఘాభసం * రక్షితేభ
మాయాప్రవర్తిసం*లబ్ధనిర్మలకీర్తిమణీహారసురవశం*వదపహార | మందర
ధైర్యవం*శనినాదచాతుర్యమాభూపయువతిపుం * పండరూప | మంజుల
స్వాంతకం * సధరావరకృతాంతస్తరహారారాధ్యసిం * హానిభమధ్యయను
చుఁజరమానునాసికం* బునకునిట్లు | గ్రాలుకృతులమవర్ణవి*రామములన|
దండిసున్నలుదాపల * నుండెనేని | పెలుచెనంతస్థములునూమ్మ * ములు
నుగృష్ణ॥ భీనునచాటుధార. ౭౫

చ॥ గరళపుముద్దులోహమవ * గాఢమహాశనికోట్లునమ్మెటల్ | హరున
యనాగ్నికొల్పియుగ * గాధిపుకోరలుపట్టుకార్లుది | క్కరటిశిరంబుదాయి
లయ*కాలుఁడుకమ్మనివై రిపీరసం | హరణగుణాభిరాముఁడగు*మైలముభీమ
సఖిడ్గసృష్టికి॥ ౭౬

అనంతునిఛందమునందు.

తే-గీ॥ యరలవలుశషసహలును*నాదిబిందు | యుతములైమకారవిరా
మ*యుక్తిఁదనరు | మారుతాత్మజుఁడరిదినం*యమియనంగ | మదనజనకుఁ
డుదనుజసం* హారుఁడనంగ॥ ౭౭

ఋజుయతులు.

తే-గీ॥ మొదలియంతస్థవర్ణంబు * తుదినిబొదలు | నూమ్మమునుఋజు
సంజ్ఞచే*నొకటికొకటి | యతులగునపారశూరసం* హారయనంగ | హరము
ఖార్చితపాదతో * యజయనంగ॥ ౭౮

ప్రత్యేకయతులు.

తే-గీ॥ ఉత్తరపదాద్యలిఫిలోప* మొదవకుండుతఱినిప్రత్యేకయతినాఁ
గఁ * దనరుచుండు | నరయశార్ఙ్గంబుహరిచేతి* యదియునాఁగ|దివ్యచాపం
బుశూలిచే*తిదియనంగ॥ ౭౯

భిన్నయతులు.

తే-గీ॥ గుడుసుపైఁగ్రియనడుమనా * గుడుసువచ్చి | భిన్నయతియగురా
నిచోఁ * బెఱయతియగు | నెదనులచ్చినిహరిధరి * యించెననంగ | రిపులనెల్ల
నుబోరహ*రించెననంగ॥ ౮౦

ఉ॥ చిత్తజుడల్లితూపుమొనఁ * జేసినఁజేయఃగనిమ్ముపైధ్వజం | బెత్తిన
నెత్తనిమ్మువచి * యించెదఁగల్గినమాటగట్టిగా | నత్తరళాయతేక్షణక*టా
క్షవిలాసరసప్రవాహముల్ | కుత్తుకబంటితామరల * కుండలమున్కులుగం
డుమీలకు॥౫౧॥ఉ॥ చెట్టతనంబునంజనకు*జీవనమంతయువెల్లివుచ్చితోఁ |
బుట్టినయాపెఱుల్వితీచి* పుట్టినబిడ్డనికింబగైననీ | యెట్టినిశాటకృత్యమున*
కెవ్వఁడురోయకసమ్మతించునీ | వెట్టిప్రదోషవేళజని * యించినవాఁడవైగా
కచంద్రమా॥

౫౨

ఆగమమురానందులకుశ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

ఉ॥ గంధపుగొండనెత్తముల * కందువమేలిమితీవయిండ్లలోఁ | గెందలి
రాకుపాన్పునసు* ఖించినితాంతరతిశ్రమఁబునుం | జెందినచెంచుగుబృతల*
చెక్కులఁజిమ్ముజవాదినాసనల్ | విందులుసేయుచున్నెలఁగు * వేకువఁగో
మలగంధవాహముల్॥

౫౩

ఏకతరయతులు.

తే-గీ॥ మహినిరేఖాక్షరంబును* మతిశతాంగ | నామకరకారమునుస
వ*ర్ణంబులయ్యుఁ | గావ్యములయందునొకటికొ * క్కటిగలయక | దమకుఁ
దామయగునేక*తరయతులన॥౫౪॥ఆ॥ రారబాలకృష్ణ * రచ్చలగమిఁగూ
డి | తాఁగయనుచునిన్ను * అవ్వబెట్టు|వాండ్రయిండ్ల కేగి*వాదేలదెచ్చెదఁ
వనిననేకతరము*లై పొసంగు॥

౫౫

అభేదవిరతులు.

తే-గీ॥ వేదముఖమునవబయోర * భేదమనుట| వలనవబలొక్కటొక్క
టి * నిలుచువిరతి|కవనిలడలకులశలకు*నట్లకలిమిఁ|జేసితమలోననివియును*
జెల్లుచుండు ॥ ౫౬ ॥ ఆ ॥ వసుమతీకళత్ర * బకజైత్రగానక|శాలసత్కలాప *
డంబగోప | లలితదేహపింగ * శపురదక్షిణగేహ | యననభేదవిరతు *ల
ప్రమేయ॥

౫౭

ఆదిపర్వమునందు.

చ ॥ నుతజలపూరితంబులగు * నూతులునూటిటికంపెసూన్యత|ప్రత
యొకబావిమేలుమతి * బావులునూటిటికంపెనొక్కస|త్కృతువదిమేలుత
త్కృతుశ*తంబునకంపెనుతుండుమేలుత|త్కృతశతకంబుకంపెనొకసూన్యత
వాక్యముమేలుచూడఁగన్ ॥

౫౮

అరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ప్రతిబలదర్పభంజనుఁడు * పార్థుఁడుదారుణబాణవర్షము । న్నతినతి
ధీనుఁడై కురసి*నంబరముండుమహాంబుసృష్టిప । ర్వతముగ్రహించునట్లుతన*
బాహులవానిగ్రహించిపోరన । ఊతతనుఁడయ్యెవానినతి* గర్వితుఁబార్థుఁ
డుచూచియాత్మలోక॥

౧౫

భీమనచాటుధార.

చ॥ బిసగుహగర్భువ్రాతయును* విష్ణునిచక్రమువజ్రవజ్రమున్ । దెసల
సురాముబాణముయు * ధిష్ణిరుగోపముఁగాలుదండమున్ । మసకపుపాము
కాటునుగు*మారునిశక్తియుమానిరోషమున్ । బసవనిరౌతుశూలమును*
బండితవాక్యమురిత్తఘ్రావునే॥౧౦॥ చ॥ బిసగుహగర్భువ్రాతయును*విష్ణునిచ
క్రమువజ్రవజ్రమున్ । దశరథసూనుబాణమును*ధర్మజుగోపముమానిశాప
మున్ । మసకపుపాముకాటునుగు* మారునిశక్తియుఁగాలదండమున్ । బశు
పతికంటిమంటయును*బండితవాక్యమురిత్తఘ్రావునే॥

౧౦

చమత్కారమంజరియందు.

ఉ॥ బంగరుమప్పటంబువలె * వాటుగ నెప్పహసన్తుఖాబ్జుఁడై । రింగున
నారిగోలనమ*రించితటాలునఁదృంచెనాధను । శృంగుఁడుగోపయావతభు*
జంగుఁడుమోచితసంగుఁడుంగృహ । పాంగుఁడుదృప్తదర్పబల * భంజన
యంత్రమమత్స్యయంత్రమున్ ॥౧౧॥ తే-గీ॥ పెద్దళాకునుదనకున * భేదమగు
ట । లళలకునభేదమట్లన * కలుగుకతన । క్షితినిమూఁడనసరళంబు*యతుల
ప్రబాసములనులఘ్వులఘ్వులకార*ములకునిలుచు॥

౧౨

అనంతునిఛందమునందు.

క॥ కాకుస్వరయతియగునిత । డేకదలకజలధిఁబవ్వ * శించెననఁగఁబ్ర
శ్నాకలితదీర్ఘముననిత । డేకవృడిరథముఁగడిపె*నిమ్ములననఁగన్ ॥

౧౩

లళలకునాదిపర్వమునందు.

చ ॥ అలసతనొరఁగాఁదరుణి* యమ్మినిపుంగవుప్రమోలనున్నయా । మిళి
తసుగంధబంధురస * మీరవశంబునఁదూలిబాలపై । వలువెడలన్బయల్పడి
యె * వల్లగుచంబులుగఊయుక్తము । న్నలితకృశోదరంబుతర*శత్రువలీయుత
రోమరాజియున్ ॥

౧౪

ఉత్తరరామాయణమునందు.

శా॥ చేసేతంబృధివీశులందుకొనఁగ * శ్రీపుణ్యతోయంబునన్ జేసెన్ ।

స జనముంగుటంబునహ * సింఁచె బల్ల వ్రోర్వీశును | ల్లాసంబై దగఁఘాలలో
చనములీ * లంగఁబైఁగావేరివే | లాసాధ్యాఖిలదిజ్ఞుఖుండుకలికా * శత్రువి
భుండల్పుడే ||

పారిజాతాపహరణమునందు.

మ॥ అలిసీలాలకనీవునీపతిరహా*స్యక్రీడన ర్తించువే | శలతాంతాయుధు
సంగరంబునకును *ల్లాసంబుగల్పించును | జ్వలదీపాంకురమైరతిశ్రమతనూ
*సంజాతధారాశఘ | ర్మలవంబుల్ దొలఁగింపఁగానురటియై * రంజిల్లునిచ్చా
అభేదవర్గయతులు. [రతి

క॥ తనకరలేనిభకారం | బునకుస్వవర్గజములై స॥ మొదలిలిపులరెంటను
పైలిఫి నెకటనువా | యనువ్రావియభేదవర్గ*యతినానెనయున్ ||

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ప్రల్లదుడై నయొక్కకుల * పాంసనుచేసినదానఁదత్కులం | బెల్ల
నుదూషితంబగుట * యేమియపూర్వముకావునన్తహీ | వల్లభతక్షకాధము
నె*పంబునసర్పములెల్ల నగ్నిలోఁ | ద్రెళ్లఁగసర్పయాగమతి * ధీయుతసేయు
మువిప్రసమ్మతిన్ || ౯౮ || క॥ ఉరగకఠేబరమంసాం | తరమునఁ బడివ్రేలుచునికిఁ
*దలఁపకనచల | స్థిరుడై పరమధ్యానో | పరతేంద్రియవృత్తినున్న * వానిశ
మీకున్ ||

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ కోరియనేకయుగంబుల | పారతపోయుక్తులైన * వారికిఁబడయన్ |
దూరమునీసభమేదిని | కారుణ్యమునంతకంటె*గడుదవ్వెందున్ ||

ఫకారమునకుసాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ మురసంహరునాటోప | స్ఫురణమునకున్సదాశి* వుండై నరణ | స్థిర
నిలువఁగలఁడెబాణా | సురునకుఁదోడుపడవచ్చి*సొలయుటవిసరే ||

ఆదిపర్వమునందు.

మ త్తకోకిల ॥ ధీరులీధృతరాష్ట్రపాండుల * తిప్రశస్త్రగుణల్పసి | దో
రుకీర్తులు నాకునిద్దలు * నెక్కరూపతలంపఁగా | వీరువారనునట్టిబుద్ధివి*భేద
మెన్నఁడులేదుగాం | ధారిపుత్రశతంబునందుఁబృ*ధాతనూజులయందునున్ ||
తే-గీ॥ అంత్యవర్ణంబుఁబాసియూ* మ్మాక్షరంబు | లూష్టవిశ్రాంతులనఁజెల్లు
నెకటికొకటి | శతమఘోపలభూషాను * పంగయనఁగ | పడ్డయుతవేలు
నాదప్ర*పంగయనఁగ || ౧౦౩ || క॥ హయలత్వమునకుశషసలు | నయవర్తన

చఛజయులకుః సలిమధ్యమవర్గయుతానునాసికమునిశ్చయముగద్రుతమున
కుఁజెల్లుః సరసవళులనక॥౧౦౮॥ తే-గీ॥ హరిహాయాదిసురాధ్యక్ష * యంబు
జాక్ష । యతిజనమనొంబుజవిహార*యఘోదూర । నరకదై త్యవిరోధిఘృ*
ణాపయోధి । యనఁగసరసాఖ్యవళ్యుదా*హరణములగు॥ ౧౦౯॥ తే-గీ॥ శక
టదానవసంహారి*చక్రధారి । మృదశ్యామమూర్తిస్వే * చ్ఛాప్రవర్తిస్వర్ణ
పటపరిధాయిభు* జంగళాయి । కరుణననుబ్రోవుమననయ్యె * సరసవళులు
౧౧౦॥ ఆ॥ ఒకటిరెండుజడ్డ* లుండెడువర్ణంబువిశ్రమస్థలమున * వెలసెనేని
యవలదానికెద్ది * యైనసంయుక్తవి । శ్రామసంజ్ఞచేబో * సంగుచుండు ॥
౧౧౧॥ తే-గీ॥ ధృతరంబాతపత్రంబు * గాభరించె । ధృకుమారునిబోరను*
సంహరించె । ధృరుహంబునకై నిలిం * పపతినెంచె । జక్రియనినసంయు
క్తవి*శ్రామములగు॥౧౧౨॥ క॥ ఏకపదంబునవిరతుల । నేకంబులుగలిగియుం
డునేనిపదాదిం । జేకొన్నలిఫియెయన్నిటఁ । బ్రాకటముగనిలుచుసీస * పద
ములఁదక్క॥ ౧౧౩॥ ఆ॥ ఒక్క-పదములోనఁ*బెక్కువిశ్రమములు । జలు
గుచోటమొదల * జడ్డలున్న । నడుగువెడలుదనుక*నందొక్కటియెకాని ।
యుండదొకటనదియు* నెకటనిదియు॥ ౧౧౪

జయభద్రరగడ.

ధృపుత్రికాలోల*కమనీయగుణజాల । ఘనసీలయనిచెప్పఁ*గాబహు
విరతులొప్పు । ధృపాలకలలామ*కంధిగర్వవిరామ । సంగ్రామభీమయన*
మహినిరెంటికిఁదప్ప॥౧౧౫॥ తే-గీ॥ ఒంటియడుగునబహుయతు* లుండున
పుడు । నడుమనెకదానజమిలివ * ర్ణంబుగదియ । నందుఁజరణాదికిసవర్ణ*
మయ్యెనెద్ది । దానికయనిల్చువిరతిముం *దరసుగృతుల॥ ౧౧౬

విజయమంగళరగడ.

వైరిమదతమఃపతంగ * స్వజనపోషితాంతరంగ । వ్రజవధూభుజంగయా
నఁగ * వలయుఁబెక్కువడలయెడల । వారితక్షమాకుమార*ద్వారకాపురి
విహార । వ్యాససన్నతప్రచార *యనఁగఁదప్పకడకువెడల॥ ౧౧౭

పాణినీయసూత్రము.

ఝయోహూన్యతరస్యామృతం । ఝయఃపరస్యహస్యపూర్వసవర్ణోవాస్యా
త్ ॥వాక్ హరిః - ఘోషవత్త్వాదిగుణవతోహస్య వర్ణచతుర్థః పూర్వ స్సవర్ణ
స్సాన్యత్ ॥వాఙ్మరిః॥సీ॥ కైరవకామధు*గ్ధరవాహకవికుండహైరణ్యగర్భవా*
ఙ్మరిసబాంద । డిండిరభోగిరా* డ్ధిమశైల్కైలాసహరిధవళాంబురు * ధ్ధరినివాస

దేవాశ్వసురసరి * ద్వీరముక్తాకాశహరిచందనైణభృద్ధాదిసీశ | పారదప్రా
క్కకు* బృస్తీకంబుక్షీరహలధరశారదా * బృయపటీర || తే-గీ|| పాండుస
త్కిత్తియనియిట్లు*వర్గహల్లు | పొల్లులకుఁబై హాకారంబు*పాండునపుడు| కం
ధిబంధనయంత్యోష్ఠ*సంధివిరమ | జాఖ్యచేదాని కెయ్యెది*యైనఁజెల్లు||

పాణినీయసూత్రము.

యరోనునాసికేనునాసికోవా|| వృ|| యరఃపదాంతస్యానునాసికేపరేఅను
నాసికోవాస్యాత్ || పతన్తురారిః-ఏతద్దురారిః-మయటినిత్యంవాచ్యమ్| చిన్త
యః|| తే-గీ|| వ్యాకరణసూత్రములసంధులతుకునపుడు| రెండువిధములరూ
పంబు*లుండెనేని| వసుధనయ్యక్కరములక*వ్వలవికల్ప | సంధివిరమణమన
రెండు* సాగుచుండు|| ౧౧౮ || తే-గీ|| సంధసుకుమారగూఢపా* న్నదవిహార|
దళితశిశుపాలగోత్రభి * న్మణివిసీల | నాగపర్యంకశాయిస * న్నార్గయామి|
ధాతృనుతనామయోగిహృ * న్మధ్యధామ|| ౧౧౯

ఆదిపురాణమునందు.

మ|| ఒకనాఁడిందుధరుండుఁబాఝతియులీ*లోద్యానకేళీసరి| ల్నికటానేకజన
ప్రదేశములదై*తేయేంద్రకన్యాప్సరో| నికురుంబంబులుపారిజాతకుసుమా*
నీకంబుపైఁజల్లదర్పకబాణంబులకెల్లనెల్లయగుసా*భాగ్యంబుశోభిల్లుఁగాక ||

మనుచరిత్రమునందు.

మ|| అకలంకౌషధసత్వముండెలియమా*యాద్వారకావంతికా| శికురు
క్షేత్రగయాప్రయాగములనే*సేవింపకుద్దండగం| డకవేదండవరాహవాహ
రిపుఖి*ద్గవ్యాఘ్రిమిమ్మంచుకొం| డకురాఁజెల్లునెబుద్ధిజాడ్యజనితో*న్తాదుల్ల
దాశ్రోత్రియుల్|| తే-గీ|| హలధరానుజమయటిని* త్యమ్మటంచుఁబలుకువా
క్యంబుచేమయ*పదముగూడు| నప్పుడనునాసికంబెని* త్యమయినిల్చు| నలిన
లోచనుమేనుచి* న్మయమనంగ|| ౧౨౦

ఇవివ్యంజనాక్షరవిరతిభేదంబులు.

ఇకనుభయవళులెట్టివనినవివరించెద.

సీ|| సర్వేశయుష్మద*స్తచ్చబ్దయతులునుబరరూపవిరతులు* ప్రాదియతు
లు| వెండినిత్యసమాస * విశ్రాంతిదేశ్యనిత్యసమాసనిత్యాభి*ధానములును
రాగమసంధివిభాగనామకఖండపంచమీవికృతివిభక్తియతులు| కాకుస్వర
స్తుతా*క్షరయుగవిశ్రామములునననుభయాఖ్య * వెలయువళులు|| తే-గీ|| క్ర

మతశబ్దానుశాసనప్రభృతిపూర్వకవిజనంబులకృతులలక్ష్యములకలిమిఁ
బదియురెండువిధంబులై *పరగుచుండుఁదద్విధంబులుదెలియంగఁ *దగుము
కుంద॥౧౨౪॥క॥క్షీతినస్తద్యుష్మత్ప్రదాయతులనఁగావ్యములయుష్మ*దస్తచ్చబ్ద
ద్వితయమునకుఁబై బ్రాణములతికిననుభయంబుఁజెల్లు*నభయవిహారా॥*

సాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ చతురానననందనదిన్యతపోధనవర్యయుష్మ*దాగమనమునన్ గృత
కృత్యుడనై తినినేనతిపావనమయ్యెనస్త*దన్వయమెల్ల॥ ౧౨౬

అధర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు

ఆ॥ధర్మతనయయుష్మ*దాజ్ఞానిగళవిని । బద్ధమగుచుఁజిక్కుఁవడియెగా
కవిజయమత్తగజము*విడివడ్డచోనడ్డ! పాటుగలదెవిష్టు*పత్రయమున॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ప్రస్తుతఫణిసత్రభయ । త్రస్తాత్తులమైనయస్త*దాదులకెల్ల॥ స్వ
స్తియనిపలుకనవసరమస్తీకునకయ్యెనిప్పు*డంబుజనేత్రా॥ ౧౨౮

వ్యాకరణసూత్రము.

సూ॥ అచోన్త్యాదిటి॥వృ॥ అన్త్యాప్రభృతిశబ్దప్రసంగస్సాన్యత్ ॥ శకం
ధ్వాదిషుటేపరరూపంవాచ్యమ్॥శ్లో॥ శకంధురథకర్కంధూఃకుద్దాలోలక్త
పర్కటీ॥ లాంగలీషాహలీషాచమనీషాచపతంజలిః । కుత్కిలోక్ష్యషమంజీర
మస్తీష్కకులటాదయః ॥ తథావృకంధుసీమన్తైశకంధ్వాదిగణేస్తృతాః ॥

శకానాందేశానామంధుః కూపః శకంధుః । శకంధువనఁగా । శకదేశ
మందున్నబావికర్కస్యాంధూః । కర్కంధూర్బదరీకోలీత్యమరః । కర్కంధు
వనఁగారేగుచెట్టుకంశిరః । ఉష్ణవీర్యత్వాదుద్దాలయతీలికుద్దాలకః । కుంభా
మిముద్దాలయతీతివా । దళవిశరణే । ఉదిత్యుపసర్గః॥ కుద్దాలోబహువారక
ఇత్యమరః॥ కుద్దాలమనఁగావిరిగిచెట్టు! పాదమలతీత్యలక్తః । అలభూషణే
యాప్రాలక్తోద్రుమామయఇత్యమరః । అలక్తమనఁగాలత్తుకపేరు । పర్చ్యతే
పరస్పరంస్పృజ్యత ఇతిపర్కటీ । పృచినంసర్గై ॥ ప్లక్షోజటీపర్కటీస్యాదిత్య
మరః॥ పర్కటీయనఁగా । జువ్విచెట్టు! లాంగలస్యేషాలాంగలీషా । ఈషాలాం
గలదండస్యాదిత్యమరః॥ హులస్యేషాహలీషా । ఈరెండునుఏడికోలబేళ్లు! మ
నసఈషాలాంగలదండవత్సంబద్ధామనీషా॥ బుద్ధిర్మనీషాధిషణేత్యమరః ॥ మ
నీషయనఁగాబుద్ధిపేరు । పతత్ అంజలిః పతంజలిః పతంజలియనఁగావ్యాకరణ
మునకుమహాభాష్యముచేసిననాగముపేరు । కోర్కామేరుత్కిలః । కుత్కిలః॥

అగకుత్కీలజీమూతసానుమన్నగపర్వతాఇత్యమరః॥కుత్కీలమనఁగా గట్టు
 పేరుఉష్ణస్య ఈషఃఉషిషః॥ఉష్ణిషశ్శిరోవేష్టకిరీటయోరితినానార్ధే॥ ఉష్ణిష
 మనఁగాఁదలపాగపేరుమంజురుచ్యమిరియతితిమంజీరఃఈరస్వనే॥ మంజీరో
 నూవురో స్త్రియామిత్యమరః॥ మంజీరమనఁగాఁగాలిగజై మస్తంశిరఇష్యతి
 ప్రాప్నోతీతిమ స్తిష్కం । ఇషగతౌ॥అలకంక్లమమ స్తిష్కమిత్యమరః॥ మ స్తి
 ష్కమనఁగాదలమొదడుపేరుకులంవిబుకులమటతీతికులటా॥అటగతౌ॥అనతీ
 కుల-టేత్వరీత్యమరః॥ కులటయనఁగా- లంజెపేరుఆదిశబ్దముచేతవేదండసా
 రంగములు-మొదలై నవిమఱికొన్నిగలవు-వేదఃసామవేదః-అండఃజనసకా
 రణంయస్యసః॥వేదండః॥సామోద్భవఇతిప్రసిద్ధిః॥ సామజస్సింధురోపిసఇత్య
 మరః ॥ వేదండమనఁగా నేనుఁగుపేరు । సారాణ్యాంగానియస్యసః సారంగః
 సారంగశ్చాతకేభృంగేకురంగేచమతంగజఇత్యమరః॥ సారంగమనఁగా ॥జా
 తకాదులపేరు॥వృకస్యఅంధుః-వృకంధుః-వృకంధువనఁగా- వృకదేకమందు
 న్నబావిపేరు॥ సీమస్యఅంతః-సీమంతః- సీమంతమనఁగాఁబాపటపేరు- ఇవి
 శకంధుశబ్దముమొదలుగాఁగలవిగావునశకంధ్వాదిగణమనఁబడును॥ ౧౩౬
 క॥ విరతికివ్యాకరణమునను॥ నరరుచిచేజెప్పఁబడిన*వాక్యమువలన॥బర
 రూపమునిత్యంబై॥పరగుశకంధ్వాదులకును*భయముంజెల్లు॥ ౧౩౭

వేదండశబ్దమునకునాదిపర్వమునందు.

మ త్తకోకిల॥దండితాహితవీరసూరిని*ధానదానవిమోదకో । దండపార్థ
 పరాక్రమప్రియ*ధామదిక్పరిపూరితా॥ ఖండపాండుయశోనిధీపర*గండభై
 రవవైరివే॥ దండమండలచండతుండవి* దారణాసిభుజార్ణవా॥ ౧౩౮

భీష్మ పర్వమునందు.

ఉ॥ పాండునృపాలసందనులు * పావనిమున్నుగనేచియత్తభీ । ష్టుండుగ
 డంకమైనడుచు * చోటికిఁజక్కటిగాఁగఁద్రోచియొం । డొండగడంగిసేనత
 మ* యుబ్బునకుబ్బగనన్వసై న్యవేదండముఖాంగముల్పూణవి*తానముఁగాఁ
 గొనినిర్వికారులై ॥ ౧౩౯

సారంగశబ్దమునకుఁజంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ జంగమరోహణాద్రినదృ*శంబులుతత్పురిఁగల్గుభద్రసా । రంగవరే
 ణ్యముల్పయికి*హస్తములించుకసాచియవ్వియ । ద్దాంగర్పురంబుపీల్చిమఱి*
 తద్వమధుప్రకరంబుదప్పియై । యంగనెసంగురంగుగని * జాఖ్యవహించిన
 చాతకాలికి॥ ౧౪౦

ఉ॥ అంగదనాథుమ్రుంగినవృ* కావలిదన్వెసఁజుట్టుకొన్నస । ర్వాంగము
లుంజలింపబెగ* డందుచుదిక్కులుచూచుచున్నసా । రంగియపోలెనుండెఁగు
రు* రాజభవత్పుత్రుసేనభీష్మునా । జంగబళించిపాండవులు । జృంభితవిక్రమ
లీలబొల్పుటక॥

౧౪౧

ఉపసర్గలు.

శ్లో॥ ప్రపరప్రతిపర్యత్యధ్యభ్యవానూపసంస్వస । నివినిర్దురుదప్యాజీ
త్యుపసర్గాస్తువింశతిః॥ ప్ర-పర-ప్రతి-పరి-అతి- అధి-అభి-అవ-అను-ఉప-
సమ్-ను-అప-ని-వి-నిర్-దుర్-ఉత్-అపి-ఆచ్-ఇవియిరువదియునునుపసర్గలు॥

౧౪౨॥ ప్రకారోపసర్గంబాదియగుటంజేసి ప్రాదులనంబడును. తే-గీ॥
ఆంధ్రమునకుఁజేరనిపరా* జపులుమూఁడు । గాకతక్కినయుపసర్గ * కముల
తలల । స్వరములతికినవానిక*వ్వలనునిలుచు । నచ్చయినహల్లులయినఁబ్రా
దీ*యతియవంగ॥౧౪౩॥ తే-గీ॥ అబ్జయోనిరజోగుణ * ప్రాప్తిదనరుబద్ధనా
భుఁడుసాత్విక * ప్రాప్తిదనరు । రజతగిరిమందిరుఁడుతమఃప్రాప్తిదనరు । న
నగనిబృంగిఁబ్రాదుల*కమరుయతులు॥

౧౪౪

కడమయుపసర్గములకన్నిటికిని నిటువలనె

రెండునుంజెల్లునని తెలిసికొనునది.

తే-గీ॥ ఒక్కనమనమునశబ్ద * యుగముగూడి । పదములేర్పాటుగా
గాన * బడనిప్రాణ । సంధులకునిత్యసమనన*శాంతులునుస । ఖండవిశ్ర
మములునన*రెండుజెల్లు॥ ౧౪౫॥ క॥ లోకంబునగర్హాటవ । నొకొద్వీషాంత
రీప*నాస్తిపదార్థా । నేకాన్యోన్యజనార్దన । నాకాదులునిత్యసమన*నములం
ద్రుబుధుల్ ॥

౧౪౬

ఆదిశబ్దముచేతమందారనారి కేళశబ్దా

దులుమతీయుననేకములుగలవు.

కర్హాటశబ్దమునకురామాయణమునందు.

శా॥ లాటీచండసచర్చవోళమహిశా * లావణ్యసామగ్రిక । ర్హాటీగీతక
ళాసరస్వతికళిం*గాంతఃపురీమల్లి కా । వాటీమంజరిగౌళవామనయనా *వత్సోజ
హారాళియైపాటింపందగునీదుకీర్తిరధినీ*పాలాగ్రణీసాహిణీ ॥

౧౪౭

శ్రీనాథునివీధినాటకమునందు.

మ॥ కుసుమంబద్దిన చీరకొంగువైలయం * గ్రొవ్వారుపాలిండ్లమై । ద్రి

సరంబుల్పలుపారవేణియవటూ * దేశంబుపైరాయఁగాఁ | బసనెవ్వాఁడొ
యొకండురాత్రిరతులం * బల్గాసిగావించిన | స్వసివాశ్వాడుచువచ్చుచున్న
యొదిక్*ర్లాటాంగసంగంటిరే॥ ౧౪౨

వనాకశ్యబ్దమునకు-వనే-కాననే-ఓకఃస్థానమస్యేతివనాకాః ॥

అధర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు.

క॥ శ్రీకంఠుఁడెదురునపుడువనాకోధ్వజమింద్రమకుట*మర్జునతురగా |
నీకముదివ్యశతాంగము|నాకవ్యధికబ్బియున్న *సతఁడేమగనె॥ దానియంద
క॥ ఆక్షర్ణుదురాలాపము | లాకర్ణింపఁగనసహ్య*మైద్రోణనితో | నాకనదీసు
తుఁడనియెవ | నాకోధ్వజమెఱుఁగవచ్చు * సరుఁజూపితగఁ॥ ౧౪౩

ద్వీపశబ్దమునకుఁగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ద్వీపులఁద్రుంచువిశ్వజగ*తీపతియు తమశక్తిజాంబవద్వీపమునందు
గోవులకు*నిమ్ముగఁజేయుటయుంబ్రసన్నయై | గోపతిదేనువవ్విభుస * కుందస
వైభవమిచ్చెఁగాకయే | భూపతులీనదాన్యగుణ * బుద్ధిఁబ్రసిద్ధివహించిరు
ర్వరఁ ॥ ౧౪౪

నైషధమునందు సీసపాదము.

వితతసవద్వయ* ద్వీపనానాజయశ్రీవధూటీసమా*శ్లిష్టభుజుఁడు॥

అంతరీప్రప్రతీపశబ్దములకునునిటువలసే.

నాస్తిపదమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

గీ॥ తల్లియునుదండ్రుడై వంబు* తలఁపగురుఁడ | కాఁడేయితడేమిచేసినఁ
గవలదగునె|నాస్తికాధమయోరియ*న్యాయవృత్తి | నాస్తితత్వంగురోఃపర*
మృగగవినఁవె ॥ ౧౪౫

విష్ణుచిత్రియమునందు.

శా॥ ఆనిష్టానిధిగేహసీమసడురే*యాలించిననొర్తొయునెం | తేనాగేంద్ర
శయానుపుణ్యకథలుం * దివ్యప్రబంధానుసం | ధానధ్యానమునాస్తిశాక
హుతా * నాస్త్విష్ణుతానాస్త్విపూ | పోనాస్త్విదనసౌష్ఠవంచకృపయా
భోక్తవ్యమస్పల్కులు॥ ౧౪౬

పదార్థశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

తే-గీ॥ హలికినెదురేగినకలప*దార్థములును | పాయనమువెట్టినీముద్దు*
పట్టితోడ | జాంబవంతునిదాహిత్రు*శౌరిపుత్రు | సాంబునెప్పించుబ్రతికిం
చు*సకలజనుల॥ ౧౪౭

భాస్కరశతకమునందు.

ఉ॥ దక్షతలేనియింటికిఁ బదార్థమువేటొకచోటనుండివే! లక్షలువచ్చెనే
నియుఁ బలాయనమైచనుఁగల్గగాదుప్రత్యక్షమువాగులన్వఱద* లన్నియు
వచ్చిన నీరు నిల్చునే! యక్షయమైన గండిదెగి * నట్టితటాకము లోనభా
స్కరా ॥

౧౫౫

అనేకశబ్దమునకువిష్ణుచిత్తీయమునందు.

క॥ తునియలుతోమ్మిదియటపదు! నెనమండ్రటమోచువార* నేకపకిటి
కూర్మనగాహులేటిలావరు! లనితావకబాహువైకటి* యవనిభరించెన్ ॥

కాళహస్తీమాహాత్మ్యమునందు,

ఉ॥ లానుగుమారజంగమను* ఛాకరమాళియుఁగూడిమాడియిం! పైనర
తిప్రసంగముల* నర్థనిమిలితనేత్రపద్మముల్! మానినిచుంబనంబలర* మాట
సొక్కులువీడివీడిపో! నీనికపుంగలింతలున* నేకవిలాసములుంజెలంగఁగాన్ ॥

కర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ మ్రొగ్గెడువాహనంబులును* మోములువాడఁగవాహనంబులన్! డి
గ్గితొలంగునై నికులు* నేలకుఁగట్టపుచొప్పచొప్పడన్! దగ్గుసిడంబులుంగుల
ముఁ* దన్నుదలంచియెదిర్చియొంటిమై! మ్రొగ్గెడువారునైకురుధ* రావరునై
న్యమురూపుమాయఁగాన్ ॥

౧౫౬

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ మలఁచిపయోజకోశముల* మాడ్చి నెనర్చినపద్మరాగపుంగులశపుటె
ఱ్ఱదాల్చొమిడి* కంబులతోనపరంజియోడుబి! ల్లలనలవైజయంతముజ* లం
బునగెల్వఁగదంశితంబులై! నిలిచినయట్లుమాడువుల* నేకములుల్లసిలుంబురం
బునన్ ॥ ౧౫౭ ॥ వ॥ అనాద్యసంతానంగానూరుశబ్దములు మొదలైననభ్యోస
మాసములకన్నిటికినిటువలనెరెండునుంజెప్పవచ్చును॥

అన్యోన్యశబ్దమునకుంగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ధన్యుఁడువిశ్వభూవిభుఁడు* ధారుణినేలఁగభూజనంబుల! న్యోన్య
హితత్వసంపదల* నెందిరిదంపతులింపునింపన! న్యోన్యసుఖానుకూలతల*
నొమిరివిప్రులువేల్పుపిండున! న్యోన్యసుపుష్టితుష్టికుశ* లాదులనెందిరి
నాఁడునాటికిన్ ॥

౧౫౮

జనార్దనశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

జనానర్దయతిసుఖయతితిజనార్దనః అర్థగతౌ యాచనేచవిష్వక్సేనోజనార్దనః

తృమరః || చం || శరధిసుతాకళత్రనవ * సారసనేత్రబలాంతకాదిని | ర్జరను
తనామపాతకవి * రామవిహంగమయానచారుక | ర్భరపరిధానపాండవ
వి * రోధివిభంజననిర్మలాత్మకాయరుచిజితాభ్రభంజనజనార్దనకై టభదై
తృమర్దనా||

౧౬౧

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చం || నగినగియేనియున్వినుజ * నార్దనయెన్నడుబొంకువల్కమత్యగణి
తవిక్రమోరుబల * ధైర్యసమగ్రులమెల్లభంగిగాలగతిదొలంగఁద్రోవగ
ద * శంబగునేయగుఁగాకనీకుమెచ్చు | గనిదెప్రాణమిచ్చెదము*సుక్కుము
చావునకాత్మనేమియున్ || ౧౬౨ || నాకశబ్దమునకునవిద్యతేజకందుఃఖమ
త్రేతినాకః||స్వరవ్యయంస్వర్గనాకశతృమరః||శౌరరాజుచాటుధార||

ఉ || ప్రాకటధర్మతాసకల * రాయనిలక్కునృపాలునాజిలో || దాకువి
రోధిసైన్యమును * దంబాదవన్వరియింపవచ్చుచో | నాకసమెల్లగ్రమ్ముకొ
ను * నంచితదివ్యవిమానసంచర | న్నాకవిలాసిసీచరణ*హంసకభూరిఝణం
ఝణధ్వనుల్

౧౬౩

విరాటపర్వమునందు.

క||మును వెఱతు నేయమీరలు|ననునేసినగానియనుడు*నాకేశసుతున్|ధ
నురాచార్యుఁడుడెబ్బదిసునిశితబాణములనేసె*జూపఱునైగడన్||

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క || నీకరవాలముపాలై | నాకంబునకేగిరాజి * నారాయణయాభూ
కాంతులెట్టిచనువ్రా | నాకవిటోత్తములదూల*నడఁతురుకడిమిన్ || ౧౬౪
నభోసమానశబ్దములెన్నియున్ననునన్నిటికిని నిటువలెనేయనితెలిసికొ
నునది||వ||విశ్వామిత్రశబ్దమునకురంగనాథునిరామాయణమునందు| ద్విపద
ము || ఎక్కడాగురుఁడని*యెఱుఁగనినీకు| నక్కటాగురుఁడువి*శ్వామిత్రుఁడ
య్యె||

రామాయణమునందు.

మ||హరకోదండవిఖండనుండుజనక * త్వాధీశుజామాతభౌ | స్మరనం
శాగ్రణిజానకేప్రియుఁడువి * శ్వామిత్రయాగాహితా| సురసంహారివిరాధకా
లుఁడుఖరా * సుధ్వంసీమారీచసంహారుఁడన్యప్రమదాపరాజ్ఞుఁడయో*
ధ్యానాయకుండాదటన్||

౧౬౫

ఆపోశనశబ్దమునకుఁజమత్కరరామాయణమునందు.

క || ఓశశిముఖలోపాము|ద్రేశుఁడుకలశభవుఁడు * నిటనతఁడుతపో|రా

శిమహాత్మ్యఁడుమునుపాప్రోశనముగఁగొనియెసాగఁరాంబువులెల్లఁ॥

శృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తత్తరముననాప్రోశన * మెత్తబోయి | భూసురుండెత్తునుత్తరా * పోశనంబు॥

స్వాంతశబ్దమునకునై షధమునందు.

గీ || అధికరోషకషాయిత * స్వాంతుడైన | నరపతికివిన్నవింపకు*నాయవస్థ
పైత్యదోషోదయంబునఁ*బరుసనై న|జిహ్వాకునుబంచదారయుఁజేఁడుగాదె॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ || స్వాంతముబాహుగర్వఘన * సంతమసాంధముగాఁగశంకయా|వం
తయులేకఁగీచకుడ * హంకృతిముంగలినాగమంటపా | భ్యంతరసీమఁజొచ్చి
దరి * యంజనియారసి సెజ్జఁగాంచియ | త్యంతముదావహంబగుడు * నందుర
యంబునఁగేలుసావఁగా॥

౧౭౧

ఏకాంతశబ్దమునకుఁబారిజాతాపహరణమునందు

ఉ || అంతటనెక్క-నాడుధవ * శాంబుజనేత్రుడువచ్చిరుక్తాణీ | కాంత
గృహంబులోనశశి * కాంతశిలామయవేదిమీఁదనే|కాంతమునందుఁగొంద
ఱుమృ * గాయతనేత్రులుగొల్వజూదమ|త్యంతవినోదకేళిమెయి*నాడుచు
నుండఁగనద్భుతంబుగా॥

౧౭౨

ఆదిపర్వమునందు.

తే-గీ||కామసుఖసంగములకునే * కాంతగృహము |పోలిపోలిచియుధర్మ
ర్థ * ములకునిదియ |యాస్పదంమనవర్గత్ర*యామరమ్యు|తై నజనులకునెంత
యునెప్పు*నప్పురంబు॥

౧౭౩

సిద్ధాంతరాధ్ధాంతలతాంతప్రాంతనిశాంతాది

శబ్దములకన్నిటికినినిటువలనెరెండునునడుచును॥

నారాయణశబ్దమునకు-నారాఃఆపఃస్థానమస్యనారాయణః

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ || పాయకపాకశాసనికి * భారతఘోరరణంబునందునా | రాయణున
ట్లుదానునుధ * రామరవంశవిభూషణుండునా|రాయణభట్టువాఙ్మయధు *
రంధరుఁడీకృతికిష్టుఁడుస్సహా|ధ్యాయుఁడునై నవాడభిమ*తంబుగదోడయిని
ర్వహింపగా॥

౧౭౪

వాతాయనశబ్దమునకు-చారుధేష్ఠచరిత్రమునందు.

గీ|| అచ్చరలునందనంబునఁ*దెచ్చుకొనును|రాగసుమములుహర్ష్యవా*

తాయనముల | చెంతగాలూఁదితత్పుర * స్త్రీలకొసఁగివేడుకొనిపోవుదురుక
ప్రవీడియములు॥

౧౪౬

విరాటపర్వమునందుసీసపాదము.

తరుణులుబతులువా * తాయనమ్ములనల్లమలకలై వేఁబోక * మలయపవను॥
ఉపాయశబ్దమునకునుదక్షిణాపరిణయమునందు.

చ ॥ వలఁబడియున్న జక్కవక * వంబురణించుచునన్నపైఁటలోపలబిగిగుబ్బ
దోయికనుపండువుసేయఁగ మోడ్పుచేతులొ | దలనుఘటించి మొక్కిడిప *
దంపడిమెల్లనడాయఁబోయితొ | య్యలివిరిబంతిదోయిటను * పాయనమా
యనకిచ్చియిట్లనుక॥

౧౪౭॥

అష్టమహిషీక శ్యాణమునందుద్విపదము.

ఇంతులమేల్బంతి * యడినసేవంతి | బంతిచేదోయిను * పాయనమిచ్చి॥
రసాయనశబ్దమునకుననంతునిఛందమునందు.

ఆ ॥ నాస్తియనకమహిస * నంతనంపదలునా | రాయణుండొసంగు * రమ్యమగు
ర | సాయనంబుబుధుల * కతఁడననిత్యస | మాసయతులురెంటి * నంటియుండు॥

జై మినిభారతమునందు.

గీ ॥ మట్టిమాత్రంబెపిల్లల * మట్టిపేరు | పేరువలెఁగాదుశారదా * పీఠకంబువా
రిలోపలపినవీరు * వాక్యసరణి | సరసులకునెల్లఁగర్జర * సాయనంబు॥

రామాయణశబ్దమునకురాఘవపాండవీయమునందు.

ఉ ॥ ఏయెడనర్థగౌరవస * మృద్ధియుశబ్దవిశుద్ధియుందిరం | బైయనవద్యతంబర
గ * నంధ్రవచస్థితిభారతంబురా | మాయణమున్రచించినమహాత్ములనాత్మఁ
దలంచెదన్జగ | ద్దేయులనన్న పార్శ్వనిని * దిక్కననెట్టినభాస్కరాఖ్యునిక॥

జై మినిభారతమునందు.

తే-గీ ॥ మానిజల్పితమైనరా * మాయణంబు | స్వరసయగ్రామమూర్ఖ
నా * సరనులెఱిగి | గానశక్తులమెఱసిసా * తొత్కరింపఁ | బాడిరాలాపము
లఁద్రెస * ప్తములుముట్ట॥

౧౪౮

పరాయణ - పలాయణ - బాదరాయణ - సాంఖ్యాయనశాకటాయన - కా
త్యాయన - వాచ్యాయన - బోధాయన - దక్షిణోత్తరాయణాదిశబ్దములకును
నిటువలెనేరెండురుగలవు ॥

మార్తాండశబ్దమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తే ॥ వలవదుభయంబువారెంత * వారలైన | నట్టివారలుమనకగ్గ * మైన

వారు ! వారునిరయంబునకుఁగావు * వచ్చువార ! లనుచుబుద్ధిగఁజెప్పె
మా*ర్తాండసుతుఁడు॥

౧౪౭

ద్రోణపర్వమునందు.

మ ॥ ధరణీచక్రముదిద్దిరందిరిగెమా*ర్తాండుండుగఁగిభవ ! త్కిరణుండ
యొదిశావితానమువడం*కెన్నిన్నుఁమోసెన్దీక్షా ! ధరసంతానములోనగ
క్కదలెను*ద్రాభంతంబులై యంబుధుల్ పొరలెన్గట్టులమీఁద బెట్టుపిడుగుల్*
ప్రోద్యన్ని తాంతధ్వని॥

౧౪౮

బ్రహ్మాండాదిశబ్దములకునునిటువలసే.

యచ్చునుహల్లునుజెప్పదగును.

ఉపసర్గసంధికి.

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ అంతటరుక్తచాహువసు*ధాధిపనందనయొక్క-నాఁడుశు*ద్ధాంతగృ
హంబు వెల్వడివి * హారగతింజను దెంచెనెచ్చెలుల్ | చెంతలఁగొల్వఁజంచదళి*
శింజితరంజితకుంజమంజుల | ప్రాంతగిళత్ఫలానవర * తాంగజఘోటికిఁబు
ష్పవాటికి॥

౧౪౯

కవిజనాశ్రయమునందు.

ఉ॥ మానుగవిశ్రమాక్షరస*మంచితమైస్వరమూఁదినందదీ | యానుగు
ణాక్షరంబుకొని * యైననుజెప్పఁగ నెప్పునీక్రియ॥ భానుసహస్రభాసివృష*
భాధిపుడన్నటులర్థయుక్తమై | పూనినచోనఖండవళి * పొల్పుగునాదికవిప్ర
ణీతమై॥ ౧౫౦॥ ద్వారశబ్దమునకు | ద్వేలరేపాశ్శ్వావ్యసృతత్ ద్వారం |
పృషోదరాదీనియథోపదిష్టమితిసూత్రేణద్విశబ్దాంతస్యఅకారాదేశః ॥ ఉ॥
వారకవారకామినుల*పర్తులచారుకుచోపగేహముల్ | గోరకగోరకోల్లసిత
కుంజములంజగురాకుపానుపుల్ | చేరకచారుకేరళక * లింగకులింగసరేంద్ర
మందిర | ద్వారవిహారులై సిరుల * నందకనందకపాణిగొల్వరో ॥ ౧౫౧

హల్లులకును త్తరరామాయణమునందు.

ఉ॥ వారలువారిభూరిపరి*వారముతోడవిమానమెక్కి-రాఁ | గారఘునం
దనుండరిగి*కాంచనతోరణచిత్రమైనతదావారనికాయమైననిజ * పట్టణము
త్సుకవృత్తిజొచ్చెనిం | డారుముదంబునన్భరతు * నాకృతిబాలిశవృత్తిగ్రా
లఁగా॥

౧౫౨

కుమారవదాచరితాశక్తిః కుమారయితశక్తిః - కుమారాయితయాశక్త్యా
శాలతయితకుమారాయితశక్తిశాలీ॥కుమారసమానపరాక్రమవానిత్యర్థః॥
ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆయముగర్వమున్విడిచి * యన్యపతుల్పనిశేయనిట్లుగాం॥ గేయభు
జాశ్రయంబునని*కృత్తవిరోధిసమాజుడై కుమా॥రాయితశక్తిశాలిధృత*రా
ష్ట్రుడైరాజ్యముచేయుచుండెన॥ త్వాన్యతగీర్తితోడనకు * హస్తీపురంబ
దిరాజధానిగా॥ ౧౪౮

భద్రవదాచరతామూర్తిర్యస్యతత్ భద్రాయితమూర్తిః
శోభనమూర్తిమదితియావత్ । అయమపి కృష్ణప్రత్యయాంతః॥
విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ శ్రీయనగౌరినాబరగు * చెల్వకుజితముపల్లవింపభ । ద్రాయిత
మూర్తియైహారిహ * రంబగురూపముదాల్చివిష్ణురూ॥ పాయనమశ్శివాయ
యని * పల్కెడుభక్తజనంబువైదిక । ధ్యాయితకిచ్చమెచ్చుపర * తత్వముఁ
గొల్చెదనిష్టసిద్ధికి॥౧౪౯॥ వ॥ ఈరెండుపద్యములయందునన్నయతిక్కన
కుమారభద్రశబ్దములుకృష్ణప్రత్యయాంతములుచేసిసంయుక్తవిశ్రామంబు
లుగాబ్రయోగించిరి॥ అదిగానఁగొండతారెండుశబ్దములమీదను॥ అకార
ములున్నవి॥ నిత్యసమానవిశ్రాంతులనిభ్రమింతురు॥ శబ్దసూత్రమువలనవా
నికేదీఘములునచ్చినవిగాని యందులోసత్తులులేవు॥

దేశ్యనిత్యసమానవిశ్రాంతులు.

తే-గీ॥ శబ్దానుశాసనముఖకవీ* శ్వరకృతప్ర । బంధములలక్ష్యములఁగ
ను*పట్టుకతన । దేశ్యనిత్యసమానసం * ధికిబొసంగు । వడిస్వరంబైనవ్యం
జన*వర్ణమైన॥౧౫౦॥ క॥ రూపఁబెంపఁబెల్లఁ । నేపఁచుటగ్రిక్కిటియు
ట*నిలగ్రచ్చఱయుం । జూపఱియుక్కటిమొదలుగ । త్కృపతిదేశీయనిత్య*
సమసనపదముల్॥ ౧౫౧

గొండఱువీనిసేరేదేశ్యాఖండములందురు

అనంతునిఘండమునందు.

తే-గీ॥ అఱసనంగనుబోవుట*కర్ణమైన । సంధినిత్యసమాసోక్తి*జరుగురెం
ట॥ ననురవీరులనెల్లను * క్క-ఁవధించె । భానుకులుఁడురావణునినే * పఱి
చెననఁగ॥

క॥ ఎఱకలుగలకుశైలము | తెఱఁగునమైరయముమెఱయ*దివికినెగసిబి |
ట్టుఱుముజలధరముక్రియను | క్కఱఁదద్యనమెల్లనద్రువనార్పుచుగడిమిన్॥

యుద్ధకాండమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగియెఱింగిమున్నతఁడె* యెగ్గొనరించినదానికైకదా | చెఱఁగొ
నివచ్చితింబిదప * శీతవృథాకథలింకనేలపెం | పఱబ్రతికింతదీయనెఖ*రాదు
లచావునకేమిచింతసీ | మఱఁదలిబన్నమేపగిది*మానినిసీగుదుసంధిఁజేసినన్॥

వశిష్టరామాయణమునందు.

ఉత్సాహ॥ మఱియుఁబెక్కుయోనులందు * మహితచిత్రగతులఁబెం | ప
ఱజనించిమఃఖభాజి * యైచరించివెండియున్ | వఱలువిప్రవరునియింట*
వాసుదేవుడనఁగఁదా | నెఱుకగలిగిపుట్టెవేల్పు* పేటితీరభూములన్॥౧౯౬॥

విరాటపర్వమునందు.

చ॥ చిఱునగవైప్పగాండివము * చెచ్చెరసజ్యముఁజేసినేనలు | క్కఱర
భసరిబుమైనడర * గవ్వడిద్రాణియునీడఁబోకయ | త్తఱిఁదఱుమంగనస్త్ర
ములు * దందడిదార్కొనిమండుచుండెఁజి | చ్చఱపిడుగుల్వడిందొరఁగు |
చాడ్పుననంబరవీధినుగ్రమై॥

౧౯౭

లక్షణసారసంగ్రహమునందు.

చ॥ ఎఱుఁగవుగాకభోగముల * కెల్లనునెచ్చెలిజవ్వనంబుని | త్తఱినుడి
వ్రావకుండనుచి * తంబుగజక్కవదోయిబోలిక్రికిక్రికిఁజేసినచిన్నిచన్నఁగవ |
యింపెసలారఁగనాదుచిత్తమ | న్వఱలుసరోవరంబునన * వారణకేళియొన
ర్పుకొమలీ॥

౧౯౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగితినిన్నునేనువిబు* దేంద్రుడవీవుజగత్రయంబుగ్ర | చ్చఱభవ
దీయరక్షణము * నందవెలుంగుచునుండునట్టిని | న్నుఱువుగనేనువేడుకొన*
మొప్పునుగాకమొఱంగినన్ను | నక్కఱపడినీవువేడుటిది * కర్జమెనిర్జతదైత్యచె
ప్పమా॥

౧౯౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ తఱియగునంతకున్రిపును * దగ్రతనైచుటనీతినీవునా | కఱపినయట్లు
సేయుముత * గంజనియాతనిఁగాంచినిన్నునె | త్తెఱఁగుననై నఁబొందఁగమ*

దిం* గలదేనియునింతయేలక్రచ్చటమునివర్గవాహనుడ * వైచనుదెమ్మును
నంతదీతెడున్ || ౨౦౦

ఉ|| సన్నయముఖ్యసత్కవిజనంబులకావ్యములందులేఖకుల్ | గొన్నియుఁ
బాఠకాధములు * గొన్నియుఁబోకడఁబెట్టిదక్కువై | యున్నెడఁగాంచిజా
నపదు*లోడకదిద్దిసతప్పుతోవలె | ల్లన్నిజమంచుఁగైకొనిన*లక్షణవేత్తలు
సమ్మతింతురే || ౨౦౧

వ|| అదియెట్లనిన సులక్షణసారంబునందులింగముగుంటతిమ్మనవ్రాసిన
యప్రశస్తంబులగులక్ష్యంబులకునాశ్చర్యంబునెంది బహుపుస్తకంబులు నిరీ
క్షించివానినెల్లనుబ్రక్షిప్తంబులుగానెఱింగినవాడనై లక్షణవంతంబులగు
పురాతనకవిప్రోక్తంబులువివరించెద || ౨౦౨

ఆదిపర్వమునందు.

క|| నావచనముననపత్యము | గావించునునీకుగొంతి * కడునెయ్యము
నన్ | నీవగచినయాయథన్ము| సూ వెమనంబునఁదలంతు* సుందరియెపుడున్ ||

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క|| తమతండ్రిభంగిసీకును | సముచితముగభక్తిజేసి * సజ్జననుతమా |
ర్గముననుజరియింపంగా | నమలమతినిగన్నకొడుకు* లట్లరయఁజనున్ || ౨౦౪

ఆనుశాసనీకపర్వమునందు.

క|| అతిధినినుఁగోరెనేనియు | మతిఁగింకిరిపడకయోల* మాసపడకనీ | వత
నికెఁబ్రియంబుసలుపుము | సతికింబతిపనుపుసేయఁ * జనునెల్లెడలన్ || ౨౦౫

రామాయణమునందు.

ఉ|| అన్నపుతండ్రియట్లవిను*మంతియకాదటమీఁదరాజవే | మన్నఁగొ
ఱంతలేదుమణి * హారములాదిగఁబెక్కుకాసుక | ల్లున్నుగసీతనిచ్చిజనలో
కపతింగనిమమ్ముఁబ్రోవుమీ | సన్నపుకార్యముల్వలదు * సంధియమేలటు
నాకతక్కినన్ || ౨౦౬

యుద్ధకాండమునందు.

ఉ|| ఓకపివీరులారసుగు * ణోదధిసీరఘరాముసర్వలో | కైకశర
ణ్యునింగొలువ* నిప్పుడువచ్చితిమెండుగాదునా | రాకమహాపరాధియగు*రా
వణుతమ్ముడనేవిభీషణా | ఖ్యాకుడవీరునాసచివు * లర్కకురాగణితో
డఁజెప్పురే || ౨౦౭

దేవకీనందనశతకంబునందు.

మ॥ చతురంభోధిపరీతభూవలయరా * జన్యాలికోటిరరం । జితమాణి
క్యవిరాజితచ్చరణరా * జీవుండుధర్మాత్మజుం । డతికార్పణ్యముతోడమత్స్య
పతిఁదా * నాసింపఁడేతావకా । యతకారుణ్యముగల్గునం * తరునుగృష్ణాదే
వకీనందనా॥ ౨౦౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఉరమునరెండుగన్నులుపు*ధూదరదేశమునందునొరుప్ర । స్ఫురిత
భుజద్వయంబునున * ముజ్జ్వలదున్నతభావముంగరం । బదుదుగనుగ్రమైన
వికృ * తాకృతితోడనశేషసత్వసం । హరుఁడగుచున్నవానిదివి, జారిఁగబం
ధునిగాంచిరచ్చటన్ ॥ ౨౦౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ అనిమదినిశ్చయించితగ * నందఱఁబిల్వఁగఁబంచివారితో । ననిచిన
మాటలాడివిన * యంబునఁబ్రార్థనచేసిమీరుమా । కొనరినసై న్యముల్బదు
నె * కొంటికిఁబ్రాభవమాచరింపఁజొ । చ్చినసకలంబునెప్పనభి * షేకము *
గై కొనుఁడుత్సవంబునన్ ॥ ౨౧౦॥ వ॥ దీని మూఁడవపాదంబునందుఁ బదునె
కొంటికిననియున్నచోటసంధిగూర్చి స్వరప్రధానవడిగాను సోమయాజులు
ప్రయోగించినారు. ఇది తెలియక కొందఱు మూఁడులు దేశ్యనిత్యసమాస
వడియని యనుకొందురు॥ ౨౧౧

నిత్యయతులు.

ఏనియనునాంధ్రశబ్దముతోసదికినపూర్వపదము*తుదివ్రాయుకీసఁచై
ననువ్యంజనవర్ణంబై నరచింపుదురునిత్య*యతులనుచుఁగవుల్ ॥ ౨౧౨

శేషధర్మములయందు.

క॥ పెట్టుడునారకమార్గం । బెట్టిమహాక్రూరకర్తు * దేనియుఁదుదని *
టట్టనక నెమ్మనంబుననెట్టనహరిఁదలఁపఁగలిగె * నేనిమహాత్మా॥ ౨౧౩

రాగమసంధివళులు.

తే॥ ఆలనుపదంబుమొదలను * రాగమంబు । వచ్చుసంధికినుభయంబు *
వళికిజెల్లు । నతివజవరాలుబాలింత * రాలుముద్ద । రాలుధర్మాత్మరాలన *
రాత్మసారి ॥ ౨౧౪

తృ తీ యా శ్వా స ము.

౧౫౧

మనుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఇంతలుకన్నులుండఁదెరు * వెవ్వరివేడెదుభూసురేంద్ర । మేకాంత
మునందునున్న జవ*రాండ్ర నెపంబిడిపల్కరించులాగింతియెకాకనీ వెఱుంగ*
వేమునువచ్చినత్రోవచొప్పనీ । కింతభయంబులేకడుగ * నెల్లిదమైతిమెమా
టలేటికిన్ ॥

౨౧౫

చారుధేష్టచరిత్రమునందు.

క॥ ఈలలసనేలుపుంజవ । రాలోయచ్చరయొకిన్న * రవధూమణియో ।
వ్యాళాంగనయోకాకీ । భూలోక స్త్రీలకిట్టి * పొంకముగలదే ॥

౨౧౬

విభాగవతులు.

క॥ తులసీభూషణసంకృతుఁ । దెలుఁగునఁబరిమాణసంజ్ఞ * దేటపఱచు
బట్టుల నేసియనుపదమునకు । నలరువిభాగవడియనఁగ*నచ్చునుహల్లున్ ॥

కాశీఖండమునందు.

గీ॥ అప్పటికినియ్యకొంటిఁగా * కంబుజాక్షి । ఋషులపాలిటివేయింత *
లేసిపనులు । కొదుక కాబోతునాబోతు*గుమ్ములాడ । నడిమియాఁబెయ్యదె
సవచ్చె*నాకుఁజూడ ॥

౨౧౭

కావ్యాలంకారచూడుమణియందు.

ఆ॥ కృష్ణుఁడిచ్చునాలు*గేసిచీరలుకూర్చి*నింతులకునునాలు* గేసిమణు
లు । తీవితోడదోసె*డేసిమాడలుకడు । నింపెనంగగంపె*డేసిసొమ్ము ॥

నామాఖండవిశ్రమములు.

ఆ॥ అప్పయయ్యయన్న*యరసవ్యయమ్మక్క । యాయియనుపదంబు*ల
దుకుసంధులుభయమునకుఁజెల్లు * చుండునామాఖండ । వళులనంగనూఁ
దఁబడకనైన ॥

౨౨౦

అప్పయనుటకునందితిమ్మన.

క॥ ఇప్పటిదాతలసరిగాఁ । జెప్పకురాభట్టకర్ణ * శిభిభేచరులన్ । జెప్పము
మూర్తిఘనునివెం । కప్పకుదానముననిర్భ*యంబుససభలన్ ॥

౨౨౧

హుళిక్కిభాస్కరుని చాటుధార.

క॥ అప్పలిడునతఁడుఘనుఁడా । యప్పుడొసఁగిమరలఁజెందు * నాతఁడురా
జాచెప్పఁగవలెసాహిణిమా । రప్పనుదానమునఘనుఁడు*రాజునటంచున్ ॥

అన్న అనుటకు పొట్టూరిగోపన.

క॥ అన్నలుఁడురూపమునసిరి । యన్నగళాయుక్తిభరతు*సన్నకరుణచే । సన్న

సముద్రపుపెదచిన్నన్నకుమారుండువెంగళామాత్యుఁడెలన్ ||

తేనాలిరామకృష్ణమ్మ.

క॥ చిన్నన్నద్విపదకెరఁగును|బన్నగఁబెదతిరుమలయ్య* పదమునకెరఁ
గు|న్నిన్నందిమొరసెనరసింగన్నకవిత్వంబుపద్య*గద్యశ్రేణిన్ || ౨౨౪ ||

తేలఁబలుకుటకు విక్రమార్కచరిత్రమునందు.

చ॥ అనఘుఁడుసింగనార్యునకు * సబ్బయగోపయమంత్రచిక్కనా | రస
యునుగల్గిరాత్తజులు రాములుమువ్వురుదోచినట్లుపెరి | పునవెలయంగన
బ్బయకు*బుత్తులుపుట్టిరిరామరాజుగే | సనయునుబాచిరాజుగుణ*సంగుడు
లింగనయుంగ్రమంబునన్ || ౨౨౫ ||

ఊదంబడకయన్నందుకునసంతునిధందమునందు.

తే-గీ॥ ఒరులనమ్మయ్యయనుచోట*నూదఁబడక|ద్వివిధమగుఁబ్రభునా
మాంత*విరమణంబు|మహినయోధ్యకురాజురా*మయయనంగ | సతనిపట్ట
పుదేవిసీ*తమయనంగ || ౨౨౬ ||

రుక్మాంగదచరిత్రమునందుద్విపదము.

శ్రీకరగుణసాంధ్రీ*చిరయశోరుంధ్రీ|ఆకారచంద్రరా*మయభాస్కరేంద్ర
అరుసు అనుటకు నాంధ్రకవితాపితామహుఁడు.

క॥ చేపట్టినధునిపులగుదురు|కోపించినరంభగుఁడు*కొందరుబగతిన్ | స్థా
పింపబొడవఁజాలని | యాపంలుదసాల్యకోన* మరుసుసతెనయే || ౨౨౭ ||

పలకలూరిగోపన.

తే-గీ॥ గోలకొండమలక*గోవులభక్షించు| కొండపీటివిప్రగులమునెల్ల |
బాచమరుసుచేరి*భక్షించుచున్నాఁడు | మలకమేలొబాచ*మరుసుమేలొ ||

అమ్మయనుటకు ఈవనిపెద్దరాజురామరాజు చాటుధార.

క॥ ఇమ్మహిలోమహనీయగు | ఇమ్మలనీసాటిగలరె* నానావిధదేశమ్ము
లశ్రీరామునిసీ|తమ్మామాయమ్మనిత్య * హషణములిమ్మా || ౨౨౮ ||

క॥ ఇమ్మామధభీష్టంబులు|కొమ్మామామొక్కులెల్ల * గురుమతితోమా |
యమ్మారఘునందనుసీ | తమ్మాసాభాగ్యసిద్ధి* దాయినివమ్మా || ౨౨౯ ||

అక్కయనుటకుఁజాటుధార.

క॥ ఇక్కలియుగశక్తులలో | అక్కంపకుభట్టశంక*తేకధరిత్రిన్ | మిక్కిలి
మల్లేశునియం|బక్కకుసరివేల్పుగలదె*యవనీస్థలిలోన్ || క॥ చొక్కపుశ్రీగిరి
నిలయుని|మక్కువమదిలోనెఱింగి*మనుజులబ్రోవన్ | దిక్కయినిల్చినమా

యం । బక్కుకుసరిగల దెసకలభాగ్యస్ఫురణ౯॥

౨౩౨

ఆయియనుటకురాచపూడి వెంకటయ్యచాటుధార.

క॥ వ్యాయామజనితమామో । పాయసమస్తాఘములుని వారణమగుదు ।
ష్కాయంబుపూతమగుగం । గాయినిబొడగన్నదా * సమాడిసమాత్ర౯॥

వణుకూరిగుర్వరాజుశమంతకమణిచరిత్రమునందు.

ఉ॥ కాయవచోమనస్థలనకల్పితదోషములెల్ల బాయగం । నాయెద
లోననిత్యమున * నాతసధర్మముఁబూనినర్క్తిలి౯ । బాయకకొల్తురామసర
పాలనిరంతరసౌఖ్యదాయినీ । తాయినమస్తశోభనవి * ధాయమహాఫలసిద్ధి
దాయిగ౯॥

౨౩౪

పంచమీవిభక్తివిరామము.

ఆ॥ తత్సమంబుఁజేయు * తఱినిబంచమినన్న । సంపెనబువిభక్తులమకు
సంధిమెలఁగుగృతులఁబంచ * మీవిభక్తివిరామమనఁగనచ్చునకును * మాల్లు
చమత్కారరామాయణమునందు. [నకును॥ ౨౩౫॥

క॥ నిన్నుఁజెఱఁగొన్నహేహయు * కన్నదోర్వీర్యమెక్కు * డగుభార్గ
వులీ । లన్నిర్జించినరామున । కన్ననుశూరుండుముజ్జగంబులగలఁడే॥ ౨౩౬
ఆదిపర్వమునందు.

చ॥ వితతమఖప్రయోగవిధి * విత్తములుత్తమధీయుతుల్జగ । న్నుతనుమహా
తపోధనులనుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తులీ । క్రతువునబుత్విజుల్లమల * గర్భ
సమానులుపూర్వదిక్పతి । క్రతువుసయాజకొత్తముల * కన్నబ్రసిద్ధులుసర్వ
కాకుస్వరవళులు. [విద్యల౯॥ ౨౩౭

క॥ పలుకులతలఁగలవ్రాలకు । వలసగుచోఁబ్లుతమునిలిపి * వానికిరెండు౯.
వళులుగఁజెప్పినఁగావ్యం । బులనదిగాకుస్వరంబు * ప్లుతవళియునగు౯॥ ఆ॥ ఏక
మాత్రహస్వ * మినుమడించినధీర్లు । మయ్యెఘాఁడుమాత్రలై సఁబ్లుతముభీ
తిశోకతర్క * గీతదూరాహ్వాన । సంశయార్థములను * జరుగుబ్లుతము॥ ౨౩౮॥
భాస్కరునిరామాయణమునందు.

ఉ॥ ఏజనకాత్మజందశర * భేష్టరుకోడలరాముభార్యఁజుండ్కోజనులార
యడ్డపడ * రోసురలారసురారికంచుసం । భోజదళాక్షిశైలవస * భూములు
జాటుచుభీతినేగుచో । నీజలరాశిఁజూచిమది * నెంతదలంకెనెయ్యెమిసేయు
మనుచరిత్రమునందు. [దు౯॥ ౨౩౯॥

ఉ॥ ఎవ్వతెవీవుభీతహరి * యేక్షణయొంటిఁజరించెదోటతీ । కివ్వసభూని

భూసురుడ * నేబ్రవరాభ్యుడద్రోవదప్పితిం । గ్రొప్పుసనిన్నగాగ్రము
న * కుంజనుదెంచిపురంబుజేరనిం । కెవ్విధిగాంతుజెప్పగద * వేతెడు
వేదిశుభంబునీకగున్॥

౨౪౦

శోకపుతమునకురామాయణమునందు.

శా ॥ అన్నాల్క్తుణనిన్నబుణ్యనిధినే * నజ్జాననెపల్కితి | స్సన్నాపాప
మువచ్చిముట్టుకొనియె * నాపాలిదైవంబువై | యిన్నీచుబరిమార్పవేగబ
టతే * వేనన్నరక్షింపుమి | యన్నంగ్రక్కుసజేరవేయరుగవే * యత్యుగ్రశీ
ఘ్రింబునన్॥

౨౪౧

తర్కపుతమునకుహరిశ్చంద్రోపాఖ్యాసమునందు.

శా ॥ ఓరీరాజకులాధమానృపులులే * రోవేరారోమద । క్రూరాభీ
లమృగావళిందునుమరో * ఘోరాటపుల్లెవునా । యారామంబుగలంచిజం
తుతతిమా * యంజేసియస్తత్కుమా | రిరత్నంబులువేడసచ్చిననువా * రిన్నెం
చినావేమిరా॥

౨౪౨

శాంతిపర్వమునందు.

మ ॥ అనుమానింపకతోడబుట్టులనె * కాదాదున్తితూటాడెనెందునుం
గొన్నెత్తురులేటలై పటవనిం * ద్రుండుగ్రతన్దైత్యులన్ । మునులవ్వీరుభ
జింపరోక్రతువుల * మోదంబుతోనమ్మహా । త్తునినిజింపరొయూర్ధ్వలో
కమదికా * దోనాకమూహింపుమా॥

౨౪౩

రంగనాథునిరామాయణమునందుద్విపదము.

అట్టినామీదనీ * వాయెరింగెదపు | పట్టిచెట్టలువాపి * పాటవై చెదను॥

ఆనుశాసనీకపర్వమునందు.

ఉ ॥ ఆనరనాయకుండొకమ * హాధ్వరమెంతయువేడ్కజేయగఁ । బూ
నిమహీసురావలికిః * బూజయెనర్పగదానుబ్రాహ్మణుం । డైనయమా
రగఱననలుఁ * డాతనిపాలికివచ్చినాకునీ । వేస్మపనీదుపుత్రిగృవ * మేర్పడ
దానముగాగనావుడున్॥

౨౪౪

దూరాహ్వనపుతము.

తే ॥ ఆదితేయార్చితాంఘ్రిప * ద్దాయనంగ । ద్వారకాపురమధ్యస *
ద్దాయనంగ । నసురకులవైరివీరుల * రాయనంగ । రచికసిత్తాబ్జవాసులా *
కళాపూర్ణోదయమునందు.

[రాయనంగ॥

మ ॥ అకటాయేమనిదూరుదాననినునా * ధావేగుజామయ్యెబాం | దిక

గాఁబాదములొ త్తరమ్మనుటగా * నీయొంటియేమోకదా । నికటయోణికిఁజేర
రమ్మనుటగా * నీకొంతనెయ్యంపుపూ । నికతోఁగన్నులవిచ్చిచూచుటయ
కా*నీలేదొకింతేనియున్॥

౨౪౬

సంశయప్లుతము.

ఆ॥ హరియసంగనాతఁ : డానిన్నగంసున । డంచుగృష్ణుఁడీతఁ * డాయ
ళోద । కెంతభాగ్యమబ్బె * నేబోటినాబోటి । నెలఁతకట్లుగలుగు * నేతలంప ॥

రామాభ్యుదయమునందు - సుగంధివృత్తము.

అంగనాలలామఁగాన * వాలతాకుడుంగమా । తంగమాభుజంగమా
ప*తంగమాకురంగమా । లుంగమాలవంగమాతు * లుంగమాధవీనట ।
ద్భృంగమావనీరమాక * గీరమాసమీరమా॥

౨౪౭

విజయసేనమునందు.

ఉ॥ వల్లభుఁడేగుదుర్లభుఁడు * వానిదెసందగులూఁదియిమ్మైయిన్ । దల్ల
డమందెదేలయుచి తస్థితికిన్ననుఁ బాపఁజూపినన్ । దల్లియుబంధులొకమును*
దండ్రియునేమనువా రెఱింగిరె । నుల్లమునిల్లునీకుఁదగు * నొత్తగదోపరికిం
చిచూడుమా॥

౨౪౮

రామాయణమునందు.

క॥ జనకజకుసుమిత్రానందనునకుఁ బ్రణమిల్లి సముచితస్థితిదర్శా । సన
ముననుండఁగరఘుపతియనుజన్తు నిజూచి సేమ*మాజనపతికిన్ ॥

౨౪౯

ప్లుతయుగవిశ్రామములు.

క॥ తామేవర్ణములై నను । త్తైమండలమునను బ్రాణ*మైత్రిగలిగినన్ ।
దామోదరప్లుతయుగవి । శ్రామములనఁగాఁబ్లుతాక్ష * రద్వయమమరున్॥

నజ్రపంజరశతకమునందు.

శ్రీగజగామినీమణిని * సీతనుగానిరపాయిగాఁడ్రిలో । కీగృహమేధిగాగ
రుడ * కేతనుఁగాభవకోగవైద్యుఁగా । నాగురువాసనిన్నెమది * నమ్మితివే
టొకవేల్పుఁగొల్వనీ । వేగతికావవేరఘుప*తీశరణాగతవజ్రపంజరా॥

వ॥ ఈపదునెక్కిండునునుభయవళిభేదంబులింకఁ బ్రాసయతులెట్టివనిన॥

గీ॥ గీతములసీసములనుసం* గీతములను । విరతివిడనాడియొక్కొక్కం
చరణమునను । రెంటికినిప్రాసవర్ణంబు * నంటబలుకఁ బ్రాసవిశ్రాంతుల*
డ్రుక*బ్బములవాని॥

౨౫౩

ఆ॥ దేవకీకుమార * గోపర్థనోద్ధార । తోయజాక్షపాండ * వేయపక్ష ।
ఘనవిసీలగాత్రమునిజనస్తుతిపాత్రాయదుకులాబ్ధిసోమ*కదనభీమ॥ ౨౫౮
అగ్రాహ్యవిరామంబులు.

ఆ॥ వికటకపులు*వింతలుగల్పించి|కవిజనాశ్రయమునఁగలిపినారు । వా
నిగైకొనంగ * వలదప్రయుక్తంబు । లేలసెప్పుభీముఁ*జెఱిగియెఱిగి॥ వ॥
అవియెవ్వియనిన॥ క॥ వెలయఁగకారాదులుభూ|తలముననైదై దువళులు*
దామగుననుచు॥ లలనామదనుఁడురేచన । నలినభవనిభుండుగుణవ * తం
సుండనఁగ॥ ౨౫౯॥ వ॥ ఈపద్యములోఁజెప్పినయయిదునర్థములయందును
మొదలివర్ణములు నాల్గింటికివర్ణవర్ణగనుకఁ జెల్లుబడియవియన్నియుదాప
లఁబూర్ణ బిందువులేకుండినననునాసికములకుంజెల్లవు - ఆబిందువులున్నట్టా
యెనాబిందుయతులుగనుకనవిచెల్లును. ఈభేదముచెప్పనందుచేతనీపద్యము
గ్రాహ్యము॥ ౨౬౦

అగ్రాహ్యసంబంధవళులు.

క॥ దడలకుభేదములెంచక । వడియునుబ్రాసంబునిలువ* వచ్చునుగృతు
లం । దదియెట్లన్ననుశ్రీహరి । తొడిబడిదానవులఁజంప*ధులియామెననక॥
వ॥ ఈచెప్పినదడలకుంబదాదినన్నచతుర్థవర్ణసరళమాదేశమైవచ్చునప్పుడా
దేశయతిగాఁజెప్పవచ్చునదియుఁగాక యారెంటికిని దాపలించినెఱుసున్నలు
న్నప్పుడనుస్వార సంబంధయతులుగనుక నటువలెను జెప్పవచ్చునవిగలుగఁ
జెప్పలేదుగాన నిది సమ్మతముగాదు॥ ౨౬౧

అగ్రాహ్యవర్ణచతుష్టయపదంబు.

క॥ యరలవలనుసీనాల్లును|వరుసందమలోనవల్లు*రయమునజెల్లు॥ । ధ
రశషసహవర్ణంబులు|సరవినెకటికొకటిచెల్లు*హరినిభచరితా॥ ౨౬౨

వ॥ ఈమొదలనుజెప్పినయరలవలకునాల్గిటికినిజెల్లుబడిగాదు-శషసహల
లోపలనుదొలుతటివిమూఁడును నూన్చువిశ్రాంతులుగనుకఁజెల్లును వానికి
హకారముచెల్లదు ఇవి తెలియకచెప్పినకతంబున నివియు నగ్రాహ్యంబుల
య్యె॥

అగ్రాహ్యభేదవర్ణయతులు.

క॥ ధరఁబభబభమాక్షరములు|బరువడినీయేనుగూడ*వాతోఁజెల్లు॥ । స
రిసంభావననడియన|మరుదీమములేమకీర*వాణియనంగ॥ ౨౬౩॥ వ॥పంచ
మవర్ణాక్షరములైదింటిలోనువబలకభేదయతిగానఁ బ్రథమద్వితీయచతుర్థవ
ర్ణములు వకారమునకునభేదవర్ణయతులుగాన నవినిలుచునుమకారమునడవ

దు- ఇదివిచారింపక చెప్పినాడుగాన నిదియునయు క్తమని తెలిసికొనునది ||
 తే|| భరితభువనార్ణవంబుతో * వ్రంతసరియె | రమ్యమణిరాజరాజుతో * లక్క
 సరియె | లలితవీణారవంబుతో * ఢక్కసరియె | యనగజెల్లునభేదాఖ్య *
 నమరువల్లు || ౨౬౪ || వ|| ఈమూఁటిలో పలనుభకారవకారములకు నభేదవర్గవి
 రతిగనుకఁ బ్రయోగింపవచ్చును-లవర్ణధవర్ణములకును భేదవర్గయతులును
 గావుగావునఁ బ్రయోగింపరాదు రవర్ణమునకును లకారమునకును గ్రాహ్యం
 బుగాదువానికిని లక్షణవిలాసమువారు తెలియక కొన్ని యుదాహరణంబు
 లువ్రాసినారు అవియును వివరించెద|| ౨౬౫

నై షధమునంగు.

క|| కైలాటకాయయభినవలీలామకరాంకచంద్ర * లేఖాంకురచూ | డా
 లంకారపదాంబురు | హలింగితసుఖతనిర్మ * లాంతఃకరణా || ౨౬౬

రామాయణమునందు.

క|| దానవసుందరుల త్తటి | జానకినందలముమీఁర * సమ్మదమొదవన్ |
 గానిలుపశారదాభ్రవి | లీనతనేపారుచంద్రలేఖయపోలేన్ || ౨౬౭ || వ|| సం
 స్కృతమునందు రేఖారేఖాశబ్దములు రెండునుగలవుగాననీ రెండుపద్యముల
 యందును జెప్పిన రేఖాశబ్దము మొదలిదిద్వితీయాంతస్థమని యెఱుఁగునది ||

హరిశ్చంద్రునికథయందు-ద్విపదము.

చీఁకటివిరియించుఁ * జిలునవ్వుపసిఁడి | రేకులతో నెదిరించుచెక్కులును ||
 వ|| కొందఱురేకులతో మురాలించుచెక్కులును అనిచదువుదురు-అదివ్రాత
 తప్పుగాని కవిహృదయముగాదు|| ౨౬౮

నసుచరిత్రమునంగు.

శా|| ఓలంబాలకయోలయోలయననొ * లోలంచుమేలంబునన్ | లోలం
 బాలకయోర్దుగ్రుంకిబినవల్లుల్లున్ | తూటాడికెం | గేలంబూనితటాలునన్నె
 గసెన * క్షీణాంబునాధాంబుజా | క్షీలోకంబుజయించివారలయశః * శ్రీఁదె
 చ్చుచందంబునన్ || ౨౭౦ || వ|| ఈపద్యము రెండవచరణము మొదలనులోలం
 బాలకయనికవిహృదయము ఇదిగానకకొందఱిందిందిరశ్చంచరీకోరోలంబో
 బంభరోపిచలనియున్నదనిరోలంబాలకయనిచదువుదురు-ఇటనిరామరాజ
 భూషణకవితలంపుగాదు|| ౨౭౧ || క|| నణలను రెండక్కరములకునువడిబ్రా
 సంబుబెట్టుకొనవచ్చుగృతిన్ | వినుటరలకిట్లపెట్టం | జనులశలకభేదమరయన్ ||

సర్వజ్ఞ నిధి॥ ౨౭౨॥వ॥ ఈ చెప్పినమూటిలో పలను మొదలఁ జెప్పిననణలకును సర
సవడినికడను జెప్పినలశలక భేదవిరతియుఁ గనుక నీ రెండును గూర్చవచ్చును నడు
మను జెప్పినరణలకు రయోస్తునిత్యంస్యాత్ ఆనిశబ్దశాసనసూత్రముకలిమిఁ జే
సియేకతరయతులగుటనుం గూర్చరాదుఁ అటుగాననీపద్యమును బ్రశస్తముగా
వ॥ ఇవినలువదియొక్కటియుయతిభేదంబు. [దు॥

లింకఁ బ్రాసస్వభావం బెట్టిదనిన.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు-కించ-ప్రాసస్స ర్వేషు-
చైకవస్యాత్.

తే-గీ॥ ప్రథమపాదద్వితీయాక్షరంబుప్రాస । మయ్యెఁబదబద్యములన
డు* గడుగునందు । నదియురెండవవర్ణమై * యమరుసీస । గీతదండకమం
జరీ * కృతులఁదక్క॥ ౨౭౪॥

ప్రాసపూర్వాక్షరనిర్ణయము.

క॥ గురులఘువులలో నెయ్యది । మురహారతోలిచరణమునకు* మొదలని
లుచుని । ధ్రువాపై నిడుప్రాసా । క్షరములఁబూర్వముననదియ*కదియింప
నగు॥ ౨౭౫॥ఆ॥ దాసపారిజాత * వాసవావరజాత । ఘనఘనాఘనాంగ*
దనుజగర్వభంగయనుచునిట్లు*ప్రాసాదులనుగూర్చ । వలయు నొక్కభంగి*
ప్రాలుగృతుల॥ ౨౭౬॥ఆ॥ క్రిందజడ్డలునుబి*టుందబిందువులును । నూఁదిప్రా
సములకు*నుండేనేని । హ్రస్వమొకటినిడుద*యక్కరంబొక్కటి । వానిమొ
దలనిలుప*వచ్చునెందు॥ ౨౭౭॥ఆ॥ పక్షిరాజపక్షరాక్షసతృణదాత్ర । దంతిభ
యవిరామ * శాంతిధామ । యింద్రసీలమూర్తి*సాంద్రపాండురకీర్తి । యనఁ
గఁ బ్రాసమాతృ*కాదులొప్పు॥ ౨౭౮॥ఆ॥ వేదవేద్యయసమ*వృత్తపాదము
లను । బ్రాసనియమరహిత*పాదములను॥ వలసినట్లు మొదలి* ప్రాలు సెప్పుఁగ
నొప్పు । నొక్కదానగురువు*నొకటలఘువు॥ ౨౭౯

స్వస్థానార్ధసమవృత్తోపజాతివృత్తము.

క్షమాకళత్రుణ*వనజాతనేత్రుణ । గామేపలీశుంద్రిజ* గత్పరీకాశుణ ।
దమాలనీలున్పము*దారశీలుణ । హేమాక్షవైరిన్భజి * యింతుశౌరిణ॥ఆ॥
వారిజాతగర్భ*వాసుదేవసహస్ర । నయనముఖ్యపుణ్య*నామయనుచుఁ బ్రా
సనియతిలేని*సీసాదిపదముల । మొదల రెండునిట్లు*గదియుచుండు॥ ౨౮౦

ప్రాసాక్షరస్వరమైత్రి.

తీ-గీ॥ ప్రాసముల కెల్లఁదుల్యాక్షరంబులై న | జాలుస్వరభేదమైనదో*
షంబులేదు | చరణములకడఁగూర్చుప్రా*సముల కెల్ల | నన్ని యుసమస్వరంబు
లై *యమరవలయు ॥ ౨౮ ౨॥ఆ॥ సరసిజాతనేత్ర*దురితగుల్మలవిత్ర | హరిత
నూజమిత్ర*గరుడపత్ర | ధారుణీకళత్ర*సీరదాసితగాత్ర | యనుచుఁగూర్చు
వచ్చు*నచ్చులెల్ల ॥ ౨౮ ౩॥క॥ దురితద్విపహర్యతా | నరకమురాసురవిపక్ష*
నాళీకాక్షా | శరధిసుతాలయవక్షా | కరినాయకరక్షహరము*ఖసురాధ్యక్షా ॥

తీ-గీ॥ వట్టువయుద్విత్వమునుగల * వ్యంజనంబు | ప్రాసమైయుండునెడఁబె
ట*ప్రాసములకు | వ్యంజనంబుసమాక్షరం* బైనఁజాలు | వానిపై నేశ్వరం
బైనఁ*బూనవచ్చు ॥ ౨౮ ౪॥ఆ॥ సకియపూర్వజన్మ*సుకృతఫలంబునఁ | గాకత
నువిబాని*రాకృతాభు | నిక్కపాపమోధి*ధక్కఁగఁగొనుటకు | దరమె
భోజసుతకు*దక్కననఁగ ॥

౨౮౬

కర్ణ పర్వమునందు.

క॥ చావరునెవ్వరుపాండవు | లేవురుననిసీవుసెప్ప * నిప్పలుకులుదుః |
ఖావేశకరములైచే | తొవృత్తిఁగరంపజొచ్చె*దుర్భరభంగి ॥ ౨౮౭

కవికర్ణరసాయనమునందు.

మ॥ అమరీవిభ్రమరీతిలోలనయనా*హస్తాబ్జదోదూయమా | నమణీదం
డక చామరాగ్రపవమా*నాస్పందనాందోళన | క్రమశోభాన్యపకుంతలప్రక
రముత్కర్షార్థమయ్యెందదీ | యమృదుస్పర్శసుఖోన్నతింబరవశం* బైతూ
గుచందంబున ॥ ౨౮౮ ॥క॥ విరమముస్వరప్రధానము | ధరఁబ్రాసమువ్యంజ
నప్రప * ధానమునగుట ॥ స్వరసంధిఁజెందునపుడును | బ్రరుచిరముగహల్లు
దాన*ప్రాసములయ్యె ॥ ౨౮౯ ॥క॥ ఆనలుబెట్టిననిలువక | దానూరకయలిగి
యాసు*దంతినిజేరె ॥ దానవసంహరుఁడేక్రియ | చేనికఁజనుదెంచునాకు*
జెప్పవెయనఁగ ॥

౨౯౦

ప్రాసభేదంబులు.

సీ॥ ఆర్థబిందుసమాహ్వా*యముఁబూర్ణబిందుఖండాఖండములుసంయు*
తాక్షరంబు | ధరసంయుతాసంయు* తము రేఫయుతలఘుద్విత్వవికల్పముల్ *
వెసనుభయము | ననునాసికప్రాస*మునుప్రాసమైత్రియుఁబ్రాసవైరంబుస్వ*
వర్ణజంబు | ఋప్రాసలఘుయకా* రప్రాసములునభేదంబునుసంధిగ * తంబున
నఁగఁ | బదియునేడుదెఱంగులఁబరిఢవిల్లు | ప్రాసములుపూర్వసుకవిప్రబం

ధములను | గ్రమతలక్షణలక్ష్యము * క్తంబుగాఁగ | దేటపటిచెదవానిని * శాట
దమన || ౨౯౧ సమప్రాసములు.

తే || పూర్వముననర్థమైనను * బూర్ణమైన | దిగువజడ్డక్కరంబైన * దగిలి
మొదలి | ప్రాసముండినయెడసమ * ప్రాసమనఁగ | బిదపనన్నియునట్లన *
గదియవలయు || సమప్రాసములందర్థబిందుప్రాసము. ౨౯౨

ఆ || వీరకబజ్జీముఖుని * దాకికోసలవల్ల | భుండుబలానురాంత * కుడుసె
లంగ | నవనిఁగూల్చెననుట * నర్థబిందుప్రాస | మిట్లుగూర్పవలయు * నెల్లకడల ||
పూర్ణబిందుప్రాసము.

క || పొందింపవలయునెల్లెడ | బృందావనచారిపూర్ణ * బిందుప్రాసంబిందీ
వరాక్షిభీష్మక | నందనజేకొనియెనంద * నందనుడనఁగ || ౨౯౪ || నిడుపు
లునరసున్నలుదమ | కెడమనుగలకచటతపల * కిలఁబ్రాసములై | దొడరును
నిర్బిందువులొ | క్కెడఖండఖండసజ్జ * నినశశినయనా || ౨౯౫ ||
ఆదిపర్వమునందు.

క || వీరకబజ్జతెంచినల్లడ | దాకినఁగడునతిగిఘోర * తరశరహతిన | మూఁ
కలువిరియఁగనర్జునుఁ | డాకరముననేసెనుగ్రుంజై రణభూమి || ౨౯౬ ||
విరాటపర్వమునందు.

క || నాకొఱతదీర్చివచ్చితి | నీకొఱతయయింకసూతు * నిదైగఁజూడ | న్నొ
కమువంచింపఁగఁదగు | వీరకటిరెయ్యెదవెనేమి * నేయుదొచెపుమా || ౨౯౭ ||
ద్రోణపర్వమునందుసీసపాదము.

మూఁకలువిరియించి * వీరనాచార్యాదియోధులకెల్లను * నొక్కదెసను ||
రుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

ఉ || ఓకరుణాకలాపవిక * చోత్పలలోచనయిప్పుడియ్యెడ | గాకులుచం
పకుండనను * గైకొనిగాచిననీకృపాగుణం | బేకలిగెన్వసింపఁదగు * నేతొలిపు
ట్టువునందుభర్తపైఁ | గాఁకలుసేసినట్టిఘనకల్పముల్వినునీకుఁజెప్పెద ||
ఆదిపర్వమునందు-మత్తకోకిల.

తీగయుయ్యెలనూగుజల్లని * తియ్యమామిడిమోకలం | డాగుపువ్వులతే
నెసోనల * దారుగేతకిజేరుబు | న్నాగపూగమహాగవీధుల * నాట్యముల్పచ
రించునా | భోగనాగలతాగృహంబుల * భోగముల్లనువేడుక || ౨౯౯ ||

రామాయణమునందు-ద్విపద.

మూఁగిచరించున * మ్మొకరితుమ్మెదలు | బాగొప్పగొప్పనఁబరగినదాని ||

క || ఆచింతామణిమునితన | పీచమడచుదాకనింక * బృథులోభము
చేదాచుకొనుగాకనాచేనీచేనికమోసపోవు * నేనరనాథా || 300

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క || మీటుగతిరథికులను నెక | నాటికివేపురవధింతు * నరుశరములునొ | నా
టిపడవై చునంతకు | పేటాడెదబ్రతిబలంబు * వీరులనెల్ల || 30౧

ఆ || బోటియొక తెపెండ్లి * పాటపాడగజొచ్చె | నాపరానివిరహ * తాప
ముననుబేరుగూర్చితాను * బెండ్లి కూతురుగాగ | గోత్రధరుడుపెండ్లి
కొడుకుగాగ || 30౨

ఆదిపర్వమునందు.

క || ఆపన్నగముఖ్యులదన | పీపునబెట్టుకొనివఱచి * విపినములుమహాదీప్తి
పములుగిరులుసకలది | శాపాలపురములుజూపె * జనివారలకు || 303

సంయుతాక్షరప్రాసము. ✓

తే-గీ || సంయుతాక్షరప్రాసమై * జగతివెలయు | గర్గుడర్చించుదై వంబు
భర్గుడనగగ | బత్తు లేక్షణకౌనతి * సూక్ష్మమనగ | జంద్రవంశ్యుడుభోగదే
వేంద్రుడనగ || 30౪

సంయుతాసంయుతప్రాసము. ✓

తే-గీ || రలలుతమక్రిందనుండబై * గ్రాలువాలు | ప్రాసవర్ణంబులై
వాని * బాసియైనగూడియైనను బెఱయడు * గులనునిలుచు || తే-గీ ||
పాడిద్రచ్చగనిమ్మనా * తండ్రకృష్ణ | వేడుకొనియెదనందాక * బండ్లుదిన
ము | దుండగపుచేష్టలునునొటి * గాండ్రతనము | మెండుగాజొచ్చెనీకునై
దేండ్లుగనుక || 30౬

రేఫశ్లిష్టమునకునాదిపర్వమునందు.

ఉ || క్షత్రియవంశ్యులై ధరణి * గావగబుట్టినవారు బాహ్మణ | క్ష
త్రియవై శ్యశూద్రులన * గాదగునాలుగుజాతులన్సచ్చా | రిత్రముదప్ప
కుండుగబరి * క్షీతుకాచినయట్లురామమాం | భాతృరఘుక్షీతీశులుము *
దంబునగాచిరెయ్యెయుగంబున || 302 || వ || మాంధాతృశబ్దముబుకా
రాంతముగను కదకారము క్రిందనున్నది వట్టువనుడిగాని క్రారవడిగాదు
అందునకు గవికర్ణరసాయనమునందుసీసగీతి || గీ || దానగుణశాలిభూస

ద్ధరణదత్తుఁ | డనిశమఖదీక్షీతుండుమ * త్తారిహారిణ|విహృతినిరతుఁడుయు
వనాశ్వ * విభుసుతుండు | ఘనుఁడుమాంధాతనృపుఁడైన * కాలమందు||

సోమునిహరివంశమునందు.

శా|| నాతోమార్కొనలేరునిర్జపురీ * నాగేంద్రబృందారకా | రాతు
ల్కున్నగ దేవసంఘములుబో * రస్థీరసంగ్రామకుం | డీత్రైలోక్యమునందుఁ
గల్గ * దురణంబెచ్చోటలేకుంటఁగాఁ | జేతు లేవ్యయువృధాభరంబగుచువ *
చ్చేద్యేవయీమేనికిన్ ||

3౧౦

దేవీవిజయమునందు.

తే || వాక్తిణీత్రాంగనాశచీశక్తులధిక | సంభ్రమంబునగుంభని *
కుంభదైత్య | హంత్రిబూజింపుదురుత్రయీ * మంత్రములను | స్తోత్ర
ములుచేసిమంగలా*రాత్రికలిడి||

3౧౧

పద్మపురాణమునందు.

క || శ్రీకరచక్రాంకితులగు | లోకులుశుద్ధులునుబుణ్య*లునునగుదురు వారి
క్రియలు లేక యుండినఁ|బ్రాకృతులనఁబతితులనఁగఁ*బడుదురుజగతిన్ ||

లకారశ్లిష్టమునకురాఘవపాండవీయమున.

శా|| లోకత్రాణరతిందదాదిమమహీ*లోకప్రవేశోత్త భా|షాక్లప్తప్రథ
మద్వితీయపదగుం* జన్మంజుమంజీరగ|ర్జాకల్పామలరామభారతకథా*సర్గం
బులన్నించువారిల్కివ్యాసులఁగొల్చెదందదుభయ*శ్లేషార్థసంసిధికిన్ ||

రేఫయుతప్రాసము.

ఆ || సుడులు తెలుగులందు * బొడమవై వడి | వ్రాలుకొమ్ముక్తార*వ
డులుగాన | రేఫయుతసమాఖ్య * గృతులఁబ్రాసములగు | సారిదిదమకు
దాము * సుడులఁబాసి || 3౧౨ || క||సంగ్రామరంగమునఁబెల్లవం|గ్రమ్మ
ఱుచున్నసాల్వ * జగతీవరుమే | నంగుచ్చిపారనాటిం | చెంగురాస్త్ర
ములునాల్గ * శ్రీకృష్ణుఁడొగిన్ || 3౧౩ || క||ఈక్తారపలుకునకుమొదలై
క్రాలుచుదేలిప్రాస * మగుఁదనతనకె | శ్రీక్రొమ్ముడిసాందర్యము | వాక్ర
వ్వందరమెయ్యరగ*వరునకునైనన్ ||

3౧౬

లఘుద్విత్యప్రాసము.

తే|| భువిలఘుద్విత్యసంజ్ఞికం*బులయికొన్ని | యూఁదఁబడనిక్తారలతోడ

తృ తీ యా శ్వా స ము .

౧౬౩

నెకటికొకటి । ప్రాసములకగుఁదమలోన * బ్రతయుగము । విద్రుచెవినతా
త్తజుఁడుదిక్కు*లద్రువననఁగ॥ ౩౧౭

వికల్పప్రాసములు.

గీ॥ పంచవర్గంబులను*గనుపట్టునట్టిపొల్లులనునాసికాక్షరం*బులనుగది
సి|తమదుపంచమములుదృతీ*యములునగుచు । నమరుఁబ్రాసంబులకువిక*
ల్పాహ్వాయముల॥ ౩౧౮॥ తే॥ ప్రాజ్ఞగసమానధృతిసుధా * రుజ్జిభాస్య ।
సజ్జీచయసక్తకంఠదా * వాగ్నిపాయి । దిజ్జహితకీర్తియర్జున * యుగ్మ
భేది । వాజ్ఞనోహరనుతయస*దృజ్జహత్త॥ ౩౧౯

ఉభయప్రాసము.

ఆ॥ ధాత్రిబాణినీయ*సూత్రములనుదృదీ । యోష్మమునుద్రుతంబు*నె
క్కచోటఁ । గ్రమతషాక్షరముణ * కారమునై ప్రాస । ములకునుభయసం
జ్ఞఁబొసఁగురెండు॥ ౩౨౦

త్రైశంకోపాఖ్యానమునందు.

క॥ ఝషకేతుద్విషునకుఁగి । ల్విషపర్వతవృషునకమృత*విషచిధిజామా ।
త్రిషునకుఁబుషిపూజితునకు|విషమాక్షునకిందముఖది*విజపక్షునకు॥

సాంబవిలాసమునందు.

క॥ వసుధాకళత్రునకుసా । రసదళనేత్రునకుమరుద * రాతిమదతమో ।
విసరాంబుజమిత్రునకు । నిష్పమశిలీముఖసహస్ర*నిభగాత్రునకు॥ ౩౨౨
తే-గీ॥ ప్రాణములఁబాపెనాహవ * ట్కోణియందుఁ । బ్రాణవల్లభఁగొనిచ
న్నదానవేంద్రుఁ । దమ్ముడనుదానుగీశజా * తమ్ముతోడ । శరధిబంధించిదాఁ
టెదా*శరధియనఁగ॥ ౩౨౩

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ ద్రోణుఁడుభీష్ముఁడుంగృపుఁడు * ద్రోణనుతుండునుగర్జ్మశల్యులు॥ ।
బ్రాణనులాను యోధనుని * పాలివియంద్రునిజానుజన్ముల । క్షీణపరాక్ర
ముల్పుతుల*జేయులుబాహ్లికసోమదత్తులా|స్థాణునకై ననొడరువ* శంభజ
యింపఁగవారి నేరికి॥ ౩౨౪

కాశహస్తిమాహాత్మ్యమునందు.

మ॥ ప్రణతుల్సేయుచుఁగాంచెఁగుంభజుఁడులో*పాముద్రతోఁగూడివక్షిణ
కై లాసమునంబికాహరకృత * శ్రీపాదుకాన్యాసము॥ । మణిమంత్రౌషధ

వాసముద్భవమహా * మాయావిపర్యాసమున్ | గణనాతీతసటీవిలాసము
సమగ్రశ్రీసముల్లాసమున్ ||

3 ౨౫

కాశీఖండమునందు.

క॥ త్రిణయనునిరాణివాసము | నణిమాదై వ్యశ్వర్యవితర * కామరతరు
పున్ | మణికర్ణికము క్తివధూ | మణికర్ణికదలఁచెమౌని * మాసనవీధిన్ ||

రామాయణమునందు.

చ॥ రణముననుగ్రసాయకప * రంపరభానుకులంబరామల | క్షణముజగం
బవానరము * గావిలునేర్పునుమద్భుజావిజృంభం | భణమునుజూపితండ్రిమది *
బట్టినచింతదొలంగఁబెట్టిశూ | ర్పణఖకునిట్లుబాటిలిస * బన్నమునీగుడు
నేనవశ్యమున్ ||

3 ౨౬

మధుసేవనమునందు.

క॥ పోసుద్యోగముజేసినప్రాణంబొయింకనీకుఁ బాధేయంబీ | మానిని
మందస్మితమధు | రాసనచంద్రికలుగ్రోల * యరుగుముపిదపన్ || 3 ౨౭

శృంగారషష్ఠమునందు.

క॥ అనుటయుగృష్ణదై వ్వాపాయనతనయుండిట్టులనియె * సనహితమతియై
వినుమతిగుహ్యమునారా | యణకవచముభక్తవాంఛ * తార్థప్రదమున్ ||

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కనకగిరీంద్రదక్షిణము * గాశశిభాస్కరతారకాగణం | బసవర
తంబుదిమ్మఱుమ * హామునిసప్తకమండలంబుతో | ససఘతదీయశైలశిఖ
రాగ్రమునందుఁబయోరుహాసన | త్రిణయసవిష్ణులుండుదురు * దేవగణంబు
లుగొల్పుచుండఁగన్ ||

3 3౦

అనునాసికప్రాసము.

తే॥ తమకుఁదాముద్విత్యంబులై * తనరునవియుఁ | ఖూర్ణబిందులుడాపల *
బొరయునవియుఁ | గలసియనునాసికప్రాస * ములనుపేర | నమలమరుఁగావ్య
ములయందుఁ * దమకుఁదాము || 3 3౧ || క || మిన్నేఱుసాదముసధా | త
న్నాభినిగునుమశరునె * డంగాంచిననీ | సాన్నిధ్యముదొరకుటకై | సన్ను
తిసేయుదురునిన్ను * ససకాదులజా || 3 3౨ || తమ్ములనుమల్లికాకుసు | మ
మ్ములమరువాదిపత్ర * మాలికలనుభ | క్షిమ్మరసంహారుపూజలు | సమ్మద
మునసలుపగలుగు * సకలార్థంబుల్ ||

3 3౩

ప్రాసమైత్రిప్రాసము.

తే-గీ || గట్టిబిందుప్రమిఁదిబ * కారమునకుఁజమిలిమాప్రాసమైత్రినా *
జరుగుచుండుఁ | గమ్మతాపులువెదచల్లు * సంబుజములు | శంబరారాతిచే
తివాఁలమ్ములసఁగి || 33౪

ప్రాసవైరము.

తే-గీ || కబ్బములురేఫమునకుఁట * కారమునకు | మైత్రిగలుగమిగఁవిశిఖా
మణులుప్రాసఁ | వైరమనుచునుగలపగు * వానినెందుఁ | గూర్తురాఁరెండు
నెఱుఁగకఁగుకవిజనులు || 33౫

స్వవర్గజప్రాసము.

తే-గీ || గ్రంథమంథశబ్దంబులఁ * గలద్వితీయ | వర్ణములురెండునుస
హోష * వర్ణములగు | నైసనిజవర్గభవచతు * ధాక్షరములఁగలఁయుబా
సంబులనుస్వవ * ర్గజములనగఁ || 33౬ || వ || శ్రంథగ్రంథసందర్భేయనుధా
తువువలననుశాస్త్రద్రవిణయోర్గ్రంథః-అనినామలింగానుశాసనమునందు
నానార్థవర్ణములోపలను దవర్గద్వితీయాంతములయందే అమరసింహుఁ
డుచెప్పుటచేతనుగ్రంథిశబ్దముతనయందురెండవప్రాసముతవర్ణమునందుద్వి
తీయాక్షరమైసనుప్రాసములయందుజతుర్ధాక్షరములకుమహాకవిప్రయోగ
ములుగలుగుటంజీసిచెల్లును || 33౭

ఆరణ్యపర్వమునందు.

ఉ || అంధకవృష్ణభోజకుకు * రాస్వయభూషతులెల్లనీదెసకా | భాంధవ
సౌహృదప్రణయః * భక్తివిశేషములొప్పనీమనో | గ్రంథియడంగఁజేయునె
స * కంబునఁబూనినవాయులోభమో | హంధులుధార్తరాష్ట్రులుస * య
మ్ముమెయిన్మనకుర్వయిత్తురే || 33౮

విరాటపర్వమునందు.

ఉ || భాంధవశాత్రవాకలిత * భావభవాభవపాశబంధసం | బంధవిరా
మకామపరి * పక్వవివేకనిరూఢభక్తహృ | ద్గ్రంథివిభేదనాపరమ * కా
రుణికాపరిమాణదూరదుః | భేంధసపావకాయితన * మీక్షణశైత్యమహా
ద్యుతాత్మకా || 33౯ || వ || మంథవిలోడనే -యనుధాతువుకవికల్పద్రుమ
మునందుదవర్గద్వితీయాంతధాతువులలోనుబరిగణితమైసదిగనుకమంథశబ్ద

ములోని రెండవ వ్రాసిన వర్ణమునందు ద్వితీయాక్షరమైనను బ్రాసములపట్ల
ను బూర్వకవిప్రయోగములు గలుగుటచేత ఈ జతుర్థవర్ణములకుఁ జెప్ప
వచ్చును॥ ౩౪౦

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ సింధురముమదోద్రేకము! దాంధంబై వచ్చునొజఃనాచార్యునిపై | గం
ధవహనుతుండుగ వయఁగ | మంధరగతినెవ్వఁడాగుఃమనయోధులలో॥

అముక్తమాల్యదయందు.

ఉ॥ కంధరసీలవ్లమధుఃకైటభనాగసువర్ణయోగిహృ | ద్గ్రంధిభిదోద్ధ
భోగివని * తాస్వనవచ్ఛసనస్రవచ్ఛిర | స్సంధివసన్నిశాపతిర * సస్రతిదు
గ్ధపయోధివిచికా | మంధరకేళీకాధరసఃమాశ్రితపజ్జీశిరోధిసోదరా॥
ప॥ బుధఅవగమనే-అనుధాతువువలననుబుధశబ్దములోని రెండవ వ్రాసిన
వర్ణమునందు జతుర్థాక్షరమైనను బ్రాసములపట్లనుబూర్వకవిప్రయోగము
లుకలుగుటచేతను దృతీయవర్ణములకుఁ జెప్పవచ్చును సుధాశబ్దముమొదలై
సవానికినినిటువలెనేయని తెలిసికొనునది॥ ౩౪౩

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ కాదసకిట్టిపాటియప * కారముతక్షకుఁడేకవిప్రసం | బోధనఁజేసిచే
సేస్మప * పుంగవసీపుసనేకభూసురా | పాదితసర్పయాగమున * భస్మము
సేయుముతక్షకాదికా | కోదరసంహతిఁ హుతవఃహూగ్రమహూగ్రశి
ఖాచయంబుల॥ ౩౪౪

నృసింహపురాణమునందు.

క॥ వేదములాదిగఁగలయఃప్రాదశవిద్యలకునీవఃస్రవ్యపుత్రు! ద్భోధకులు
నుభవదాజ్ఞా! పాదకులుసమస్తధమఃపాలనచతురా॥ ౩౪౫

విరాటపర్వమునందు.

క॥ ముదమొదవరమ్యహర్త్యము! తుదినిలువుననిష్ఠసఖుల * తోడవిహారా |
స్పదమగునెలవునమెలఁగెడు | సుధేష్ఠతజ్జాలకములఁజూచెంబ్రీతి॥

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ వింధ్యాద్రిప్రాతేనాప్రతి | విందుఁడచలితోగ్రమూర్తి * వెలయనిలిచిగ
ర్వాంధ్యమలరఁగనుదీప్తా | వంధ్యాస్త్రములక్కుమారి * వరుపైఁబడిపె॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ ఎండకువానకోర్చితనః*యిల్లుప్రవాసపుచోటనాకనా । కొండునలంగు
పన్నిదుర * కుందటి దప్పెనుడప్పివుట్టెనె । క్కండనునెట్లకోయనకః గార్వ
ముగల్గి నవేళనేలినా । తండొకచాయఁజూపినను । దత్పరతంబని సేయుటొప్ప
గన్ ॥ ౩౪౬

ఋప్రాసము.

తే॥ గీ॥ స్వరములెల్ల నుబ్రకృతిభా* వంబులందు । రావెనుకవ్రాలయ
గురుస్వ * రంబొకండు । తగుయణాదేశమున రేఫ * మగుటఁజేసి । ప్రాస
ములకట్లయగువళి*పట్లగాదు ॥ ౩౪౭ ॥ క॥ ధారుణిఋప్రాసమునం । గారేఫా
క్షరమునకుఋ * కారముచెల్లున్ । నారికినై నాకకుజం । బాఋభుపతిఁగెలిచి
తెచ్చె*నచ్చుచ్యుతుఁడనఁగన్ ॥ ౩౪౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ ఆఋషిపుత్రుడుఁగట్టినగీరలుమృదులములునవ్య*శిషములుమనోహ
రులునాతనిపృథుకటి । భారంబుననెక్కకనగ * పట్టమువ్రేలున్ ॥ ౩౪౯

లఘుయగారప్రాసము.

గీ॥ ప్రకృతిభావంబుఁజెందిన*ప్రాణములకు । మొదలియంతస్థములు । ప్రాస
ములకునిలుచు । నటమఱలులేకలఘుయకా * రాహ్వయములు । నాయజుని
తండ్రిఘణిరాజ * శాయియనఁగన్ ॥ ౩౫౦

కళాపూర్ణోదయమునందు.

ఉ॥ ఏయెడనెన్నడుంగనని * యింపులుగుల్కెడుగద్గజస్వనం । బాయత
మైనకాతుకము * నద్భుతమున్దైలపింపనెయ్యదె । దీయిదిచాలగ్రోత్తబళి*
యింకోకమాటిక నెక్కమాటటం । చాయలనీలవేణినల*కాధిపనూనుఁడు
వేడేవేడినన్ ॥ ౩౫౧

అభేదప్రాసము.

తే॥ రేఫమునకుబై నుండుమా * తృకకుబెద్ద । శాయభేదాహ్వయప్రా
సః*మైయెసంగు । ఖలజనవిపక్షజలరుహ * దళనిభాక్ష, । కాళియోరగమద
వన * కీలియనఁగన్ ॥ ౩౫౨

రాజశేఖరునిచరిత్రమునందు.

శా॥ కేళికాంచనసౌధవీధికలచ* క్కిన్దొట్లలోఁబెట్టియో । ప్రాలేయా
చలకన్యకాధవక్త్రపా* పారంగతానిద్రవ్రా । వేలావణ్యపయోనిధీయనుచు

నావిక్యాతమోదంబుతో | జోలల్వాడుమరక్కుమారకునకు * శుద్ధాంత
కాంతామణుల్ || ౩౫౫

రామాభ్యుదయమునందు.

ఉ || పాలునునీరు నేలుపలు * పంగలమావుల వేగవీధివా | హ్యళియొనర్చునే
యలికు * లాలక తాసితవర్ణయయ్యునే | బాలసువర్ణదేహమున * భాసిలునాన
లుమోమువేల్పుప్రో | యాలుప్రవీణమామకమ * హాకృతినాధుగృతా
ర్థజేయుతన్ || ౩౫౬ || తే || పెద్దళాకునుదనకునభేదమగుట | లళలకునభేదమట్ల
ను * గలుగుకతన | త్రితినిమూడవసరళంబు * యతుల బ్రాస | ములనులఘ్వల
ఘులకార * ములకునిలుచు || ౩౫౭

ప్రభావతీప్రద్యమ్ము మునందు.

క || జడనిధియను తెరమఱుగటు | వెడలినిలిచినట్టియాట * వెలదియపోతన్ |
గడునింపులుగులుకుచుదన | రెడుపురలక్ష్మీయవధ * రించి తెయధిపా ||

భీష్మపర్వమునందు.

క || కొడుకులుదానునుగుట్టపు | దడములుకరిఘటలుభటర * ధ్రువాత
ములుం | బుడమిచలింపగద్రుపదుడు | గమవేడుకదోడుసూపె * గౌర
వ్యలకున్ || ౩౫౮

నైషధమునందు.

చ || చిలుకల్లుగూయునొచ్చెవులు * చిల్లులువ్రావగనంచునెన్నడు | న్వేడల
డుసందనోపవన * వీధులకై యటమాళిభాగని | మలశశి రేఖచేయునప * రా
ధమనన్ గజదైత్యశాసనుం | గొలువడుపాకశాశనుడు * కోమలినీదెసగూ
మియ్యెట్టిదో || ౩౫౯

కూమృపురాణమునందుదోటకవృత్తము.

తాలిమిదూలిన * తాపసపత్నుల్ | ప్రీడమనంబున * వీడ్కొనిజాఱన్ | లో
లమదాలస * లోచనపక్షిన్ | జాలదలిర్చిరి * శంకరులీలన్ || ౩౬౦

సంధిగ్రహసము.

తే || సంధిగూడినవ్రాలుపా * సంబులైన | నవియెసంధిగతాఖ్యల * న
మరుచుండు | దివిజులాశ్చర్యమొందశౌ * రివడవైచె | జెంగిపోనీకమధుర
లో * సంగరినన || ౩౬౧

తృ తీ యా శ్వా స ము.

౧౬౯

శల్యపర్వమునందు.

క॥ కపదౌ సలుసుగాండీవము | నవలనిడంబనుపుముందః పరదముడిగుమే |
యవిదపడిగియెవశుభకర | మవునివ్విధమిట్లు సేయు * మనుడునతండున్ ||

కళాపూర్ణోదయమునందు.

శా॥ ఆవాలుంగనుదోయియానగుమొగం * బాగుబృపాలిండ్ల పెం | పా
వేణీభరమాతనూవిలసనం * బామొప్పలే జెప్పినం | గై వారంబగుఁగాదెకే
సలశిరః * కంపంబుగల్పించియా | హావుట్టింపదెయియుధన్వనకున * య్యబ్జ
క్షిణీక్షించినన్ ||

౩౬౪

విరాటపర్వమునందు.

శా॥ సింగంబాకటితోగుహాంతరమునన్ * జేట్పూటమైనుండిమా |
శంగస్సూరితయూధదర్శనసము * ద్యతోక్తిధమైసచ్చునో | జంగాంతారని
వాసఖన్నమలిసన్మత్సేనపైవీడెవ | చెంగుంతీసుతమధ్యముండునమర *
సేమాభిరామాకృతిన్ ||

౩౬౫

లకారప్రాసము-కాకుత్స్థవిజయమునందు.

శా॥ మాగుండమ్భుతశంఖమొక్కటినినం * పాదించిదోర్మధ్య | కస్తూరీచ
ర్చనపంబునందనుకే * ల్లోపన్సువర్ణత్వరే | ఖాలిప్పన్ శశికత్తిజాపనతం
డు * త్కంతోద్ధృఁడైచేరనిం | పారన్ బట్టుటదోచెదదగ్గళముకే * శాఖంబు
మోముంగనన్ || ౩౬౬ || వ॥ ఈపద్యములోను రేఖాలిప్పననుచోటరథరభసేన్య
యనుధాతువునలనబుట్టినది లిప్తాశబ్దముగనుక సంధిగతప్రాసమాయెను ||

అప్రశస్తప్రాసము.

అ॥ అప్రశస్తములగు * ప్రాసజాలములలం | కారవిస్మితములు * గావుగా
నదివిరిధూర్తులెవ * కవులుకల్పనజేసియొప్పిదంబులనుచు * జెప్పరాదు ||
వీధినాటకమునందు.

ఉ॥ కందుక కేళినల్పేషప్ర * కారమునంబుగుపాయితక్రియా | తాండవ కే
ళినల్పేషవి * ధంబునబాపగభామలేతనీ | రెండ్రబభాత వేళరచి * యిం
చెనుగుబ్బలమీదహారముల్ | కుండలమల్లుగుల్లదల * గోమయపిండములిం
టిముండటన్ ||

౩౬౯

రామాయణమునందు.

చ॥ కడుకొనివేడిబాష్పములు * గ్రమ్మినయింబడిపర్వభీతిమై | నడగుచువిన్నవై
నహృద * యంబునబొల్పుగుహారయష్టిప | య్యదదడియంగఁగానబడియం

చితనిర్మలరత్నభూషణమ్ । నదుచితదృశ్యమానమశేః ధామసముజ్జ్వలభా
 తిదోఽపఁగన్ ॥ ౩౭౦ ॥ న॥ ఇవిపదియేడునుఁబ్రధాన ప్రాసంబులింకశబ్దాలం
 కారంబగు విశేషప్రాసంబు తెఱింగించెద ॥ సీ ॥ ప్రాసంబునులభాక్ష * రం
 బైనసులభంబుమర్లభంబై నను * దుష్క-రంబు । తగఁ చెండుమూఁడునాఁలుగు
 వర్ణములపదంబుల నెల్ల నొకభంగిఁ * బొపగెనేని । వరుసఁగావ్యములద్వం *
 ద్వప్రాసములు త్ర్యక్షరప్రాసమును జతుఁ * ప్రాసమునగుఁబదములఁదుది
 నొక్క * పగిదియక్షరములు దసరుసంత్యప్రాస * మునకు నెందు ॥ తే॥ బడిబడి
 నివర మొక్కడు * కడకు వెడలఁ । బలుకఁబడు నేనియదియను * ప్రాసమ
 యొఁగంజల్ జనయవియలం * కారశాస్త్ర ॥ కథితములువీనినేడింటికి * గా
 నవలయు ॥ ౩౭౩ ॥ సుకరప్రాసము.

క॥ కమలదళసయససకలా । గమవేద్యపురాణపురుషకరుఁ శాకరమ । ద్ర
 మగోశప్రియతనయా । రమణయనుచుఁబలుకసుక * రప్రాసమగున్ ॥

దుష్కరప్రాసము.

క॥ దుష్కృతగిరినజాయుధ । పుష్కరసదనాధినాథ * బుధనుతదవశో ।
 చిష్కేశాహారయనన్ । దుష్కరమనిదీనిపలుకు * దురుప్రాసజ్ఞుల్ ॥ ౩౭౪ ॥

ద్వంద్వప్రాసము.

క॥ వ్యాసమునివినుతగోషస్త్రీసముదయమానహరణ * శృంగారరసా
 వాసముగనిల్లుద్వంద్వ । ప్రాసముగావ్యములఁజెప్ప * బడునెల్లెడలన్ ॥

త్ర్యక్షరప్రాసము.

క॥ తిరమగుఁదిప్రాసమునుం । దరమగుమురవై రిరూపు * తగులులకుమ
 నొహారమగుదానపులకుభీకరమగుతపసులకుము క్తి * కరమగుసనిసన్ ॥

చతుష్పాసము.

క॥ ధీరుఁడుకమగేయశుభా । కాడురుకమలావధూటి * కామృదుహృద
 యాధారుఁడుకుమతిజనాధిక । దూరుఁడుకమలాక్షుఁడనఁజ * తుష్పాసమచా ॥

అంత్యప్రాసము.

క॥ తొలుతనుగుసలఘువులలో । పలనెయ్యెదిపదముదుదిసి * బ్రాసము
 నకుడాఁ । పలనిల్పునదియునాల్లడా । గులకడఁ బ్రాసముల మొదలఁ గూర్చ
 గవలయున్ ॥ తే-గీ॥ అంఘ్రితుదివ్రాయిడాఁపలి * యక్షరంబు । గురువై న
 బ్రాసమొక్కయ * క్కరమయగును । గాకలఘువై నవర్ణయుగ్గంబునడు
 ము । స్వరవిభేదంబుగాకకా * ప్యంబులందు ॥ ౩౭౫ ॥ క॥ సందాంగనాకుమ

రా| మందరగిరిధీరదనుజః * మదసంహారా | బృందాగహనవిహారా | కంద
ర్పాకారరాధిః కాస్త్రీజారా||౩౮౧||క|| గోపవధూజనమదనా | గోపాలస
చతురకుండః కుట్టలరదనా|గోపాగివిజితకదనా | గోపతివాహో వృధవళః*గో
సమవదనా||౩౮౨||

అనుప్రాసము.

క|| నందనుతపురందరముఖ | బృందారకవంద్యదాసః బృందావనగో |
విందయనననుప్రాసం | బదంబగునెందుఁగృతులః*యందుముకుందా||౩౮౩

క|| వడులకుఁబ్రాసంబులకును | విడువకఁజెల్లుబడులెల్ల *వివరించితిఁచా |
ల్పడివీనిలోనసత్క-పు | లొడబడికావలసినవిప్రః యోగింపఁదగుక||౩౮౪
పుత్తకందగీతగర్భసీసము.

సీ|| వినయసాపన్నరః విప్రభూతరమణినాథాపయోజేక్ష * శానరాప్త
విభయదాకారహః * విర్భుగాయతరిపుప్రాణానిలాహీశ్వః * రారమేశ | విల
యకాలానలః * విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవృద్ధశ్ర * వావరేణ్య | విజయశీలా
యమః*వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ * జాముకుండ||తే-గీ|| కరివరదపూ
తనాంతకః * గరుడగమన | సత్వసహితకామజనకః * శంకరసఖ | కనకవసన
సుందరదేహ * వనధిశయన | సనకమునివినుతచరణః * సరసిజయుగ||౩౮౬||

గర్భమ తైభము

నయసంపన్నరవిప్రభూతరమణీ*నాథాపయోజేక్షణా | భయదాకారహవి
ర్భుగాయతరిపు * ప్రాణానిలాహీశ్వరా | లయకాలానలవిక్రమప్రథితసా*
ల్వగ్రావవృద్ధశ్రవా | జయశీలాయమవీరకౌస్తుభధరా*చక్రియశోదాత్మజా||

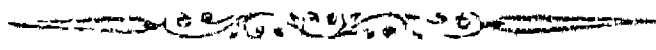
గర్భకందము.

కరివరదపూతనాంతక | గరుడగమనసత్వసహిత*కామజనకశం | కరసఖక
నకవసనసుం | దరదేహవనధిశయనస*నకమునివినుతా|| ౩౮౮

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపుర మందిరనంద
నందన చరణారవిందవందనాభిలాషమనీషాప్రాభవవేంగనార్యతనూభవవి
ద్యావిశేషసూరాచార్యకాకు నూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబై నయాండ్రశజ్జ
చింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రంబునందువళిస్వరూపంబును నేకచత్వార్
రింశత్సంఖ్యవిశ్రామంబులునుబ్రాసనిర్ణయంబునుంగలవళిప్రాసపరిచ్ఛేదఁ
బను తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము||

అపకవీయము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీసహ్యాప్రత్యంతో | ర్వీసంభృత్ప్రభవకృష్ణ * వేదీతటభూ | వాసై వేశ్య
రపూర్వా | శాసప్తమయోజనప్రసన్ననమస్తే॥క॥ అవధారుశబ్దశాసను
డవనిగలియుగమునకాది * నారాజమహేం | ద్రవరంబునఁ జెప్పినయం
ద్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁదెనుఁగింతు॥ ౨॥ తే-గీ॥ ఘనుఁడువాగను
శాసన * కవివరుండు! ముందువర్ణపరిచ్ఛేదమునకుఁదుదినిఁ బద్యలక్షణమె
ల్లినేర్పడగఁజెప్పె సారదిసంతేపముగనై దుఃశ్లోకములను॥

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

శ్లో॥ వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వి విధంపద్యంగజైర్విసర్గాశ్చైవ | సగబద్ధంవృ
త్తంస్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥౧॥ శాస్తారపకమాత్రాంలఘో
ర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తిగతాగగలలసంజ్ఞాగ్లోహగణోలఘుగురాలగోప
గణః ॥౨॥ గత్రితయాలత్రితయంమనసంజ్ఞావాధ్యమధ్యమాన్త్యామ్నాః | గు
రువశ్చేద్భజసగణాలఘుప్రాయదియరత సంజ్ఞాకాఃక్రమతః ॥౩॥ మిత్రౌనగ
లావింద్రదానలనగసలభరతాశ్చంద్రదామలఘుః | రలరగతలతగనవసహభల
భగసలల నలల నగగసవసహః ॥౪॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వార
పూర్వవర్ణశ్చప్రతేగురవశ్చేషాస్సర్వేలఘుక్షరాభిజ్ఞేయాః॥ ౫

వ॥ ఈశ్లోకంబులై దునుందొమ్మిదిసూత్రంబు లయ్యెనవియెల్ల నిందువివ
రించెద ॥౬॥ సకలభాషలందు * ఛందంబుదెలియక | పద్యములురచింపఁ
బాడిగామిఁ | దద్విధంబెఱుంగఁ * దగుఁగావ్యములుసేయు | తలఁపుగలిగి
నట్టిధన్యమతులు॥౭॥ మ॥ హరభక్తుండగుభీమనక్కవిననం*తామాత్యునిం
బెద్దన | ద్వరునిందాతనఁగాచిరాజుబనవ*ప్పవైభ్రవస్సీధరుం | బరమో
త్సాహమునందగందలఁచిచె*ప్పఁబూనితిన్వారిచే | తరచింపంబడునట్టిధం
దములచం*దంబెల్లనందంబుగా ॥౮॥ క॥ భువినీఛందముఁదెలియక | కవి
త్వమురచింతుననుచుఁ * గడగుటలెల్ల | వివరింపనీతనేరక | తవిలియమన
దాటిపోవఁదలచుటగాదే॥

తే-గీ॥ ఆదిమూలస్వరూపుఁడై నట్టి నేను । పురుషుఁడాఁడుప్రభావాంగఁ
ముల వెలుంగు । వాని నెఱిగింతుఁజేదిభూ * నరకృతాంత । తంగెఁజాహ్వా
యదేశమధ్యమనిశాంత ॥౭॥ తే-గీ॥ శివనాసనిరుక్తంబు * చెవులుఁబంద
మంఘ్రియుగ్గంబుకల్పంబుఁపొస్తయుగము । త్యక్తిమమునీత్రయుగంబు
శబ్దవిద్యఁసుగుచిరాసనమాహ్నయఁపురుషుననును॥౮॥ తే॥ పేదమూలగుఁబా
దంబులై * వెలయుకతన । ఛందమన్నిటిలోఁ బ్రళయమైయున్నది । పురుషుఁ
డఖిలాంగయుతుఁడయ్యుఁ జరిణయుగము । లేక సహనసమర్థుఁడే * లోక
మునను॥౯॥ క॥ ఛందస్సూత్రంబులఁచెఁతండ్రిఁగఁగూర్చంగఁబడిక * దావ * క్యమ
బల్ । చెందుజతుర్దశవిద్యా । నుందరహారంబులై య * బానిసతిగళమాక ॥

ఛందోన్యపకసంప్రదాయము.

తే॥ అట్టి ఛందంబునందిదా * సందేముందు । శివునిచేసంతమెక్కని * చేత
మెకరు । వడసిరిససత్కుహారకుం * భజగృహస్థ । తీంద్రహాసుకిపింగళా
హిప్రముఖులు ॥౧౦॥ క॥ కరుణనుబింగళాహారా * నరహరివెనజెప్పకూని *
దానవవిద్యా । ధరనిర్జరగంధర్వా । పురోభిజగయత్తసిద్ధ * సాధ్యుల కెల్ల ॥
వ॥ తత్స్వరూపంబెట్టిదనిన॥క॥ ప్రేమమునబ్రహ్మగాయ । త్రీమహిమగ్రం
థకథితఁదివ్యచ్ఛందో । నామములింకనుచలిపెదఁ । గామెపలిపురనిచేశ *
కంసవినాశా॥

౧౩

అనుష్టుప్తశత్రయము.

శ్లో॥ ఉత్తాత్త్యుత్తాతథామధ్యాప్రతిష్ఠాన్యాసుపూర్వికా । గాయత్ర్యు
ష్టిగనుష్టుప్తబృహతిపజ్జిరేవచ ॥౧॥ త్రిష్టుప్తజగతిఁచైవతథాతీజగతిమతా ।
శక్వరీదాతిపూర్వాస్యాదష్టి రత్యష్టిరేవచ॥౨॥ ధృతిచ్చాతిధృతిశ్చైవకృతిః
ప్రకృతిరాకృతిః । వికృతిస్సంకృతిశ్చైవతథాభిక్రమిగుత్కృతిః॥ ౩

పదనిభాగ గద్యము.

ఉత్తా - అత్యుత్తా - మధ్యా - ప్రతిష్ఠా - సుప్రతిష్ఠా - గాయత్రీ - ఉన్ది -
అనుష్టుప్ - బృహతి - పజ్జి - త్రిష్టుప్ - జగతి - అతిజగతి - శక్వరీ - అతిశక్వరీ -
అష్టి - అత్యష్టి - ధృతి - అతిధృతి - కృతి - ప్రకృతి - అకృతి - వికృతి - సంకృ
తి - అభికృతి - ఉత్కృతి ఏతానిషడ్వింశతిఛందోనామాని ॥ క॥ యదుతి
లకకామెపలిపుర । సదనాయివియిగువదాఁలు * ఛందంబులకుకా । మొద
లుగొనివగునవెంబడి । సదనులనామములుపేసి * జనుఁడెలిమింగకా ॥ ౧౪

ఆ॥ కవిశయనుచు నెకటిఁ కల్పించివాల్కికి । చెలఁగిరామకథర * చించె
మొదలనతనిఁజూచి చెప్పి * రామిఁదికవులెల్లఁ । గామెపల్లిగోప * కామినీశ॥

వ॥ అదియెట్లనిన.

తే-గీ॥ ఎఱుకుమునుకొంచమిథునంబు * నేయగాంచి । వగచివాల్కికి
దాబల్కు * వాక్యములును । బద్యమైనను నేర్చిచె * ప్పంగదొడగె । బూర్వ
రామాయణమునాడు * పుట్టెఁగవిత॥క॥ వినుమితిహాసముగావ్యము । సనద్వి
విధంబయ్యెఁగవితః * యందితిహాసం । బనుపమ వాతుర్యపురాతనవృత్తంబ
య్యెభారతంబదియకదా॥౧౭॥క॥ పుంమినిగివిచేఁజెప్పం । బడునదికావ్యం
బటంచు * బలుకుమరాఝ్యల్ తొడిబడనదియొకదాయి । ప్పడురామాయణ
మనంగ * భూనుతచరితా॥౧౮॥ఆ॥ ద్వివిధమయ్యెగావ్య * మవనిసంగీతసా
హిత్యసంజ్ఞలనుమ * హేంద్రనంద్య । సస్తతాభవము * సంగీతమాజయ । దే
వకావ్యమదియొ పోనచింప ॥౧౯॥మ॥ధ రసాహిత్యముగద్యపద్యములసం *
దాగెండుబేధంబులై । పరగున్ద్యమునందు బాదనియను * ల్భావింపఁగాలే
వువా । క్షరణంబైవిలసిల్లఁగానుడువనె * ప్పంగావ్యుఁ డెంతేనియున్ ।
మనుతంద్రిమిదీనికేనదననా * మంబయ్యెనాంధ్రంబునన్॥

గద్యము॥ శ్రీవిలాసినీవత్సోరుహద్వయగిరిదుర్గసర్వాధ్యక్ష - పద్మజాం
డానేకభరణదక్ష - దక్షజామాతృధాతృప్రథమవి శాలనేతృప్రముఖ-నిఖి
లబర్హిర్ముఖప్రస్తూయమానశుభశీల - ధరణీతనూజాద్విదైత్యకాల కాలయ
వసజరానుతప్రభృతిమష్టక్షితిపతిని గ్రహణాపాయపారీణ - సౌందర్యవి
జితారవిందబాణ - బాణాభిధానపూర్వగీర్వాణేంద్రసహస్ర బాహురం
భాస్తంభసుని శితకుశార - ద్వారకాపట్టణవిహార - హారాంగద వలయ
మకరకుండలకిరీటాద్యశేష భూషణభూషితగాత్ర - భూమిధరా రాతిపు
త్రమిత్ర - మిత్రకుమారకాంతికకాంతారాంతరల తానిశాంతసంచరణస
ముల్లాస - యోగీంద్రవృద్ధయపయోజవాస-వాసవరత్నాభ-వారిజనా
భ-నాగారిస్యందన-సందగోపసందన-కరుణాలవాల- కాంచనచేలభుజగేం
ద్రశయనఆర్తరక్షణపరాయణ-గోవింద-ముకుంద-నమస్తే నమస్తే నమస్తే॥

వ॥ అనియిద్విధంబునగద్యరూపంబుగానాదిమధ్యాంతశూన్యండునుప
కలసద్గుణ సంపన్నుండునుసజ్జనాసన్నుండును - భవబంధమోచనుండును -
బంకజలోచనుండును - గామెపల్లినినానుండునుసనుచు గోపాలుబాలువి

నుతింతుజనంబులకుధర్మంబుకరతలామలకంబు - అర్థంబుముంగొంగుబంగారంబు - కామంబుతంగెటిచెట్టునంబెట్టినజుంటితేనియపేర - మోక్షంబంగణంబునంగల వేల్పుటావిదినిశ్చయంబనివిపశ్చిద్యచనంబులుప్రచురంబులైవెలయుచుండు॥ ౨౩॥ తే॥ కొంగనునిషాదుఁడేయఁగఁగ్గెనినవామలూరుభవునిశ్లోకంబుల * కారసహిత | మైకదిశ్లోకమయ్యెఁబ * ద్యబుంనండు॥ దానిగొండఱునాల్లుపాదములకలిమి॥ ౨౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధంపద్యం గణైర్నిసర్గాభ్యైః | సంబద్ధంవృత్తంస్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః || తే॥ పాదనియమంబుగలయట్టిపద్యశమితి | వృత్తములుజాతులునునసద్వివిధమయ్యెనిటనిసర్గగణంబులవృత్తములగుజాతులుపగణమాత్రలజరుగుచుండు॥ ౨౫

ప్రథమప్రత్యయోద్ధారణక్రమము.

క॥ అత్యాశ్చర్యములగుషట్ప్రత్యయములుదానయైనప్రస్తారాఖ్యాప్రత్యయమునలనగణములు | దైత్యాంతకతెలియఁజెప్పె * దనదెట్లున్న॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శాస్తారపకమాత్రాంలఘోర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి || క || భరితేందిరకామెపలి | పురమందిరయొక్కమాత్రభువిలఘువునకుఁ | గురువుద్విమాత్రాయుతమీ | యొరపునలనరెండులఘువు * లొకగురువునకు॥ ౨౬

తే॥ మహినిలఘువులునిడుపులు * మరుశరముల | వైఖరినివ్రాయనగుగురుల్ * వానిరెట్టి | యగుటరెండేసిరేఖలుదిగువకొనలు | గలయఁగాఁగ్రొన్నెలలభంగినిలుపదగును॥ ౨౭॥ క॥ సమవృత్తప్రస్తారక్రమమిదివ్రాయుక్తమొదలు * గానెన్నవఛం | నమునలయునన్నిగురువులు | కమలాప్రియయడ్డచాలు * గానిడిపినపక్ష॥ ౨౮॥ ఆ॥ బంతిబంతిమొదలభాసిల్లుగురువెందు | దానిక్రిందలఘువు * దానికుడిని | బైకిసమమువామభాగోర్విగురువులు | నయ్యెసర్వలఘువులైనదనుక || ౩౦॥ తే॥ ఇటులవాయంగనేఛంద * మొన్నిబంతులన్నిసమవృత్తములుదానియందుబుట్టె | బంతియొక్కొక్కసమవృత్త * పాదగణము | లయ్యెనాలుగుపదములనవియెనిలుచు॥ ౩౧॥ ఇందునకుఁడిక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛంబుననెన్నిసమవృత్తంబులుపుట్టెను - పాసిలోపలసన్నోవృత్తంబునకునేమొమిగణంబులనియడి

గిససరి చెప్పెడువిధము । వారెన్న వధందముననడిగిససన్నిగురువులక్షణపక్షి-
 గానువ్రాసిప్రస్తరించునది-అదియెట్లనిన-అబంతికి మొదల నెక్క-డగురువుం
 డునెదాని క్రిందలఘువువ్రాయునది - అలఘువునకువలపటనుమీఁదనుగురు
 వుండిన గురువునులఘువుండిన లఘువునునిలుపునది-యేదియులేకుండిననేమి
 యువ్రాయకయూరకయుంచునది-ఈబంతినిముందుగావ్రాసిసలఘువునకునె
 డమదిక్కుననుమీఁదనుగురులఘువులలోపల గేదియున్నను! దానిక్రిందనుగు
 రులేనిలుపుచునచ్చునది మీఁదనునేదియులేకుండినక్రిందనువ్రాయంబనిలే
 చు-ఇప్పుడువ్రాసినక్రమముననేక్రిందిబంతిచూచియాక్రిందనుదిరుగాదిరు
 గాబంతినిఅన్నిలఘువులునచ్చినదనుకప్రస్తరించిఅన్ని బంతులనులెక్కబెట్టఁ
 గానెన్నియవునెయాధందముననన్నిసమవృత్తములుపుట్టినవనునది యెన్న
 వవృత్తమడిగిసనన్నవబంతినున్నగురువులులఘువులుగణములుచేసి-ఆవృత్త
 మునకు నెకపాదమునకునవిగణములనిచెప్పనది-నాలుగుచరణములకును-ఆ
 గణములేనిలుచునని తెలిసికొనునది! ఇరువదియాఱుధందములకునుప్రస్తరిం
 చుక్రమమీలాగుననేయనియెఱుంగునది॥ ౩౫ క॥ భూమినిసర్గోపగణస్తోమ
 మువివరింతువినుమునురరిపుభీమా! కామెపలిపుటభేదన | ధామానుగుణాభి
 రామః పై పలలామా॥ ౩౬॥ క॥ ఉక్తాత్యై క్తలమధ్యలవ్య క్తంబగునాప్రతిష్ఠ *
 యనుగణముల్ | నూక్తిమయములై పుట్టెను | భక్తపరాధీన కామె పలిపురపా
 స॥

నై సర్గికగణములు.

ప్రథమచ్ఛందోజాతగణములు.

క॥ గాయన్న నెక్కగురువగు । లాయనఁగాఢాత్రి నెక్క - * లఘునామం
 జా! నీయక్షరములుగణముల | పై యోగంబై నఁగలయః బలుకగివలయు॥

ద్వితీయచ్ఛందోజాతగణములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గాతాగగలసంజ్ఞాగ్లోహగణోలఘురూలగోవగణః॥ క॥ గగమాయెరెండు
 గురువులు । లగమానువగణంబునయ్యె * లఘువునుగురువు॥ బగతినిలఘు
 యుగ్గములల । మగుగురువుచులఘువుగలము * హగణంబునగు॥ ౩౭॥

తృతీయచ్ఛందోజాతగణములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గత్రితయంబత్రితయంమససంజ్ఞావాద్యమధ్యమాన్యాద్యాః | గురువశ్చేద్యజ
 సగణాలఘువ్రాయదయరతసంజ్ఞ కాక్రమత్తీ॥ తే॥ మూడుగురువులులఘువు

లు * గూడినమనలాదిమధ్యాంతములగురు*లై నభజన । లవియెలఘ్వుక్ష
రములై న * యరతలయ్యె । గ్రమముదప్పక నెనిమిది * గణములకును ॥

ఉపగణోత్పత్తిప్రకారము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

మిత్రౌ నగలావింద్రానలనగ సలభరతాశ్చంద్రామలఘుః॥

రలరగతలతగనవసహభలభగసలలనలలనగగసవసహః॥

క ॥ ద్వివిధంబయ్యెనుగణచయ । మవనినిసర్గములునుపగ*ణాలియునన
గా । నిఁనై సర్గగణంబులు । రవిశక్రశశాంకులివిధ*రణినుపగణముల్ ॥ తే॥
గరిమనఘ్వుక్త మొదలుగాఁ*గలుగునట్టి । మూఁట రెండేసిబంతులు*మొదల
విడిచి । మొదలలఘువున్న బంతుల * మొదలలఘువు । వెండియునునిల్పరవిశ
క్ర * విధుగణములు ॥ ౪౨ ॥ వ॥ దీనికిఁ దెలివిడి॥ అత్యుక్తయనురెండవఛంద
ముప్ర స్తరించిననాలుగుబంతులుపుట్టును-మధ్యయనుమూఁడవదిలిఁగించిన
నెనిమిదిచాళ్లవును నాలవదివ్రాసినఁబదాఱువీధులునిలుచును-ఈమూఁడు
ఛందములయందును మొదలివి రెండేసిబంతులువిడిచిమిగిలినవీధులలో నేవీధి
మొదలసలఘువుండిన నాలఘువునకు మొదలను మఱియునుకొక్కలఘు
వునిలువునది- ఇటువలెనుబ్ర స్తరించియొక్కొక్కచాలునఁగలగురులఘువులు
గణములుచేసినఅత్యుక్తయందలిరెండుబంతులవియుసూర్యగణములవును-
మధ్యయందలి ఆఱుచాళ్లవియు నింద్రగణములవును - ప్రతిష్ఠయందలిపదు
నాలుగువీధులవియుఁజంద్రగణములవును॥ ౪౪ ॥ క॥ నగణంబుగురువునగమగు ।
నగణముతుదిలఘువుగదియ * నలమనఁబరగున్ । నగణముపైగగముండిన ।
నగగంబుసమఱియునుపగ*ణములిట్లొప్పున్ ॥ ౪౫

క॥ హా నలర్కగణములనఁగాఁ జనునింద్రగణములుభరత*సలనలసగము
ల్ । పనివడిజాతులయందివి । కనఁబడునక్కరలు మొదలు*గాశశిసాచ్చున్ ॥
క॥ భలభగురుతలతగములును । మలఘురలరగములు నేడు*మఱినవసహాలున్ ।
నలలనగగములునాల్గును । సలలసవహములుమూఁ * డుచంద్రగణంబుల్ ॥

గురులఘువర్ణనియమము.

క ॥ గురుపుపరమేశ్వరాకృతి । యరయలఘువుగిరికుమారి*కాకృతిగణముల్ ।
వరికింపఁగఁదత్ప్రకృతులు । మురహారగణములకులక్ష్య * ములువర్ణంబుల్ ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వారపూర్వవర్ణశ్చ ।
ఏతేగురవశ్యేషాస్సర్వేలఘ్వుక్షరాఇతిజ్ఞేయాః ॥

క॥ ఇలజమిలియక్కరములకుఁ బలుసున్న కునెడమనూఁది * పల్కెడు
వర్ణంబులుఁజూపిపలుకునవియును | లలిగురువులుకడమలిపులు * లఘువుల
ఘోరి॥౪౯॥క॥ వినుతస్వంగీయనిప | ల్కినమూఁడునుగురువులయ్యె * గిరిజ
యనుచుఁబల్కినమూఁడులఘువులయ్యెను | దనరులిపుల కెల్లనిట్లు*దనుజవి
భేదీ ॥౫౦॥తే॥ కొమ్ముక్తారలుమఱిద్వివర్ణములగుట | వానియెడమవిగురు
వులు* వట్టుసుడులు | ప్రాణములుగానవానిడా * పలనుగల్గు | నక్కర
ములెల్లలఘువులు * నిక్కముగను ॥౫౧॥ ఆ॥ వ్యంజనాక్షరంబు * లందుఁ
గ్రిందటివ్రాతలైనవట్టుసుడులు * నైత్వములును | వానిగూడియున్న*స్వ
రములుకానిజ | డ్డక్కరములుగావు*యజ్ఞరూప॥౫౨॥ఆ॥ అన్యతసదృశమ
గుమ*హావృజినంబును | బిత్తసమర్పబోలు * నతిసుకృతము | నమృతసిం
ధుశాయి*సముడగుదైవంబు | గలుగఁడనగలక్ష్య*ములుముకుంద॥౫౩॥ఆ
ఆంధ్రకృతులమాట* కాదివర్ణముక్రిందనూఁదఁబడనిజడ్డ*లుండేనేని | వాని
యెడమనున్న * వ్రాలనందునఁగూర్చి | గురువులనుచుగణము * గూర్చవల
దు ॥౫౪॥తే॥ భవవినుతనామవ్రజాధామ * ప్రథనభీమ | కంజదళనేత్రస్తుతి
పాత్ర*త్వైకళత్ర | శౌరిప్రధ్వస్తవైరిభ్రా*జత్కిరీట | హారకేయూరయనఁ
గలక్ష్యంబులయ్యె॥ సర్వగణలక్ష్యంబులు.

క॥ ఇలబద్ధాయనగగమైపోలుచురమాయనినవగణ*మునులగమునునై |
వెలయుగిరియనగలలమగు | లలిలక్ష్మీయనంగనగుగ*లముహగణంబున్ ॥
క॥ మయరసతజభనగణములు | భయమునఁబింగళుఁడఁదొల్లి పక్షింద్రునితో
| రయమునఁబల్కినమాటలప్రయిపొల్లులడంచఁజెప్ప | బడునెనిమిదియున్ ॥
వ॥ అవియెయ్యెవియనినమాగూకామ్ ॥ వరాహాయ్ - కాగుహార్ - వసుదా
స్ - సాతేకృత్ - కదాసంజ్ - కింపిదభ - ససహన్ - అనియెడునీయెనిమిదివా
క్యంబులయందు మెక్కొక్కదానికి మొదలనుండెడు మూఁడక్షరంబులకునై
నగురులఘువులకు నాలవదియగుపొల్లుగణ సంజ్ఞాక్షరంబనివియద్దంగా తరం
గిణేరంగదుత్తుంగభంగ శృంగారసంగతోత్తుంగదయాపాంగసుధార్గనైకపా
వనాంగుండగు పింగళభుజంగమపుంగవుండు వేదాంగంబునందుముంగలనై
ఱింగించెనట్లుగావున॥౫౯॥క॥ శ్రీరామాయనమగణం | బారయఘనుడనఁ
గనగణ * మగుమధ్యాప్రస్తారాద్యవసానంబుల | నీరెండును వెలయుఁగ్రమ
తనెఱుఁగఁగవలయున్ ॥౬౦॥క॥ ధీరుడనభగణమొప్పుము | రారియనం
జగణమయ్యె*నసఘాయనజె | న్నారునగణంబువీనికి | నారయగురులూది

మధ్య*మాంతగతంబుల్ || ౬౧ || క || సౌరదినుపేంద్రదాయనినను | బరువడియగ
ణంబువల్ల * భాయనరగణం | బరుదుగగోవిందయనన్ | ధరదగణముగ్రమ
తలఘుయు* తములీమూడున్ || ౬౨ || శే || నరమృగాయననగమగు* నరసఖ
యన! దలఁకొనునలంబునరకజై * త్రాయనంగ | నగగమైతగునీగతి * జగతి
నింద్ర | చంద్రగణములుమఱియును * జరునుపేంద్ర ||

౬౩

గణాధిదేవతాఫలంబులు.

తే || కంసమర్ధనకృతిముఖ*గ్రాహ్యవర్ణ | సూత్రమునశబ్దశాసన * సూరి
వరుని! చేతసంక్షేపముగముచు* జెప్పఁబడిన! శుభగణములిచ్చటవచింతు*
సుకవులలర ||

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యః ||

కతలఁపఁగశుభఫలదాయకములుమంగళదేవతాకములునగుగణము
ల్ | నిలుపఁదగుగృతిముఖంబునఁ దెలిసికవీశ్వరుఁడుపతిక * తిశ్రేయముఁ
గాన్ || ౬౫ || ఆ || బాలచంద్రనిభము * పార్వతీవల్లభు | దాసియాఁజరించు*
తటిద్విమాత్ర | హరలఁదక్కగణము* లందెల్లమొదలను భూతిదాయిగు
రువు* బొగడవశమె || ౬౬ || క || శరసన్నిభములలనజే | తరగణముల మొద
లభద్ర*దాయిపలుకుచో | ధర నేకమాత్రహిమభూ | ధరనందన దాసిలఘు
వు*తరమేపొగడన్ || ౬౭ || ఆ || గగముభూమిగణము* లగమంబుగణమును | ల
లమువాయుగణము * గలముపావకమునుమధ్యనై స*కతమునఁదత్సమా
నంబులై శుభాశు* భంబులొసఁగు || ౬౮ || క || మయరసతజభనలకుభూ | ప
యోగ్నై నిలగగనభాను*పద్మారివృషా | హ్వయులీశులుశివజయలయ | భ
యభలరుద్ధనముదములు*ఫలములువరుసన్ || ౬౯ || వ || అదియెట్లనిననధర్మణ
వేదముఖంబగుమగణంబువసుమతీ దేవతాకంబుగాన శివప్రదంబనిమహా
నాటకంబునందువిఘ్నేశోనస్సపాయాత్తనిహనుమంతుండును - సూర్యశత
కంబునందు జంభారాతీభ కుంభోద్భవమని మయూరుండును - మేఘసందే
శంబునందుఁగల్గి త్కాంతావిరహ గురుణాస్వాధి కారాత్పరి మత్తయని
కాళిదాసుండును - కాలామృతమునందు - శ్రీమద్వేంకటనాయకమ్మనిమదీ
యాన్వయప్రభవుండగు - తిరుమలభట్టారకుండును - భారతంబునందుశ్రీవా
ణీగిరిజాయనివాగనుశాసనుండును - కవిజనాశ్రయమునందు - శ్రీకాంతాయ
ని వేములవాడభీమకవియును - ఛందంబునందు - శ్రీరామాస్తనమండలీమిళిత
కాశీ, రార్ద్రవక్షంబుతోననియనంతుండును - మొదలంగదియించిరి - యాజు

సాహ్నా యాద్యంబగుయగణంబు జీవనదేవతాకంబుగానజయప్రదంబని
 యాది కావ్యంబునందు- తపస్వాధ్యాసనిరతమ్మనివాల్మీకియు ప్రథమశైవ
 స్తవంబునందు మహిమ్నఃపారంతేయని పుష్పదంతుండును - సౌందర్యల
 హరియందుశివశక్తాయుక్తోయని శంకరాచార్యబారతులును- తొలుతనిలి
 పిరి ఋక్సామంబులకుంబ్రథమంబగు రగణమాశ్రయాశదేవతాకంబుగాన
 లయప్రదంబనియెల్ల వారునిడనొడిరి- కవికంఠపాశంబునందు వైశ్యామనూ
 ర్యంవితనుదేయని- పల్కినకతనంబునఁ బంచత్వంబునెంచె సగణంబుదహ
 నసఖదేవతాకంబుగానభయప్రదంబనిచంచలత్వంబునెందిరి॥ తే॥ గగనమే
 లికగాపునఁదగణముననుఫలముశూన్యంబటందురా*పలుకుమిధ్య! యశుల
 భూతంబులందునిత్యమయినిల్చు వైశ్యామనుశుభప్రదంబుగా*కుండుఁజెట్లు

ఆకాశమునిత్యమైనందునకు ద్వితీయస్కంధమునందు.

ఉ॥ సర్వఫలప్రదాతయును * సర్వశరణ్యుఁడుసర్వశక్తియుకా । సర్వజగ
 త్రప్తసిద్ధుఁడును * సర్వగుణండునునై నచక్రియా । సర్వశరీరులున్విగత * సంగ
 తిఁజెందివిశేషమాణులై । పర్వినచోనభంబుగతి* బ్రహ్మముదాడెడుకుండునె
 ప్పుడుక॥౨౫॥ తే-గీ॥ ఎల్లవారుశుభదములనియెన్నునట్టి । గణములకువ్రా
 యుటేపాటి*కానిననినఁదజలుమంచివిగావ్రానాయఁదగుమహాక । విప్రయో
 గలక్ష్యంబులు * వెదకిపెక్కు॥౨౬॥ న॥ అవియెయ్యెవియనినఁ బ్రక్రియాకౌ
 ముదియందుయేనాక్షరసమామ్నాయమనిధర్మకీర్తియు । తర్కభాషయం
 దుబాలోపియోన్యాయనయేయనికేశవమిత్రుఁడును । మంత్రదర్పణమునం
 దునాథార పద్మవనభేలసరాజహంసీమని పృథివీధరాచార్యుండును । కృష్ణ
 విజయంబునందుఁ బాయాదపాయాత్తని కుసుమాయుధుండును । సాహ
 సాంకంబునందునవ్యాత్సవ్రాయనిపరిమళుండును । కావ్యాదినిబ్రదిపాదించి
 రి । మఱియు నాగోగ్యంబాస్కరాదుపైతి యని మనువచనంబు గలుగుటం
 జేసి॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ అరయనాగోగ్యకరుడైన*యరుణుడేలు । జగణముననెట్లు
 రోగంబు*సంభవించుఁ । గాంతియగుఁగానిరోగంబు * గాదురుక్ష్ప । దార్థమ
 నుచువెల్లంకితా *తప్పచెప్పె॥ ౨౮॥ వ॥ కాపున శిశుపాలవధంబునందు శ్రీ
 యఃపతిశ్రీమతియని వణిజ్ఞాఘుండును । కిరాదార్జునీయంబునగు శ్రీయః
 కుమాణామని బారవియును । మణిదర్పణమునందు - దివాకరంనమస్కృ
 త్యయనియును - శాకువనామ గ్రంథంబునందు విరించినారాయణ శంకరే
 భ్యయనియును చప్పన్నంబునందుఁ బ్రణమ్యులొక కార్తారమనియును

భోజరాజ్యంబునందునునీతిశాస్త్రసద్విద్యాయనియును । ముందరంబొం
దించిరి । భగణంబునుధాకరదేవతాకంబుగానధవప్రదంబనిశుభమపేక్షించి
బారతశేషమగువిరాటపర్వము ప్రారంభించినప్పుడు శ్రీయనగారి నాఁ బర
గుననితిక్కనయును - శ్రీమద్రామాంబునమునందు । రామునిశుభచిరితం
బుననిహుళిక్కిబొమ్మపండును । యుద్ధకాండమునందులంకాదహనమున
ట్టుకథయుపక్రమించుచు శ్రీయుతమూర్తియైనయనియయ్యలభట్టారకుండు
ను । నృసింహపురాణమునందు శ్రీశినిరంతరంబనిప్రబంధసరమేశ్వరుండును । ఈ
క్లాంగదచరిత్రమునందు శ్రీమయపత్రముల్ జడలులనిప్రౌఢకవిమల్లనయుం
బ్రయోగించిరి సగణంబుమృతాంధోనాథదేవతాకంబుగాన సకలభోగప్ర
దంబనినలోదయమునంపహృదయసదాయనికాళీదాసుండును - శివభద్రం
బునందు । ప్రణమితశిరసియనికవివరుండును - ఆరణ్యపర్వావశిష్టంబునందు -
భీమకవిశాపభయంబున జయముగోరిస్ఫురనటకాంశురా గరుచియనిశంభు
దాసుండును । త్రిస్థలీదండకమునందువిజయనగరహేమకూటంబునన్నిల్చి
యనినందితిమ్మనయుంజెప్పిరదియనుంగాక॥ ౮౪॥ సీ॥ గ్రహములలోనబా*
స్కరునిచందంబునఁదరులలోఁబారిజా*తంబుకరణి । ధౌధరంబులలోనఁగన
కాద్రొకై వడినదులలోజహ్నుక*స్యకవిధమున । దైవతంబులలోనఁదైత్యారి
చాడ్పునఁబ్రమథంబులలోశూల*పాణిపగిడి । మృగములలోగరి*ద్యేషిబాతిని
జూడవివిధవిద్యలలోన* వేదముక్రియ॥ తే-గీ॥ తేత్రములలోనవారణ*శీర్ష
లంబు । నీవినిభములలోననై*రావణంబు । రీతిగణములలోనఁజుర్చించిచూడ ।
నగణమొప్పారుశుభనిధా*నంబుగాన॥ ౮౬॥ క॥ కృతిమొదలనిలిచినప్పుడు ।
మతిఁదలఁపఁగనుపగణములు*మగణాదులతో । జతగూడియూఫలంబులె ।
పతికిచ్చురవీంద్రశీత*బానులమహిమ॥ ౮౭

అష్టగణలక్ష్యంబులు.

సీ॥ చంద్రసూర్యార్కాగ్నిలో*చనుడగుముక్కంటిమూఁడునేత్రములను *
మూఁడుగురువ్రలావిర్భవించిమ * ధ్యానందమునకాదియైమగణంబయ్యె*
నందువలన । జనియించెఁబ్రస్తరం * చినఁగ్రమంబున యరసతభజనలనం
గ*నస్తగణములివిమగణముఁగూడ * నెనిమిదిగణములై తనగువీనికిరూప*
దైవవర్ణ॥ తే - గీ॥ కులరసస్వరణిగ్యామ * గోత్రయోనిగణభరాశిగ్రహత
దీయ*కాంతిజనక । తనయఫలములునాఁబడు* నెనిమిదియును । దెలిసికృతి
ముఖమునఁగూర్చ*వలయుగృష్ణ॥ ౮౯

సీ॥ అలఘుత్రయంబుకా * శ్యపముగోత్రమువన్నె పచ్చనసంతతి * పాద
జంబుధరణిదై వంబుకౌ * ద్రమురసంబుశుభంబుఫలమాదియామముత్ప
త్తివేశ * స్వరముమధ్యమముశం * బరయోనియునుదై త్యగణమునునగువృ
ష*ర్ష్యంబుతార | వృశ్చికాఖ్యము రాశి * విపులాకుమారుండు గ్రహము
వానిశరీర*కాంతియెఱుపు॥ తే-గీ॥ ప్రమథనాథునిలోచన* త్రయముజన్మ |
భూమిగారాబుపట్టియం * భోగణంబు | మందిరముశంభుకోణంబు* మగ
ణమునకు|దానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥ యగణలక్షణము.

సీ॥ ఆదిలఘువృద్ధితి * యస్రహారముజన్మవేశ బ్రాహ్మ్యంబుభా*వింప
గులము| గౌతమగోత్రంబు * కారుణ్యమురసంబుజలముదై వమ్ముపం* చమ
ముస్వరము | కపియోనమర్త్యంబు* గణముపూర్వాషాఢనక్షత్రమిష్వాస*
సంబురాశి గ్రహముగురుంశుత * త్కా-ంతిపీతాభంబు వరుణునిదిక్కుని *
వాసభూమి ॥ తే- గీ॥ తండ్రిధరణిగణంబుసం * తానమగ్ని | దేవతాకం
బుఫలమతి* భావకంబు|హరిణనర్ణంబుతనుకాంతి * యగణమునకు|దానవ
వినాశకామెప*లీనివేశ॥ రగణలక్షణము.

సీ॥ మధ్యమలఘువృయా * మంబుమూడవయదిక్షాత్రంబుకులముర*
క్తంబుఛాయ|దై వతంబుస్వరంబు* దైత్యంబుగణముదస్రముయోనిశతతా
ర*జన్మభంబు | రాశికుంభమువిక * ర్తననుతుండుగ్రహంబు ఖంజనాభం
బుత* త్కాయకాంతి | శృంగారమురసంబు * కృష్ణవర్తయధీశుఁడాంగిర
సముగోత్ర * మంబుగణము ॥ తే - గీ॥ గణుతిసేయంగగడుపారగన్న
తండ్రియనుగుపట్టిసకారంబు * వ్యధఫలంబు | రచ్చపట్టుహుతాశాశ*ర
గణమునకు | దానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥

సగణలక్షణము.

సీ॥ గురువంత్యవర్ణంబు * ఘోరంబురసమువంశంబు పంచమముతే*
జంబునలుపు | ధవుడుమారుతముగో * త్రంబుకౌశికమున్నిపట్టువాయ
వ్యంబు * ఫలములయమునాకేశముగణంబు * హస్తతారకయోనిమహి
షముగనరాశి * గ్రహముబుధుడు | వానిదేహముపీత - వర్ణంబుస్వరము
గాంధారంబుయామంబు * నాలవయది॥ తే-గీ॥ యేడుచేతులుగలదయ్య*
మేలునట్టి|వ్రాయిజనకుడుగగనదై*వత్యమాత్మ|సంభవుండొచిచూడంగ*
మగణమునకు| దానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥

తగణలక్షణము.

సీ॥ అవసానమునలఘు*వాకాశమీశుఁడురసముశాంతంబుభా*ర్గవము
గోత్ర । మనిలదై వత్యంబు * జనకుఁడువనజబాంధవదై వతాకుండు * నంద
నుండు । జననమగ్రజముపం * చమముయామమువర్ణ మసితంబుఫలముశు*
భాభివృద్ధిసౌరంబుగణముపు*ష్టమితారబ స్తంబుయోనిరాశికుళీర*ముడు
విభుండు॥ తే-గీ॥ గ్రహముతద్విగ్రహభవి * తుహినశై లసన్ని భాబునిపాద
సంజ్ఞంబుస్వరము । తావుదే వేంద్రభాగంబు * తగణమునకు । దానవవినాశ
కామెప*లీనివేశ॥

౧౦౪

జగణలక్షణము.

సీ॥ నడుచక్కినుండువ*ర్ణముగురువాఱవయదియామమన్వవా * యం
బుక్షత్రి । యమురుక్కుఫలముశో * ణాభంబురుచినభోగణమయ్యశీతాంశు
గణముకొడుకు । నరసంజ్ఞ కంబుగ * ణంబుయోనివృషంబురెండవఘల్లుని *
రిక్కరసము । వీరంబురాశికం * శీరవంబాత్రేయగోత్రమంబరచారి * కువ
లయారి॥ తే-గీ॥ యతనిమైచాయకేంపుపూ * ర్వాశయిరవు । ఋషభసం
జ్ఞంబుస్వరముత్ర * యీతనుండు । జలజబంధుఁడువేలుపు * జగణమునకు ।
దానవవినాశకామెప*లీనివేశ ॥

౧౦౫

భగణలక్షణము.

సీ॥ ప్రథమాక్షరముద్విమా*త్రముకాపిలముగోత్రము త్తరంబిలపుమ*
హారగంబు । యోనిమృగోక్షంబు * లుడురాసులుశనుఁడుఖచరమా
తఁడుమల్లి * కానిభాంగుఁ । డూరుజంబుకులంబు * సూరదై వత్యంబుజనకుఁ
డైంద్రముచూలు * స్వరముషడ్జ । మధిపతిజాబిల్లి * యాదితేయంబుగణం
బుసప్తమముజ * న్తప్రహరము॥ తే - గీ॥ రసముహాస్యంబువన్నియ * రజ
తనిభము । ఫలముధనహేమమణివస్త్ర * పశుతనూజ । పరిజనాశ్వాదిసం
ప్రాప్తి*భగణమునకుదానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥

౧౦౬

నగణలక్షణము.

సీ॥ ఏకమాత్రలుమూఁడు*నింద్రుఁడుపతియద్భుతమురసంబునిశీశ*దై వ
తాక । మారయఁదండ్రబృం * దారకాధీశునిదంతావళంబుండు * తావు
నెలపు । దివ్యభోగంబీగి * తెలుపువర్ణముజాతివిప్రముద్భవవేశ * వేగుజా
ము । రవముషడ్జముప్రవ * రంబువాశిష్ఠంబుచుక్కరేవతిగాము * సురగు
కుండు॥ తే॥ వానితేజంబుపచ్చన * యోనిగజము । రాశిమీనంబుగణము

సు*భాశనంబు । సందనుడులేడుమధ్యను * సగణమునకు । దాసవవినాశ
కామెప*లీనివేశ||

౧౦౫

దేవతాంకితనియమంబులు.

క॥స్వరమునుజామునుదిక్కును|బరికించినకవిశ్వరుండు*పదపద్యంబుల్|
సురనామాంకితములుగా । పరచించినగలుగుసకల * విభవములెపుడున్ ||

స్వరకూటము.

క॥నిరతమునిషాదముఖ్య|స్వరములపదములురచించు*చక్కినిదత్తత్స్వ
రగణములెమొదలనుగూ । ర్తురుగానకళాయుగంధ * రులుభద్రేచ్ఛన్ ||

యామకూటము.

క॥పనివడిపద్యంబేజాముననురచింపంగసలయు*మొదలనునాజా । ము
నఁబుట్టినగణమిడఁదగు । ఘనసీకాశప్రకాశ * కామెపలీళా ||

౧౦౬

దిక్కుకూటము.

క॥ఏదిక్కుననెలకొనుగణ|మాదినిగూర్పంగబడియె*నష్టకృతికిదా । నా
దిక్కునకభిముఖమై । మోదంబునఁజెప్పవలయు * మురగరకహారా||

౧౦౭

సరాంకితనియమంబులు-దగ్ధాదితారలు.

గీ॥ దగ్ధమునుజ్వలితముధూమి*తంబువృత్తము । గదయుతములగుతా
రల* గణములూది । నిడఁగనెల్లరువిభునకు*నిష్ఠిసిద్ధి । గలుగగోరెడునట్టిన *
త్కవులుగృతుల॥౧౧౦॥వ॥ వీనిలక్షణంబంతయు ముందురెండవపరిచ్ఛేదం
బునవర్ణదుష్టతారా నిర్ణయంబునంను విస్తరింపఁబడియె గావుననదిచూ
చి తెలిసికొనునది॥ నాయకకూటంబులు.

చ॥ అలరఁగగబ్బపుందొరకు*నాధిగణంబునకుంగ్రమంబునన్ । గులము
లుయోనిలింగములు * గోత్రములున్మఱకాంతులున్దణం । బులునుడురాశి
ఫేటములు * బొందికలై శుభదాయకంబులై । వెలయసరాంకితంబులుగ *
విప్రవరులచియింపఁగాఁదగున్॥౧౧౧॥క॥కుతలమునవధూవరులకుఁజతుర
తదైవజ్ఞమణివి*చారించుగతిన్ । గృతికన్యానాయకులకు । హితమతిఁజెలి
యఁదగుశుకవి*యివిత్తోమ్మిదియున్॥

౧౧౨

గణకులకూటము.

తే॥ నాథుకులమునుమొదలిగ *ణంబుకులము । నెకటిగాకవిజాతుత్త
యుండెనేని । భిన్నకులజాతయగుచంద్ర * బింబవదనఁ । గేలువట్టినప్రగిదిను
మ్మీర్తిఁజెందు॥

౧౧౩

క॥ జానగునాయకతారా । యోనియుగృత్యాదిగణభ * యోనియు
వై రం । బూనకయుండనహల్యా । జానివచనముననెఱుంగఁ * జనుసుకవు
కు॥ ౧౧౫ ॥ తే-గీ॥ త త్తదాఖ్యముఖార్ణసం*తతికినై న|తారకలుగావు
ఫందోమ * తంబునందు । జన్మతారకలనిబహు * జనములాడు । కతనన
వియోవచించితి * గణములకును ॥౧౧౬॥ క॥వర్ణపరిచ్ఛేదంబునవర్ణములకుఁ
గూటనిర్ణ * యంబంతయువి । స్తీర్ణముగామునుజెప్పితిఁ । గర్ణాహితమిత్ర
వానిఁ*గని తెలియనగు॥ ౧౧౭

గణలింగకూటము.

క॥ మొనగణమురిక్కలింగం|బునుబతినక్షత్రలింగ*మునువై రముఁజెం
దిననాయకుధనమెల్లను । మనుజపతిహరించుఁబంచ * మాసంబులకు॥
గణగోత్రకూటము.

క॥ పతిగోత్రప్రవరములో|నతతంబునుబలుకఁబడిన * సన్మనిగోత్రాం
కితములగుగణములతినిం । దితములుకావ్యాదినాడె * నేనసహాయా॥
గణకాంతికూటము.

తే-గీ॥ నాయకునిగాయమేచాయ * నలువుమీఱు । నరసితద్వర్ణము
నఁదన*రాకునట్టి । గణముపద్యాదిఁగూర్చినఁ*గలుగుశుభము| వ్యత్యయం
బయ్యేనేనిదే * హంబుచెడును ॥౧౨౦॥క॥ శ్వేతమునీలమునేకము । భూత
లమునర క్తపీత * ములకునభేదం|బైతనగునరతనుద్యుతు । లీతెఱఁగునఁదెలి
యవలయు * నిభరాడ్వరదా॥ ౧౨౧

గణదేవాదికూటము.

తే-గీ॥ గద్యపద్యాదిగణతార * కాగణంబు|భ ర్తృనక్షత్రగణమును*
బంధులైన । వత్సరశతంబె|బతుకుఁగా * వ్యప్రభుండు । మైత్రిలేకున్న నె
లకుధ * ర్మపురిజేరు॥ ౧౨౨

గణనక్షత్రదూరము.

అ॥ ఆదిగణమురిక్క * కధిపతినక్షత్ర|మెన్నఁబదియుమూఁటి*కెక్కుఁ
డైన । బ్రతుకునూఱు వత్స * రంబులుకృతినేత । తక్కువైనవేగ*తనువు
విడుము॥
గణరాశికూటము.

క॥ ప్రదపద్యగద్యముఖమున| గదియగణమురాశినుంచి*గణుతించిననా|
తజనుతవిభురాశిశుభ । ప్రదమైయుండంగనుకవి * పరికింపఁదగు॥

క॥ మహినధినాయకురాశి । గ్రహమునుగృతిముఖగణోడురాశిగ్రహ
ముఖ । మహిరేందులుదమగతిలో । సుహృత్తులై యున్నసరియ * చుట్ట
ముగాదే ॥౧౨౫॥క॥ కొందఱుజ్యోతిశ్శాస్త్రము । పొందుపదలిభిన్నమా
ర్గములగణములకుం । బొందింతురుగ్రహములనా । చందమునకుగణము
శాస్త్రసాధకమెందు॥

౧౨౬

కృత్యాదిగణద్వయకూటములు.

తే॥ మొదలనుండుగణద్వయం * బునకులెస్సఁ । జూడఁదగుయోనిలిం
గగణోడురాశి । ఖచరతత్కాంతినై సర్గి * కరసనామ । కూటములుతో
మిదియునుని * శాటదమన ॥౧౨౬॥ఆ॥ ప్రథమగణము వధువు * పైగణం
బువరుండు । నగుటనాగణద్వ * యంబునకును । బొత్తుగలిగినట్టి * పొత్తు
బుముంగిటఁ । గలుగువేల్పుటాపు * గాదెపతికి॥౧౨౭॥ఆ॥ తులుతనేడుకూ
టములు మాతృకాపరి । చ్చేదముననుదెలియఁ * జెప్పఁబడియె । గానవా
నిమాని * కడమవిరెండును । వివరపఱుతునిచటఁగవులువుగడ॥ ౧౨౮

గణనై సర్గికకూటము.

ఆ॥ తండ్రికొడుకులగుచుఁ * ననరాగుగణములు । గలసిమెలసికృతిము
ఖమున నిలుచు । రసలనడుమఁబచ్చి * కసప్రవైచినమండు । నగ్నిపవనగణ
ము * లగుటనేమొ॥౧౨౯॥క॥ సుతజనకులుగదసినధన । యుతుండగుగృతి
భర్తరెండు * మొకగణమైన॥ । గుతలాధినాయకుండగు । నితరగణద్వయ
ముగూడ * నిలపైఁగూలు॥

గణరసకూటము.

క॥ మొగదలగలగణయుగమున । కగపడురసములకువైర * మగుపొత్తము
భ । ర్తగళంబునఁజుట్టినపా । ముగతిందత్ప్రాణపవన * ములుభక్షించు॥
౧౩౦॥తే॥ తలఁపశృంగారభీభత్స * ములకుఁబగలు । హాస్యకృపలకుఁబోదు
రౌ * ద్రాద్భుతముల । కథికవైరంబువీరభ * యానకముల । కీనుశాంతంబు
నకుఁజెల్లు * నెనిమిదియును ॥౧౩౧॥ రసములకురెంటికినిసమ । రసమైనశు
భంబువైర * రససంగతిసా । ధ్వనమొకరసమైననుసం । తనమస్యరసములు
గూడి * ననుముదమొదవు॥

౧౩౨

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే॥ క్షితిసురలకాఱుభారుణీ * పతులకైదు । వైశ్యులకునాల్గుశూద్రాం
త్య * వర్ణములకు । మూడురెండునుశుభకరం * బులుగనెన్నఁ । జాలునని

యెసంహితలోన*శౌనకుండు ||౧౩౫||తే|| విప్రులకుగ్రహమైత్ర్యము * ర్వీ
వతులకు| గణవిధమువై శ్యులకురాశి*గణనశూద్ర|నీచులకుయోనితారలి*
న్నింటిలోన| గడుఁబ్రశస్తము లిదివృద్ధ * గర్లమతము|| ౧౩౬

దోషాదోషబాహుశ్యంబులు.

ఆ|| స్వల్పదోషములును*సమధికగుణములు| నైనను క్తఫలము*లధికమ
గును | సద్గుణంబులిచ్చు * సప్తాశ్వపవమాన | కీలిగుణములిడవు* కృతిముఖ
మున||౧౩౭||తే|| గుణములవగుణములకన్న*గొంచమైన| నాధునకుమెండు
దుష్టగ*ణంబులొసఁగు| సోకనియక నెకింతయు * శుభగణములు| నిజఫల
ములనుబద్యాది * నిలిచినపుడు|| ౧౩౮

మగణద్వయయోగమునకుయోనికూటము రెండునుహరిణయోనులేకాన
నేకయోనులుగనుకమంచిది||౧లింగకూటముజ్యేష్ఠప్రథమయోనిగానఁబుం
లింగనక్షత్రము- రెండునుబుంలింగతారలాయెను - పోరుపుట్టినను మొదలి
గణమువధువును రెండవగణమువరుఁడునుగనుక స్త్రీకిఁబులింగతారయి
నందుచేత నాదోషముపనిలేదు|| ౨|| గణకూటము రెండునురాక్షసగణములే
కావుననుత్తమము|| ౩|| ఉడుకూటము మొదలిగణముతారనుండిరెండవగణ
ముతారదనుకనులెక్కపెట్టఁ బడవలయుఁగనుక రెంటికినిజ్యేష్ఠయొక్కటే
ఆయెను||౪|| రాశికూటము.ప్రథమగణమురాశినుండిద్వితీయగణమురాశిద
నుకను నెన్నవలయుఁగనుక రెండును వృశ్చికరాసులేకాఁబట్టి సంఖ్యకుఁదొ
లుతటిదాయెఁగానసామాజ్యము|| ౫|| భేటకూటము రెంటికినిఁగుజుఁడేకను
కమంచిది ||౬|| గ్రహకాంతికూటము. అంగారకుఁ డెఱువుగనుకపాపియా
యెనునారెంటికిని బాపగ్రహమైనచునతఁడొక్కడేకనుకసుఖము||౭|| నై సర్గి
కకూటము రెండునుమగణములేకనుకకుతలాధినాయకత్వము||౮|| రసకూట
ము- రెండును రౌద్రరసములేయాయెను గనుకసంతసము||౯|| వీనికిఁ దేరుగడ
వివరము - ఉడుకూట మొకటిచెడ్డదియుఁగడమకూటములేనిమిదియుమంచి
విగనుకదోషముకొంచెమునుగుణములుచాలానుగాననాదినన్నమగణము
తనమిఁదమగణమునిల్చినప్పుడు దానిచ్చుశుభఫల మధికముగానుండును.
మగణయగణయోగమునకు- యోనికూటము- హరిణకపులుభిన్నజంతువు
లుగనుకకొంతమేలు||౧|| లింగకూటమురెంటికినిబుంలింగతారలేకనుకపోరు
పుట్టును. అయిననేమిమొదలిగణమువధువుగనుక స్త్రీకిఁబులింగతారయి
యినందుచేతనునాదోషముపనిలేదు|| ౨|| గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణ

ములుగనుక నాశము॥ ౩॥ ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠకుంబూర్వాషాఢముఁడవన
క్షత్రముగనుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుట చేతనుగృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥
రాశికూటము - వృశ్చికమునకుధనస్సురెండవరాశిగనుక - నిర్ధనము అయిన
నేమివృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడునుధనురధి పతియైనగురుఁడునునన్యోన్యమత
ముగనుక నారదమతముననాదోషముపనిలేదు॥ ౫॥ ఖేటకూటము కుజగురుల
న్యోన్యమిత్రులుగనుక మంచిది॥ ౬॥ గ్రహకాంతికూటము కుజుఁడెఱుపుగను
క పాపియుగురుఁడుపచ్చగనుక శుభుఁడును గాగాబాఁపశుభయోగముగనుక
జగడమువచ్చును॥ ౭॥ నైసర్గికకూటముప్రస్తరించునప్పుడుమగణమువలనను-
యగణముపుట్టుట చేతనుమగణముతండ్రియుయగణముకొడుకును గనుకను
తజనకయోగమునిధనము॥ ౮॥ రసకూటము - శాద్రకారుణ్యరసములన్యము
లుగనుక సుఖము॥ ౯॥ వీనికిఁ దేరుగడవివరము - గణోడుగ్రహకాంతికూటము
లుమూఁడును జెడ్డవియుఁగడమకూటము లాఱునుమంచివి గనుకదోషము
కొంచెమునుగుణములు చాలానుగనుక మగణముతనమీఁదనుయగణముని
ల్చినప్పుడుతానిచ్చు శుభఫలమధికముగానుండును॥ ౧౦

మగణరగణయోగమునకుయోనికూటము - హరిణతురగములుభిన్న జం
తువులుగనుకకొంతమేలు॥ ౧॥ లింగకూటము॥ పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగ
నుక ఉత్తమము॥ ౨॥ గణకూటము॥ రెండునురాక్షసగణములేకనుక మంచిది॥
౩॥ ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠకుశతతారయెనిమిదవనక్షత్రముగనుక పదుమూఁ
టికిలోపలఁగనుకకృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటమువృశ్చికమునకుఁగుం
భమునాలుగవరాశిగనుక సామ్రాజ్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము - కుజునకుశనిన
ముఁడు - ఆమందునకుభౌముఁడుశత్రుఁడు - కాఁగానుసమశత్రవముకీ
డు॥ ౬॥ గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపునుశనినలుపును గనుక నిర్దఱును
బాపగ్రహములేకానమృత్యువు॥ ౭॥ నై సర్గికకూటము - మగణతగణములితర
గణములుగనుక మరణము॥ ౮॥ రసకూటము శాద్రశృంగారములన్యరసములు
గనుక ముదము॥ ౯॥ వీనికిఁ దేరుగడవివరము ఉడుఖేటగ్రహకాంతినైసర్గికకూ
టములునాలుగును జెడ్డవి - కడమకూటములయిదు మంచిదివిగనుకదోష
ములుకొంచెమునుగుణములు చాలానుగనుక ఆదినున్న మగణముతనమీఁద
నురగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చు శుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణగుగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణమహిషములుగనుకకొంతమేలు॥ ౧॥ లింగకూటము

పుంలింగ స్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము || ౨ || గణకూటము-రాక్షసదే
వగణములుగనకనధమము || ౩ || ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుంభాస్తయిరువదినాలు
గవదిగనకపదమూఁటికిఁబై నుండుటచేతనుగృతిపతికిశతాయువు || ౪ || రాశి
కూటము-వృశ్చికమునకుఁగన్యపదు నైకొండవరాశిగనుకదైన్యము || ౫ || భే
టకూటము - కుజునికిబుధుఁడుశత్రుఁడు - ఆసౌమ్యునకుభౌముఁడుసముఁడు
కాఁగానుసమశాత్రవముగనుకకీడు || ౬ || గ్రహకాంతికూటము-కుజుఁడెఱు
పుగనుకపాపి - బుధుఁడుపచ్చగనుకశుభుఁడు - అయిననుకూరగ్రహము
తోఁగూడినపుడుతానును గ్రూరుండే - కాన్యననుఖిలద్వయయోగముగను
కమృత్యువు || ౭ || నై సర్గికకూటము || మగణసగణములితరగణములుగనుకమర
ణము || ౮ || రసకూటము-రాద్రభయానకములన్యరసములుగనుకముదము
గా || వీనికిందేరుగడవివరము-గణరాశిభేటగ్రహతత్కాంతికూటములైదును
జెడ్డవియుఁగడమకూటములు నాలుగునుమంచివిగనుక దోషములుచాలా
సుగుణములుకొంచెమునుగనుక మగణముతనమీఁదనుసగణమునిలిచినపు
డుతానిచ్చుశుభఫలమునియ్యడు ||

౧౦

మగణతగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణమేషములుభిన్నజంతువులుగనుకకొంతమేలు || ౧ ||
లింగకూటము-పుంలింగ స్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము || ౨ || గణకూటము
రాక్షసదేవగణములు గనుకనధమము || ౩ || ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠకుంబు
వ్యమీనక్షత్రముపందొమ్మిదవదిగనుకపదుమూఁటికిఁబై నుండుటంజేసికృ
తిపతికిశతాయువు || ౪ || రాశికూటమువృశ్చికమునకుంగర్కటముతోమ్మిదవ
రాశిగాననపత్యము || ౫ || భేటకూటము-కుజునకుంజంఁగుండుమిత్రుండునాశ
శికిమంగళుండుసముండును గాఁగానుసమమిత్రముగనుక భద్రము || ౬ ||
గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగానఁబాపియుఁజంఁగుఁడుతెలుపు
గనుకశుభుఁడునుగాఁగానుబాపశుభయోగముగనుకజగడమువచ్చును || ౭ ||
నై సర్గికకూటము - మగణతగణములితరగణములుగనుకమరణము || ౮ || రస
కూటము - రాద్రశాంతములుమిత్రులుగనుకశుభము || ౯ || వీనికిందేరుగడ
వివరము || రాశిగ్రహకాంతినై సర్గికకూటములునాలుగునుజెడ్డవియుఁగడ
మకూటములయిదును మంచివిగనుకదోషములు కొంచెమునుగుణములు
చాలానుగనుకయాదిసున్నమగణముతనమీఁదఁగణమునిలిచినప్పుడుతా
నిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును ||

౧౦

మగణజగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణవృషభములుభిన్నజంతువులు గనుకకొంతమేలు
లింగకూటము - రెంటికినిబుంలింగతారలేకనుకపోరువుట్టును - అయిననువ
ధూగణమునకుఁబుంలింగతారయైనందుచేతనాదోషముపనిలేదు || ౨ || గ
ణకూటము - రాక్షసమనుష్యగణములుగనుకనాశనము || ౩ || ఉడుకూటము
జ్యేష్ఠకును త్తరయిరువదిమూడవ నక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబై నుండు
టంజేసికృతిపతికిశతాయువు || ౪ || రాశికూటము || వృశ్చికమునకుసింహము
పదియవరాశిగనుక దుఃఖము - అయిననేమి - వృశ్చికాధిపతియైనకుజుడు
నుసింహాధిపతియైన సూర్యుడును నన్యోన్యమిత్రులుగనుక నారదమతము
ననాదోషముపనిలేదు || ౫ || ఖేటకూటము - కుజసూర్యులన్యోన్యమిత్రులుగ
నుకమంచిది || ౬ || గ్రహకాంతికూటము - మంగళభానులిద్దఱును నెఱుపుగనుక
పాపగ్రహములేకఁగానుఖిలద్వయయోగముననుమృత్యువు || ౭ || నై సర్గిక
కూటము - మగణజగణములితరగణములుగనుక మరణము || ౮ || రసకూటము - రౌ
ద్రవీరములన్యరసములుగనుకముదము || ౯ || వీనికిఁదేరుగడవివరము || గణగ్ర
హకాంతినైసర్గికకూటములుమూఁడును జెడ్డవియుఁగడమకూటములాఱును
మంచివిగనుకదోషములుకొంచెమును గుణములుచాలానుగనుకనునాదిను
న్న మగణముతనమీఁదనుజగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికము
గానుండును ||

మగణభగణయోగమునకు

యోనికూటము - హరిణభుజగములు భిన్నజంతువులుగనుక కొంతమే
లు || ౧ || లింగకూటము - పుంలింగ స్త్రీలింగతారలుగనుకను త్తమము || ౨ || గణ
కూటము - రాక్షసదేవగణములుగనుకనధమము || ౩ || ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠ
కుమ్భగళిరపదియాఱవనక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబై నుండుటచేతఁగృ
తిపతికిశతాయువు || ౪ || రాశికూటము - వృశ్చికమునకువృషభమేడవదిగ
నుకసామ్రాజ్యము || ౫ || ఖేటకూటము || కుజశుక్రులన్యోన్యసములుగనుక
మధ్యమము || ౬ || గ్రహకాంతికూటము - కుజుడెఱుపుగనుకపాపియు
శుక్రుడు తెఱుపుగనుక శుభుడునుగాఁగాఁబాపశుభ యోగముగాన
జగడము || ౭ || నై సర్గికకూటము - మగణభగణములితరగణములుగనుకమ
రణము || ౮ || రసకూటము - రౌద్రహాస్యములన్యరసములు గనుకముదము
|| ౯ || వీనికిఁదేరుగడవివరము - గణఖేటగ్రహకాంతినై సర్గికకూటములునాలు

గును జెడ్డవియుఁ గడమకూటములయిదును మంచివిగ నుక దోషములుకొం
మునుగుణములుచాలానుగ నుక - ఆదినున్న మగణముతనమీఁదను భగ
మునిలిచినపుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగా నుండును॥ ౧౦

మగణనగణయోగమునకు.

నూనికూటము - హరిణగజములు భిన్న జంతువులుగ నుక కొంతమేలు ॥ ౧ ॥
౧౧ గకూటముపుంలింగ స్త్రీలింగతారలుగ నుకను త్తమము॥ ౨ ॥ గణకూటము
రాక్షసదేవగణములుగ నుక సధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటముజ్యేష్ఠకురేవతిప
రమెకొండవనక్షత్రముగ నుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుట చేతనుగృతిపతి
ల్పాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుమీసమయిదవరాశిగ నుక
మామ్రాజ్యము॥ ౫ ॥ ఖేటకూటము-కుజబృహస్పతులనొన్యన్యమిత్రులుగ నుక
కుంచిది ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము-మంగళుఁడెఱుపుగ నుక ఖలుఁడునుగు
ఁడుపచ్చగ నుక శుభగ్రహముకాఁగాను బాపశుభయోగముగ నుక జగడ
మువచ్చును॥ ౭ ॥ నై సర్గికకూటము-మగణనగణములితరగణములుగ నుక మర
ణము॥ ౮ ॥ రసకూటమురౌద్రాద్భుతములునిత్యవై రములుగ నుక సాధ్వసము
॥ ౯ ॥ వీనికిఁ దేరుగడవివరము ॥ గణోడుగ్రహకాంతినై సర్గికరసకూటములైదు
ను జెడ్డవియుఁ గడమకూటములు నాలుగును మంచివిగ నుక దోషములుచా
లానుగుణములుకొంచెమునుగ నుక ఆదినున్న మగణముతనమీఁదనగణము
లిచ్చినపుడుతానిచ్చుశుభఫలమునియ్యదు॥ తే॥ మగణమున కెల్లవాసితి*మి
గిలినట్టిగణములకులిట్లు వ్రాసిన*గ్రంథమధికవిస్తరంబగునని వ్రాయ*వెఱచి
నాఁడఁ । దెలిసికొనఁదగుఁగవులుయా * దులకునిట్లు॥ ౧౬౩ ॥ ౪ ॥ ఇవికావ్యము
ంబుననుండురెండు గణంబులకుంగవి రాక్షసమతాను సారంబులగు గణ
సాధయోగఫలంబులెఱింగించెద ॥ తే॥ అష్టగణములుశిపివిష్ట*నష్టమూర్తు
లయి వెలింగెడుతమతమ * యధిపతులకుఁ । జెల్లుచుండెడునామంబు*లెల్ల
దాముఁ । దాల్చిభందంబులందెల్లఁ * దనరుచుండు ॥ ఆ॥ ధరణిపైధరాంబు*
దహనమారుతవిష్ణు । పదరవీందుదేవ*పతులుగదియఁ । బ్రమద త్తతాప*భ
దార్థజయసౌఖ్య । శత్రునాశములుబొ * సంగువరుస॥ ౧౬౪ ॥ ౫ ॥ తోయము
పైభూజలశిఖి । వాయుగగనసూర్యచంద్ర*వాసవులున్న ॥ శ్రేయోవ్యాధి
క్షేణా । ల్పాయుర్త్తరణసుఖభోగ * హర్షములబ్బు ॥ ౧౬౫ ॥ ఆ॥ వీతిహా
తుమీఁద * విశ్వంభరాంభోగ్ని । వాయుగగనసూర్య*వారిజారి । వృషులు
గదియగుశల * విభవాగ్నిభయరాజ్య । శోకరోగయుద్ధ * శుభములగును॥

చ || అవనిజలాగ్ని వాయుగగ * నార్కశశీంద్రులుడాయఁగల్గుగంధవహుప
యిన్ స్వరాజ్యగృహ * దాహమృతార్తిగదార్థభోగముల్ | రవిపయిభేద
ముద్భయపరాభవభోగమృతిస్వరాజ్యముల్ | దివిపయిఁగీర్తిశర్తలయ *
దీప్తిబలక్షయభద్రయోగముల్ || ౧౬౩ || హిమకరుమీఁదనిలాంభోగ్నిమరు
ద్వియదర్కసోమ*నిర్జరనాథుల్ | క్రమముననిత్తురుజ్వరభయ | సమరశుభాశు
భగదార్థ * సౌఖ్యములెపుడున్ || ౧౬౪ || సీ || శర్కరతోఁగూడి*చవిగానివస్తు
వులెంతయుమధురమై*యెససినట్లు | గంగోదకంబులఁగలసిపల్వలతోయ
మునుబవిత్రంబయి * తనరినట్లు | పరుసముసోఁకంగఁబడియయఃపిండంబు
బంగారమైకను * పట్టినట్లు | చందనవృక్షంబు*సంగతినిర్గంధతరువునామో
దియైపరగినట్లు || తే || నిర్జరేశ్వరగణముపై * నిలిచిమప్టు | మగుగణంబునుశు
భకారి * యైమెలంగ | శోభనగణంబుగదసిన*చోటనిత్తు | దండమునఁబండు
పండుచం * దంబుగాదె || ౧౬౫ || వ || మఱియుఁగొందఱుకవిపురందరులుని
జకృతచ్ఛందంబులందుఁగొన్నివిశేషంబులుచెప్పిరవియువివరించెద || తే ||
భువనములకెల్లనాధార * భూతమైస | జగతియధిదైవతంబుగాఁ*జనుమగ
ణము || తమకుఁగారణమగుటచే*దానిగూడి | ధనమొసఁగునేడుననిపల్కెఁ*
దాతనెజ్జ || ౧౬౬ || తే || చందనోదకములనుని*చ్చలునుబెంపఁ | బడియువె
ల్లులితనకంపుఁ * బాయనిగతి | శుభగణముగూడియునునిజ*శూన్యఫలము
తగణముత్యజింపదనియెస * ధర్మణుండు||ఆ|| ఇదిగణప్రపంచ * మింకనీగణ
ముల | చేతఁగూర్పఁబడుచుఁజెల్వుమీఱు | వృత్తములతెఱంగు*విదితంబు
గాఁగషటప్రత్యయములుతేట*పఱుతుమొదల||

౧౬౭

షట్ప్రత్యయములు.

తే || వృత్తసంఖ్యయుఁబ్రస్తార*విధమునప్టు | లబ్ధియునువెసనుద్దిష్ట*లఘుగురు
క్రి | యాధ్వభాగములనఁగ్రబ * త్యయములారు | వెలయువానిఁగవీంద్రు
లు*దెలియవలయు ||

౧౬౮

వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము.

ఉ || ఇన్నవదాననెన్నిజని*యించినవృత్తములన్నధాత్రిపైసన్నిగురు
ల్లిఖించియొకఁ * డాదిగనిబృడిపానిక్రిందటన్ | సన్నతలీలవ్రాసితుది*సం
ఖ్యలురెట్టిగఁజేయనెన్నియా | నన్నియెదానియందుదయ * మాసమవృత్తి
ములన్నఁజెన్నగున్ || ౧౬౯ || తే || ప్రత్యయములూఱనిచెప్పు*పద్యములను |
దెలిసికొననెంతవారికి * నలవిగామి | వరుసనన్నింటికిండిక * వ్రాయవ

అసేఁ దెనుఁగుమాటలఁగడుతేట * తెల్లగాఁగఁటీ॥ వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయ
మనఁగానిన్నవఛందమునందునెన్నిసమవృత్తములుపుట్టినవి - అనియడిగిన
సరిచెప్పెడివిధము వారెన్నవఛందమునకడిగిన - నన్నిగురువులడ్డ వరుస
గావ్రాసివానిక్రింద నెకటిమొదలుగా నిరమడించుచును లెక్కలువరుస
వెంబడిని గడకువెడల వ్రాసితుదిలెక్కలినుమడింపఁగా నెన్నియానొయ
న్నిసమవృత్తములఁచందమునందుఁబుట్టినవియని చెప్పనది॥ తే॥ అక్షరంబొ
క్కటియెయుక్త*కంతకంత । కవలివానికినేకోత్త*రాధికంబు । లుక్తయం
దెల్లసమవృత్త * యుగముపుట్టెనదియెమొదలంతకంతకు*నయ్యెరెట్టి॥

తత్తచ్ఛందోవృత్తసీసమాలిక.

ఉక్తనుగరముల*త్యుక్తనువేదముల్ మధ్యనువసువులు * మఱిప్రతిష్ఠ।
వలననురాజుల * వ్వలిసు ప్రతిష్ఠను నేత్రపావకులుగా * యత్రియందు।
విద్యలుష్టిక్కున * వేదండలోచనక్ష మలనుష్టుపునను * శాస్త్రబాణ
పాణులుబృహతిని * బాదభూశరములుపక్షినిగతికరాం * బరజగతు
లుత్రిష్టుప్పునందుదం * తియుగాభ్రనయనముల్ జగతినంగవిరించి * గగ
నయుగము । లతిజగతినిలోచ * నాజభూతవసువులుశక్వరినిగతీభ* సలిల
యోని । శాస్త్రకుంభినులతి * శక్వరినిగజర్తుమునిబాహురాముల * ప్తినిర
సాగ్ని । సాయకభూతర * సంబులత్యప్తినిహస్తగోత్రనభోధ * రాగ్ని
శశులు । ధృతియందుగతియుగ * క్షితిపక్షబాహువులతిధృతినివసుద్వి*
పాక్షినిగమ । శయబాణములుకృతి * చ్ఛందంబునరసాద్రిపర్వేభవేదా
భి * పద్ధరిపులు । ప్రకృతినినేత్రనా * రాచసోమాహార్య గీర్వరాభ్రా
క్షులా * కృతినిధాతృ । వదనాంతరిక్షపా * వకయుగబ్రహ్మచంద్రశుతు
ల్వికృతిని * నాగశూన్య । తర్కసింధురవసు * దహనకుంజరములుసం
కృతినిరసాంబు * జాతవైరి । హస్తాద్రిగిరిపర్వ * తాంగోడుపతులభి
కృతినిబాహుకృశాను * గతియుగాస్త్ర ॥ తే- గీ॥ రతిపశరశిఖవహ్నులు*
త్కృతినివేద । శాస్త్రసామజగజనభ * శ్చంద్రశైల । రసములిట్లుద్భ
వంబయ్యెఁబ్రస్తుతింపసమపదములగువృత్తము*ల్చందములను॥ ౧౭౩
టీ॥ ఇవియన్నియునుక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబులకునుద్వితీయాదిద్విగుణితం
బులై యొక్కొక్కఁచందంబునంబుట్టిన సమవృత్తనంఖ్యలకుగణితశాస్త్రోక్త
సంజ్ఞలుగావున జ్యోతిశ్శాస్త్రానుసారంబునఁగుడినుండి యెడమకుఁబద్యక్ర
మంబుననామాసంజ్ఞలులెక్కవై చియుగ్గడించినామాదిగాఁదెలిసికొనునది॥

ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య.

తే-గీ॥ ఛందమున నెక్కటనువృత్తసంఖ్యమడపి । రెండుదివియను
 త్తాదిజ * వృత్తసంఖ్య * యటులనుత్కృతివృత్తసం * ఖ్యయునుజేయ
 సర్వసమవృత్తసంఖ్యభు * జంగళయన॥ ౧౭౭॥ టీక॥ ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య
 యనఁగాఁ బ్రథమచ్ఛందంబగునుక్త మొదలుకొనియిన్న వ ఛందమువద్దికినీవె
 నుకటిఛందములన్నిటియందునుబుట్టినవృత్తములు-అన్నియునెన్నియాయె
 ననియడుగఁగాసరి చెప్పెడువిధము - వారెన్నవఛందమువద్ది కడిగిననా
 ఛందమునను బుట్టినసమవృత్తసంఖ్యయినుమడించి ఆలెక్కలోరెండుదీసి
 వేయఁగానెంతలెక్కనిలిచె నన్నిసమవృత్తములుమొదలి ఛందమువద్దనుం
 చివారడిగినదానివద్దికినాయెననిచెప్పెడిది- ఉక్తాదిషష్ఠ్యంశతిచ్ఛందంబులన
 న్నింటనుబుట్టినసమవృత్తములన్నియుఁగలయఁగూడ నెన్నియయ్యె ననియ
 డిగినసరిచెప్పెడువిధము - మునువటివలెనేకడపటిఛందమగునుత్కృతియం
 దుఁబుట్టినసమవృత్తసంఖ్యరెట్టించియందులో రెండుకడకుఁదీయఁగానెన్నిని
 లిచెనన్నిసమవృత్తములిరువదాఱుఁఛందములయందునుబుట్టినవనిచెప్పనది॥
 ౨౭౮॥ క॥ పదుమూడుకోటులునునలు । నదిరెండునులక్షలవలఁబదియే
 డ్వేలు ౧ । దుదినేడునూటిపైనిరు । నదియాఱుసమాంఘ్రివృత్తపద్య
 ములుహరీ॥ ౧౭౯॥ తే-గీ॥ అందులో నెక్కొన్ని వేదాంగమైన । ఛంద
 మునఁబల్కఁబడియుండె * నందులోనఁ । గొన్ని తెనుఁగుగఁజేసెభీ * మన్న
 మొదల । నవియెవెనఁజెప్పకొనిరనం * తాదికవులు॥ ౧౮౦

ప్రస్తారప్రత్యయము.

సీ॥ పరగనేఛందంబు * ప్రస్తరించుమటన్న నాఛందమునఁబుట్టి * నట్టిన
 ర్వ । సమవృత్తసంఖ్యకు * సమమగునందాకదొంతిగాఁగ్రిందుక్రిం * దులను
 వ్రాయ । నగుమీఁదగురువును * నాక్రిందలఘువును నెప్పారఁదొలిబంతి *
 నెక్కటొకటి । తరువాతనదిమొద * ల్దిప్పకరెట్టించి ఛందమెన్నవదన్ని *
 చాళ్లుగాఁగ॥ ౧౮౧॥ తే॥ బాడవులునునడ్డవరుసలు * పొసఁగనిలుప । నంద
 నందనవేడినఁఛందమగునుఁ ధారుణీమండలమునఁబ్ర * స్తారమనుచు । దీనినా
 మంబెకవులచే * డేటపడియె॥ ౧౮౨

టీక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగా నిన్నవఛందంబునందుఁబుట్టిన సమవృ
 త్తంబులకు నేయేగణంబులనియడుగఁగాసరిచెప్పెడువిధము. వారుప్రస్తరిం
 చుమనినఛందమునందు నెన్నిసమవృత్తములుపుట్టెనన్నిగురులఘువులుదొ

తరగా నెకదానిక్రింద నెకటిప్రాయునది - అదియెట్లనిన - తొలిదొంతరకు
నెకగురువును నెకలఘువును రెండవదానికి రెండుగురువులును రెండు
లఘువులునుమూడవదానికి నాలుగుగురువులునునాలుగులఘువులును ని
టువలెనేయినుమడించుచు నెన్నవ ఛందమైననన్నినిడుపుచాళ్లుగానునడ్డవ
యసలుసనిసోవునట్టుగానుబొడవునకునుప్రాసి - వారెన్నవసమవృత్తమున
కునడిగిననన్నవయడ్డవరుసనున్నగురులఘువులు గణములుచేసియావృత్త
మునకు నెక్కించరణమునకాగణంబులనిచెప్పునది॥

ప్రస్తారద్విగుణము.

క || అందముగానేఛందము | క్రిందమఱియునదియెనిలిపి * రెండర్థ
ములం | బొందుగగురులఘువులకుడి | బండునఁజెఱిసగముప్రాయఁ * బై ఛం
దమగున్ || టీక || ఎదియేనియొకఛందముప్ర స్తరించియాఛందమేదానితరు
వాతిదిగానుప్ర స్తరించుమనఁగాఁబ్ర స్తరించువిధము - ఆఛందముక్రిందను
దిరిగియాఛందముప్ర స్తరించికుడికడనుమీఁదినుంచిక్రిందు క్రిందులనునిడు
పుగానగముదనుక గురువులునుగడమ సగములఘువులును ప్రాయఁగా
నామీఁదటిఛందమవును॥

నష్టలబ్ధిప్రత్యయము.

సీ॥ జలజాక్షయిన్నవఁఛందంబులోపలనిన్నవసమవృత్తమెట్టిదనిననా
వృత్తసంఖ్యదా * నందందునర్థించిప్రాయంగదిగుదాని * వై పుడెలిసిసరిలె
క్కనెడనెడసగముగావించువేళలనెల్లనెక్కిక్క * లఘువునిలిపి | విష
మంబులనుబోలి * వెలయమఱొక్కటిగలిపియర్థముఁజేయుకాలములను ||
తే || గురుశుభాకారయొక్కక్క * గురువునిడుచు | నడిగిరెన్నవఛందము*
నందువారు | దన్నుగురువులులఘువులు*నన్నియైన | మానఁదగునష్టలబ్ధిర *
మాసహాయ॥౧౮౪॥ టీక॥ నష్టలబ్ధిప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందంబుననిన్నవ
సమవృత్తమునకునేయేగణంబులనియడుగఁగాసరిచెప్పవిధము - వారెన్న
వసమవృత్తమడిగిననన్నవలెక్కనుండితేప తేపకును నర్థించుకొనుచునుగురు
లఘువులుప్రాయునది-అదియెట్లన్ననుసరిలెక్కయర్థించునప్పుడు డెల్లనునె
క్కిక్కలఘువుపెట్టునది - బేసిలెక్కయైనప్పుడర్థించుటకుఁ బాలుపోదుగ
రుక మఱియొక్కటికలియఁ గూడిసరిగాఁ జేసియర్థించుట ఒకటికూడియ
ర్థించు నపుడెల్లనునెక్కిక్క గురువుపెట్టునదితన్నువారెన్నవ ఛందము
లోనిసమవృత్తమడిగిననన్ని యయ్యెట్టుగాను గురులఘువులుప్రాసిఅవి

గణములుచేసి-ఆచందమున నన్నవచందమునకు నెక్కొక్కపాదమునకున విగణములనిచెప్పనది॥

వృత్తోద్దిష్టప్రత్యయము .

సీ || తనయిచ్చవచ్చిన * ట్టునుగురులఘువులుజగతిపై నడ్డచా*లుగలిఖం
చి | యేచందమునబుట్టె * నెన్నవసమవృత్తమిదియన్న నెక్కొడు మొద
లుగాఁగ | రెట్టించుచునువాని * క్రిందనులెక్కలునగునదప్పకయండ*వైచి
యందు | లఘువులక్రిందివె * ల్లనుగూడివెండియు నెక్కటిగలుపుక*యుగ్గ
ళింప || ఆ || నై నసంఖ్యవృత్త*మదిగురులఘువుల | సంఖ్యచందమునకుసంఖ్య
యిట్లు | దెలిసిచెప్పవలయు * దీనివృత్తోద్దిష్ట | మండ్రుప్రత్యయజ్ఞ*లంబుజా
క్ష || ౧౮౮ || టీక || ఉద్దిష్టప్రత్యయమనఁగాఁదనమనసునకువచ్చినట్లుగురుల
ఘువులడ్డచాలుగా వ్రాసి ఇదియేచందమునబుట్టినది - ఆచందమునందిదియె
న్నవసమవృత్తము - అనియడుగసరిచెప్పెడువిధము - అతఁడు వ్రాసినగు
రులఘువులక్రిందను వరుసకునెకటి మొదలుకొని లెక్కలినుమడించి వ్రా
సి వాటిలోపలను గురువుల క్రిందివియన్ని విడిచిపెట్టి లఘువులకింద
లెక్కలన్నియుఁ గలయఁగూడి అందులోపలను మఱియొకటికలిపిన నె
న్నియాయెనో యన్నవవృత్తమనునది - అతఁడు వ్రాసిన గురులఘువు
లెన్నియొననన్నవ చందంబునంబుట్టినదియనుట - యిరువదియాఠింటిలోప
లనెన్నిగురులఘువులు వ్రాసిననిటువలెనే వ్రాసినచెప్పనది॥

లఘుగురుక్రియాప్రత్యయము.

సీ || రెండిండ్లువ్రాసియా * క్రిందవెంబడినిరుమేల నెక్కొక్కటి*మిం
చియుండ | మొదలనుండినిరు*వదియునాఱడ్డవీధులమర్చిరెండుకో*పులను
గల్గు | గీములనన్నింట * సోములనిడిమధ్యగృహములయందుఁబై * యిండ్లు
రెంట | నిలుచులెక్కలుగూడి * విలిఖంపనీమేరుచక్రపార్శ్వద్వంత * సద
నములను || తే || వెలయునవిసర్వగురులఘు*వృత్తసంఖ్య|లగుద్వితీయాది
గృహముల*యందుఁదనరు | సంఖ్యలేకాదిలఘువృత్త * సంఖ్యలయ్యె|నన్ని
యునువానివృత్తసం * ఖ్యలగుఁగృష్ణ || ౧౮౯ || టీక || మేరుచక్రమనఁగానిన్న
వచందమునందునెన్నేసి లఘువులవృత్తము లెన్నియని యడిగిన సరిచెప్ప
డివిధము - మొదలనడ్డవీధిగా రెండిండ్లువ్రాసియాక్రిందనువెంబడి గాను
రెండుపార్శ్వములయందును నెక్కొక్క యిల్లుమరచియుండు నట్లుగా
మొదటివీధిలోఁగూడనిరువదియాఱడ్డవీధులుగాగీటులుతివిచి యుభయప

శ్చ్యములయందుమించియున్న కడపటియిండ్లనుమీఁదియిండ్లు మొదలుకొని
నియన్నియిండ్లనుదప్పకుండను నెక్కట్లు పెట్టిమీఁదివీధినున్న లెక్కలక్రింద
నుదిగువవీధియందు నిడుపుగా నెక్కొక్కయింటను నాలెక్కలకుఁగ్రిం
దనుండునట్లుగావ్రాయునది. ఇటులవ్రాయఁగామీఁదివీధికంటెఁ గ్రిందివీధి
యొక్కొక్కయిల్లెక్కువయపుచునువచ్చును - ఈక్రమమునవ్రాయఁగానీ
మేరుచక్రమునందు బైవీధి మొదలుగా నడ్డవీధులన్నియుయుక్తమొదలై
నయిరువదియాఱు ఛందములును గ్రమముననేయపును - అవీధులయందు
మొదలియిండ్లనున్నయొక్కటొక్కటియు సర్వగురువృత్తములు-తుదియిం
డ్లనున్నయొక్కొక్కటియు సర్వలఘువృత్తములు - రెండవ యిండ్లనెన్ని
యుండిననుసన్నియు నెంటిలఘువృత్తములు - మూడవయిండ్లవిరెండేసిల
ఘువులవృత్తములు - నాలనయిండ్లవి మూడేసిలఘువులవి. ఈప్రకారము
సనేమందరనునన్నియిండ్లకుననితెలిసికొనునది - ఆవీధినినున్న లెక్కలన్ని
యుఁగలఁనుఁగూడనాఛందమునఁబుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యయపును - వారై
న్నవఛందమున కడిగిననన్న వయడ్డవీధిచూచి యిప్పుడు చెప్పినచొప్పున
సరిచెప్పునది - ఏఛందముదనుకను వ్రాయుమన్ననునాఛందముదనుకవ్రా
యవచ్చును॥

లగనిర్ణయశకటచక్రము.

సీ ॥ ఒకమందిరంబులో * నెక్కలెక్కవై చియాదిగువనడ్డంబిండ్లు*ది
ద్దుకొనుచుఁ । గ్రమతఁబై వీధిలెక్కలుద్విగుణించుచుఁదొలుసారియవియె
ల్లఁ * గలుగవ్రాసి । వెండియురెట్టించు * వేళనెక్కొక్కటివిడిచి వ్రా
యుచుదాని * వృత్తసంఖ్య । కెచ్చెవమానుచు * నీరీతినావృత్తసంఖ్యప
జ్ఞికిఁదోలె * సదనమునను ॥ తే-గీ ॥ నిలుచునందాకబంతులెన్నేనివ్రా
య । శకటచక్రంబునాఁగఁబ్ర * శస్తమయ్యెవరుసనాద్యంతములుసర్వ
గురులఘువులు । కడమవేకాదిలఘునియు * క్తంబులిందు ॥ ౧౯౮ ॥ టీక ॥ శ
కటచక్రమనఁగా నిన్నవఛందమునందు నెకలఘువాదిగా నెన్నేసి లఘువృ
త్తములు - ఎన్నవెన్నవవియనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము - వారడిగిన
ఛందమువృత్తసంఖ్యనిర్ణయించుకొనుముందుగా నెక యిల్లువాసియాఱుం
టలెక్కయొక్కటివైచిదానిక్రిదనుండియడ్డముగానిండ్లువ్రాసికొంచునాయం
డ్లలో వానికిమీఁదనున్న యడ్డవీధియిండ్లమొదలియిల్లు మొదలుకొనివరు
పవెంబడినెక్కొక్కయింటనున్న లెక్కసారెసారెకు నినుమడించుకొలచు

వ్రాయుచువచ్చునది - అదియెట్లనినఁ దొలుసారిద్విగుణించునపుడెంతలెక్కయైననునంతయువ్రాయునది - అదిమొదలవియెన్నిమాజులిను మడించిన నెక్కిటొక్కటికిగడకుంబుచ్చిచిక్కినలెక్కవేయునది - ఇటులవ్రాయనాశందంబునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెప్పుడు మించుచున్నదియోయప్పుడదివిడిచిఁబూడివీధినాతరువాతనుండునిండ్లలెక్కలొక్కటొక్కటియిప్పుడువ్రాసినటులరెట్టించుచువ్రాయునది - ఎద్దియైననువృత్తసంఖ్యకునధికమయ్యేనేనినదివిడిచి వేయునది - పైవీధిలెక్కలయ్యేనేనిసంతటనావీధినివ్రాయకమానునది || ఇప్పుడువ్రాసినబంతి - లెక్కలుతొల్లింటియట్లనేయునది - ఆక్రిందమరలనిండ్లువ్రాసియయ్యిండ్లలోనిప్పటియట్లలెక్కనిలుపునది - ఇటుల నెక్కికొక్కబంతివ్రాయుచు రాఁగా బంతికిమొదలియింట నాశందమునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెచ్చటవచ్చిననునచ్చటినుంచివ్రాయకమానునది - ఈతీరున వ్రాయనేయింటవచ్చినలెక్కరాకవచ్చును - ఇదేశకటచక్రమనిపించుకొనును ఈచక్రమునమొదలిబంతిదిసర్వగురువృత్తము - కడపటిబంతియెంతయుండిననుఅన్నవయదిసర్వలఘువృత్తము రెండవబంతియింటనెన్నియున్ననునన్నియునెంటిలఘువృత్తములు - మూడవయడ్డవీధినినెన్నియున్ననునన్నవయవిరెండేసిలఘువులవృత్తములు - నాల్గవచాలుననెన్నియున్ననునన్నవయవిమూడుమాత్రలుగలవృత్తములు - ఈచక్రమునముందరనెన్నిబంతులున్ననురెండవబంతిమొదలుగాబంతిబంతికినెక్కికొక్కలఘువెక్కువయని తెలిసికొనునది. ఇండ్లన్నిలెక్కింపనెన్నియయినవ్రాయన్నివృత్తములాశందమునంబుట్టినవనియెఱుఁగునది ఈరెండుచక్రంబులంజెప్పినలఘువులుసంఖ్యలోనుదివిచివేయఁగానెన్నిమిగిలియున్నవ్రాయన్నిగురువులు - ఆయావృత్తములకుంగలవుగాననీచక్రములురెండులఘుగురు క్రియాచక్రములనియ నంబడుఁగొందఁజులగనిర్ణయచక్రములునందురు ||

౨౦౬

అధ్వభాగప్రత్యయము.

క॥ నందనుతయధ్వభాగము | శందస్సంఖ్యయునువృత్తసంఖ్యయురెంటు | బొందుగగణించియొక్కటి | యండుదిగియనెన్నియన్ని * యంగుళములగు ॥ టీక॥ అధ్వభాగప్రత్యయమనఁగానిన్ననశందముప్రస్తరించుటకునెన్నియంగుళములపొడవుభూమికావలెననినసరిచెప్పెడువిధము - ఎన్నవశందమునకడిగిననంత లెక్కపెట్టి అందులో నాశందమునఁబుట్టిన వృత్తసంఖ్యగలయఁగూడియది యనుమండిచియందులో నొకటితివిచివేయఁగానె

న్నియైసవ్రా యన్నియంగుళములపొడవు భూమియాధంద మునకుఁ బ్రస్త
రించుటకుఁ గావలెనని చెప్పునది. ౨౦౭

సమవృత్తసంఖ్యాజ్ఞాసము.

అయిదవఁదమునందెన్ని సమవృత్తములు

పుట్టినవనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము.

౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

౨

౩౨

ఈకడపటిలెక్క పంచనాఱురెట్టింపముప్పదిరెండయ్యెనదిగాననై దవఁద
దమునముప్పదిరెండు సమవృత్తములు పుట్టినవనిచెప్పునది. ఏఁదమునక
డిగిననునిటువలెనేవ్రాయునది. ప్రస్తరించిచూడ నన్నివృత్తములే పుట్టును.

పంచమఁదమునకుఁ బ్రస్తారము.

౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

పంచమచ్ఛందముప్ర స్తరించిన ముప్పదిరెండువృత్తములేపుట్టెను.

ప్రతిఛందోవృత్తసంఖ్యలు.

౧ ఉక్తయందు ౨
 ౨ అత్యుక్తయందు ౪
 ౩ మధ్యయందు ౮
 ౪ ప్రతిష్ఠయందు ౧౬
 ౫ సుప్రతిష్ఠయందు ౩౨
 ౬ గాయత్రియందు ౬౪
 ౭ ఉష్ణిక్కునందు ౧౨౮
 ౮ అనుష్టుప్సనందు ౨౫౬
 ౯ బృహతియందు ౫౧౨
 ౧౦ పఞ్చియందు ౧౦౨౪
 ౧౧ త్రిష్టుప్సనందు ౨౦౪౮
 ౧౨ జగతియందు ౪౦౯౬
 ౧౩ అతిజగతియందు ౮౧౯౨

౧౪ శక్వరియందు ౧౬౩౮౪
 ౧౫ అతిశక్వరియందు ౩౨౭౬౮
 ౧౬ అష్టియందు ౬౫౫౩౬
 ౧౭ అత్యష్టియందు ౧౩౧౦౭౨
 ౧౮ ధృతియందు ౨౬౨౧౪౪
 ౧౯ అతిధృతియందు ౫౨౪౨౮౮
 ౨౦ కృతియందు ౧౦౪౮౫౭౬
 ౨౧ ప్రకృతియందు ౨౦౯౭౧౫౨
 ౨౨ ఆకృతియందు ౪౧౯౪౩౦౪
 ౨౩ వికృతియందు ౮౩౮౮౬౦౮
 ౨౪ సంకృతి ౧౬౭౭౭౨౧౬
 ౨౫ అభికృతి ౩౩౫౫౨౪౩౨
 ౨౬ ఉత్కృతి ౧౭౧౦౮౮౬౪

ఇవియన్నియుఁగలయఁగఁగూడినసర్వసమవృత్తసంఖ్యయగును.

ఉక్తాప్రభృతిఛందోజాతవృత్తసంఖ్యావిశేషము.

ప్రథమఛందంబగునుక్తమొదలుకొని చతుర్థచ్ఛందము వద్దికినీలాగుఛందములయందుఁబుట్టిన సమవృత్తములన్నియు నెన్నియాయె ననియడుగనరిచెప్పెనువిధము||

నాలవఛందమువృత్తసంఖ్య

౧ ౨ ౪ ౮
 ౧౬

పదునాఱుసమవృత్తములుపుట్టెను.

ఈవృత్తసంఖ్యయిను మింపముప్పదిరెండయ్యె- సందులోరెండుపుచ్చి నముప్పదిగాననుక్తమొచ్చిప్రతిష్ఠవద్దికినాలుగుఛందములయందును ౩౦సమవృత్తములుపుట్టెననునది - ఏఛందమువద్దికడిగిననిటువలెనే చూచునది|| వెరునువేసికూడిననునరే||

సర్వవృత్తసంఖ్య.

ఇరువదియాఱుఁదములయందు నెన్నిసమవృత్తములుపుట్టె ననసరిచెప్పె
డువిధము - ఈయుత్కృతిఁదమువృత్తసంఖ్య మునుపటివలె ద్విగుణించి
ఁఁడుతివిచివై చిన ౧౩౪ ౨౧౭ ౭౨౬అయ్యెఁగాన నిరువదాఱు ఁదముల
యందిన్నిసమవృత్తములుపుట్టెనని చెప్పునది - వెరుసువేసి కూడిననుసరి॥

వృత్త ప్రస్తా ర వి ధ ము

నాలవఁదంబగుప్రతిష్ఠయందుఁబుట్టినసమవృత్తం
బుల కేయేగణం బులనియడుగ సరిచెప్పెడు విధము

UUUU	౧ మగము	UUUU	౯ మలఘుపు
UUUU	౨ యగము	UUUU	౧౦ యలము
UUUU	౩ రగము	UUUU	౧౧ రలము
UUUU	౪ సగము	UUUU	౧౨ సలము
UUUU	౫ తగము	UUUU	౧౩ తలము
UUUU	౬ జగము	UUUU	౧౪ జలము
UUUU	౭ భగము	UUUU	౧౫ భలము
UUUU	౮ నగము	UUUU	౧౬ నలము

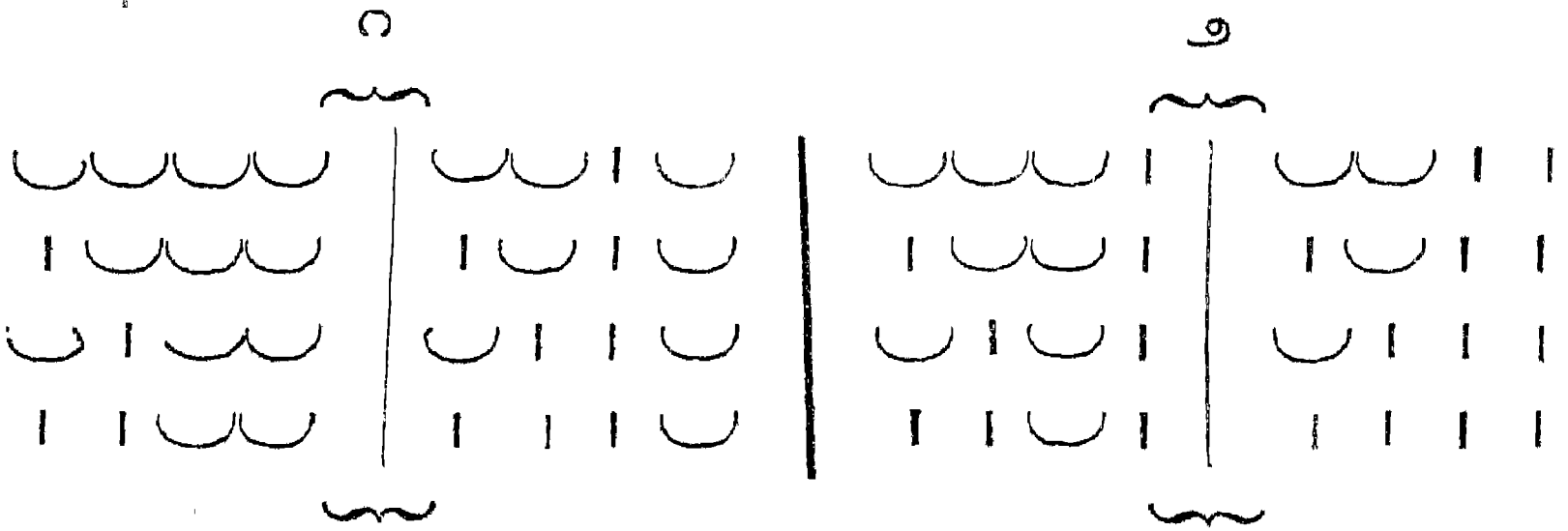
ఇవియన్నియు నడ్డబంతులుగాఁ జేసియాయాబంతి సమవృత్తమునకు
నాయాగణంబులనునది - నాలుగు పాదములకును - నాగణములేయని చె
ప్పునది - ఏఁదమునకు నడిగినను నిట్లువలెనే వ్రాయునది ॥ ౨౧౪

ద్విగుణప్రస్తార లేఖన క్రమము.

మూడవఁదమునకుఁబ్రస్తారద్విగుణము.

UUUU మగణము	౧	UUUU మగణము	౧
UUUU యగణము	౨	UUUU యగణము	౨
UUUU రగణము	౩	UUUU రగణము	౩
UUUU సగణము	౪	UUUU సగణము	౪
UUUU తగణము	౫	UUUU తగణము	౫
UUUU జగణము	౬	UUUU జగణము	౬
UUUU భగణము	౭	UUUU భగణము	౭
UUUU నగణము	౮	UUUU నగణము	౮

మూడవఛందము నాలవ యదిగాఁ బ్రస్తరించువిధము - ఒకప్రతిక
డగురువులు నొకప్రతికడ లఘువులును వ్రాయునది - ఏఛందమునకడిగిన
నునిటువ లెనేవ్రాయునది || ౨౧౫

నవ్వవృత్తప్రస్తారము.

ఆఱవఛందమునన లువదినాలవసమవృత్తమునకు నేయేగణము లనియ
డుగ సరిచెప్పెడువిధము - వారు నలువది నాలవది యడిగిరిగనుక సరి లె
క్కగాననవి యర్థించిలఘువుపెట్టునది - నిలిచినయిరువది రెండును సరిగా
ననవియర్థించి లఘువుంచునది - చిక్కినపదునెకొండును బేసిగనుక మఱి
యొకటికలియఁగూడి పండ్రెండుచేసి యర్థించి గురువుపెట్టునది - మిగిలిన
యాఱునుసరిగాననవి యర్థించి లఘువుపెట్టునది ఉన్నమూడును బేసిగను
కమఱియొకటిగూర్చినాల్గుచేసియవియర్థించి గురువుపెట్టునది - కడమ రెం
డునుసరిగనుక - నవియర్థించిలఘువుపెట్టునది. వారాఱవఛందమునకడిగిరి
గనుక గురులఘువు లాఱయినఁజాలింపవలయు - ఏవృత్తమడిగినను నిటువ
లెనే సరిచెప్పవలయు || ౨౧౬

ఆఱవఛందమునకుఁబ్రస్తారము.

౮౮౮౮౮౮౮౮	౧		౮౮౮౮౮౮౮౮	౯
౮౮౮౮౮౮౮౮	౨		౮౮౮౮౮౮౮౮	౧౦
౮౮౮౮౮౮౮౮	౩		౮౮౮౮౮౮౮౮	౧౧
౮౮౮౮౮౮౮౮	౪		౮౮౮౮౮౮౮౮	౧౨
౮౮౮౮౮౮౮౮	౫		౮౮౮౮౮౮౮౮	౧౩
౮౮౮౮౮౮౮౮	౬		౮౮౮౮౮౮౮౮	౧౪
౮౮౮౮౮౮౮౮	౭		౮౮౮౮౮౮౮౮	౧౫

ఉ ఉ	౧౫	ఉ ఉ	౩౦
ఉ	౧౬	ఉ ఉ	౩౧
ఉ ఉ ఉ ఉ ఉ	౧౭	ఉ	౩౨
ఉ ఉ ఉ ఉ	౧౮	ఉ ఉ ఉ ఉ ఉ	౩౩
ఉ ఉ ఉ ఉ	౧౯	ఉ ఉ ఉ ఉ	౩౪
ఉ ఉ ఉ	౨౦	ఉ ఉ ఉ ఉ	౩౫
ఉ ఉ ఉ ఉ	౨౧	ఉ ఉ ఉ	౩౬
ఉ ఉ ఉ	౨౨	ఉ ఉ ఉ ఉ	౩౭
ఉ ఉ ఉ	౨౩	ఉ ఉ ఉ	౩౮
ఉ ఉ	౨౪	ఉ ఉ ఉ	౩౯
ఉ ఉ ఉ ఉ	౨౫	ఉ ఉ	౪౦
ఉ ఉ ఉ	౨౬	ఉ ఉ ఉ ఉ ఉ	౪౧
ఉ ఉ ఉ	౨౭	ఉ ఉ ఉ ఉ	౪౨
ఉ ఉ	౨౮	ఉ ఉ ఉ ఉ	౪౩
ఉ ఉ ఉ	౨౯	ఉ ఉ ఉ	౪౪

ప్రస్తరించినను సగణజగణములే యాయెను.

ఉదిష్టవృత్తనిర్ణయము.

ఉ ఉ | ఉ ఉ | ఉ
1 2 4 8 16 32 64
౧ ౩ ౬

౧ ౨ ౪ ౮ ౧౬ ౩౨

౪

౩౨

౩౬

౧

౩౭

ఇదియెన్న వచందమునబుట్టినది - ఆచందమునం దెన్న వసమవృత్తమనియ
దుగసరిచెప్పెడువిధము - వారుప్రవాసినగురులఘువుల క్రిందనువరుస వేంబ
జిని - ఏకాదిదిగుణిహముగా నాక్షర వాదన వోలదునుగిదివాదన

యు వెరుసు వేసివానిక్రింద మఱొకటిపెట్టి కలయఁ గూడ ముప్పది యేడ
య్యెఁ గాననన్నవ సమవృత్తమునునది - వార్షవైచినగురులఘువులులెక్కిం
పనేడు - ఆయెనుగనుక నేడవఛందముననుబుట్టినదియనునది॥ ౨౧౯

సప్తమచ్ఛందఃప్రస్తారము.

UUUUUUUU	౧	UUUUUUUU	౧౯
UUUUUUUU	౨	UUUUUUUU	౨౦
UUUUUUUU	౩	UUUUUUUU	౨౧
UUUUUUUU	౪	UUUUUUUU	౨౨
UUUUUUUU	౫	UUUUUUUU	౨౩
UUUUUUUU	౬	UUUUUUUU	౨౪
UUUUUUUU	౭	UUUUUUUU	౨౫
UUUUUUUU	౮	UUUUUUUU	౨౬
UUUUUUUU	౯	UUUUUUUU	౨౭
UUUUUUUU	౧౦	UUUUUUUU	౨౮
UUUUUUUU	౧౧	UUUUUUUU	౨౯
UUUUUUUU	౧౨	UUUUUUUU	౩౦
UUUUUUUU	౧౩	UUUUUUUU	౩౧
UUUUUUUU	౧౪	UUUUUUUU	౩౨
UUUUUUUU	౧౫	UUUUUUUU	౩౩
UUUUUUUU	౧౬	UUUUUUUU	౩౪
UUUUUUUU	౧౭	UUUUUUUU	౩౫
UUUUUUUU	౧౮	UUUUUUUU	౩౬

ప్రస్తరించినను రెండుతగణములునొకగురువునాయెను.

మేరుచక్రోద్ధారణము.

నాలవ ఛందమున నెన్నేసిలఘువుల వృత్తము లెన్నెన్ని పుట్టెననఁగా
సరిచెప్పెడువిధము - వీధివీధియొక్కొక్క ఛందము గనుక నీచక్రముచకు
నాలుగడ్డచాల్గుగాన నాలవ ఛందము పర్యంతమాయెను - దీనినాలుగవ

	౧		౧	
	౧	౨	౧	
	౧	౩	౩	౧
౧	౪	౬	౪	౧

నాలవబంతి మొదలింటిదొక్కటియు సర్వ గురువృత్తము రెండవ యింటినా
లుగును నెంటిలఘువృత్తములు మూడవ యింటియాలును రెండేసిలఘువు
లవృత్తములు. నాలవ యింటినాలుగును మూడేసిలఘువులవృత్తములు. క
డపటి యింటిదొక్కటియు నాలుగులఘువుల సర్వలఘువృత్తము-

శకటచక్రోద్ధారణము

ప్రతిష్ఠాభందమునందు నెన్నేసిలఘువులవృత్తములెన్న వయెన్న వయపి యని
యడుగ సరిచెప్పెడు విధము||

౨౨౧

౧					
౨	౩	౪	౫		
౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧
౧౨	౧౩	౧౪	౧౫		
౧౬					

ఈచక్రమునందు మూడింటిదొక్కటియు నాలుగుగురువుల సర్వగురు
వృత్తము రెండవయడ్డ వీధినున్న ౨ వది ౩ వది ౪ వది ౫ వది ౬ వదియు నెంటి
లఘు వృత్తములు కిచాలుననున్న ౬ వది ౭ వది ౮ వది ౯ వది ౧౦ వది
౧౧ వదియు రెండేసిలఘువులవి- నాలుగవబంతినున్న ౧౨ వది ౧౩ వది ౧౪
వది ౧౫ వది మూడేసిలఘువులవృత్తములు - కడపటి ౧౬ వదియొక్కటియు
నాలుగులఘువుల సర్వలఘువృత్తము||

ఉక్తాఛందంబొక్క యక్షరంబునుండి యొండొంటికివచ్చు సక్షరంబు
షడ్వింశాక్షర పర్యంతంబుగా జరుగునందును క్తకుఁ బ్రతిపాద మేకా
క్షరంబౌ ||

౨౨౨

ఛందస్సంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు	ఛందసంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు
౧ శ్రీవృత్తము	౧	గుమారలలితా	౨౭
౨ స్త్రీవృత్తము	౨	సరసిజ	౨౮
౩ నారీవృత్తము	౩	విభూతి	౨౯
మృగీ	౪	మధుమతీ	౩౦
వినయ	౫	మదనవిలసిత	౩౧
౪ కన్యా	౬	౫ విద్యున్తాలా	౩౨
ప్రీడా	౭	వితాస	౩౩
సుకాంతి	౮	విమాస	౩౪
బింబ	౯	సింహరేఖా	౩౫
౫ ప్రీతి	౧౦	చిత్రపద	౩౬
ప్రగుణా	౧౧	హంసరుత	౩౭
సతీ	౧౨	నారాచ	౩౮
పక్షి	౧౩	ప్రమాణికా	౩౯
నందా	౧౪	నాగర	౪౦
అంబుజ	౧౫	మాణవక	౪౧
౬ సావిత్రి	౧౬	సమానీ	౪౨
విచిత్ర	౧౭	౯ భుజగశిశురుత	౪౩
తనుమధ్యా	౧౮	ఉత్సుక	౪౪
చంద్రవదనా	౧౯	భద్రకర	౪౫
శశివదనా	౨౦	హలముఖి	౪౬
సురలతా	౨౧	౧౦ పణన	౪౭
వసుధా	౨౨	మయూరసారి	} ౪౮
వసుమతీ	౨౩	దీనిపేరేమయూరభాషిణి	
౭ లోలా	౨౪	రసాలివృత్తము	౪౯
మదరేఖా	౨౬	రుక్మవతీ	౫౦
హంసమాలావృత్తము	౨౫	చంపకమాలీ	౫౧

చతుర్థాశ్వాసము.

౨౦౭

మణిరంగ	౫౨	శిఖండిరుత	౭౯
మత్తా	౫౩	స్త్రీ	౮౦
దీనిపేరేహంసశ్రేణీ		ఏకరూపా	౮౧
కౌముదీ	౫౪	చంద్రికా	౮౨
భోగివిలసిత	౫౫	౧౨ స్రగ్వణీ	౮౩
దీనిపేరేవిలసిత		భుజంగప్రయాత	౮౪
మనూరమా	౫౬	తొటక	౮౫
శుద్ధవరాహ	౫౭	జలధరమాలా	౮౬
నందినీ	౫౮	నంశస్థ	౮౭
పజ్జీ	౫౯	ఇంద్రవంశ	౮౮
౧ ఇంద్రవజ్రా	౬౦	ద్రుతవిలంబిత	౮౯
ఉపేంద్రవజ్రా	౬౧	తొదక	౯౦
ఉపస్థిత	౬౨	తామరస	౯౧
దోగక	౬౩	ప్రియంవదా	౯౨
రథోద్ధత	౬౪	ప్రమితాక్షర	౯౩
దీనిపేరేపరాంతిక		జలోద్ధతగతి	౯౪
భద్రక	౬౫	విశ్వదేవీ	౯౫
స్వాగత	౬౬	చంద్రవర్మ	౯౬
కాంతి	౬౭	ప్రహేయ	౯౭
శ్యేనీ	౬౮	స్రముదితవదనా	౯౮
నాత్మోర్తి	౬౯	కుసుమవిచిత్ర	౯౯
కలితాంత	౭౦	మణిమాలా	౧౦౦
దీనిపేరేగీతాలంబస		సుఖవిలసిత	౧౦౧
శాలినీపృత్తము	౭౧	౧౩ మత్తమయూర	౧౦౨
సుముఖ	౭౨	ప్రహర్షిణీ	౧౦౩
భ్రమరవిలసిత	౭౩	ప్రభాత	౧౦౪
వృత్తా	౭౪	జలద	౧౦౫
పృథ్వీ	౭౫	మంజుభాషిణీ	౧౦౬
వృంతా	౭౬	గుచిర	౧౦౭
మూక్తికమాలా	౭౭	క్షమా	౧౦౮
జగతి	౭౮	క్షపా	౧౦౯

చంచరీకావళి	౧౧౦	పంచచామర	౧౩౩
మత్తహంసినీ	౧౧౧	పద్మక	౧౩౪
సుమంగళి	౧౧౨	చంద్రశ్రీ	౧౩౫
౧౪ వనమయూర	౧౧౩	మేదినీ	} ౧౩౬
వసంతతిలకా		వాణీ	
సింహాస్నత	} ౧౧౪	ఫలసదన	౧౩౭
బౌద్ధరిణి		అశ్వగతి	౧౩౮
శోభావతీ		మదనదర్పణ	౧౩౯
మధుమాధవీ		గజవిలసిత	౧౪౦
భూనుత	౧౧౫	శిఖరిణి	౧౪౧
సుందరీ	౧౧౬	పృథ్వీ	౧౪౨
ప్రహరణకలితా	౧౧౭	హరిణీవృత్తము	౧౪౩
నవనందినీ	౧౧౮	నర్మకట	} ౧౪౪
అపరాజిత	౧౧౯	కోకిలకాక	
అసంబాధా	౧౨౦	మందాక్రాంత	౧౪౫
కమలవిలసితవృత్తము	౧౨౧	పాలాశదళ	} ౧౪౬
౧౫ మాలినీ	౧౨౨	త్వరితగతి	
సుకేసర	} ౧౨౩	వంశపత్రపతితా	౧౪౭
భద్రక		చంపకకేసరీ	౧౪౮
మనోజ్ఞా	౧౨౪	౧౮ మత్తకోకిల	౧౪౯
మణిభూషణ	౧౨౫	కుసుమితలతావేల్లితా	౧౫౦
సుగంధి	} ౧౨౬	నిశా	౧౫౧
శాలినీ		హరనర్తనా	౧౫౨
చామర		త్వాహర	౧౫౩
ప్రశాంతి		౧౯ శార్దూలవిక్రీడితా	౧౫౪
ఇలా	౧౨౭	తరళ	౧౫౫
చంద్రరేఖా	౧౨౮	మేఘవిస్ఫూర్జిత	౧౫౬
నలినీ	౧౨౯	చంద్రకళా	౧౫౭
అలసగతి	౧౩౦	భూతిలక	౧౫౮
మణిగణనికర	౧౩౧	కవికంఠభూషణ	౧౫౯
౧౬ పయకాంతా	౧౩౨	౨౦ మతేబి కీడితా	౧౬౦

చతుర్థా శ్వాసము.		౨౦౯
ఉత్పలమాలా	౧౬౧	మద్రక ౧౭౬
అంబురుహ	౧౬౨	౨౩ కవిరాజవిరాజిత ౧౭౭
ఖచరప్లుత	౧౬౩	అశ్వలలిత ౧౭౮
ప్రభాకలిత	౧౬౪	పద్మనాభ ౧౭౯
౨౧ చంపకమాలా	౧౬౫	మత్తాక్రీడా ౧౮౦
వనమంజరీవృత్తము	౧౬౬	౨౪ నరసిజ ౧౮౧
లాటీవిట	౧౬౭	క్రౌంచపద ౧౮౨
మణిమాలా	౧౬౮	తన్వీ ౧౮౩
కరిబృంహిత	౧౬౯	అష్టమూర్తి ౧౮౪
కనకలతా	౧౭౦	౨౫ బంధుర ౧౮౫
౨౨ మహాస్థగధా	౧౭౧	భాస్కరవిలసిత ౧౮౬
భద్రక	౧౭౨	ధరణీధరగతి ౧౮౭
మానిసి	౧౭౩	౨౬ భుజంగవిజృంభితా ౧౮౮
విచికిలిత	౧౭౪	వరాహ ౧౮౯
తురగ	౧౭౫	మంగళమహాశ్రీ ౧౯౦

క॥యతిగణ నామస్తోత్రము । వితతంబుగనలిపిగురుల * వినుతించితగణ
యతిగణనామయతంబులు । పతగధ్వజ తేటపఱుతుఁ * బద్యవిధంబుల్ ॥
క॥సమవిషమవృత్తమణులకు|సముద్రములనంగఁదనరి*షడ్వింశతిభేద
ములై వేదములకుఁబాదములై ఛందంబులొప్పి * దములగువరుస ॥ ౨౩౧
తే-గీ॥జగతిసమవృత్తమెన్నవ * ఛందమునను । సంభవమునెందునన్నియ*
క్షురములమరుఁ । బదపదమునకు హెచ్చును * గొడువలేక । గణములను
మొక్కభంగిని * గానఁబడును॥ ౨౩౨ ॥ ఆ ॥ ఒంటికాలఁ గొంద*ఱుండఁజేసిరి
పాద । యుగముతోడఁగొంద* ఱుండఁజేసి । రేనుసకలవృత్త * వృషము
లనడిపింతు । నాల్గుపాదములజ * నంబువైగడ॥ ౨౩౩ ॥ క॥ ఒకకాలను
రెండడుగులఁ । బ్రకటంబుగగ్రంథవిస్త*రభయంబునఁబూ । ర్వకపులవ
లెఁజెప్పినలే । ఖకుఁడొకలిపివిడువఁదప్పఁ * గనఁదరమగునే॥ ౨౩౪ ॥ క ॥
నేనురచించినవృత్తవి । తానములోనెకటరెంటఁ * దప్పండినవి । ద్యాని
ధులుకడమపదముల । లోనారసియతులుగణము * లునుదెలియఁ దగు
౨౩౬॥ తే-గీ॥ అడుగులకువర్ణములుగొంచె * మగుటఁజేసి । యందునుక్తా
ప్రభృతినప*చ్ఛందములను । బొడమవృత్తములకునెల్ల * వడులులేవునా

ల్లుపనములఁ బ్రాసము*ల్నుడచుఁగాని॥ ౨౩౭॥ క॥ గురులఘుగణసంజ్ఞలయఁ
క్షరములుదీర్ఘంబులై నఁ జనునవి రెండై । పరువడినయొక్కములై । ప
రగిననవి రెండునెన్నఁబడువెంబడిగా॥ ౨౩౮॥

వ॥ ప్రథమచ్ఛందంబగు నుక్తయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నెక్కొక్క
యక్షరంబై రెండువృత్తంబులు పుట్టెనందుఁజేయనునృత్తము
శ్రీవృత్తము

శ్రీ

గో

పా

లా

౮౫

ద్వితీయచ్ఛందంబగు సత్కుక్తయం
దుఁ బ్రతిపాదంబునకు రెండేసియ
క్షరంబులై నాల్గు వృత్తంబులు
పుట్టెనందుఁజేయవృత్తము.

శ్రీవృత్తము.....శ్రీనా
గానీ

క్షానిం

౮౮గణము

బూనుక

తృతీయచ్ఛందంబగు మధ్యయం
దుఁ బ్రతిపాదంబునకు మూడేసి
యక్షరంబులై యెనిమిదివృత్తం
బులుపుట్టెనందు నారీవృత్తము
నారీవృత్తము

శ్రీనాథుక

నేనెంతుక

మానెప్పం

గానాదిక

౯౯౯ మగణము

అంశుమ్మగీవృత్తము

భూమిలో

రామహో

ద్దామహా

దామృగి

౮౮౮౮గణము

ఇదిమూడవది

అంశువినయవృత్తము

వినయం

బసఁగా

జనుసా

ససభూ

॥ ౮౮౮౮గణము

ఇదినాలువది

చతుర్థచ్ఛందంబగు ప్రతిష్ఠయం
దుఁ ప్రతిపాదంబునకు నాల్గుగేసి
యక్షరంబులై పదియాఱువృత్తం
బులుపుట్టెనందు
కన్యావృత్తము

భావింపన్దా

గావాప్తిన

న్యావృత్తంబీ

తేవన్బెల్చుక

౯౯౯౯మగ

ఇది మొదటిది

అంశుగీవానానా వానా

న||ప||ప్తమచ్చందంబగుగాయత్రి
యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నా
తేసియక్షరంబులై యటవదినా
ల్లువృత్తంబులు వృట్టెనందు సావి
త్రీవృత్తము

సావిత్రీవృత్తము

గోవిందస్తోత్రంబుల్
దై వారున్తాయుక్తి
సావిత్రీవృత్తంబుల్
గావింపంగా నెప్పున్

లలలమలలలమ

[ఇది మొదటిది.

అందు-విచిత్రవృత్తము

తనర్చున్విచిత్రం
బనంగాయయాప్తి
ఘనశ్యామగాత్రా
మునిస్తోత్రపాత్రా

లలలయలలలయ ఇది ౧౦

అందుందనుమధ్యావృత్తము

కామేపలివాసున్
మేమెంతుమనంగన్
స్వామీతనుమధ్యన్
భూమిన్దయలోప్పున్

లలలతలలలయగణము

ఇది ౧౩

అందుఁ జంద్రవదనా వృత్తము

చంద్రవదనన్దే
వేంద్రవినుతాని
స్తంద్రతభయంబుల్
సాంద్రముగఁజెప్పున్

ల || భ || లలలయ ఇది ౧౫

అందు-శశివదనా వృత్తము

శశివదనాభ్యై
విశదములయ్యై
దిశలనయంబుల్
దశముఖవై రీ

|| న || లలలయ || ఇది ౧౬ వది

సురలతావృత్తము

మురహారుదేవే *
గురుకుచనాగా
ధరణిసయంబుల్
సురలతకొప్పున్

|| న || లలలయ ఇది ౧౭ వది.

అందు-వసుధావృత్తము

వసుదేవసుఖన్
బొంగింపుమనన్
వసుధాహ్వాయమిం
పెసఁగున్ససలన్

|| ల || స || ల స ఇది ౧౮ వది

అందు-వసుమతీవృత్తము

బృందావనవిహార
రిందగ్నించదసం
చంకన్వసుమతిం
బొందింతురతనల్

లలలత || లలలస ఇది ౧౯ వది

వ||స||ప్తమచ్చందంబగు సుష్టిక్కు
నందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నేజేసి
యక్షరంబులై నూటయిరువదియె
నిమిదివృత్తములు వృట్టెనందు
లోలావృత్తము

ధరిత్రీసుతారాత్రిన్
సరోజాతపతాక్షున్

హరిణాయుగలలోల	సరగంబుల్ రచింపన్
గరగంబుప్పవర్తింతున్	బరగుణహంసమాటా
లులయ లులయ గ	నరసింహవతారా
లిండుహంసమాలావృత్తము ఇది	సురవిద్విద్విదారా

| | లుస | లుర | గ ఇది ౨౦వది

లిండు-మదరేఖావృత్తము... గోపాలాఖ్యుడునిచ్చల్ | మాపాలంగలడం
చున్ | రూపింప న్నసగంబుల్ | దీపించు న్నదరేఖన్ | లుల
మ || లుస | గ-ఇది ౨౧ వది

లిండు-కుమారలలితావృత్తము... సుమాయుధనిభాంగం | రమావృద్ధయ
నాథా కుమారలలితావృత్తము | త్రమొప్పుజనగా ప్తిన్ | లు | జ ||
లుస | గ-ఇది ౩౦వది

లిండు-సరసిజవృత్తము... కోరిసరసిజంబిం | పారుభసగయుక్తిన్ | నారద
నుతిపాత్రా | సీరదనిభగాత్రా | లు || భ || లుస | గ-
ఇది ౩౧వది

లిండు-విభూతివృత్తము... ఇమ్మహిసజంబులం | తమ్మునంగకారమున్ | గ
మ్మయుండునట్టివృత్తము | తమ్ముదావిభూతియూ | లు | లు ర |
లు | జ | లు గ-ఇది ౪౩వది

లిండు-మధుమతీవృత్తము... కుధర్నై రికడన్ | విధుడుదానమరున్ | మధు
మతిన్నవమా న్నభశరహానీ | | | న | భ | గ-ఇది ౫౬

లిండు-మదనవిలసితవృత్తము... పదపడినసగల్ | గదసివెలసినన్ | మదన
విలసితం | బదియగుతిలకా | | | న | | | న | గ-ఇది ౬౪వది

న || అష్టమచ్ఛందంబగుననుష్టుప్పనందు బ్రతిపాదంబునకు నెనిమిదేసి
యక్షరంబులై యున్నాట రోబదాఱువృత్తంబులుపుట్టెనందు ||

విద్యున్దాలావృత్తము... శ్రీదేవీధాత్రీప్రాణేశా | యాదిత్యజ్యేష్ఠాదిస్తుత్యా |
వేదోద్ధరావిద్యున్దాలం | బాదైమాగా ప్రాప్తింబొల్పున్

లులుమలులులుమలులు గగము-ఇది మొదటిది

లిండు-వితానవృత్తము... క్షితిన్దగాయుక్తంబైనన్ | వితానవృత్తంబైనె
ప్పున్ | బితామహాద్యాదిత్యప్రస్తుతప్రభావానర్వేశా | లు | జ
లులుమలులు గగము-ఇది ౬౬వది

లిండు-విమానవృత్తము... క్షమన్ బతాంతసగాయు | క్షమగనిగపటబాసం

గుణః | విమానమంభోరుహత్యో | రమాంగనావాసజ్యో | ౮౫

అంతుః । తంతుః గగము - ఇదికిరావది

అందు-సింహ రేఖానృత్తము ... ద్వారకాపురివిహారా । మేరుధీరపంచబా
ణా । కారసింహ రేఖకుంబెం । పారురేఫజల్ గగంబున్

८ । ८४ । ८ । జ८౮గగము... ఇదిర 3వది॥

అందు చిత్రపదవృత్తము...చిత్రపదంబనువృత్తం । బ్రతిమునిస్తుతుశ్చ
 ర్క । స్తోత్రము సేయఁగ నెప్పున్ । ధాత్రినిభాగగయుక్తిన్

॥భ ॥భ ॥గగము... ఇదిగవది॥

అందు-హంసగుతవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకితసువత్సా । దేవాహంసగుత
మొందున్ । భావింపన్ నగగాప్తిన్ । గావింపందగుధరిత్రిన్

లలలమ । । । నలలగగము... ఇదిగిరివది॥

అందు-నారాచవృత్తము ... క్షీరాబ్ధికన్యకాపతిః । నారా య ఋంద్ర
వంబులఁ । దోరంబుగానుతించినఁ । నారాచవృత్తమెచనుఁ

||త||ర||వ||గ||ణ||ము...ఇ||ది||౧||వ||ది||

అందు-నాగరవృత్తము... బాగమరుకాభరేఫసం|యోగలగంబుల స్తవః |
యోగినుతున్వినంబడుకా | నాగరనామవృత్తమే

॥భ||ర||వగణము...ఇది౨వది॥

అండు-మాణవకవృత్తము... శోణమయాఖప్రవిభా ! బాణసుపర్వారిహ
రా/వేణుధరాభత్వములకా । మాణవకగ్భైతనరుకా

॥భక్తవర్ణనము...ఇది౦౩వది॥

అందు-సమానీవృత్తము ... నారదాదిమానివరుల్ | చేరిశౌరిఁగొల్తురనన్ |
 గోరిరేఫముంజవముల్ | ధారుణిన్సమానితగున్

ఁ | ఁ | ఉ | జ | ఏ వగణము... ఇది గురించి

వ॥ సవేమచ్చందంబగు బృహతీయందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁదొమ్మిదేసి
యక్షరంబులై యేనూటపండ్లెండువృత్తములువుట్లైనందు

భుజగశశిరుతవృత్తము ... నిజముననయలొప్పన్ । భుజగశశిరుతమ
య్యెన్ । సుజనవినుతచరిత్రా । వృజినతృణఘనదాత్రా

|| న || న || యగణము... ఇదిగో అవది ||

అందు-త్సుకవృత్తము...వాసవ ముఖ్యసురస్తుతా | దాసమనోంబుజపట్న
దా|వాసిగభారములొందినన్ | భాసిలునుతుత్సుకవృత్తముల్

ॐ॥భ॥భ॥రగణము...ఇది౧౩వది॥

అందు-భద్రకవృత్తము...కాద్రవేయశయనాసము | న్నిద్రదైత్యమదభం
జనా | రుద్రమిత్రరనరేఫముల్ | భద్రకంబునకుభాసిల్లున్ ||

|| ర || ర || | | | న || | | రగణము...ఇది ౧౮౭ వది ||

అందు-హలముఖవృత్తము...కింకిరీకృతసురవరా | పంకజాతదళనయనా
పా | కమారనసగణముల్ | శంకలేకహలముఖకిన్

|| | || ర || | | | న || | | సగణము...ఇది ౨౧౬ వది ||

అ|| పక్షిచుండివృత్త * పక్షికిన్నవవ్రావి | వడియటంచుఁజెప్పఁ
బడియెనిచట | సంస్కృతంబునంనుఁజనుపదవిచ్చేద | మడుగుమొదలివర్ణ *
మగుఁదెనుఁగున || ౨౪౮ || క || ధరగణితశాస్త్రసంజ్ఞల | శరరసగిరిదంతినిదిది *
శాశంకరభా | స్కరవిశ్వమనుదిసోర్వి | శ్వరనామములుయతివర్ణ * సం
ఖ్యార్థంబుల్ || వ || దశమచ్ఛందంబగు పక్షియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ
బదేసియక్షరంబులై వేయునిరువదినాల్లు వృత్తంబులుపుట్టె ||

అందుబణవవృత్తము...ఉర్విన్మన్యగ * యుతపాదంబుల్ | పర్వన్నడ్యతి
పణవంబయ్యెన్ | గీర్వాణాహిత * గిరినాకేశా*సర్వేశారవి * శత
సంకాశా || || ర || | | | న || | | రయలగ... ఇది ౧౨౧ ||

అందుసారివృత్తము...వెక్కసించెశైల * విశ్రమంబు | ల్పొక్కిరే
ఫజంబు * లునగంబుల్ | చక్కఁగామయూర * సాదికొప్పున్ | ని
క్కమంబుజాత * నేత్రశౌరీ || | ర || | | | జ || | | ర
|| గ...ఇది ౧౭౧వది దీనిపేరేమమూరభాషిణీవృత్తము ||

అసాలివృత్తము...గోత్రవిశ్రమము * గూడిభక్తి | ధాత్రిరేఫనగ*ణం
బుల్కానైబోత్రిహాసరగ * ములసాలిం | జితభంగినుతి * సే
యునిన్నున్ || | ర || | | | న || | | ర || గ...ఇది ౧౮౭

అంగువతివృత్తము...అంగయతింబొం * దైభమసల్బ | ర్వుంగురుయుక్తి *
నుగ్గువతిన్ | త్యాంగనైతే * డాసురశాఖం | బొంగుచుగో
పీ * పుత్రుడనంగన్ || | భ || | | | మ || | | స || గ
ఇది ౧౯౯-వది ||

అంపకమాలివృత్తము...భూమిధరశ్రాంతు * ల్పొలుపారన్ | ప్రేమభ

మకరాంకుంజం * పకమాలిన్ \cup || భ $\cup \cup \cup$ మ || \cup
స \cup గ - ఇది ౧౯౯ వది||

మణిరంగవృత్తము... అంగినామణు * లంగయతుల్లా | సంగమెచ్చర * సా
గురుయుక్తిన్ | బొంగుచున్యదు * పుంగవువేడన్ | రంగగుణమణి *
రంగమనంగాన్ \cup | \cup ర || \cup స | \cup స \cup గ ఇది ౨౧౯ వది
మత్తాపృత్తము... శైలశాంతిన్ భ * సగలోలిం | గ్రాలన్తత్తాఖ్యను * గ
నుపట్టున్ | బాలించెన్యాదవ * పతియాపాం | చాలింగౌరవ్యుల *
సభనాగన్ $\cup \cup \cup$ మ \cup || భ || \cup స \cup గ - ఇది ౨౪౧ వది
దీనిపేరే హంసశ్రేణీ వృత్తము.

అంశుగౌముదీపృత్తము... మునినుతాకౌ * ముదీపృత్త మొప్పనునతాగం *
బులన్ వడ్యతిన్ | దునిమెజౌల * స్తుభూపుత్రికై | కిసుకరామ *
క్షిత్తిశుండనన్ || న $\cup \cup$ | త $\cup \cup$ | త \cup గ ఇది ౨౯౬ వది||

అందు-భోగివిలసితవృత్తము... సాగభసములున్ * జగంబులున్ | జాగగున
గవి * శ్రమంబులన్ | భోగివిలసితం * బుజెప్పగా | సాగరతన
యా * సమన్వితా \cup || భ || \cup స | \cup | జ \cup గ - ఇది ౩౫౧ వది -
దీనిపేరేవిలసితవృత్తము||

అందు-మనోరమావృత్తము... సరజగంబుల * న్మనోరమల్ | సరవిశైలవి *
శ్రమంబులన్ | దురితదూరుసిం * ధుజాపతిన్ | సారిదిసన్నతిం *
చునెంతయున్ || న \cup | \cup ర | \cup | జ \cup గ - ఇది ౩౪౪ వది

అందు-శుద్ధవిరాటీవృత్తము... చాలొప్పన్దస * జల్లకారమున్ | గ్రాలు
న్యధవి * రాటిన్ వడ్యతిన్ | సీలాంగారమ * చీమనోభవా | నాళీ
కాసననం - దనస్తుతా $\cup \cup \cup$ మ | \cup | \cup స | \cup | జ \cup గ
ఇది ౩౪౫ వది||

అందు-సందినీవృత్తము... శ్రీరమణానిర్జితదాసవా | సారసపత్రే * తులా
వడ్యతిన్ | సారెభతంబు * ల్లగముల్లగన్ | ధీరులచేనం * దినినాజ
నున్ \cup | \cup | భ $\cup \cup$ | త | \cup | \cup గ... ఇది ౩౫౯ వది||

అందు-బుజ్జీవృత్తము... గ్రావవిరామము * గావిబుధుల్ | భావజతం
... ఇది ౩౬౦ వది ||

క్రియ * నంబరగుణ లులు భ లులు భ లులు భ లులు
* ఇది ౪౩౯ వది

వ॥ ఏకాదశచ్చందంబగుత్రిష్టుప్సనందుఁబ్రతిపాదంబునకుంబదునెకం
డేసియక్షరంబులై ౨౦౮౪వృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

ఇంద్రవజ్రావృత్తము....ఇంతుల్పదావాడుదు * రింద్రవజ్రల్ । స్వాంతం
బునన్మోహము సంధిలంగణ । దంతావళశ్రాంతిని * తాజకార
ప్రాంతంబునంగద్వయ * మందమందణ లులు త లులు
త లులు జలలగగము*ఇది ౩౫౭వది॥

అందు-నుపేంద్రవజ్రావృత్తము * క్షపాచరారుల్జత * జల్లగంబుణ । బ్ర
హ్మక్షమైదంతివి * రామమొప్పణ । ద్విపాధిపత్రాతను * తింప
బేరై । యుపేంద్రవజ్రలైల * యున్ధ రిత్రిణ । లులు జ
లులు త లులు జలలగగము*ఇది ౩౫౮వది ॥

అందు-నుపస్థితవృత్తము...భక్తుల్పరిమోదను * పస్థితంబా । సక్తిన్విరతు
ల్గరి * సంఖ్యసాగణ । సూక్తుల్పొనిచెప్పెడు * చోదజాగా । యు
తంబగుచుంజెలు * వైందుచుండుణ లులు త లులు జ
లులు జలలగగము*ఇది ౩౫౯ వది॥

అందు-దోదకవృత్తము...తోరపువేడుక * దోదకమెందుణ । భూరివిరామ
ము*భూధరసజ్ఞం । బారుచు భాభగ * గాన్వితమైల । క్షీరమ
ణావిర * చింపనెసంగుణ లులు భ లులు భ లులు భ లులు
గగము ఇది ౪౩౯వది॥

అందు-రథోద్ధతవృత్తము...అందిరేఫనర * వాప్తి నెప్పగోవిందభూమిధర
విశ్రమంబులణ । చెంది కబ్బములఁ * జిత్రభంగిజె । న్నెందునెం
తయుర*థోద్ధతంబిలణ లులు ర లులు న లులు ర లులు
గము ఇది ౪౪౦వది దీనిపేరేపరాంతికవృత్తము

అందు-భద్రకవృత్తము...నరకదమన * నారవంబులణ । సరగగుధర*స
మ్మితంబులై । విరతుల్పమర * వేడ్కజెప్పినం । బరగుగృతుల*భ
ద్రకంబనణ లులు న లులు న లులు ర లులు వగముఇది ౪౪౧వది

అందు-స్వాగతవృత్తము...స్వాగతంబుదగు * శైలవిరామం । బైగజేంద్ర
వర*దారనభంబుల్ । పైగుగుద్వయము * భాసిలజెప్పణ । యో

వృత్తావృత్తము... అనయమునువే * దాంగంబుసెప్పుకొ * దనుజహరన *
స్తంబుల్లగంబుకొ * బెనఁగొనిధరా * భృద్విశ్రమంబుల్ * దనరున
దివృ*త్తావృత్తమంచుకొ || న || స || స || స || త || స || గగము
ఇది ౨౦౮ వది ||

వృద్ధీవృత్తము... సలినభవనుత*నాజలగం * బులుగలయతులఁ * బొందుప
డం * బెలుచఁబలికినఁ * బృద్ధియనకొ * వెలయునెకసమ * వృత్త
మిలకొ || న || న || న || స || జ || స || వగము ఇది ౨౦౯ వది ||

వృంతావృత్తము... నగణయుగముసగ*ణంబొందుకొ * గగమొకటియుజత*
గాఁగూడకొ * ఖగవిరమములను * గల్పింపకొ * దగుఁగవులకువను*
ధన్వంతల్ || న || న || స || స || స || గగము ఇది ౨౧౦ వది ||

మాక్తికమాలావృత్తము... భక్తజనత్రాత * భతనగాసం * యుక్తములై
మాని * యుతయతుల్ సు * వ్యక్తములై సూక్తు * లమరఁజెప్పకొ *
మాక్తికమాలాక్ర * మములెసంగుకొ || భ || స || త || న ||
స || గగము ఇది ౨౧౧ వది ||

ఉపస్థితవృత్తము... లేక శిఖండివిరుతవృత్తము... ఉపస్థితమునం*దొప్పారు
చుండుకొ * దపస్వివిరతు * ల్దాకంజకారం * బుపైసతగణం * బుల్ల
ద్వయంబుకొ * గపిధ్వజసఖా * కామేపలీశా * స || జ || స ||
స || త || స || గగము ఇది ౨౧౨ దీనిపేరే స్త్రీవృత్తము ||

ఏకరూపావృత్తము... ఏపారుంగావ్యముల * నేకరూపల్ * త్కృపుత్త్రీశు
నభజ*గాగణంబుల్ * బ్రాపించుంగుంజరవి * రామమొప్పుకొ * బా
పంబుల్ వాయుటకుఁ * బ్రస్తుతింపకొ || స || స || స || మ || భ
|| జ || స || గగము ఇది ౨౧౩ వది ||

జంద్రికావృత్తము... అగవరధరనార*వాన్వితం * బుగఁగృతులనుజెప్పఁ*
బొందికై * తగనిధివిరమంబు * దాఁకఁగా * జగతినినెగడొందుఁ *
జంద్రికల్ || న || న || స || స || స || వగణము ఇది ౨౧౪ వది ||

ప్రద్యాదచ్చందంబగు జగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బండ్రెండేసి
మూలరంబులై ౨౧౫ వృత్తంబులు పుట్టెనందు ||

1. స్రగ్వీణీవృత్తము... కామెపల్లీమహా* గ్రామమధ్యంబునన్ | భూమిదేవ్వా
త్తము*ల్పాజసేయంగనా | స్వామియున్నాడనన్ * స్రగ్వీణీశై
లవిశ్రామయుక్తింజతు*ష్కంబగున్ రేఫముల్ | | | ర | |
| | | ర | | | ర | | | ర ఇది ౧౧౭౧ వది ||

భుజంగప్రయాతము... భజింతున్ సదాకామె * పల్లీనివాసున్ | వ్రజస్త్రీ
భిట్టుయాద*వశ్రేష్ఠునంచున్ | భుజంగప్రయాతాఖ్య * ముల్పా
ల్లుయాలన్ | గజప్రాతవిశ్రాంతి * గాఢేష్వనెప్పున్ | | | య
| | | య | | | య | | | య ఇది ౧౧౭౨ వది ||

తోటకవృత్తము-తగుదోటకవృత్తము*ధాతృయతిన్ | నగణంబులునాలు
గు*సాగినఁబ | న్నగపుణ్యనదీసుర * నాథదిశా | జగతీద్విజపట్టణ *
సంచరణా | | | స | | | స | | | స | | | స ఇది ౧౧౭౩ వది ||

జలధరమాల . . . నీసుల్ మెచ్చంగృతులస*తిశ్రీదంబై | మారాకారాజలధ
ర*మాలావృత్తం | బైరాజల్లున్ భువిజతు * రాస్యశాంతుల్ | సా
రంజేరన్ మభసమ*సంయుక్తంబై | | | మ | | | భ | | | స
| | | మ ఇది ౨౪౧ వది ||

అందు-వంశస్థవృత్తము . . . జతల్ జరేఫంబులు * సామబాతస | మ్మితాక్షర
శ్రాంతుల * మెప్పువృట్టఁగాఁ | బతంగరాజధ్వజఁ * బద్మలోచ
నున్ | నుతింపవంశస్థమ * నూనమైచనున్ | | | జ | | | త
| | | జ | | | ర ఇది ౧౧౭౪ వది ||

ఇంద్రవంశవృత్తము... ఇందీవరాక్షుల్ తగ* నింద్రవంశమా | నందంబునం
బాడిరి*నందసూతిపై | జందంబులన్మోహము*తేవమీతఁగాఁ | బాం
డేగజశ్రాంతులు*పూనఁదాజలన్ | | | త | | | త | | | త
| | | జ | | | ర ఇది ౧౧౭౫ వది ||

ద్రుతవిలంబితవృత్తము... ద్రుతవిలంబిత * రూపమగుంగుభృ | ద్యుతినభా
రయు * తంబుగఁజెప్పినన్ | సతజనార్దిన*నశ్వసనప్రియా | వితత
భూసుర * వీరపురాలయా | | | న | | | భ | | | భ | | | ర
ఇది ౧౧౭౬ వది ||

తోదకవృత్తము... సలలితతోదక * సామజవిశ్రాం | తులనుసజాయలఁ *
దోదకవృత్తం | బలపడుఁగేతవ*రాసురకాష్ఠో | జ్వలవవశోశర*సా

స్థలవాసా ||| న : ౮ | జ | ౮ | జ | ౮౮ య ఇది ౮౭౮
వది దీనిపేరే తామరసవృత్తము ||

ప్రియంవదావృత్తము...విభుశమీరపృథి*వీజరక్షభా | గభవనాలయునీ*
కామెపల్లికా||ప్రభునభజలను * బ్రస్తుతింపనా | నిభవిరామము
న * నీప్రియంవదల్ ||| న ౮ || భ | ౮ | జ ౮ | ౮ ర
ఇది ౧౮౦౦ వది ||

ప్రమితాక్షరవృత్తము...ప్రమితాక్షరం*బమరుబద్ధజవి | శ్రమమొప్పు
మీట*సజసాయుతమై | యమునానదీతటవి*హారపృథా | ప్రమ
దాకుమారసఖ*భద్రయశా || ౮ స | ౮ | జ || ౮ స || ౮ స
ఇది ౧౭౮౦ వది ||

జ్యోద్ధతగతివృత్తము...జ్యోద్ధతగతింది*శాగజయతి | మెలంగునినుమా
టు*మెచ్చుగజసల్ | ఫలానుభవకామె*పల్లినిలయా | ఖలాంబుద
సమీర*కామజనకా | ౮ | జ || ౮ స | ౮ | జ || ౮ స ఇది
౧౮౮౭ వది ||

విశ్వదేవీవృత్తము...శ్రీవత్సాంకాపద్మాధ * రిత్రికశత్రా | దేవేంద్ర
స్తోత్రావిశ్వ * దేవీసమాఖ్యం | బైవిష్ణోందున్తాయాగ * కావా
ప్తిదిక్సంఖ్యావిశ్రామంబుల్ * చోద్యమైయుండజెప్పన్ ||
౮౮౮ మ౮౮౮౮ మ | ౮౮౮ య | ౮౮౮ య ఇది ౨౭౭ వది

చంద్రవర్తవృత్తము...ఇంద్రవంద్యజగ * దీశఘనయశ | స్సంద్రకామె
పలి*సద్దయదువరా | చంద్రవర్తయగుశైలవిరతిని | నిస్తంద్రమై
రసభ*సంబులమరినన్ ౮ | ౮ ర ||| న ౮ || భ || ౮ స ఇది
౧౯౭౭ వది ||

ప్రహేయవృత్తము...కరివిరమణముల్ * గానామయంబుల్ | బరగనిలు
పజూ*పట్టుంబ్రహేయం | బురగశయనభో*జోర్వీశపుత్రీ | వగప
రమకృపా * వారాశికృష్ణా ||| న ||| న ౮౮౮ మ |
౮౮ య ఇది ౨౭౨ వది ||

ప్రముదితవదనావృత్తము...మమతనిభవిరా*మముల్ గూడగా | జమిలి
నరముల*సదాచెన్నగున్ | బ్రముదితవదనల్ * రమానాయ కా

సుమశరజనకా * సుప ర్వస్తు తా । । । స । । । స । । ।
ర । । ర ఇది ౧౪౩౨ వది ॥

కుసుమవిచిత్రవృత్తము... కుతలములోన * గుసుమవిచిత్రం । బతిశుభదం
బై * యగయతులన్నం । దతనయయుష్పక సయలినుమాతై । సత
తమువిద్య * జనులునుతింపక । । । స । । । య । । ।
। । । య ఇది ౯౭౬ వది ॥

మణిమాంలావృత్తము... కామేపలినామ * గ్రామస్థలనాసా । స్వామి
యకార * ద్వంద్వంబుపొసంగుక । నేమాంబుమహీభృ * ద్విశ్రాంతు
లతోడక । భూమండలిగూర్పం * బల్లున్మణిమాలల్ । ।
। త । । య । । త । । య ఇది ౭౮౧ వది ॥

మేఘవిలసితము... కాళిందీముఖ * కమలమధుకరా । నాళికాసన * నతర
విరతు । ల్గాలస్తేఘవి * లసితముదనము । న్వాలాయంబుమ * ననగ
ణములక । । మ ॥ । స ॥ । స । । స ఇది ౨౪౧ వది ॥

వ॥ త్రయోదశచ్ఛందంబగు నతిజగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బ
దుమూడేసి యక్షరంబులై యెనిమిదిదేల నూటతోంబదిరెండు
వృత్తములు పుట్టెనందు ॥

మత్తమయూరవృత్తము... శ్రీగోపాలాతంగేడ * సీమావనిగేహక । వాగీశ
దన్వర్గని * వాసస్తుతిపాత్రా । యోగిధ్యేయమత్తమ * యారం
బునకొప్పుక । నాగశ్రాంతుల్కత్యగ * గంబుల్నగ ముండక
। । మ । । త । । య ॥ । స । గ ఇది
౧౬౩౩ వది ॥

ప్రహర్షిణీవృత్తము... ధీరుల్ సింధురవిర * తికామనజగంబుక । సారెంబ
దములను * సంఘటించుచుండక । గూరారప్రహరున * కుం
బ్రహర్షణులైం । పారంజెప్పుదునుమ * హాముదంబుతోడక
। । మ । । స । । జ । । ర । గ ఇది ౧౪౦౧ వది ॥

ప్రభాతవృత్తము... మొనసినజారగ * ముల్ ప్రభాతవృత్తం । బునకుమ
దేభస * మూహవిశ్రమంబుల్ । దనరంగనిల్చుబృ * దాకురాజతి
ల్పాక సకమయాంశుక * కామేపల్లివాసా ॥ । స । । జ । । జ
। । ర । గ ఇది ౧౩౯౨ వది ॥

అదవృత్తము... బంగరుచుంగుపచ్చడము * పైఁగలయాతం గెడదేశ
వాసుజల* దంబులచే । తంగడుసన్నుతింతునవ*తారయతిఁబొం
గుచుసారేభర్మభగ * ముల్గదియన్ ॥ ౮ ॥ భ ॥ ౮ ॥ ర ॥ ॥ న
॥ ॥ భ ॥ ౮ ॥ గ ఇది ౩౫౮౩వది॥

మంజుభాషిణీవృత్తము... ఉరగాపగాదిహరి * దుర్వరాలయా । కరుణా
సముద్రముర * గర్వభంజనా । యిరవైండుచుండునజ * లిబ్బడిం
పబ । ల్లరుగా ప్తిధాతృయతిమంజుభాషిణి ॥ ౮ ॥ స । ॥ ౮ ॥ జ
॥ ౮ ॥ స ॥ ౮ ॥ జ ॥ ౮ ॥ గ ఇది ౨౭౯౫వది॥

మచిరవృత్తము... గదాధరుజభసజగంబులగవుల్ । సదాపితామహ
యతి* సాగుచుండఁగాముదంబుతోడరుచిర * ముల్రచింతురిట్లు
దాగభక్తిగృతుల * నుర్వరాస్థలిన్ । ॥ ౮ ॥ జ ॥ ౮ ॥ భ ॥ ౮ ॥ స ॥ ౮ ॥ జ
॥ ౮ ॥ గ ము ఇది ౨౮౦౫వది॥

క్షమావృత్తము... క్రమమునభవి * శ్రాంతినాతాగయుక్తముగనుక
విపద్యంబులూ హించినన్ । క్షమననఁబరగుం*గంజ పత్రేక్షణా
సుమశరజనకా* సూరవంశోత్తమా ॥ ౮ ॥ న ॥ ॥ ౮ ॥ స ॥ ౮ ॥ త ॥ ౮ ॥ జ
త ॥ ౮ ॥ గ ఇది ౨౮౩౮వది॥ దీనిపేరేక్షపావృత్తము

శంచరీకావళి... కంబుగ్రీవాసత్యా * కామినీప్రాణనాథా । బింబోష్ఠా
మారాగ * త్వేర్చిభూభృద్యశుల్లాం । చుంబాదంబై ధాత్రిం*జంచ
రీకావళీనా । మంబొందుంగావ్యశ్రీ * మానినీభూషణంబై ॥ ౮ ॥
॥ ౮ ॥ మ ॥ ౮ ॥ ॥ ౮ ॥ మ ॥ ౮ ॥ ॥ ౮ ॥ ర ॥ ౮ ॥ ॥ ౮ ॥ ర ॥ ౮ ॥ గ ఇది ౨౮౪౯వది

మత్తహంసివృత్తము... మనోహరా కార* మధుదైత్యసంహారా వినా
యకాకూఢ* విబుధేంద్రవందితా । జనార్దనాజత్స * జగురుల్కు
భృద్యతిన్ । దనర్చుంబద్యంబు* దగుమత్తహంసినిన్ । ॥ ౮ ॥ జ
॥ ౮ ॥ త ॥ ౮ ॥ స ॥ ౮ ॥ జ ॥ ౮ ॥ గ ఇది ౨౮౬౦వది॥

సుమంగలి ॥ సారిదిధరిత్రిని*సుమంగలివృత్తంబరయంగసామజయతిన్
సజసాగల్ । తిరమొందనెప్పువి * ధిపూజితపాదాం । బురుహ
ద్యయాఖర * మురాసురవైరీ ॥ ౮ ॥ స ॥ ౮ ॥ జ ॥ ౮ ॥ స ॥ ౮ ॥ స
గ ఇది ౨౮౭౧వది

వ॥ చతుర్దశచ్ఛందంబగు శక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునా

లుగేసి యక్షరంబులై గణకర వృత్తములుపుట్టెనందు ॥

వనమయూరవృత్తము... శ్రీకరధరాధిధర* జిష్ణునుతపుణ్య । శ్లోకభజసన్న
గగ*లుక్రదుహిణసంఖ్యక్ । సోకువిరమంబుగను* చుస్వనమయూ
రా । ఖ్యాకమనువృత్తమిల* నందమగుచుండుక్ ॥భ॥జ॥
స॥న॥గగము ఇది ౩౪౨౨ వది ॥

అందు-వసంతతిలకావృత్తము... శ్రీమేదిసీరమణ*సింధుతరంగరంగ । ద్రా
మాహితల్పవిన* తానుతవాహరాధా । కామానసంతతిల* క్
దభజాగగంబుల్ । సామప్రభూతయతి* సాగిధరంజెలంగుక్
॥త॥భ॥జ॥జ॥గగము ఇది ౨౯౩౨ వది॥

దీనిపేరే సింహానూతము బౌద్ధర్మిణీ శోభావతి మధుమాధవి ॥
భూనుతవృత్తము... ముమ్మరించిరనభాగగ* ముల్దశవిశ్రా । మంబుభూత
లమునందున* మానితమయ్యెక్ । జాంబవత్యధిపకేశవ* సారస
నేత్రా । కంబునందకగదాధర* ఖండితసాశ్వా ॥ర॥న॥
భ ॥భ॥గగము ఇది ౩౫౧౪ వది ॥

అందు-సుందరీవృత్తము... సూరిజనప్రకరంబు*సుందరినెన్నఁగా । భారస
వంబులురత్న* భాసితవిశ్రమా । ధారముగాఁదనరారు* దార్శ్మ్య
తురంగమా । శౌరిముకుందమునీంద్ర*సన్నతకేశవా ॥భ॥
॥భ॥ర॥స॥వగణము ఇది౫౮౧౪ వది
ప్రహరణకలిత... పనిగొనునెపుడుం* బ్రహరణకలితక్ । ననభనవలుమం
*దగజవిరమముక్ । ఘననిభఘనవి*గ్రహబకమురమ । ర్దనమధు
నరక*ప్రహరణకలిత ॥న॥న॥భ॥న॥
ణము ఇది ౭౯౯౯॥

నవనందినీవృత్తము... నవనందినిక్సజగణ*న్నగగలాయెక్ । నవవిశ్రమం
బునుద* నర్చిచెలువైప్పక్ । నవనీతచోరకుజ*నార్దనునుపేంద్రుక్
భవదూరునెంతురుస* భాసదులుభక్తిక్ ॥స॥జ॥
॥స॥న॥గగముఇది౩౫౧౪వది

అందునపరాజితము... ననరసలగలొంది* నన్నవవిశ్రమం । బునుగలిగి
వీంద్ర*భూషితమైజనా । ర్దననిగమనుగోచ* రాయపరాజితం ।
బనఁగఁదనరుశ్రావ్య* మైవినువారికిక్ ॥న॥న॥ర॥
స॥* వగణము ఇది౫౮౨౩ వది॥

అందు--ససంబాధ...వాలాయంబునత్కవిజనములు * వాక్రువ్వ * వా
 లారుగోవిందవరదధ్రువ * వాత్సల్యా | కాళిందీప్రాణేశమతన
 సగ * గప్రాప్తి * జాలాభాస్వద్విశ్రమముననున * సంబాధల్
 ములలత || న || స || గగము ఇది
 ౧౨౧౬ వది ||

అందుగమలవిలసితవృత్తము...క్రమముసననన*గగములుగూడ * గమ
 లవిలసితము * కమలజవిశ్రా | మముజగతినినగు * మహితచరిత్రా
 కమలదళసయన * కడుఁబొగడొందు * || న || న || న || న ||
 గగము ఇది ౪౦౪౪ వది ||

ప|| పంచదశచ్ఛందంబగు సతిశక్వరియంబుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బది
 యేనేసి యక్షరంబులై ౩౨౭౬౪ వృత్తంబులు పుట్టెనందు ||

4 మాళినివృత్తము...కసకశిపుహర్త * గానలోలుశుభాంగు * దనుజ
 హరణదక్షు * ధర్మమార్గానుసారి * మనసిజగురునెంతు * మాళిని
 వృత్తమందు * ససమయయగణంబుల్ * నందివిశ్రాంతిగూడ *
 || న || న || మ || మ || య || య || దింటయతిర ౬౭౨ వది

అందు-సుకేశరము...సురుచిరధర్మమూలమై * సొంపుపూటనా | గిరిధరనా
 భిపంకజసు * కేశరంబువై | ఖరినజభద్రముల్లదియు * గల్పనంబు
 న * గిరిశవిరామసంగతిసు * కేశరంబున * || న || జ || భ
 | జ || రగగడింటయతి ఇది ౧౨౪౦౩ వది దీనిపేరేభద్రకము

అందు-మనోజ్ఞ...అజమృడవాసవసంత * తార్చితపాదపంకజయుగళు *
 హరినిర్వి * కాదుమనోజ్ఞనా | ఋజువగువృత్తమునందు * బ్రీతి
 నుతింపగా | సజజభరంబులుపైల్చు * నచ్చినదిగ్యతి * || న ||
 | జ || జ || భ || ర యతి ౧౦ ఇది ౧౩౨౭౧ వది

అందు-మణిభూషణము... వింతయైనమణిభూషణ * నృత్తముసందునత్యం
తమోదముననెన్నును * నద్దశవిశ్రమా | క్రాంతమయ్యురసభార
లఁ * గంజదళాక్షుగం | సాంతకున్న రకసంహరి * నార్యసమూహ
ముల్ || || ర || | స || భ || భ || ర || ఇది ౧౩౩౨౬ వది ||

అందు-సుగంధియనునృత్తము... రంబుజంబురంబుజంబు * రంబుచెన్నుమీ
ఱఁగాఁదొమ్మిదింటవిశ్రమంబు * తోరమైనసుగంధికిఁ | గమ్మఁగాను
తింపనెప్పుఁ * గానలోలుఁడచ్యుతుం | డంబుజాక్షుఁడాదిదేవుఁ
డక్షరాఖ్యుఁడెప్పుడు || || ర || | జ || | ర || |
జ || ర || ఇది ౧౨౫౪ వది దీనిపేరేశాలిసీ నృత్తమును చామర
నృత్తమును - ప్రశాంతినృత్తమును

అందు-సీలానృత్తము... గజవిశ్రమంబునఁ * గసలునిలయనఁగా | సజనాస
లుండిన * సకలకవికృతమై భుజగాశసభ్యుఁ * భుజగపతిశయనుఁ |
ప్రజనుందరీముఖ * వసజహితుఁబొగడఁ || || స || | జ || | స ||
|| | స || స || ఇది ౧౨౯౮౩ వది ||

చంద్రచేఖానృత్తము... మత్తేభశ్రాంతిచేర * మ్యంబామహింజంద్రచే
ఖా | వృత్తంబామమ్యయంబుల్ * వేడక హృషీకేశుఁబార్థాక్ష
త్తన్నారాయణునివి * శ్యామిత్రయాగార్దైత్య | చ్చేత్తన్దాశా
ర్థులక్షీ * చిత్రాబ్జవాసున్నుతింప || || మ || | ర ||
|| || మ || || య || || య || ఇది ౧౨౯౪ వది

సలినీనృత్తము... సససాసలచేదశవి * శ్రమయుక్తిచే | బాసఁగన్నలి
నిఁమణికం * బుసుదర్శనమా | స్తసరోరుహువామనుఁగేశవృశౌరి
నజుఁ | వసుదేవనృపాలతనూ * భవుఁబాడుమరౌ || || స || |
స || స || స || స || ఇది ౧౩౬౩ వది ||

అందు-నలసగతినృత్తము... లలసగతినాఁజనున * భాంతరమునందు | న్విలస
దవతారయతి * నిండినసనభ్యుల్ | గలయశకటానురని * ఘాతను
విశిష్టుఁ | బలుమఱుఁ గపిశ్వరులు * ప్రార్థనలుసేయఁ || || స || |
స || | స || భ || || య || ఇది ౧౩౬౪ వది

అందుమణిగణనికరము...మణిగణనికరము * మనులఘుగురువై |మణివిర
మణమయి*మధుదనుజహారుక్ | ఫణిపతిశయనునిఁ * బ్రమథితన
రకు | స్ఫుణిమదయుతనిభు * నిఁబొగడఁదనరుక్ || | న || | న
|| | న || | న || స ఇది ౧౫౯౮౭ వది||

వ|| పోడశచ్చందంబగునష్టియందుఁబ్రతిపాదంబునకుఁబడునాతేసియక్ష
రంబులై ౬౫౫౩౬ వృత్తములుసృష్టైనందు||

ప్రియకాంతావృత్తము...అమరులుభృత్యుల్లన * యవియద్దంగధరిత్రీక
మలలు|పెండ్లాములు*రవికంజారులుగన్నుల్ | శమితతృణావర్తున
కనిఁచాటుంబ్రియకాంతా| ఖ్యముశివసంఖ్యావిర * మణమైనన్యన్య
సగంబై || | న | లలయ || | న | లలయ || |
సలగ ఇది ౧౪౮౮౩ వది||

అందుఁబంచచామరము...జరజ్రజంబులుగముంబా * సంగితొమ్మిదింటి
పై | విరామమొందిసత్కన్యలన్*విస్తరంబుసేయఁగాఁ | బరాత్పరుం
డుమాధవుండు * పంచచామరంబునక్ | బ్రహ్మగుంభనంబులఁ
దుఁ * బాడనెప్పుధాత్రిలోక్ | ల | జ | ల | ల | ర | ల
| జ | ల | ల | ర | ల | జ | ల | గ ఇది ౧౬౦౮౫ వది||

అందుఁబద్ధకము... నభజజాగగణయుక్తిఁబి* నాకివిరామక | ప్రభవమై
కృతులనెప్పును * బద్ధకమందిమై | ప్రభుఁడునక్రమునుద్రుంచి
ను * రక్షితుఁడేయసా| మభవపద్ధకముచాడ్పన * మానితమైధ
రక్ || | న | భ | ల | జ | ల | జ | ల | జ | ల | గ ఇది ౧౭౬౮౫ వది||

అందుఁజంద్రశ్రీవృత్తము... త్తమంజంద్రశ్రీతోయమన * సరగల్భానువి
శ్రా|మముక్సంబంధించున్నరహరిర*మాచిత్తచోరా | శమీయా
మ్యాగారాశమనసహ * జానాథాకృష్ణా | ప్రమత్తక్రవ్యాదక్షణ
దళన * రాధాభుజంగా | లలయ లలలమ || | న || | స
| ల | ర | ల | గ ఇది ౧౮౮౯౭ వది||

అందు-మేదినీవృత్తము-దీనిసేరేవాణియు....మృడయతినజ్జజర్గములు*మే
దినీనమాఖ్యక్ | దడబడుచుండఁగాఁదనరు* దంష్ట్రీపద్మనాభా| జ
డనిధితల్పనందనుత * సాశ్వరాట్యుతాంతా | కడుహితభక్తిసీకు

శయమగుంగళిందతన * యామనోవల్లభా । ప్రసన్నవదనాంబు
జాధృతఃపరశ్వధామాధవా॥౧॥ జ॥౧స॥౧॥జ॥౧స॥ ౧౧౧య
।౧ వగణము ఇది కె౨౭౩౬ వది ॥

అందు-హరిణి... హరిణియనువు త్తంబొప్పునాస్థిస్కరాత్తవిరామమై | స
రిససమరేఫన్వంబై పోడ * శప్రమదాసహ | స్రరమణుఁదృణావ
ర్తక్రవ్యాద * సంహూడుమస్తకో | పరిరుచిరపింఛచూడుంచీత * వ
స్తునినుతింపఁగాళ్ || న|| స|| స|| స|| స|| మ|| | ర|| స|| స|| వగ
ణము ఇది రజఃగణావధి

అందు-నర్కుటవృత్తము ... దీనిపేరేకోకిలకాకము || కొలిచెదనాదిదేవు
పద * కోకనదంబులునే | దొలఁచెదఁదొంటిబామునఁగు * మర్ప
డుపాపములం | దలఁచెదనామధేయమతి * తత్పరతన్వభజా | వ
లఁదగులర్కుటంబునకు * భర్గవిరామములన్ ||న||జ||భ||
జ||జ||జ||వగణము ఇది౧౬౨౩ వది ||

అందు-మందాక్రాంతావృత్తము ... మందాక్రాంతస్థిరశిఖరతు * ల్కభృ
తాగాగణంబుల్ | పొందెన్సాందీపునివలన * సంపూర్ణవిద్యాచయం
బుల్ | మ్రుందించెన్దూరుణరణమునం * బొండ్రసాశ్వాదులంజే | యం
దెంజేరెండడుకులకునం * దాత్తజుండంచుఁజెప్పె. లలల మ
ల || భ || నలల | తలల | తలల | తలలగగముల్లిది
౧౮౯౨ వది ||

అందుఁబాలాశదళవృత్తము - దీనిపేరేత్వరితగతియు ... అదనదనునహరి
నుతు* అమరధరఁబాలా । శదళమనఁదనరఁగవి * జనులువచియిం
పన్ । బమనెకొండగునెడయతి* పదిలమునఁజేరన్ । గదియునగణ
ములయిదు * గగముతుదనెందన్ ॥ న ॥ న ॥ న ॥ న ॥ న ॥ న ॥
८౮గగముఇది ౩౨౭౬౮ వది ॥

అందు-వంశపత్రపతితవృత్తము... బాగుగఁజెప్ప నైప్పువసుధన్ * భరన
భనలగముల్ । సాగిసినాకివిశ్రమమున * సభలనుఁగుమ్మరై । రాగి
లువంశపత్రపతిత * ల్రణముననగకు । న్నాగతనంబునందునిమె*
నందతనయుడనినన్ ॥ భ ॥ ర ॥ స ॥ భ ॥ స ॥ గ
ఇది ౬౪౯౨ వది ॥

అందుఁజంపక కేసరియనువృత్తము... సనకాదియోగినుతు * జాంబవతీప్రి
యు నిర్విక । ల్పునమేయునక్షరువి* భున్యమశార్జునభంజనుఁ । వ
నమాలిఁగృష్ణముర * భంజనునెంతురువారిజా । సనవిశ్రమంబుస
జ * సాన్వలుచంపక కేసరిఁ ॥ ౮౮స । ౮౮జ ॥ ౮౮స ॥ ౮౮స
॥ ౮౮స ॥ వగణముఇది ౪౬౬౨౮ వది ॥

వ॥ అష్టాదశచ్ఛదంబగుధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునెనిమిది
యక్షరంబులై ౨౬౨౧౪౪ వృత్తములు పుట్టెనందు॥

+ మత్తకోకిల ... అత్తమిల్లుమహేశవిశ్రమ*మార్యసమ్మతి నెప్పఁగా । సత్తుశా
రసజాభరేఫలు * చౌకలింపుచు నెందఁగా । మత్తకోకిలవృత్తపద్ధతి*
మక్కువంబొనరింపఁగా । హత్తిపూజయొనర్పవచ్చుజ * నార్దనా
హ్వయునెప్పుడుఁ ॥ ౮౮౮ర ॥ ౮౮స । ౮౮జ । ౮౮జ ॥ భ ౮౮౮ర
ఇది ౯౩౦౧౯ వది॥

అందుఁగునుమితలతావేల్లిత ... వేమాతెన్నఁగాఁగునుమితలతా * వేల్లిత
న్నత్నయాయల్ । శ్రీమార్తండశాంతియుఁగుదిరిసం*జెన్నుమీ
ఱున్ధరిత్రిఁ । గామేపల్లిశుంగనకవసనుం * గంజనేత్రుఁశుభాం
గుఁ । గోమద్యాలుంగాలయవనహారుం * గుంజరేంద్రాద్రినా
శుఁ ౮౮౮౮మ౮౮ । త ॥ ౧౧౮౮య । ౮౮౮య । ౮౮౮య
ఇది ౧౦౮౫౬ వది.

అందు - నిశావృత్తము ... ప్రబలునిశనునారరా * రంబులనత్నవిశ్రాంతి
యుఁ । గబళితదవపావకా * పూతనాజీవితాహరికృ । వ్ణబలస
హజపారి * జాతాపహారాయకుశేష్ఠదే । వబలదమనవంద్య *
బహ్విష్ఠవాశ్లేయసైనేయకా ॥ ౧౧౧౧౮ । ౮౮ర ౮౮ । ౮౮ర
౮౮౮ర౮౮౮ర ఇది ౬౨౩౪౩ వది ॥

అందు-హరనర్తనవృత్తము... దీనికిఁదొమ్మిదింటనాటింటయతులు ॥ దావ
పావకఖాదిమా*ధవచాశార్థా*దనుజాంతకా । దేవకీప్రియనందనా*
దివిషద్యంద్యా * ధ్రువసన్నతా । భావగోచరవిశ్వరూ * పదగు
న్వాక్రు * వ్వనవర్తుసం । భ్యావిరామమురేఫస * జ్యభరేఫంబుల్ *
హరనర్తనఁ ॥ ౮౮౮ర ॥ ౮౮స । ౮౮జ । ౮౮౮య ॥ భ
౮౮౮ర ఇది ౧౭౨౩౦ వది ॥

అందు-క్షౌహరము ... బాహుబాహినిదమలో * భ్రాతల్దొడ్డ * పగలఁ
బోరాడం । గాహంవీరుడగుఋభుఃక్షసూనుంజ * గతిఁగూలంగా ।
నాహయేసిననరపా * లారత్నేషు * యతులుపొందంగా । క్షౌహరం
బుమనయత * స్తంబుల్చెంది * మనునునందంబై లలలమ
॥ ౧౧ ॥ లలయలల ! త ॥ ౧౧ ॥ లలలలమ ఇది ౮౩౦౮౦ వది
తొమ్మిదింట నై దింటయతులు ॥

వ॥ ఏకోనవింశతిచ్ఛందంబగు సతిధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ
బందొమ్మిదేసియక్షరంబులై ౫౨౪౨౮౮ వృత్తములుపుట్టెనందు॥

శార్దూలవిక్రీడిత... దీనికిఁబదుమూఁడింటయతి ॥ నీరేజాంచితలోచనాయ
హరయే * నీలాంబుదాంగాయమా । యారాత్రించరఖండనాయ
విభవే * హర్యక్షవక్త్రాయతా । ర్హ్యూహాధాయయంటంచుఁగూ
ర్తుగునిరీ * హవిశ్వవిశ్రాంతివి । స్తారింపన్తసజస్తతఃబులుగము
శార్దూలవిక్రీడితః లలలమ ॥ ౧౨ ॥ లలజలలసలల
తలలతలగము ఇది ౧౪౪౩౩౬ వది ॥

అందు- తరళ... జలజలోచనుఁగై టభాంతకు * శంఖచక్రగదాధరుఁ । గల
శజాదిముసీంద్రసేవితుఁ * గాళియాంతకునచ్యుతుఁ । బలుకుచోఁ
దరళంబులందుల * భానువిశ్రమపద్ధతిఁ । గలియనభ్రసజాగ
ముల్సమ * కట్టిచెప్పదురుత్తముల్ ॥ ౧౩ ॥ భలలలరలలస
లలజలలజలగము ఇది ౧౪౦౬౦౩౧ వది

అందు- మేఘవిస్ఫూర్జితము... పదుమూఁటయతి॥ క్షమాలక్ష్మీనాథుఁవిదుర
వరదుఁ * జాహ్నువీజాతపాదుఁ ! సమామ్నాయస్తవ్యుఁగరుడ
తురగుఁ * సామజప్రాణదాతఁ । మిముందాఁబేర్కొన్నస్సభ
లఁదనరు * న్నేఘవిస్ఫూర్జితంబుల్ । విమర్శంగూర్పయమ్నసరర
గము * ల్విశ్వవిశ్రాంతిచేతఁ । లలయలలలలమ ॥ ౧౪ ॥
॥ ౧౪ ॥ లలలలలలలలగము ఇది ౧౪౦౬౦౩౧ వది.

అందు- చంద్రకళ... దీనికిఁబదు నెకంటయతి-తానకంబుగఁజంద్రకళావృ*
త్తంబుకపుల్విరచించినఁ । వీనులారమనొజ్జపదంబుల్ * పేర్చిక
పగ్గివిరామమై । కానవచ్చిరసస్తజజంబుల్ * గంబుదనర్చికళింద

|| భ || భ || భ || ర || స || వ గ ము పదుమూటయతి. ఇది
32౨౧౫౦ వది||

అందు-ఖచగప్లుతము... యమునలోజొరనొడిసనానా * ప్రాకృతజంతువు
లంబ్రమోద | మునబ్రోచుటకై కలచంగాదర్పమునంజనుదెంచి
ఘోర | ముగజుట్టినకాళియుసంహా * రంబొనరించినకృష్ణయార్య
మవిరామముతోడనభామ్య * స్వల్పలయౌఖచరప్లుతౌ.

|| 1 న || భ || భ || భ || మ || స || స || వ గ పండ్డెండింట
యతి. ఇది 323౧౭౫ వది

అందు - ప్రభాకలిత... వళిపదమూడవయక్కరంబుగ * వాసికెక్కునజా
భరే | ఫలుసలగంబులమర్చిసాంపాద*వంబ్రభాకలితాఖ్యమైచెలు
వగువృత్తమునందుసత్కవి*శేఖరుల్వినుతింగురా | జలనిధిమీదను
బవ్వళించిన*జాంబవత్యధిపాలుని || న || జ || జ || భ
|| ర || స || వ గ ము ఇది 3౪౭౫౦౩ వది||

వ|| ఏకవింశతిచ్ఛందంబగు ప్రకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువది
యొక్క యక్షరంబులై ౨౦౯౭౧౫౨ వృత్తంబులుపుట్టెనందు ||

చంపకమాల... చపలమనీషతోడ నెక*సంయమివేమొక వెట్టుచుండఁగా
గృహనుదదీయపుత్రుబ్రతి*కించినమేటివిభుండవంచుని | సవరిగణం
బుతోనజభ*జాబలురేఫయుఁగూర్చినత్తవుల్ | త్రిపురవిభేదనాఖ్యవి
ర*తిందగఁజంపకమాలఁగొల్తుశా || న || జ || భ || జ || జ || జ ||
జ || ర || ఇది ౪౪౯౪౫౫ వది. పదునెకంటయతి ||

అందు - వనమంజరీ... మనువిరతుల్ను జజాజభరల్వన*మంజరింగవిశేఖరుల్
దనరఁగనాజయుఁడున్విజయుండను * ద్వారపాలకులిద్వరు | న్ననకు
నిశాపముఁదాకినిశాటుల * నంగజుట్టిసుపర్వుల౯ | జెనకినవాం
డనుజంపినకోలన్య*సింహునిన్వినుతింతురా || న || జ || జ || జ ||
|| జ || భ || ర || ఇది ౭౫౪౨౯౩ వది పదునాలు
గింటయతి||

అందు - లాటీవిటము... సగణంబులునాల్గిటమత్వలవి * శ్వశ్రాంతిన్లాటీని

||||ర||గ ఇది ౬౦౫౮౮౦ వది. తొమ్మిదింట యెనిమిదింట
యతులు ||

అందు-భద్రకము... భంబురనత్రయంబుగమునొంది* భానుయతిభద్రకం
బుదనరున్ | బంబినపిల్లగోలకరయుగ్ధ*పాదములఁబట్టియూఁదిపశు
వ | ర్గింబునరణ్యమధ్యమధరిత్రై * గాచుసమయంబునన్యమునతీ |
రంబునగొల్లలంగలసియోగి * రంబుదినెఁ గృష్ణుఁడంచుఁబలుకన్
||భ||ర||న||ర|| న||ర || న||గ ఇది ౧౦౩౩౫
౧౦ వది*పండ్లెండింటయతి||

అందు-మానిని... రాజులున ప్తభముల్లమువిశ్వవి*రామముమానినియందు
భర| ద్వాజముఖప్రముసీశ్వరులందఱు* దైత్యగురుభృగువాక్యము
నన్ | రాజులనాయకతల్పునిదై నత* రాజునజనముగొల్తురువి | భా
జితమోక్షముచేకుఁబుణ్యధ * రాస్థలి నం చు న చిం చు ట చేన్
||భ|| భ||భ|| భ||భ||భ||భ||గ ఇది ౮౯
౭౫౨౮ వది. పదుమూఁటయతి ||

అందు-విచికిలిత... స్రవలయసమయముననుబద*పడిజలనిధినడుమస| ద్భు
వసములుకడుపుననిడుక * భుజగపతిశయసముపై | నవిరళమతిఁగురు
కునరదుఁడనివిచికిలితఁబదుమూఁడవయెడవడియిరువదియొక * ల
ఘుప్రగముబలుకనగున్ || న ||న ||న ||న || న|| న || న || గ
౨౦౭౦౫౧ వది ||

అందు-తురగము... నసనసజజగలుతిథివిరమ*ణంబగున్దురగంబునన్ | గనలు
చునగరముపయివిడిసిన * గాంచితా నెకరుండెదు ర్కొనిదవులకుఁ
గొనిచనిగిరిగుహఁ * గూర్కునాముచికుందుచే | తనుయవనునిఁబారి
గొనితనివసు*ధన్వణింతురుభూసురుల్ ||న||న||న||న||స||స||జ
||జ||గ ఇది ౩౧౮౯౦౯౮౮ వది పదేనింటయతి||

అందు-మద్రకము... అధ్వముసందుసడ్డమయివా*హనాకృతినున్న బకాసు
రుమహా | సాధ్వసమన్వృజార్భకవినా*శనక్షమువక్త్రముఁజొచ్చిసు
రలున్ | బ్రాధ్వగులై నుతింపఁగఁదదీయదేహమువెల్లినఁగృష్ణును
తిన|క్రధ్వజుద్విరామముభర * స్రసాసగలుందగుమద్రకమునన్

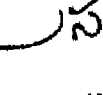

వ॥ చతుర్వింశతిచ్ఛందంబగు సంకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువది
నాలుగేసియక్షరంబులై ౧౬౭౭౭౨౧౬ వృత్తంబులు వుట్టెనందు॥

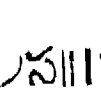
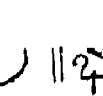
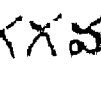
సరసిజము...సంబంధించున్మత్యలునానా*సలుదశనిధియతి*సరసిజమునకున్
గంబూరన్బృందాటవిలోనం* గవిసికొనినసుర* కరువలిదనుజున్ ।
శంబాభీలంబైతగుముష్టిం * జదిపినయదుపతి * స్తవములుననురా
గంబూరన్సౌభిల్లఁగఁ బ్రాంచ*త్క- వివరులభినుతిఁ*గఱపుదురవనిన్
లలలమలలలతలలలయ॥న॥న॥న॥న॥స. ఇది ౭౩౭౮
౧౪౪ వది పదింటితొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-క్రౌంచపదము...పంచమకేశుండిచ్చినభాస్వ*ద్వరమునమనమున*
బవరముగోరన్ । పంచనతోబాణాసురుహస్త*ప్రజములుదరిగెను*
వడిహరియంచు|న్బాంచితలీలన్సంకరనంది*ప్రకటితవిరతులు*భమ
సభనాన్యల్ । క్రౌంచపదీవృత్తమునఁజెన్నా *రఁగఁబలుకుదురిలఁ *
గవివరులెల్లన్ ల॥భలలలమ॥ స॥భ॥న॥న॥న॥న॥
య ఇది ౪౧౯౩౪౭౮ వది పదునెకంటఁదొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-తన్వియనువృత్తము...దూడలతోఁగాఫరులనుగుహలో * దొంగిలి
జాఁచినవిధినదలింపన్ । గూడుకతద్రూపములయిపనులుం * గోపవ
ధూటులుమురిపమునెందన్ । బాడివిసొదంబులుసలిపినగో*పాలుడ
టంచునుభతనసభాన్యల్ । దాడిగొనన్విశ్వవిరమణముతో * దన్విని
జెప్పఁగఁదనగుఁగవీంద్రుల్ ల॥భలలలత॥ న॥స॥భ॥
భ॥న॥లయ ఇది ౨౦౭౭౬౬౬ వది పదుమూటయతి ॥

అందష్టమూర్తి...శ్రీకృష్ణుంగనకవస్తుం*జితత్పణావర్తదైత్యు*న్సితకుశే
శయనాభున్ । వైకుంఠున్వరదుబృందావనచరున్వాసుదేవు * న్వసు
మయుంబరముంబ । ద్వాకాంతున్నిధినిధానా * మలవిరామంబు
లొప్ప*స్తనతసర్భజయంబుల్ । సోక్రంజెప్పుదురువిద్యాం * సులిలలో
నష్టమూర్తి*న్సుప్రతిభుల్లృతచర్యుల్ లలలమ॥ నలలత
స॥ల॥ర॥భ॥జ॥లయ ఇది ౩౬౧౪౫౨౦ వది
తొమ్మిదింటఁ దొమ్మిదింటయతులు॥

వరాహవృత్తము... రాజిల్లున్దశకుధరవి*రతులుమగణ * రనననగగలువరా
హాఖ్యై | జేజేలందలుపొగడను*చితుడవితల*చిభృగువుపలుకగని
త్యంబు | తేజశ్రీ పెరుగగమది*దృఢముగనిడి*తిమురుచుగొలిచిరి
దాశార్హ్యై | రాజీవాక్షునిసరహారి * రవికులవరు * రఘుపతిబలస
హజంగుష్ఠ్యై మ || న || న || న || న || న || న || స
 గగ ఇది ౮౩౮౮౮౧౨౨ వది పదింటనేడింట యతులు ||

మంగళమహాశ్రీయనువృత్తము... పొత్తులెడఁ బాయుటను* బోరుసమయం
బునను*బొంగుచు|గురూద్వహులనెల్ల | దుత్తుమురుసేయగగు*దు
ర్చునుమనీషనది*నుష్టసమరావనిగిరిటి|క్ష త్తకుభజన్న భజ*సనగలు
మణ్యజుల * శ్రాంతలునుమంగళమహాశ్రీ | వృత్తములఁజెన్నలర*
నిచ్చిరిసువాసినులు* నింపడరమంగళమహాతుల్ భ |
జ || స || న || భ | జ || స || న || గగము తొమ్మి
దింటతొమ్మిదింటయతులు ఇది ౧౫౬౮౮౮౧౩౪ వది ||

క || పొండుగనిచువదియాఱగు|చందములందుదయమైన* సమవృత్తము
లానందమునంగవులుపొగడెడు|కందువలవచించినాడఁ*గామెపలీశా || వ || ఇ
విసమవృత్తలక్షణంబులింకముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణంబులెఱింగించెద.

ముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణము.

సీ || సమవృత్తపజ్జీస్వస్థానాథః సమములుస్వస్థానవిషమాఖ్యై*జనునవి
యును|బృథివిపై సమవృత్త*భేదంబులీమూఁటికక్షరంబులుసమం* బన్నికా
ళ్ల | నివివృత్తముఖ్యంబు* లింకఁబరస్థానాథః సమవృత్తములుపర * స్థానవిష
మసంజ్ఞలఁబద్యము * ల్సర్వపరస్థానవిషమంబులునునివి * విషమవృత్త|భేద
ములువీనినాలుగు*పాదములను|సమముగాఁజూపడవువర్ణ*సంఖ్యలెచ్చు|కడ
మలైయుండునీమూఁటి*గౌణవృత్త|పద్యములండుశ్రీకామె*పల్లినెలయ ||

సమవృత్తవివేకము.

గీ || జగతిసమవృత్తమెన్నవ*చందముననుసంభవమునెందెనన్నియ*క్షర
ములమరు | బదపదంబున హెచ్చును * గొడువగాగ | బ్రాసములువిరామం
బులు * బరిభవింప || ౨౬౬ ||

స్వస్థానార్థసమవివేకము.

ఆ || అక్షరములుసమము*లయ్యెస్వస్థానార్థః | సమములందునాల్గు*
 చరణములను | విషమపదములొక్క* విధముగణంబులు | సమపదంబులొక్క*
 సరిగణములు || ౨౬౭ || క || సగమొక్కవిధంబునఁబెఱి | సగమొక్కతెఱంగు
 గాఁగ * సమకూర్పుఁదగుఁ | జగతి నెకకాలొకకరణి | నెగిమూఁడు పదంబు
 లొక్కయోజందనరుఁ || ౨౬౮ || తే || సాధుకవికృతగ్రంథసం * జాతమెల్ల |
 వెదకిసకలోపజాతుల * విచ్ఛలవిడిఁ | గాఢిదాసుఁడురఘువంశ * కావ్యమున
 ను | జెలగిరెండవసర్గలో * జెప్పినాఁడు || ౨౬౯ || వ || అటుగానస్వస్థా
 నార్థ సమవృత్తంబులం దుపజాతియను వృత్తము || ఉపజాతివృత్తము ||
 ఈపాటితోఁబేసుల * లింద్రవజ్రం | బుపేంద్రవజ్రాహ్వయముర్విసలఁ |
 దాపించినంతంగరు * శాసముద్రా | జపిష్ఠలోలాయువ * జాతియయ్యెన్ ||
 ౨౭౦ || ఇదిపదునెకండవత్రిష్టష్ఠందంబునందలియింద్రవజ్రాఛాయనుబేసి
 పాదములును నుపేంద్రవజ్రాఛాయను సరిపాదములునునడుచును మఱి
 యు స మోపజాతి * తాపింధనీలాంగుఁబృ * దాకుతల్పుఁ | గోపాలబాలు
 న్రవి * కోటితేజుఁ | గృపాసముద్రున్నతి * యిందెదన్తు | క్త్యపాధిగాంక్షిం
 చిన * మోపజాతి || వ || ఇంద్రవజ్రాఛాయను మొదలి రెండుపాదములను
 నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ రెండుపాదములనునడుచును || ౨౭౧ || మఱి
 యు వ్యత్యస్తస * మోపజాతి * తపంబుచేగొల్తు * ధాతృతాతఁ | గపాలికో
 దండవి * భండనాఖ్యుఁ | గోపీభుజంగుఁధృత * గోత్రుసన్తా | యోపాయ
 వ్యత్యస్తస * మోపజాతి || వ || ఇది యుపేంద్రవజ్రాఛాయను మొదలిరెం
 దుపాదములను నింద్రవజ్రాఛాయను గడమరెండుపాదములనునడుచును.
 మఱియు వై పరీత్యోపజాతి * తాజల్లగంబొంటజ * తజ్జగంబుల్ | గజిక్కున
 మ్మాటను * గంతువేయుఁ | వ్రజాంగనావల్లభ * వై పరీత్యోపజాతివృత్తం
 బుస * భంజెలంగుఁ || వ || ఇది యింద్రవజ్రాఛాయను మొదలిచరణమున
 నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ మూడుచరణములనునడుచును * దీనిపేరేవా
 రాంగిని * మఱియు నీవృత్తముననేయింద్రవజ్రాఛాయనేదైన నెకచరణ
 మునునుపేంద్రవజ్రాఛాయనుగడమ మూడుచరణములును జెప్పినను దప్పు
 లేదు || మఱియునుపచిత్ర * భిదురంచినసావలు * బేసులఁ | గాదిలిభాభగ *
 గంబులుసర్లఁ | గుద్మరై రసికస్తుతిఁ * గూడినఁ | శ్రీదయితాయువ * చిత్రచే

లంగున్ || వ || ఇదిత్రిష్టుష్పందమునందలివృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములను
దోదకవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములను నడుచును || మఱియు నారీనుతము ||
పేరెంబుల్వారోరి * బేసిన్త తాగా | సారంబుసర్లన్దత * జల్లగంబున్ | ధీ
రోదాత్తుల్ సన్ను * తింపన్ ధరిత్రిన్ | నారీనుతంబయ్యెజ * నార్దనాఖ్యున్ ||
వ || ఇదిపదు నుకొంటున్ ద్రిష్టుష్పందస్సునందలిశాలినీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పా
దములను నిండవజ్రాఛాయను సరిపాదములను నడుచును || ౨౭౩ || మఱియు
ను నజితప్రతాపమును వృత్తము || జలజాక్షు బేనులస * జల్ ససలున్ | బలుమ
టున్ సరిస * భజ్రహిందఁగొ | జలజోద్భవాబజవి * శాలయతుల్ | దళము
లై నయజ * తప్రతాపమాన్ || వ || ఇది పండ్రెండవ జగతీచ్ఛందస్సునందలిప్రమి
తాక్షరవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములను బ్రేయంవదావృత్తచ్ఛాయను బేసిపా
దములను నడుచును || మఱియు రతిప్రియము || బేసిన్త స్తరగలు * పేర్చిసర్ల జం
బున్ | భసల్పలుంగదసిన * పాదబద్ధమై | యాసామోద్భవచతు * రాస్యవి
శ్రమఖ్యాతిసన్ను తింపదగుర * తిప్రియంబనన్ || వ || ఇది పదుమూడవయతి
జగతీచ్ఛందస్సునందలి ప్రహర్షిణీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములును దుచిర
వృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములును నడుచును || ౨౭౪ || ఇది స్వస్థానార్ధసమ
వృత్తలక్షణం బింక స్వస్థానవిషమవృత్తంబులెట్టివనిన ||

స్వస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

ఆ || చరణములను వర్ణ * సంజ్ఞలు దప్పక | నాల్గు పాదముల గ * ణములు నాల్గు |
విధములై చెలంగు * వృత్తముల్ స్వస్థాన | విషమవృత్త సంఖ్య * వెలయుచుం
డు || అందు ధరణియను వృత్తము || రసన్దై సచతుష్కము * రారసలున్ | నా
ససల్ మాససల్ * నాటినన్త ణితా | పసనగరస * పరిపక్వయతు | ల్రాసాం
పాదున్వా * లాయముగాధరణుల్ || ఇది జగతీచ్ఛందస్సునందలి తోటకవృత్త
చ్ఛాయను మొదటిపాదమునను గడమమూడుచరణములను గవికల్పితము
లై నడుచును || మఱియును వారాంగి || తాజల్లయుగ్గంబుజ * తజ్గంబుల్ |
తజాగగంబుల్ మభ * తల్లగంబుల్ | రాజిల్లునిభేంద్రవి * రామయుక్తిన్ |
వాజగ్రీవాహరి * వారాంగిదగున్ || ఇదియిండ్రవజ్రాఛాయను మొదటిచర
ణముననును పేంద్రవజ్రాచ్ఛాయను రెండవచరణముననుగీతాలంబనవృత్త
చ్ఛాయను మూడవచరణమునను వాతోర్తివృత్తచ్ఛాయను నాలవచరణ

ముననునడుచును॥ మఱియునంగజాస్త్రము ॥ రంగుభమస్థల్ * గ్రాలుమసజ్జ
ల్ । పొంగై మన్యగ*ములజర్గలొ । ప్పంగానార్త*వగిరివల్లైతే । నంగజాస్త్ర)
వృత్త * మందగించున్ ॥ ఇదిరుగ్గవతీఛాయను మొదలిచరణమునను శుద్ధ
విరాటిచ్చాయను రెండవచరణముననుపణవచ్చాయనుమూడవచరణము
నను మయూరసారిచ్చాయను నాలవచరణముననునడుచును॥ మఱియునదీ
ప్రఘోషము ॥ పోలిమైరారరం * బుల్ జత్రజంబులున్ । తలంచఁగాయా
యలున్ । దత్రజలున్*విలాసాచలాష్టేభవిశ్రాంతితోడన్ । దేలింపనె
ప్పారున*దీప్రఘోషముల్ ॥ వ ॥ స్రగ్వీణీవృత్తచ్చాయను మొదలిచరణ
మునను వంశస్థచ్చాయనురెండవచరణముననుభుజంగప్రయాత వృత్తచ్చా
యను మూడవచరణమునను ఇంద్రవంశచ్చాయను నాలవచరణమునను
నడుచును॥ ౨౪౧ ॥ వ॥ ఇది స్వస్థానార్ధ సమవృత్తవివేకంబు ॥

ఇంకఁ బరస్థానార్ధసమవృత్తంబెఱింగించెద ॥ పరస్థానార్ధసమవృత్తవివే
కము॥క॥మానుగసమాంఘ్రిలోకగతిఁ బూనికవిషమాంఘ్రిలోక్క*పో
లికలిపులై । హీనాధిక్యములుపరస్థానార్ధసమంబులందు*సమవిషమములన్ ॥
౨౪౨॥ అండుమనొహారవృత్తము॥ పేరై సతజజ్వలు*బేసియెడన్ । సరులన్
సచతుష్కము*సాగినగంభీరేభపితామహ * విశ్రమముల్ । పెరుగంగమనొ
హార*వృత్తముతా॥వ॥ ఇదికవితాంతవృత్తవృత్తచ్చాయను బేసిచరణములను
దోటక వృత్తచ్చాయను సరిచరణములనునడుచును॥ మఱియుఁ గేతుమతి॥ జత
బేసులన్స*జనగముల్ । భాతిసరిన్ భరే*ఫనగగంబుల్ । యత్తిశైలసంఖ్య*నమ
రఁగా । నాతతకేతుమ * త్యభిధమొప్పన్ ॥ ౨౪౩॥ మఱియువేగవతి॥ సగణత్ర
యగ * ల్చనుబేసిన్ । బాగుగసర్లను * భత్రిగగంబుల్ । నగవిశ్రమమం *
దమునెందున్ । వేగవతీనుత * వృత్తమునందున్ ॥ అందువియోగిని ॥ ససజ
ల్ గము*సాగబేసులన్ । బససభిల్లము * భాసిలున్ సరిన్ । రసశైలవి * రా
మసంగతిన్ । బొసఁగునొగిని* భూరమాధిపా ॥ ౨౪౪ ॥ మఱియుఁ బరావ
తి॥ ఓలిరజ్రజాంతగంబు*లుంచిబేసులం । మలన్ జరజ్రగంబులు * న్నుదిరిం
పఁగాఁ । గ్రాలుచున్నిధానదిగ్వి * ధామమొప్పఁగా । నిలంబరావతీనువృ
త్త*మింపుగాంచున్ ॥ ౨౪౫ ॥ మఱియుధృతమధ్య ॥ బారిగబేసుల * భాభ

గగంబుఁ | సగులనజాయలు*సాగఁగమేల | య్యారెళిలోచ్చయ* హస్తివి
రామో | దారతయొప్పును*చాధృతమధ్యఁ॥౨౮౮॥ వ॥ ఇదితోదకవృత్త
చ్చాయనుబేసిచరణములను దోదకవృత్తచ్చాయను సరిచరణములనునడు
చును || వ || ఇది పరస్థానార్ధసమవృత్తవివేకం బింకఁ బరస్థానవిషమవృత్తవి
వేకంబెఱింగించెద॥

పరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క || దానవహర యొకచరణం | బైననురెండడుగులైన * నక్షరగణసం |
ధానములనుబెఱతెఱవగు | వీనికిఁబేరుపరదేశ*విషమములయ్యె॥ ౨౯౦॥
అంచుశరభక్రీడ || ఘనాదిత్యశ్రాంతిన్యమనసరగ * గల్క్తాఁడుకాల్లఁ | గన
ద్ధామశ్రాంతి న్నభనయజ* గద్వంద్వ మొందఁ ॥ దనర్పంగాఁబారాణికకథ
ల*దాశార్ఘ్యవ్రాత్రు | వ్యస్వర్తంబైచెన్నారవనిశర * భక్రీడసంజ్ఞఁ॥ వ ||
ఇదిచంద్రశ్రీచాయనుబ్రథమచరణముననువిశాలచ్చాయనుమూఁడుచరణ
ములనునడుచును || ౨౯౧ || మఱియు శ్రీరమణము॥ ఆదిభమస్థ * వల్లత్తిన
నాపై | గాదిలిభాభగ * గంబులుమూఁబఁ | బాదుకొనంగవి * పల్కిన
చోల | క్షీదయితాధర * శ్రీరమణంబా || వ || ఇదిరుగ్గవతీచాయనుదొ
లిచరణమునను* దోదకచ్చాయనుమూఁడుచరణములనునడుచును || మఱి
యురథగమనమనొహరంబు* గ్రథితనయగరల్జ * గంబులుంబొసంగం | బ్ర
థమతృతీయచతుర్థ * పాదముల్వచింపఁ | విధిదశయతులొంది*వింతగాన
జార్యల్ | రథగమనమనొహ * రంబగుఁధరిత్రి॥ వ || ఇదిపరస్థానవిష
మవృత్తవివేకంబింక సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకంబెట్టిదనిన ||

సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క || ఉర్వి నాలుగుపదములఁ | బర్వినగణములనువర్ణ*బజ్జిగణనయుఁ |
సర్వమువిపరీతంబగు | సర్వపరస్థానవిషమ * సంజ్ఞలనుహర్ | ౨౯౩ || అం
దువీణారచనము || దారిందయసాలగ్కతి * తజ్నభగాలు | స్సారించితజన్భ
సలుభ*నాజనగంబుల్ | జేరన్మణిద్విగళశశి * శేఖరవళివీ | నారచనధరఁజెలఁ
గును*నారదవినుతా || మఱియునుద్ధతము || అరుదారను * ధృతమయ్యె |
న్మగిసజయబుఁ * నసజ్గులుఁ | జారుభనజవలు*సజ్గులుఁ | ధరషణ్మహీధృ
గజ * ధాతృయతిఁ || ౨౯౪ ||

వ॥ ఇది ప్రభాతచ్ఛాయను మొదటిచరణమునను అపరాజితచ్ఛాయను
రెండవచరణమునను మూలినీచ్ఛాయను మూడవచరణమునను నడుచును నా
లవచరణముకవికల్పితము॥ మణిదీపిక॥ గురుపితామహముఖ్యులఁగినిసిః ఘో
రరణములలోఁ । దెరలిచెనఁగుఁడనిపలుకరత్న * దీపికల్పనరునున । క్షరనభభ్న
భసల్పనాసజ * కారభసలునభర్సనసనసలు । స్థరసజాగలుభూపతుల్విన *
భానువిశ్రమయుక్తితో॥ ఉ॥ ఈసమవృత్తరాజినుద * యించివిరామము
లున్గణంబులుం । బ్రాసములెల్లఁదప్పకనమర్చివచించిననైదుత్రోవలై । భాసి
లువృత్తపద్యముల*పారములై విషమాహ్వాయంబులై । వాసికినెక్కుశిష్టజన
పాలనదుష్టనిశాటచాలనా॥ ౨౯౮ ॥ వ॥ ఇదిపంచవిధస్మృత్యవివేకంబింకవై
తాళీయజాతివృత్తంబులెఱింగించెద॥ మ॥ ప్రకటింతున్ధరదక్షిణాంతికయు
నౌ * పచ్చాందసంబుంబ్రవ । ర్తకయాపాతలికాపరాంతికలువై * తాళీ
యమున్జారుహాసికప్రాచ్యంబునుదీచ్యవృత్తియనఁగాఁ * జెల్వొందువృత్తం
బులిం । దుకులశ్రేష్ఠయనేకముల్గులుగునం * దుంగొన్నివాక్రుచ్చెద॥ కం॥
ఖ్యాతిగనురగడలందును । వైతాళీయాఖ్యవృత్త*వారములందు॥ బీతాంబ
రగురువునకు । స్రీతిగఁగృతులన్లఘువులు * రెండేసియగు॥ ౩౦౦ ॥ అందు
దక్షిణాంతిక॥ ఉరుసాజగ * లుండుబేసుల॥ సరులందూకొను * సభానం
బులు॥ దొరలేడిటఁ * దొమ్మిదింటరా । ధరలోఁజెన్నగు * దక్షిణాంతిక
లో॥ బౌపచ్చాందసము*ఇమిడిసలము * లేడుతోమ్మదింట॥ సమకూటున్య
తి*షడ్ల రేఫయంబుల్ । సమతన్వసుల*హరేభయంబుల్ । క్షమలోనౌప *
చ్చాందసంబుమించు॥ ౩౦౧

ప్రవర్తక॥ స్థిరబేసిను * దీచ్యవృత్తియు॥ । బరగున్సర్లను * బ్రాచ్య
వృత్తియు॥ । గిరిమణియతి*కీలితంబుగ॥ । బరముఁగొల్వఁ*ప్రవర్తకాఖ్య
మా॥ ౩౦౨ ॥ ఆపాతలిక॥ లములాటునలున్భగగంబుల్ । లములెనిమిది
టికడన్భగగంబుల్ । క్షమగిరినవ*శాంతులుండగ॥ । బ్రమధితమరయా *
పాతలికాఖ్యల్॥ పరాంతిక॥ ఇలవర్తక * వృత్తరీతితోఁ । దులయైపాద
చ*తుష్టయంబుల॥ । బలసినయది * పద్మనాభచె । న్నలటుంగృతులఁబ *
తికాఖ్యచే॥ ౩౦౩ ॥ వైతాళీయవృత్తము॥ ఋతులఘువులు *
ంబులు॥ । ధృతవసులఘువులు * రేఫవంబులు॥ । జతసమకొన*సా

కసాక్షపా । లితశుకవై తా * లీయవృత్తమా ॥ చారుహాసిక ॥ ప్రథమము
నను * వర్తకాఖ్యవృ । త్తముచందంబుప * ధాత్రిసత్కృత్ సమకూర్చి*
శార్జ్జకార్జ్జకా । సమతస్మీను * చారుహాసికల్ ॥ ౩౦౪ ॥ ప్రాచ్యవృత్తి* తో
లినేడిటఁ * దొమ్మిదింట్రాంతులుపదునాలుగు * దూలుబేసులం! నులఁ
బదాటు * తొంగలించున । ర్లలలిన్తాధవ * ప్రాచ్యవృత్తియా ॥ ఉదీచ్య
వృత్తి॥ తమకిరవగు * దక్షిణాంతికా! ఖ్యముతేజంబున * నందగించుమేలిమి
కృతులక * డిందివెలుపా! తిమురుద్ధాత్రిను*దీచ్యవృత్తికల్ ॥ ౫ ॥ ఇదివై తా
లీయజాతివృత్తవివేకంబింకమాలికావృత్తంబులెఱింగించెద॥

మాలికావృత్తవివేకము.

తే॥ మాలికావృత్తములనంగ*మఱియునైదు!దనరునిరువదియాలుఁ ధం
దములమించి । యలలయగ్రాహిలయవిభా*తిలయహారి! గదసహజత్రిభంగి
యుదండ*కంబులనఁగ ॥ ౩౦౬ ॥ క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రలముప్పదియక్క
రలపద*ములయంఘ్రులనా! ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు । గుప్పలయగ్రాహి
యనఁగఁ * గొమరొందుహారీ ॥ లయగ్రాహి ॥ ఇంపడరఁగాభజన * నం
బులతుదన్భజన*నంబులపదంపడిభ*యంబులులయగ్రా । హింబరగుప్రాస
విర*మంబునలుమాలుగుదు*రంబటుకవీశులుతి * రంబుగవచింపక! నంబ
రముగావలసి*తొంబగలిదానవక*దంబముసహాయముగఁ*బంపిత్రిదశుల్లు!
ద్ధాంబునిధిదచ్చియమ్మ * తంబుగొనఁజాలునమ *యంబుదొరకించితిము*
దంబునముకుందా॥

౩౦౭

క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల!ముప్పదినాల్గులిఘలపద*ములయంఘ్రు
లునా! ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు । గుప్పలయవిభాతియనఁగఁ* గొమరొందు
హారీ॥ లయవిభాతి ॥ పెనిమిటులుభార్యలును * దనయులనుగాంచిరటె*
మన మలరదొడ్డతప*ముననలదశస్యం । ననుఁడు మఱికోసలియుఁ * దనకడు
పులోపలభు * వనములఖిలంబునిడు * కొనినకొడుకునా । ముననిసద్వయ
ము*పెనుకననగంబులును * జొనిపియతులుండునెడ * లనలుమఱుప్రాసం
బునీలిపికవీశ్వరులు * మునులయవిభాతినిటు * నినువినుతిసేయుదురు* వన
జడళనేత్రా॥ ౩౦౮ ॥ క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల । ముప్పదియేడులిఘలప
ద * ములయంఘ్రులునా! ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు! గుప్పిలయహారియనఁ
గఁ * గొమరొందుహారీ ॥ ౩౦౯ ॥ లయహారిఁ నగణములు పదునెకఁడు

సగణమునుగురువునిడి*మిగులనలుమఱుయతులు*దగులులయహరి* | బెగ
 డిశతధృతిపరిప*రిగతులమొఱుయిడినమ * రిగిరుషతనువుబొదివి*నిగిడిచని
 యంత* | నిగమములుగొనివెసను*జగములద్రువబఱచియొ*దిగికడపలిజడ
 ధిము*నిగిననభియాతి* | బెగడుచునెడిసికరచి* తెగగొనినతురగగళు*
 డగుహరివనగసుకవు * లగణుతిచెలంగు* || క || ఇది నేత్రాంబుధిలముము
 వ్పదినాలుగువర్ణములను * బాదంబగుద | త్పదచాతుర్థికములచే నెదవు
 ద్రిభంగియచువృత్త * ముర్వరలోన* || ౩౧౦ || త్రిభంగివృత్తము || వినువ
 కనుపలు * రసబ్రతిపదమున * హసగగలుమూఁడొకతీరై మఱివేతైమూఁ
 డొకతీరై | రసగణములు * నుసనభమసగములు పొసఁగినషడ్వృత్తిసంగిన
 గరంగింజెల్లుద్రిభంగి* | మసలెడునజమున * దుసికిలిమధురకు*గసికిన
 మృద్ధశుభాంగిందగు భంగింజేరిత్రిభంగి* | వెసమనిచిననవ * బిసరుహస
 యనఁచు*నిసభలవేడ్కఁగురింతు*వినుతింతు*నిచ్చలుఁగాంతు* || క || ఇది
 నియమములేనిమహా | పథమునఁగావలసినంత*వక్కాణింప* | గొదలేకన
 మరుద డక | ముదధీంద్రశయాసతావ*కో త్తమసుతుల* || ౩౧౧ || దండకము
 || వివాంసులెల్ల* హకారంబెకానీసకారంబెకానీ సకారంబెకానీపచింపంద
 గున్తుందుగానిందుగాదేనియాదిందకారంబుగల్పించియామీదనెల్లందకా
 రంబులేమెండుగానిచ్చకున్వచ్చునదాకనిర్తించి గుర్వంతముంజేసినన్దండకం
 బంద్రుభక్తానుయాయూభుజంగేంద్రశాయీపయస్త్రదద్యాదికస్తేయినర్క
 ల్యతాపింభగుచ్చుచ్చవిస్వచ్చమామూరపింఛావచూడా సదాపూతబృందా
 టవీమధ్యరథ్యా సమారాధ్యతథ్యార్భక క్రేడహేమేక్షణాభర్వదోర్గర్వసం
 భూతసర్వోర్వరా భారనిర్వాహకార్ధాంగితక్రోడచండ ప్రభామండితానే
 కమార్తాండకోటిప్రతీకాశ నానావిధస్తోకలోకేశ వైకుంఠసంశేశఘోషాం
 గనాలోలకాదంబినీ నీలగోపాలబాలా నమస్తేనమస్తేనమః || ౩౧౨ || క || దం
 డిగనేకపదంబున | నుండెడివినినాల్గడుగుల * నుండెడివిసవే | దండావనదండ
 కముల | పిండువుదనరారుజండ * పృష్ఠ్యాదికముల్ || దండకము || ధూర్తు
 ల్నకారంబులునెంటిపైసప్తరేఫంబులుంగూర్చినం జండపృష్ఠ్యాఖ్యమయ్యె
 న్నకారంబులునెంటిపై నష్టరేఫంబులుంగూర్చి నశ్వాఖ్యమయ్యెన్నకారం
 బులునెంటిపైరత్నసంఖ్యాకరేఫంబులుంగూర్చినన్నర్థవంబయ్యెనొలిన్న
 కారంబులునెంటిమీదందసంఖ్యాతరేఫంబులుంజెప్పినవ్యాళమయ్యెన్న

కారంబులునెంటిపైరుద్రసంఖ్యాక రేఫంబులున్ని ల్పజీమూతమయ్యెన్న కా
రంబులునెంటిపై నెప్పు పండ్రెండు రేఫంబులుంజెంది లీలాకర బయ్యెఁబే
ర్చిన్న కారంబులునెంటిపైమించు పద్మాఁడు రేఫంబులున్నంతనుద్దామమ
య్యెన్న కారంబులునెంటిపైరూఢిఁబద్మాలు రేఫంబులన్యంఖమన్దండకంబ
య్యె నీరీతితోడన్న కారంబులునెంటితర్వాత నేడాదిగాఁ గారకారంబులొ
ప్పారగానంఘి)నె కొక్క-క్క-పెక్కించికా వించినంజండవృష్ట్యాది నానాల
సద్దండకంబుల్పిశాలించుఁగాకుండెనాల్లంఘు)లుంజేయఁగావచ్చునీరీతినేకో
శసాహస్రపర్యంతముం గూర్చియిచ్చావిధిం జెప్పఁగావచ్చుఁ గాంతంబు
గారాధికాజార శ్రీరుక్మిణీమానచోరా సుదంతాసునాథా కళిందాత్త జా
నాథవాఃకేళికాసక్తగోపీజన్మోత్సృప్త వస్త్రాపహారాశుకాస్యోక్త వాక్యా
మృతాంభోధిచంద్రోదయాసాంద్రదేవా నమస్తేపునస్తేనమః ॥

జాత్యుపజాతినామములు.

క ॥ జాతులునుపజాతులునన । భూతలమున రెండగువిధ* ములవృ
త్తంబుల్ జాతులుకందాదులునుపజాతులుగీతాదికములు * సరసిజనాభా॥
౩౧౪॥ నీ॥ కందభేదములాటు * గాకనుత్సాహంబు తరువ్రాజమధ్యమా *
క్రూరలునైదు*దీపించుమంజరీ* ద్విపదత్రిపదచతుష్పదపంచపాదిష*ట్పదవి
ధములు। తొమ్మిదివిధముల * తోనెప్పురగడలుకళికలునుత్కళి*కలునుగూ
డ। జాతులునవవిధ * గీతంబులునుసీససప్తకంబునునుప * జాతులయ్యె। నను
చునన్నయభట్టుభీ* మనయుఁబెద్ద। సచివుఁడునుమూర్తితాతనె * జ్జయుననం
తమంత్రియునుఁదిమ్మరాజుని * మ్మాడ్కిఁజెప్పి । రందముగఁదాముచేసిన*
భండములను॥

జాత్యుపజాతినిరూపణము.

క ॥ గురులఘువులలోనెయ్యెది। మురసంహారప్రథమపాద * ముఖమున
లిలుచున్। ధరనుపజాతులుదక్కఁగఁ । బరగనిలుచునవియెనాల్లు*పదముల
మొదలన్॥ ౨౧౫॥ మ॥ ధరణిన్జాతులకాదివర్ణ మొకఁడే * తప్పంగరాదెల్లె
డన్ । హరితజ్జాతిగణంబులైనసరియి * ట్టట్టెనఁగావచ్చుమం । దరధారీయు
పజాతులంబ్రథమవ * ర్ణంబున్యథేచ్ఛంబుగా । పొరిదింజెప్పఁగవచ్చుఁబాస
ములుని * ల్చున్వల్లకైయొక్కచోన్॥ ౩౧౬॥ క॥ తెలియఁగవినుమీకామే।
లినామగ్రామధామ * ప్రస్తుతపద్యంబులుగీతకందసీసాదులువిరతిగణని

యమముల * తోవివరింతున్ || ౩౧౭ || క || గురులఘువులపేరిటియ | త్తరము
లునన్బగణనామ * కములగులిపులున్ | సురరిపుగర్వతమోభా | స్క రదీర్ఘము
లైనరెండు * గానెన్నదగున్ || ౩౧౮ ||

కందమట్కభిధానంబులు.

గీ || పరగఁగందముపథ్యయు * మరివిపులయుఁ | జసలయును * ముఖచపల
యు * జఘనచపల | యనఁగఁగందపద్యంబులీ * యాఁబువిధము | లఖలనుకవి
కృతులలోన * నలరుచుండు || ౩౧౭ || సీ || నలగఁగభజనగ * గాంబులేనునెకా
నికందంబునకునెండు * గణముసొరదు | వీటిలోపలనెక * మూఁటిచేవడి
లేనిహీనపాదమునుండు * గానఁ బడును | దనువాతద్విర్వపా * దముపంచగ
ణములఁదగుదానిమూఁడవ * త్రావునందు | నలజలుదక్కంగఁ * గలయవా
మీఁదనేయతిదాకునిజపదా * ద్యక్షరంబు || తే || తుదినిగాసలుదక్కంగఁ * గ
దియదొకటి | కొంచెపడుగులబేనుల * గొప్పకాల | సరులజగణంబుగూడ
దీ * చరణయుగము | భువినిసగమయ్యెరెట్టింపఁ * బూర్ణమయ్యె || ౩౧౮ || ప
థ్యదిసమస్తప్రబంధంబులందుఁజెప్పెడు సహజకందపద్యలక్షణము || పథ్య

క || ధరలోఁబథ్యాకందము | హరియగునాటనయెడనల * మాటిట్టిపై
పిరతియుఁగూడఁగ మూటను | నెరియుఁజతుర్గణములుగము * నిలిచినచోన్ ||
౩౧౯ || విపుల || త్తమబేసికాలుసమపా | నములోఁజొరశబ్ద మొకటి *
తనరింపన్ | సమధికపథ్యాకందము | గమనికవిపులయననలరు * కందమగున్ ||
చపల || సమపాదములమొదలజగ | గాముంగడయడుగుననుద్విగ * గాలఘు
వుపై | సమకొనుయతియాటవయది | లవకాముకుందచప * లకుసమరన్ ||
ముఖచపల || క || స్థిరఁజపలాగందమువై | ఖరిన్ మొదలియడుగుచెప్పఁ * గఁ
వులుపె | ట్టిరిముఖచపలయనెడ్డుపే | రరిదిగవై కుంతవరద * యఘుజై త్రా ||
౩౨౦ || జఘనచపలాకందము || త్తమఁబథరీతిఁబూర్వా | ర్థముచపలాకం
దముక్రియఁ * దగునపరాధముజఘనచపలకుమునీం | ద్రమానసమరాళ *
దాశార్దూ || ౩౨౧ || ఉత్సాహలక్షణము || ఈహమిఱసూర్యగణము *
లేడుగాంతమైనను | త్సాహవృత్తమనఁగఁగృతులఁ * జాగుచుండునత్కవి
వ్యాహనుతులుగాంచికృష్ణుఁ * డొడిసికాళ్లువట్టిపెన్ | ద్రోహిచావుమనుచు
ఖరునిఁ * ద్రోచెన్ గాళ్లుగామిదుఁగాన్ || ౩౨౨ || తరువ్రాజ || శతమఖత్రితయం
బు * జలజావుఁడొకఁడు శతమఖత్రయిమిఁదఁ * జనువిశ్రమంబు | ప్రతిభ

నీయదుగులొప్పగరెండుగూర్పఁ | బ్రతిమీతి నెక్కొక్క*పాదమైతనరుఁ |
 జతురంఘుఁబ్రీరితి*జతగూర్పునుకవి | చతుర వాచాహుతి*జలజాక్షునుతులఁ |
 గృతులందుఁదరువ్రాజ * నియోజనెసఁగఁగృతఁపృతఁగృతఁచెప్ప*క్షీతినెల్ల న
 భల || పంచవిధాక్కరంబులెట్టివనిన.

క॥ మధువమనపురందరభామధిచంద్రగణాలిచేక్ష*మమహామధ్యామ
 ధురాంతరాల్పపూర్వఁగ్రాధితాక్కరలైదుదనరు*గ్రంథములందు॥ ౩౨౩
 మహాక్కర॥ సూర్యుడొకఁడునుమున్నుగాఁదర్వాత* సుత్రాములేవురుపిఱుఁ
 దనెక్క॥ తారకేశుండుజతయైననిట్టిస * ప్తగణంబులొక్కపాదంబునకుఁ |
 తేరురెండవచోటనాలవచోటఁ* జితభానుగణంబుగదియుచుండు | నొరసి
 లునాలవగణంబుపైత్రాఁతి*యుత్పలాంగమహాక్కరంబునకు॥ మధ్యాక్కర॥
 మునుపుగాఁబ్రాసంబుగూర్చి*మూఁటిపైవిరమంబునిల్పిచననిందయుగళం
 బుమీఁద*జలజాప్తునెక్కనిజేర్చి | యినుమడించిననాఱుగణము * తెనసిన
 నెక్క-పాదంబునవరవక్కణించినంతఁ*దగునిట్లుమధ్యాక్కరంబు॥ ౩౨౪॥
 మధురాక్కర॥ మురనిశాటేంద్రసంహార * మూఁటిపైవిరతులుంచి | తరణి
 శక్రత్రయంబును*భామమూఱునితోఁగూర్చి | వరుసతోనేనుగణముల*పా
 దమొక్కటియొనర్చి | దొరలఁజెప్పిననెప్పుఁగృ * తులమధురాక్కరంబు ||
 ౩౨౫॥ అంతరాక్కర॥ భామదిద్దతాదిత్య * పతులుచంద్రుండు | పూనినాలు
 గగుచరణ*ములకుఁద్రుగఁగొంత | మైనవర్ణంబువిరతి*నంతరాక్కరంబు | భా
 నుశీతాంశునేత్ర*పద్మాకళిత్ర॥ ౩౨౬॥ అల్పాక్కర॥ విరమంబురెంటిపై*విస్త
 రిల్లు| సురపులిద్దఱు నెక్క* సోముండురాఁజరణమీమూఁటిచే*సాగియొప్పు |
 హరిపవర్యంకయ*ల్పాక్కరంబు॥ ౩౨౭॥ మతీయుమంజరి॥ తుదమొదళ్లనునం
 టి*దూఁకుశబ్దంబు | వర్జింఁగియతిమాఱు*ప్రాసంబులిడక | ప్రాసంబులేనిద్వి *
 పదయైచెలంగఁ | బ్రాసంబుతుదలందుఁ*బదిలంబుచేసి| సాగింపఁగాఁజాల*స
 త్కవీశ్వరులు | మోవంబుపంపార*భూమిలోపలను | బద్మాక్షుఁడెపుడుచే*
 పట్టుమంజరుల| చందాసనలరాసు*జగతిమంజరులు॥ ౩౨౮॥ ద్విపద॥ సురపతి
 త్రితయంబు*సూర్యుడొక్కండు | విరమంబురెంటిపై*వెలయునెక్కటికి |
 క్షీతిఁదగినీరెంటి*చేనొన్నద్విపద| మితిలేకచెప్పిన*మేలంద్రుకవులు॥ ౩౨౯॥
 త్రిపద॥ తొలుతనునల్వరిం*దులురెంటిమూటను | బలభిద్వయంబునురవి
 యువళిలేకసలరాసుఁద్రుపద॥ ౩౩౦॥ చతుష్పద॥ జలజాసనవి*శ్రమసంయుత
 మొలలిపోడశమిత*లఘుప్రలతోడ॥ గలసిచతుష్పద*గతులనుధరలో॥ | జె

లువగుఁజౌపద*సేపకనులభా॥ ౩౩౧॥ వితాళచతుష్పద॥ భానుయుగముపై*
 పయినవలనిం । పూననుణివిరతి * మొందిధరలో । జానలదూఁబఁతు*వ్వునవితా
 లా । ఖ్యానమునవినా*యకతురంగా॥ కర్ణాటచతుష్పద॥ మొగిఁబంచలఘుగ
 ణం*బులుమూఁడురవియుఁ । దగులంగఁ బ్రబాసంబు*దాక రెంటిపయి । నగు
 నువళిగర్ణాట*కాఖ్యచౌపదకె । సంగుఁగృతులసత్కవుల * సమ్మతముతోడ ॥
 పంచపద॥ క॥ ఆదిసమవృత్తములలో । నైదంఘ్రిలనెద్దియైన*నార్యులునలు
 కక॥ బాదుకొనికృతులలోపల । నాదరమునఁబంచపాది*యనుఁగానరులకా ॥
 ౩౩౨॥ ఉ॥ ధన్యసుశీలయన్వనిత*తత్పరతన్నదియొద్దొనఁడున । త్కన్యలుసే
 యునువ్రతము*తానునువేడుకనాచరించిన॥ న్నాన్యతఁగట్టిన్దీనప*మండితతో
 రమసూయచేసిపె । నైన్యముమొందికానలవి * ధాత్మకృతంబునసంచరించు
 కౌండిన్యమహామునీశ్వరుఁగ*డిండిగఁబ్రోచినరుక్మిణీశ్వరా॥ షట్పద॥ ప్రాస
 ముల్కుమాల్కు*వాసవలొల్లుని * పైనుధాదీధితోనిర్యతి । భాసిల్లుఁగాఁబా
 ద*మీసూటితోనాల్లుఁజేసినకృతులంనుషట్పదాఖ్య ॥

నవవిధరగడలు.

వ॥ మఱియువై తాళీయభేదంబులై నరగడలనేకంబులుగలవందఁబ్రసి
 ధంబులై నహయప్రచారాదినవవిధంబులుప్రబంధములనర్తిల్లునవియొయ్యె
 వియనిన॥ క॥ నరసఖహయప్రచారము । నరుసఁదురగవల్లనమువి*జయమంగళ
 ముక॥ ద్వీరజగతివిజయభద్రమ । ధురహరిహరిణన్యపగఁగులు * దొరలుం
 గృతులకా॥ ౩౩౩॥ క॥ ఆద్యంతప్రాసంబుల । భేద్యంబులుగెంటరెంటఁబెనఁ
 చిపదంబుల్ హృద్యంబుగఁగూర్చిననన । వద్యంబులురగడలెల్ల*వాలుంగృ
 తులకా॥ క॥ కొదలేనినై పుణులఁజౌ । పగచేనుత్సాహవృత్త*పదయుక్తముచే
 దుదనాదినిత్రాసంబులవదలకవిరచింపవలయుఁబ్రాజ్ఞులురగడల్ ॥ హయ
 ప్రచారము॥ ఋతువిరామ*మినులునల్వ । రతుకనెక్క*యంఘ్రిచెల్వ ।
 దనరహయతఁ * దాన్యడంచుమునుశుకాది*మునులుపైగడఁ । జనుహయ
 ప్ర*చారరగడ ॥

౩౩౫

తురగవల్లనము॥ ఇరవులన్వయప్రచార*మినుమడించికృతులఁజెప్పదురువి
 దూరితాగ్నివరణ*తురగవల్లనాఖ్యమొప్పు॥ ౩౩౬॥ విజయమంగళము॥ తురగ
 వల్లనంబురెంటితోడవిజయమంగళంబుధూర్తకంసతూలు*హంస*తుహినహీ
 కుసదృశకీర్తిపరగదుగ్ధసింధుమధ్య*భానురాంతరీవవర్తివారివాహనదృశమూ
 ర్తిభక్తజనహృదబహుారి॥ దిగగగగ॥ క॥

ముచే విరమంబు రెంటిపై*ద్విరదగతి పేరిచే విజయభద్రము ద్విరదగతిరె
ట్టింప*విజయభద్రముచెల్లు * విదురపూజితపాద*వేదసన్నతనామ । దరచ
క్రకార్తుకగ * దాఖడ్గధారణా * తాపించసమగాత్ర*దళిత దైత్యస్తోమ॥ మ
ధురగతి॥ నాలుగుమాత్రలు*నాటినగణములు । నాలుగు రెంటికి*నలివిరమణ
ములు । గలసిమధురగతి*కనలునుజగణము । తొలఁగినధృతకౌ*స్తుభగవిరమ
ణము॥ ౩౩౮॥ హరిగతి॥ నలసభగగములలోపలనే దై*ననునెనిమిదినాల్గిట్టిపై
విరమము । గలసినహరిగతిచెలువగుగృతులం*గవివరుతొననిచెప్పిననియమ
ము॥ హరిణగతి॥ నరహరపదియు*నాలుగులములు । కరియతిహరిణ * గతికి
నెళవులు॥ వృషభగతి॥ ఇరువదియెనిమిదిలఘువులుపది*యేనిటవిశ్రాంతియుఁ
గూర్చిస । నిరవగువృషగతిపద్మాధిప*యిదివినుమాదరమునముదమున॥

యక్షగానలక్షణము.

సీ॥ తుదనేడులఘువులు*తొలఁ గించిచదివినఁద్రిపుటకువృషభగ* తిపద
యుగము । లలిఁగడపల నెక్క*లఘువుమానినజం పెమనుద్విరదగతిన * మ
పదయుగము । గురుతగురచ్చెర * కుతురగవల్లనాహ్వాయమేకతాళియా*మ
ధురగతికి । సంఘికిర్వదినాలు*గటతాళమున మాత్రలోలివిశ్రాంతిప*ద్నా
లుగింట॥ తే॥ దెలియనర్థంబునర్థచం * ద్రికలువీటి । యక్షగానప్రబంధంబు*
లతుకవచ్చు । రగడభేదంబులివియండ్రురసఁగ వీండ్రు । లవితనిజనేవకస్తో
మ*యబ్బిధామ॥

౩౪౧

ఉదాహరణము.

సీ॥ న ప్రవిభు క్తులు*సంబోధనంబునుగూడనెన్నిదివిభ*క్తులుగ్రమమునఁబతి
పేరుదొరలంగఁ*బద్యమొక్క టిఁజెప్పిరగడభేదములుమా*ర్గములుగాఁగఁగ
ళికలునెనిమిది*దళములుగావించి దానిలోసగమును * త్కళికఁ జేసి । యది
యొక్కసమసం*బయ్యెడుదళములె న్నిదిఁగూర్చివానికిఁ*దుదవిభక్తి॥ తే॥
బయలుపఱిచికట్టకడను*బద్యమొకటి । పలుకవలయునుసార్వవి* భక్తికము
గ । నిర్వదాటుపద్యములందు*నిడినధాత్రినిదియుదాహరణమటందు*రిద్ద
చరిత॥ సీ॥ సంబోధనమునకు * సరసాళిజయపతిప్రథమకువాణివి * రావళియు
ను॥ తీతిద్వితీయకుఝట*కీర్తిమతియుఁదృతీయకుగీర్తిసుభగయు* నటజతుర్థి
కినిదేవలాభిని*యునుభోగమాలినిపంచమికి నెసంగు* పాణియునుగ । శావతి
ష్ఠియు*లలితకాంతిమతియుస ప్రమికినిఘోణి*సత్కమలయు॥ తే॥ నాదినూ
క్తులనామధే*యములువెనుకఁ । బలికినదివేల్పులప్టవి*భక్తులకును । వారుతమ

శక్తికొలదిని*వాలుఫలములిత్రునాయకద్యయమున*కిందిరేశ|| సీ||సంబు
 ద్ధియెడలించి * సప్తవిభక్తులుపలికినభక్తి *ద్ధతియనంగ|సంబుద్ధితోఁగూడ*
 సప్తవిభక్తులుపలుక నెప్పరుబద్ధలియనంగ | సంబుద్ధితోడవి * మమవిభక్తు
 లతోడఁబలికినకృతియువిద్ధలియనంగఁగళికలుత్కళికలు*గమకింపఁబలికిన
 కావ్యంబునుత్ఫల *కంబుననఁగ|| తే-గీ|| నవనిజాటప్రబంధంబు*లందుమిగు
 ల | నాటుకొనియొప్పుచుండునీ* నాల్గుదెగలుఁ | గానఁబడునుచు హరణము*
 ల్లానలోల|కామెపల్లిశవల్లవీ*కామకృష్ణ|| ౩౪౪|| ౬౬|| శ్రీపనితాననాథుఁడువ
 శీకృతభక్తమనొంబుజుండువి|శ్యానమండుగ్ర సేనుండురు*వైద్యుఁడజేయుడ
 గణ్యసద్గుణ | ప్రావృతభూషణోజ్జ్వలుడ * హాసతికోటిమరీచిభద్రదం *
 తావళనాయకావనుఁడు*దారుఁడుగృష్ణుఁడుమమ్ము బ్రోవుతఁ || ౩౪౫|| కళిక||
 మఱియుదేవకీశౌరసేనికు*మారనిర్మలరత్నరాజము|కటకుటసురలనెల్లదా
 రుణ*కదనధారుణిఁడునుము తేజము | బలిమిసందననముతోపలి * పారిజా
 తముధరకుఁదెచ్చెను|గొలదిమీఱిససమ్మదంబునఁగండలంబులుతల్లికిచ్చెను|
 జెలఁగినరునకుసూతకృత్యము*చేసికొరవులఁబరిమార్చెను |దలఁపుమఱువని
 దాసచయములఁదవిలితిరుగనిముక్తిజేర్చెను| వెలదికొఱకునుబాణుచేతు
 లు * వేయునఱికినవిక్రమోగ్రుఁడు | జలదములఁగిదెగఁగునుడలున * జాను
 మీఱెడుశుభసమగ్రుఁడు || ౩౪౬ || ఉత్కళిక || కమలసేత్రునిరాకరోయు
 చు*యమునయొడ్డునదపముసేయుచు | నున్నకాంతనుజూచిరయమున * ను
 న్నసుద్దివచించిప్రియమున | నరుఁడుగూర్చిసమిత్రునానతి*కరముపట్టెడుదా
 నిదానతి| విదళితాసురసార్వభౌముఁడు*యమకుంబుధిస్వార్థసోముఁడు||
 ౩౪౭||ఉ||మానవులారకోగములు*మానుసులములులేవుసంపదలో | జానగు
 దుఃఖముల్దొలఁగు*జాటునభుంబులునుండబుద్ధులై | దీనతనెందనేటికిన*తిస్థిర
 భక్తినిఁగొల్వఁడిపరాధినులుగాకమోటువను*దేసకుమారకుముక్తికొనమై||
 ౩౪౮||కళిక||మఱియుప్రేతలనెల్ల*మరులుకొల్పినవాని|దాళవృక్షములెల్ల*ధ
 రణిఁగూల్చినవాని|గాలిరక్కనుజావఁగాలఁదన్నినవాని|| ౩౪౯ || ఉత్కళిక||
 మండుపావకుఁగొల్చి * కాండవాహుతిప్రేల్చి | షార్ధివేర్వరుఁగాంచి * పార్థ
 నక్కడనుంచి | దారకుండమరించి*చేరఁదెచ్చినవంచి | యరదమెక్కుకపూ
 ని*పురికివచ్చినవాని|| చ|| పులసిలనేలమానవుల*పుట్టువుపావనమయ్యెనప్పు
 డు|| గళనళమేలరోగముల*కాలగతింగడవట్టిసీతిబా | ధలునుదరిద్రతావ్య
 ధలు*దవ్వులకేచనువాంఛితార్థములో | గలుగునమేయుచేతఁగమ*లాధవుచేవ

త్రశాయితే ॥ కళిక ॥ మఱియు బ్రహ్మమాయఁగెల్చి * మసలుమం
వాదిచేత । నెఱిగిసౌంభకునకువరము*లిచ్చి మెఱయుమోదిచేత । మృత
యునిమరలగురున * కిచ్చినట్టియమృతుచేత । నతులరాసకేలినలిపి*నట్టి
వాదినటునిచేత । బిండిరుబ్బునాఁతిమోము* పెరుగుదుడుచుకొంటెచేత ।
ందుఁకున్నకారుచిచ్చుమరిగిత్రావునమరుచేత । నెలుఁగుతోడబోరిమణియు
తిఁగొనినయజరుచేత । వెలయఁదులసిపూసపేరు * వేపికొనినజోగిచేత ॥
౩౮॥ ఉత్కళిక ॥ గట్టిగళరపంజరంబు * గట్టఁదలఁచి వేగిరంబుచవుటికడలి
తఁదేరి * పవనతనయుతోడఁబోరితన్నఁజేరినంతవచ్చిచెన్ను గెలుపునరున
చ్చిమహిమ మెఱయుకృష్ణుచేత * మిహిరకోటిదీపుచేత ॥ ౩౯॥ శా ॥ ఓలం
గొసకు నేకమత్సరముతో*నుప్పొంగి పెక్కేడులు । నీలాకారమునంగొలంకునడు
నిట్టాడునక్రంబుతోఁజాలంగయ్యముచేసిచిక్కినమద*స్తంబేరమస్వామి
గ్రాకేలంబట్టినిమిర్చినట్టిహరికై * కృష్ణాంబుభృన్నార్తికై ॥ కళిక ॥ మఱియు
నిగొమోదకియునుఖడ్గము*మణియునుశంఖముఁబట్టినవార్తికై । మెఱయఁగ
ద్యుచ్చేలముఁదాల్చుక*మెలఁగెడుదధికణపరిదిగ్ధునకై । పెలుచంగదిసినమ
లనిరువురఁబిడికిటఁబొడిచినబలుమల్లునకై । వెలయఁగయమునానదిలోఁ
ళియ*విషధరుఁదోలినయదుసింహునకై । విజయునిరథసారథియైగురునృప*
ష్టాదులఁగెలిచినభూపతికై । గజిగాయవనాభిధుముచుకుందుని*గనుదృష్టి
జంపినశ్రీపతికై । బలువిడిదేవకితండ్రినిమధురకు*బట్టముగట్టినగోవిందున
కై । గెలదాల్చినవై ఖరిగోవర్ధన*గిరిమోచినమహాదానందునకై ॥ ఉత్కళిక ॥
లిపుట్టువునొముఫలంబుననే । బలువిడిగినగుపేదటికంబునవే । సరికొండల
మందుచుఁబై సంబై । పురికింబరమానందముసంబై । కొనియుబ్బుచునచ్చికలి
మిపనికిం । గనియడుకులొసంగినబాపనికి । న్నలిమిచ్చినబాలన్నేహునకై । కలు
ములచేనేలినకృష్ణునకై ॥ ౪౦॥ మ ॥ పురిటింటంబసిబిడ్డచందమునవా*పోవంగ
నాఁడాత్మలో । మురువైప్పన్విషదుగ్ధయుగ్ధకుచయై * ముద్దాడురాకాసిగురై
తిఁగిష్టంబుగఁబాలుద్రావుమిషచే*నిర్వైనకాలంబునకై । ధరణింగూల్చిననం
దపుత్రువలనం*దార్కాణధర్మస్థితుల్ ॥

కళిక ॥ మఱియుగీతామృతస * మగ్రసింధునివలన । వఱిలుభవపటుతిమి
ర * వనజబంధునివలన । బొంకుఁబెయ్యెడ లేని * భూరిసత్వునివలన । జంకు
ఁబెన్నడులేని*సమరనిత్పునివలన । భేదములెబ్బడబాపు*కేళిమర్దనువలన । నాది
కారణమూర్తి*యగుజనార్దనువలన । గానరానిపదముల* గాముపానువువ

లనఁబూనిగొడ్రాలికిఁబుట్టుకానుపువలస॥ ౩౫౨॥ ఉత్కళిక॥ తనుఁబిల్వమి
 లఁగూఁగ*దినిపాకమింపారఁజేసిఁద్రాపదిచేత*నాసదీరఁగమేఁత । యడిగిన
 నీశులకు*నిడఁగల్గుదానులకుఁగల్పించుహరివలసఁగల్పస్థాయివలస॥ ౩౫౩॥
 శా॥ కారాగారమునుండివెల్వడిభుజం * గస్వామినుచ్చత్రమై । పైరా
 ఘ్నఁడువాకిళులైఱువన*భ్రస్తోమముల్మీతిశ్రీ । సూక్ష్మాద్భుతిపథంబు
 గఁదనుకొం*చుందండ్రియే తెంచిచెల్వారంబెల్లనునిల్పఁబొల్పుహరికి*నా
 లారనేమొక్కెడన్ ॥ కళిక ॥ మఱియుఁబెఱయనెఱయనుఱియు * మధు
 గూల్చినట్టిహరికిఁనుఱిమితఱిమిచఱిమినుఱుము*గ్రక్కుఁగల్పినవితకరికిఁగ
 చిచఱచియఱచిపఱచుఁగపినిఁజంపినచ్యుతునకుఁమఱిగితిరిగివిఱిగియొరగు
 ద్దులీడ్చినయమితునకుఁసరలికెరలివరలిమరలి*సాఘ్నఁజంపినక్షరునకు । గరి
 మెరిమెయెరిమినెరిమి * కామెపల్లిమందిరునకుఁనయముబ్రియమురయము
 యము*నరునకిడినకేశవునకు । వ్యయముభయములయముక్షయము * వై
 కొసఁగుమాధవునకు॥ ఉత్కళిక॥ గొల్లలెల్లఁదల్లడిల్లఁ * బెల్లుజల్లులల్లి
 సోనవానమానపూని*కానరానికానలోన । నూచిలోచినూచిమోచి * ద్ర
 చినట్టిహమనునకు ॥ ౩౫౪॥ మ॥ పృథులూవంతివరస్వయంవరమున * నిర్విం
 నువిదానులన్ । బ్రథసత్తోణినిగల్పినద్గుణసుభ * ద్రస్థద్రఁదోకొంచు
 చ్చిధరాధీశుననుజ్ఞ చేసనలసా*క్షీకంబుగృహ్యాయత్నసా ద్విధిఁబెండ్లాడిన
 ఘ్ననందునిలిచె*ద్విధిప్రతాపోన్నతంబు ॥ కళిక॥ మఱియునుగ్ర సేనామాత
 నందు । నెఱిమీఱిలయకాల * నిత్యునంను । విదురార్చితపదార*విందు
 దు । విదళితఘోరారి * బృందునందు । నాభీరువస్త్రాప*హారునందు । బలి
 ట్టణదావోర*పాలునందుఁజలగాదిదశతనూ*చ్ఛాదునందు॥ ౩౫౫॥ ఉత్కళిక
 సజ్జరాగంబుఁరజ్జనాగంబు*కంధియోగంబు । మందరాగంబు * రాపుతోనూ
 చి । వీపుతోమోచి*వెలయుహరిఁరుందుఁజలజాతునందు॥ ౩౫౬॥ ఉ॥ ధర్మ
 జుఁడంపినంజరిగి*దంతిపురంబుననాంచికేయుతో । ధర్మముఁబెప్పిదుష్కృత
 ల*డగ్గఱశాంతనవాదిసజ్జనుల్ । నిర్మలచిత్తులెల్లఁగను*నేరపునన్యభద్రాత్రి
 నట్టినిన్నర్కవహాకృతిందలఁతు * నాదుమనంబుననందనందనా॥ కళిక॥ మ
 యుగన్మోహస*మాంయఁదాల్చినఁజాల । జిలుముతఱిద్రాపదికిఁజీరలిది
 నకాల । సఖులతోనదిలోనఁ * జల్లిగుడిచినబాల । విఖనసుండెదలోన
 వేదలిగ్నినలోల । నరుతేరినెగల్పై * నాట్యమాడినవీర । సరకుగొనిభీష్మ
 పైఁజక్రమెత్తినశూరఁతరినిసద్గురునుతుల*దాపరించినసదయ । పెరిమెనాగ

రంబు * పెక్కలించినవిజయ॥ ౩౫౮॥ ఉత్కళిక॥ గురుభీష్మ రాధేయు *
 గుజన్యముననేయు । శరవన్తి బయలెక్కియరదమెల్లను నెక్కి తగుగాల్చు
 పాండు తనయు లేగురి మెండు॥ బ్రతుకఁ జేసినపుణ్య వితతదినశరణ్య॥ శా॥
 ప్రక్కండపునిన్ను నమ్మికొలుతు * న్ని చేసుఖంబ బృన్ది కై వేదండ మొనర్తునీవ
 నని * ప్తావాప్తి చేకూఱెనీ । కేవిశ్వాసముఁ జేర్తునింకమదిలో * హెచ్చ
 వ్యనీయం.గునా । కై వారంబులుశౌర సేనతనయాఁ కామేపలీవల్లభా॥ ఉ॥
 మనవిచ్చగింపుమిట॥ నన్నయభట్టకృతాంధ్రశబ్దచింతామణికల్పనోక్తిక
 నాచతురోపములుల్లసిల్లని॥ చ్ఛామతినర్పణంబుగ నొసంగతిగామెపలీశనీ
 నై । రామయమైతగ న్భవదు * దాహారణంబుజగత్ప్రసిద్ధిగాన్ ॥ సీసంబులనున
 రుమవిషమంబులు రెండు దెఱంగులయ్యెవానివిశేషంబులెట్టివనిన॥ సీసమా
 క॥ యతినై నఁ బ్రాసంబు * నందై నరెంటితోఁ జెప్పి రేనియుసమ * సీసమగు
 నియమముల్దీనిపై * నిలిపినసీసంబులొలుదెఱంగులై * యతిశయిల్లు ।
 నిమిషంబులఁ బ్రాస * మెక్కింపనళ్లకై సర్వతఃప్రాససీ * సంబసంగఁ ।
 బాసనూఱంఘ్రులఁ * బదిలంబుగావింపనక్కిలిప్రాససీ * సాఖ్యమనఁగ ।
 దినేనడినిల్పి * రావడేపదమెల్లఁజేయు నెయ్యదివడి * సీసమనఁగఁ ।
 కఖండములయందుఁ * బ్రత్యేకయతులుగ స్థిరనవకలివడి * సీసమనఁగఁ । గు
 గానుత్సాహ * తుదయందుగీతంబు చెప్పినవిషమాఖ్యః సీసమనఁగఁ । గడవె
 లఘువులే * కల్పించిరెద్దానసర్వలఘుసీ * సంబుసనఁగ॥ తే॥ సప్త విధములివి
 లశబ్ద * శాసనుండు । పంచమామ్నాయఫక్తిలోఁ * బల్కెఁగాని । కడమ
 ప్రలాటుసీసముల్విడిచి పెట్టి చెలఁగినమసీసపద్యమే * చెప్పినారు॥ ౩౬౦

అందుసీసలక్షణమెట్టిదనిన.

క॥ సుగపతులొల్లరిపై భాస్కరులిరువురు గూడ నెక్క * చరణముపొల్చుం ।
 రగునవినాలుగడుగుల । విరమముపై రెంటరెంట * వెలయఁగవలయున్ ॥
 ౩౬౧॥ క॥ వాసిచరణములునాలుగు । చేసితుదినిగీతమొకటి * చెప్పఁగన
 య్యున్ । సీసముతంగెడదేశవి । భాసురశుభభేల కామ * పలిగోపాలా ॥
 పమసీసము॥ బ్రతికించెనెవ్వోడు * మృతగురుతనయుని మెలఁతపేడిన మె
 లు * మేలుచేసె । బోషించె నెవ్వోడు * పొదివినదాడుదాడదెల్లఁదొ
 గించి * పాండునుతుల । వెడలించెనెవ్వోడు వెడపాడుబావిలో నూ
 రవల్లియై * యున్ననృగుని । మర్దించెనెవ్వోడు * మాసలంబునవృష్టియ
 నోసాఁగఁ గానినాఁగఁ కానినాఁగఁ ॥ తే॥ ॥ వేల్వవేవాడుపాండవ * వివిన

మెల్ల । జాతవేదోత్థవిలసితః జ్వాలమీదః । నతనిగ్గీర్తితుమదిలోన * నను
దినంబు । ననఁగనలరాసునమసీన * ముఖలకృతుల॥ సర్వతః ప్రాససీనము
వేదండవరదుండు * వేదోండగొండుండు । నాగేసశయనుండు * యాదవే
ద్రుఁ । డాదిత్యవంద్యుండు * నౌదాసనులఘంఘః । వేదాంతవేద్యుండు * కా
లసీలుఁ । డాదితేయుఁడుబింబిస * నాదకళాతీతుఁ । డాదిత్యకులజుండు * బా
ధితారి । మేదిసీశీశుండు * భూధరగాత్రుండు । శ్రీదమిత్రసఖుండు * ద్వా
దశాత్ముఁ॥ తే-గీ॥ డాదిదేవుఁడాశ్రితగంధ * మాదనుండు । చేదిసాంభక
వైదర్భ * సూదనుండు । మేసురమురళీనానవి * నోదాదనుచుఁ । జెప్పిన
నుసర్వతఃప్రాస * సీసమగును॥ ౩౬౨॥ అక్కిలిప్రాససీనము॥ శిక్షించెనె
వ్వాఁడు * చేయుకై సభలోనఁ జెడుమాటలాడిన * చేదివిభుని । రక్షించెనె
వ్వాఁడు * ప్రాణిబాణముచేతఁ । జక్క-కుండఁగఁబరి * క్షిన్నపాలు । వి
క్షించెనెవ్వాఁడు * పర్వతాకృతిచేతనాభీరులర్పించు * నారగింపు । వీక్షి
చెనెవ్వాఁడు * వేడ్కతోసేవకుల్ । బ్రతుకునట్లుగఁగృహ * పాంగవృష్టి
తే-గీ॥ దాక్షిణాత్మునిసాంభక * ధారుణీశుఁ । జంపెనెవ్వాఁడుపోరులో * సా
హసమునఁ । బక్షిరాజతురంగుఁడె * ఎడ్వడనంగఁ । జెలఁగుచుండువృత్తప్రా
సఃసీసములిల॥ ౩౬౩॥ నడిసీసము॥ విజయసారిధిఁగాని * వినుతింపఁగా నెల్ల
రినాయకునిఁగాని * కీర్తిసేయఁయాదవేంద్రునిఁగాని * యభినుతింపఁగ నెల్ల
ధుసూదనునిఁగాని * మదినినిల్పఁబద్మనాభునిఁగాని ప్రణతింపఁగా నెల్లఁబా
తీనపతిఁగాని * బ్రస్తుతింప । బాణసంహారుఁగాని * భజయింపఁగా నెల్లఁబీతా
బరునిఁగాని * ప్రీతిఁదలఁప॥ తే-గీ॥ నవితవేదండపతిఁగాని * యనుసరింప । నను
నినుఁగూర్చియనురక్తి * నాత్మనెపుడు । పొగడునత్క-వివ్రజములఁ బ్రోచితవ
గఁదనరువడిసీసభేదంబు * తాళభేది॥ ౩౬౪॥ అనకలివడిసీసము॥ సామాజిక
హిత * స్తోమంబుసామంబుగామించిమైత్రికి * నామతింప । సభిమానధారుణి
విభులుదాసంబుచేసక్క-అలన్నియుఁ * జక్కఁజేయు । నతిరుక్తపక్షమా * నతి
లుభేదంబుచేదినదినక్షీణత్వ * మునకుఁజెడఁగఁబదిలింపుటుద్దండు * లోదిగి
డంబుచేదనయాజ్ఞయాదల * నునిచినుడవ॥ తే-గీ॥ సంధియానాదిషాడ్డు
బంధురముగ । నాగశక్తి తయోసేతుఁడై మురారి నేలననురక్తిసీతితో * నే
సనుచుఁ । జేయనవకలి నడినామ * సీసమగును॥ ౩౬౫॥ విషమసీసము॥ అచితవ
గభిమునకుస * హాస ముగుడెంచితా । నించుకెదిగ రురముసేయ * నేయునంకు
బుతాఁకించుకొనకకినుకవలనఁ * గెగలివగకను । తుమరించినటిసవఁసాచి

ఘోటకావలిం || ఆ - గీ || దోలుకృష్ణయంచుఁ * దోరంపుటుత్సాహా | గీత
మొకఁడుమేళ * గింపవిషమ | సీసమసఁగ వెలయుఁశ్రీకామెపల్లిశ | జమ్మిచెం
తనున్న * చతురవచన || ౩౬౬ || సర్వలఘుసీసము || క || త్నమష డ్ద్రీంశల్లఘువు
లు || త్రిమ హేళవిరామముగల * దీర్ఘ పదచతు | క్కు-ముపై నొకగీతిముర | ప్ర
మథనసర్వలఘుసీస * పద్యమునకగున్ || ౩౬౭ || సీ || కరివరదపరమకృప * ధ
రణిధరనురవినుతక సక వసననరహరి * గరుడగమన | నళినకరపదనయన * దళి
తఖరదనుజచయనరసఖవరగుణనిధి * శరధిశయన | పరమపదనిలయహరి *
పరమపురుషప్రకృతికిఁబరుడనినినునిగమని * వహమువీలుకునిరతమునుహృ
దయమున * నినుఁదలఁతుననుమనుపుమనియనఘచరితజల * దనిభతనువ || తే-
గీ || సర్వలఘుసీసమీరీతి * సకలసుకవి! వరులుచెప్పడురిలమీఁడ * వరుసనెల్ల | వా
రుమెచ్చంగసర్వేశ * వారిజాక్ష | కామెపల్లిశయచ్యుత * కామజనక || క || బల
సోదరగీత్యుదితా | ర్యలునాల్గార్యాభ్యగీతు * లాటవెలఁదితే | టలురెండుస
మములెత్తుక | మలనాహ్వయపడలువిష * మంబులుమూఁడున్ || సమగీతి ||
త్నమఁబథ్యాకందముచం | దమునన్ రెండరలుదెలియఁదనరింపన్ | సమమ
నుగీతికృతులలోఁ | గమలాహృదయాబ్జవాఁ * కమలాక్షా || ఉద్గీతి || మొదలి
సగముచపలగతిం | దుదన్సగముపథ్యగతిని * దొడరంగా | నిదియుద్గీతియనం
దగు | విదురాక్రూరాదివరద * వేణుధరా || ఉపగీతి || ధరఁజవలాకందమువై |
ఖరిస్సగంబై స * కావ్యములన్ | బరగునుపగీతిపు ర్వా | మరప్రజతమిస్ర *
మూర్తాండ || ౩౬౮ || ఆర్యాగీతి || సముదీరితపథ్యాకం | దముకన్ననునొక్క
గురువు * దాఁకించినచో | త్నమనార్యాగీతియగున్గమలాప్రాణేశసహజ * కం
దంబదియే || సమగీతులందునాటవెలఁది || మేలుమేలటంచు * మిత్రులుముగ్గు
రు | వింతవింతయనుచు * విబుధులిద్దఁజహహాయనుచుసూరు * లయిమగురు
మెచ్చ | నాటవెలఁదిమూఁట * నలరుసగము || ౩౭౦ || తే - గీ || మిత్రుఁడొక్కఁడు
వీణియ * మీటుచుండ | విబుధవరులిద్దఁజర్థంబు * విప్పిచెప్పె | నినులునిద్దఱువిను
చుండ * నేక గతిని | జేటగీతంబుమూఁటను * వాటమయ్యె || విషమగీతులందునె
త్తుగీతి || సురనాథుమీఁడ * సూగులిరువురురెంటవిరతి | ధరణిఁబ్రాసంబు *
చనగునెత్తుగీతియందం || కమలనగీతి || హగణమైనఁజాలునగణ * మైనఁజాలు
హగణ | నగణములునురెండుగలసి * నాటియంఘ్రికేడు | తగినవిరతినాలు
గింటఁదనరఁబ్రాసమొనవి | మిగులమెఱియుచుండు * గృతులఁగమలనాభ్య
గీతి || ౩౭౨ || వసపగీతి || వసనిముగగుభాను * లాదిత్యపతులిద్ద | అవలనేగుర

ర్ములర్థమునకుఁ బ్రవడగీతియందుఁ బ్రాసముల్ సమకూఱు | నవియెయాట
 వెలఁది యందు లేదు || ౪ || ఇది సవగీతి వివేకం బింక బిరుదావళిలక్షణం బెఱిం
 గించెద || తే || క్షితిమాహారాష్ట్రభాషచేఁ జెప్పఁబడెడు | భీకరోక్తులు బిరుదు
 లై * పెక్కుదనరు | వాని బిరుదావళియొనర్ప * వలయునండ్రు | బుధులు సం
 బుద్ధిపదములు * పొసఁగఁగూర్చి || ౩౭౨ || చ || అతిభుజవిక్రమోద్భవములై
 రిపుకర్ణకరోరకంబులై | యతులితవీరవాక్కులయి * యాదిమపార్థివలాం
 ఛనంబులై | ప్రతిపదనూతనంబులయి * భాసిలుసూక్తులు గూర్చి స్వస్తివా |
 క్యతతులఁ జెప్ప నెప్పు బిరు * దావళిసార్వవిభక్తికంబుగన్ || చ || సలలితవా
 క్యగుంభసలసర్వవిభక్తులదీవనంబులన్ | జెలునగుపద్యమొక్కటిర * చిం
 చినపిమ్మట గొడగీతినంకితచతుష్కమట్కుదళగద్యములెన్నిదియుంబదా
 ణునిం | పలరంగగూర్చి పేర్చి బిరు * దానలిఁ జెప్పఁగ నెప్పునెంతయున్ || చక్ర
 వాళము || క || ఒకపద్యము పదపదభాష్టకసందర్భాష్టగద్య * చతురంబగుఘ
 క్కికిఁ బేరుచక్రవాళం | ఒకటచతుర్భద్రమదియె * యద్యుతమణియున్ || క ||
 తొలిసమసనాంత్యవర్ణయు | గళమేపునరుక్తిగాఁగఁ * గైకొని సామీ | ప్యల
 సత్సమాసము మొదల | నలరించినచక్రవాళ * మగుదాశార్వా || తే || అవధ
 రింపుము దేవదివ్యప్రభావాభావనాతీతనిస్సల * పరమమూర్తి | పూతనా
 జైత్రసుత్రామ * పుత్త్రమిత్ర | మిత్రశశి సేత్రనిర్జర * స్తోత్రసాత్ర || చిత్రకవి
 త్వము || సీ || అనులోమము పిలోమ * మునిరోష్ఠ్యమునుదలకట్టునుగుడులుశృం
 గములునక్ష | రవిలోపమునుబద * భ్రమకంబుపద్యభ్రమకమునుసల్లెంట్లు
 మతియునేక ! పదియుద్విపదియుఁద్రది * పదియును సేకవర్ణంబునుద్వ్యక్షరి
 త్యక్షరియును | సరవినిచ్చావాక్య * సంఘట్టసంబును నాదిగాఁగొన్ని ప * ద్యం
 బులెల్ల | క్షితినిజిత్రకవిత్వప్రసిద్ధనామ | ధేయముల చేతఁ బెంపొంది * తెలి
 విమీఱు | వానిఁ దెలియఁగవచ్చియుంతు * వాసుదేవ | నందగోపాంగనాపుత్రి
 సరకజైత్ర || అనులోమము || క || దామోదరసామతనధ | రామాసరసాకర
 దళ * రథహారిరాధా | కామాసదయాతిపరమ | ధామావరయాదవకుల *
 దారకరాసా || విలోమము || క || సారాకరచాలకునద | యారవమాధామరప
 తియాదసమాకా | ధారారిహాధరశదరక | సారసమారాధనతమ * సా
 రదమోదా || నిరోష్ఠ్యము || క || పావనసాఫాబాభా | మావాయనునాఱు
 లిపులు * మఱిపద్యములో | భావింపదొరలకుండిన | భూపలయమునన్నిరో
 ష్య * ముపిసాఠించున్ || ౩౭౩ || క || సరహర్యక్షదయాకర | కరిరక్షణచక్రవా

స్త*కాంచనచేలా । గరుడతురంగజనార్దన । ఖరదై త్యనికృంతనహరి * కం
జదళాక్షా ॥ గుడులు ॥ క॥ విరివినినిలిచిరివినిచిక్కిరిదివిసిశిఁదిరిగిరితిరి * గిమిడి
కిభీతి ॥ ల్లిరిచింతిల్లిరితివిరిరి । సిరికొఱకుధనాధ్యులనఁగ*క్షితిగుడుసులగు ॥
గొమ్ములు ॥ క॥ గురుఁడునుశుక్రుఁడునుగ్రుఁడుపురుహూతుండునుశుకుండు *
బుధుఁడునుగుహుఁడు ॥ బురుకుత్సుండునుగుత్సుఁడు । గురునుతులొనరించి
రసఁగఁ*గొమ్ములుకృష్ణా ॥ అక్షరవిలోపము ॥ క॥ రవికన్యానుందరకర । మవ
లంబనమోర్చియూఁదె*సచ్యుతుఁడనియే । ననవర్ణవిలోపముగా । నననింబ
తియింపవలయు*నాచ్యులునలర ॥ పదభ్రమకము ॥ క॥ ధీరానానారాధి ।
ధారాకరతాతరళిత * తారకరాధా । ధారాసుతతసురాధా । ధారితతరి
ధాసనాఁబ * దభ్రమకమగు ॥ ౩౨౨ ॥ పద్యభ్రమకము ॥ క॥ రాధానాధా
తరళిత । సాధకరధతావరసుత * సరసనిధానా । నాధానిసరసతనురస । తా
ధరకధసాతళిత * ధానాధారా ॥ సల్లెంట్లు ॥ క॥ నారదమునిశార్దూలము ।
కూరిమిసజనంబుఁగప్ప*కొనివేడుకతో । నారాయణవాసమునక । నాతరమే
తెంచుససఁగ * సల్లెంటులగు ॥ ఏకపాది ॥ తే-గీ ॥ మతివినాయకభరితస *
మృదుఁడసంగ । మతివినాయకభరితస*మృదుఁడసంగ । మతివినాయకభరితస*
మృదుఁడసంగ । మతివినాయకభరితస * మృదుఁడసంగ ॥ ద్విపద ॥ తే-గీ ॥ సా
మ్యగురుకపుల్ నినుఁబ్రీతి*సరసిజాక్ష । భోగిభోగాసనుండని * పోల్చుటరుదె ।
సామ్యగురుకపుల్ నినుఁబ్రీతి* సరసిజాక్ష । భోగిభోగాసనుండని * పొగడద్వి
పద ॥ త్రిపద ॥ తే-గీ ॥ దేవమునివంద్యగోవింద*దితిజహరణ । పుండరీకాక్ష
యన్యత్త*పుణ్యపురుషయమరసన్నతగోపాల * హరిముకుంద । దేవమున్య
త్తహరియునాఁ * ద్రిపదయయ్యె ॥ ఏకాక్షరి ॥ క॥ నానాసననానున్నన । నూ
ననునిన్న నెసేసు * నున్నునినిసనై । నానీసనునానానును । నానూసయసంగ
నెంటియక్షరమయ్యె ॥ ద్విక్షరి ॥ క॥ మునినామామమ్మునుమన । ముస
నూనిన నేమముసను*మొసమాననునాస్త్వసుమనిమససముమన్నస । సనుమా
నానామునిసయ*నద్వ్యర్థమగు ॥ త్విక్షరి ॥ క॥ మానితమతితోమమతను ।
నీనామమునేమమునను*నేనుమనమున ॥ నూనముసమతముమానను । దాన
కముగఁదలఁతునసఁగఁ*ద్వ్యక్షరియయ్యె ॥ ఇచ్చావాక్యసంఘట్టనము ॥ క॥
తోటలుతెన్నెయున్నవి । తాటాదూటములుగావు*తాపసులుండ ॥ బేట
లుదామోదరుచె । ర్లాటలకున్నెళపులుమధు*రాపురిచెంత ॥ ప॥ ఈ పద్య
మునఁదోటతాటపేట ఆటయనుమాటలర్థనంతముగఁ గూర్చుటంజేసి దీని

పేరు ఇచ్చావా క్యసంఘట్టనము॥ బంధకవిత్వము ॥ సీ ॥ గోమూత్రికాచక్ర*
 గుచ్చకుండలినాగకంకణమర్దల*ఖడ్గచక్ర॥ పంకజసర్వతో* భద్రమాలాక్ష
 రీప్రముఖబంధంబులే* ర్పడగఁజెప్పు॥ వృత్తముల్బంధక* విత్వవిశ్రుతము
 లై కవులకుఁజెవులపం* డువులు సేయఁ॥ బటుతరప్రౌఢిమఁ* బండితపామర
 సాధారణంబుగా* జగతిలోన॥ రాధికాకేళికాలోల* రమ్యశీల॥ భూరిగుణ
 సాంద్రయమ* కులాంబోధిచంద్ర॥ వల్లవీమానచోరమ* ర్వారశూర॥ పర
 మనాచాలరాజగో*పాలబాల॥ వ॥ ఇదిబంధకవిత్వంబింక గర్భకవిత్వంబువి
 వరించెద॥ గర్భకవిత్వము ॥ సీ ॥ గాంగేయకౌశేయ* ఘనకందగీతసద్గర్భ
 చంపకమాలి*కయువరిష్ఠ॥ కందపద్యద్వయ* కమలవిలసితరుగ్గ*వతికాగర్భ
 త* క్రౌంచపదము॥ గీతమ త్తేభవి*క్రీడితాకందగర్భితసీసమునఁటష*ద్వృ
 త్తగర్భి॥ తోత్పలమాలిక* యునునుకల్పితకల్పవల్లియుసీసరూ* పద్విపద
 యు॥ స్రగ్వీణిగర్భభు* జంగప్రయాతంబుకందగర్భితమణి* గణనికరము॥
 కలితచతుర్విధ*కందపద్యమునప్తవిధకందమునుబంచ*విధసువృత్త॥ తే॥మా
 దిగాఁగలకొన్ని ప*ద్యములు పెక్కు॥ సరవిఁబద్యములిమిడిదో* షములులేక॥
 కానవచ్చినవియెల్ల*గర్భకవిత్వ॥ ధరణిసెప్పారసీరీతిఁ* దసదుఁగృష్ణ॥ ౩౪౧
 కందగీతగర్భచంపకమాల॥ చ॥ సరహరికేశవావనజ* నాభరమాధవవంశ
 హస్తబం॥ ధురసుగుణాకరాచురిత* దూరజనార్దనదోర్బలాధ్యగీ॥ ర్వరగి
 రిశస్తూతామురహ* రాసురపూజతముఖ్యపాదనుం॥ దరపురుషాగ్రణీభుజ
 గ* తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణ॥ ౩౪౨॥ ఇది భాషాపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుసఁ
 బడియె॥ కందపద్యయకమలవిలసితరుగ్గ*వతిగర్భక్రౌంచపదము॥ ద్వారవతి
 నా*ధాసమదారాతరుణధనశకర* ధరనుతనామా॥ మారమణీధా* మా
 సుకుమారామరుదధిపతిరిసు* మదగిరిశంబా॥ సారసనేత్రా* సత్యవిచారా
 శరసుహాభవముఖ* సకలసురేశా॥ సూరకులాతే* జోజితసూరాసురవర
 మణినిభ* సురుచిరదేహ॥ ఇదివర్ణ పరిచ్ఛేదములోఁ దెలియఁజేయఁబడియె॥
 మత్తేభవిక్రీడితాకందగర్భసీసము॥ వినయసంపన్నర* విప్రభూతరమణీనా
 థాసయోజేక్ష* గానరాప్త॥ విభయదాకారహ* విర్భుగాయతరిపుప్రా
 గానిలాహీశ్వరారమేశ॥ విలయకాలానల* విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవృ
 ధ్ద్రశ*వాసరేణ్య॥ విలయశీలాయమ* వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ*
 జామునుండ॥ తే॥ కరివరదపూతనాంతక* గరుడగమన॥ సత్వసహితకామ
 జనక* శంకరసఖ॥ కనకవసనసుందరదేహ*వనధిశయన॥ సనకమునివినుత

వరణ*సరసిజయుగ॥ ౩౫౩॥ ఇదివళిప్రాసపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁబడియె ॥
 వాణీపద్మాంబారతిదరధ్వనితాళమధుర గర్భోత్పలమాలికావృత్తము॥ శా
 రదశాసితప్రసవ * చాపవిఖండనసామసన్నతా । తారణదాసపోషధవ *
 తాపసమండనధర్మతత్పరా । వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకభండనవాస
 వానుజా । పారదవాసుదేవభవ * పాపవిఖండనభర్గపూజితా॥ ౩౫౪॥ ఇది
 యీపరిచ్ఛేదముతుదను దెలిపెదము॥ కల్పితకల్పవల్లీప్రహరణకలిత॥ కర
 ధృతకరుహం * కరిహితకరణం । కరుహసఖరుచిం * గరుడఖగరథం । ఖర
 ఘనకరవిం * ఖరతరకరగం । గరళముఖరిపుం * గరధరకరతం॥ ఇది సంధిపరి
 ఛేదములోఁ దెలిపెదము॥ మఱియుఁ గల్పితకల్పవల్లీభాస్కరవిలసితము॥
 అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్షా । రక్షక
 సురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతిరథ *
 పౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్ష
 సదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భప్రథమకందము ॥ క॥
 అక్షరహారివికచాంబురు । హాక్షా యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షక
 సురవిదురద్విప । రక్షారాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా॥ గర్భద్వితీయకంద
 ము॥ క॥ పక్షగపతిరథపౌండ్రవి । పక్షాభక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా । వృ
 క్షగసహచరఋక్షస । దృక్షాఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భద్వి
 పద॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్షా ।
 రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతి
 రథ * పౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర*
 ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా॥ లాలిపాట॥ అక్షరహారి
 విక*చాంబురుహాక్షా * యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు*
 రద్విపరక్షా * రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతిరథ*పౌండ్రవిపక్షా *
 భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర*ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదు
 హితృప*ఋషిజనపక్షా॥ లాలి॥ అర్థచంద్రికలు॥ అక్షరహారివిక * చాంబురు
 హాక్షా॥ ౧॥ యక్షపసఖనుత*యదుకులదక్షా॥ ౨॥ రక్షకసురవిదు*రద్విప
 క్షా॥ ౩॥ రాక్షసవిదళన*ప్రరుచిరవక్షా॥ ౪॥ పక్షగపతిరథ * పౌండ్రవి
 పక్షా॥ ౫॥ భక్షితదవశిఖి*బహుసవదీక్షా॥ ౬॥ వృక్షగసహచర*ఋక్ష
 సదృక్షా॥ ౭॥ ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా॥ ౮॥ పెండ్లిపాట॥
 అక్షకల్యాణశైభవమే॥ అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత*

యదుకులదత్తా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిర
 వక్షా॥ లక్ష్మీకల్యా॥ పక్షగపతిరథ * పౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బహు
 సవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషి
 జనపక్షా॥ లక్ష్మీకల్యా॥ శ్రీధవళము॥ అక్షరహారివికచాంబురు * హాక్షాయక్ష
 పసఖి । రక్షకసురవిదురద్విప * రక్షారాక్షసవిదళన । పక్షగపతిరథపౌండ్రవి
 పక్షాభక్షితదవశిఖి । వృక్షగసహచరఋక్షస * దృక్షాఋక్షపదుహితృప
 ౩౯౨॥ సువ్వాతే॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖి
 నుత * యదుకులదత్తా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన *
 ప్రరుచిరవక్షా॥ సువ్వీ॥ పక్షగపతిరథపౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బ
 హుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋ
 షిజనపక్షా॥ సువ్వాతే॥ ౩౯౩॥ కందద్విపదగర్భసీసము॥ మకరకుండలకర్ణ *
 మహితాభవర్ణ । శకటదానవిపక్ష * కమలజాక్ష । శుభికాలసత్ఫాల * సు
 యశోవిశాలయభిరమతస్నిగ్ధయా * పీతదుగ్ధ । శ్రితదేవతరుమూల * చేదీశ
 కాలధృతమణిధరగదారి * తపతికథిత । నివసితవైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ
 రవికళాదశుభనేత్ర * విజయమిత్ర॥ తే॥ సతతసనకాదినన్నుత * చతురచరి
 త । యాదవకులసత్యనిరత * యచ్యుతమధు । విదళనహరిశాశ్వతకృష్ణ * వి
 దురవరద । భవవిరించినుతాయంచు॥ బ్రస్తుతింప॥ ౩౯౪॥ గర్భద్విపద
 మకరకుండలకర్ణ * మహితాభవర్ణ । శకటదానవిప * కమలజాక్ష ।
 శుభికాలసత్ఫాల * సుయశోవిశాల । యభిరమతస్నిగ్ధ * యాపీతదుగ్ధ । శ్రి
 తదేవతరుమూల * చేదీశకాల * ధృతమణిధరగదా * రితపతికథిత । నివసిత
 వైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ । రవికళాదశుభనేత్ర * రవిజాతమిత్ర॥ గర్భ
 కందము॥ ౩॥ సతతసనకాదినన్నుత । చతురచరితయాదవకుల * సత్యనిరత
 యచ్యుతమధువిదళనహరిశా । శ్వతకృష్ణవిదురవరదభ * వవిరించినుతా॥
 ౩౯౬॥ స్రగ్వీణీగర్భభుజంగప్రయాతము॥ సమోదాశకావేణు * నాదప్ర
 వీణో । ద్యమాయాశుషేణా * మహాయాననారీ । రమాధీశదామోద * తా
 దేవదేవ్రా । త్తమాభేశమిత్రాక్ష * తార్క్ష్యానుయాయీ॥ ౩౯౭॥ కందగర్భ
 మణిగణనికరము॥ కరధృతజలజునిఁ * గరిపతివరదుఁ । నరతనురుచిజిత
 ననదునిఁబరముఁ । బరివృథుఁగొలిచెదఁ * బరమదశరణుఁ । శరవణభన
 నుత * చరితునిఁగరుణుఁ॥ గర్భకందము॥ కరధృతజలజునిఁగరిపతి । వరదుని
 వరతనురుచిజిత * వనదునిబరముఁ । బరివృథుఁగొలిచెదఁబరమద * శరణు

స్మరవణభవనుత* చరితునిఁగరుణా॥ ౩౯౯॥ చతుర్విధకందము॥ రెండవచ
 గణంబునకు । నెండవగణమాదిగాఁగ * నిర్మించినచో । దండిచతుర్విధకంద
 ము । పాండవపక్షమెలంగుఁ * బ్రాజ్ఞులసభల॥ చతుర్విధకందము ॥ బలు
 లేమిచేత వేసరు । చెలికింజిపిటంబులీయఁజేకొనికృపతోఁ । గలిమిచ్చినావు
 కేరుచు । నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపుల॥ గర్భద్వితీయకందము ॥
 విపిటంబులీయఁజేకొని । కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమిం । గృప
 నేగితజ్ఞహితవుగ । విపులంబలులేమిచేత * వేసరుచెలికి॥ గర్భతృతీయకం
 దము ॥ కలిమిచ్చినావుకేరుచు । నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపుల॥
 బలులేమిచేత వేసరు । చెలికింజిపిటంబులీయఁ * జేకొనికృపతో॥ గర్భచ
 తుర్థకందము ॥ కృపనేగితజ్ఞహితవుగ । విపుల॥ బలులేమిచేత * వేసరుచెలి
 కి॥ జిపిటంబులీయఁజేకొని । కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమి॥
 మాలికాచతుర్విధకందము॥ తరతరమువర్ణ మాదిగ । దొరలించినమాలికా
 న * తుర్విధకందం । బరుదారునుసత్కృతులం । దురగాధిపనవ్యతల్ప *
 ముదధిశయానా॥ క॥ శ్రీభూమినవరదహారి । గోభూమానవవినుతను * గు
 ణబుధమధునా । శాభీమానవకృష్ణఘు । నాభామానవహారిదరి * యభవక
 మలనా॥ గర్భద్వితీయకందము॥ భూమినవరదహారిగో । భూమానవవినుత
 నుగుణ*బుధమధునాశా । భీమానవకృష్ణఘునా । భామానవహారిదరియభ*
 వకమలనాశ్రీ॥ గర్భద్వితీయకందము॥ మినవరదహారిగోభూ । మానవవిను
 తనుగుణబుధ*మధునాశాభీ । మానవకృష్ణఘునాభా । మానవహారిదరియ
 వక * మలనాశ్రీభూ॥ గర్భచతుర్థకందము॥ నవరదహారిగోభూమా । నవవి
 నుతనుగుణబుధమధు*నాశాభీమా । నవకృష్ణఘునాభామా । నవహారిదరియ
 భవకమల*నాశ్రీభూమి॥ అష్టవిధకందము॥ రెండేసిగణంబులపై । నుండిన
 గణమాదిగాఁగ*మొనరఁ గఁ జదువ॥ ఖండితసౌంభకఘోటకి । తాండజ
 యష్టవిధకంద* మనఁగాఁబరగు॥ ప్రథమకందము॥ తనకిరుగెలననుగనలు
 నుఁ । గొనబయిగిలిపెడుకనుగొలు*కులఁ దగుఁబెలుచ । స్థనులనుగలయం
 బెనఁకువఁ । గనుచుంగలుములఁదనిపెను*ఖలశృంఖలమై॥ ద్వితీయకందము॥
 నలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు । కనుగొలుకులఁ దగుఁబెలుచను * ఘనులనుగ
 లయం । బెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁ । దనిపెనుఖలశృంఖలమయి * తన
 కిరుగెలన॥ తృతీయకందము ॥ గిలిపెడుకనుగొలుకులఁ దగుఁ । బెలుచన్ఘ
 నులనుగలయను* బెనఁకువఁగనుచు॥ గలుములఁదనిపెడుఖలశృం । ఖల

మయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁగొనబై || చతుర్థకందము || కులఁదగుఁబెలు
 చన్తునులను | గలయంబెనఁకువఁగనుచును* గలుములఁదనిపెన్ | ఖలశృంఖ
 లమయితనకిరు | గెలననుగనలుచుఁగొనబయి* గిలిపెడుకనుకొల్ || పంచమ
 కందము || ఘనులనుగలయంబెనఁకువఁ | గనుచుంగలుములఁదనిపెను* ఖల
 శృంఖలమై | తనకిరుగెలననుగనలుచుఁ | గొనబయిగిలిపెడుకనుకొలు* కు
 లఁదగుఁబెలుచన్ || షష్ఠకందము || పెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁదనిపెను
 ఖలశృంఖలమయి* తనకిరుగెలనన్ | గనలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు | కనుగొ
 లుకులఁదగుఁబెలుచను* ఘనులనుగలయన్ || సప్తమకందము || కలుములఁద
 నిపెనుఖలశృం | ఖలమయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁగొనబై | గిలిపెడు
 కనుగొలుకులఁదగుఁ | బెనుచన్తునులనుగలయను* పెనఁకువఁగనుచున్ ||
 అష్టమకందము || ఖలశృంఖలమయితనకిరు | గెలననుగనలుచుఁగొనబయి*
 గిలిపెడుకనుగొ | ల్కులఁదగుఁబెలుచన్తునులను | గలయంబెనఁకువఁగను
 చును* గలుములఁదనిపెన్ || కందద్వయసీలోత్పలమాలామణిగణనికతగర్భ
 సరసిజవృత్తము || శ్రీవర్ధిష్ఠంబావనజీవు* నితభృగుతనయుని* సిరిగలుగుట
 కై | భావించు న్సంభావితభావుం* బ్రతియుగసముదిత* బహుతనుమహి
 తున్ | దేవేంద్రాదిప్రస్తుతదేవు* నితితనయతుహిన* దినకరకిరణున్ |
 ధీవిద్యాద్యోతున్వసుదేవు* నృతిమదగుణయుతుఁ* దృణితవిదురదున్ ||
 గర్భప్రథమకందము || శ్రీవర్ధిష్ఠంబావన | జీవునితభృగుతనయుని* సిరిగలు
 గుటకై | భావించున్సంభావిత | భావుంబ్రతియుగసముదిత* బహుతనుమ
 హితున్ || గర్భద్వితీయకందము || దేవేంద్రాదిప్రస్తుత | దేవునితితనయతు
 హిన* దినకరకిరణున్ | ధీవిద్యాద్యోతున్వసు | దేవున్నృతిమదగుణయుతుఁ*
 దృణితవిదురదున్ || గర్భసీలోత్పలమాల || శ్రీవర్ధిష్ఠంబావనజీవున్ | భావిం
 తున్సంభావితభావున్ | దేవేంద్రాదిప్రస్తుతదేవున్ | ధీవిద్యాద్యోతున్వసు
 దేవున్ || గర్భమణిగణనికరము || జితభృగుతనయుని* సిరిగలుగుటకై
 ప్రతియుగసముదిత* బహుతనుమహితున్ | దితితనయతుహిన* దినకర
 కిరణున్ | ధృతిమదగుణయుతుఁ* దృణితవిదురదున్ || వాణీపద్మాంబాదతి
 దరధ్వనితాశమధురగతిగర్భోత్పలమాలికావృత్తము || శారదశాసితప్రసాద
 చాపవిఖండనసామసన్నతా | తారణదాసపోషధవ* తాపసమండనధ
 రత్తత్పరా | వారణభాసురప్రభవ* ప్రాపకభండనవాసవానుజా | పా
 రదవానుదేవభవ* పాపవిదండనభర్గపూజితా || గర్భవాణీనృత్తము ||

శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన * సామసన్నుతా । దాసపోషధవ * తాపసమండన * ధర్మతత్పరా । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన * వాసవానుజా । వాసుదేవభవ * పాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౪౫౮ ॥ గర్భపద్మావృత్తము * సచాపవిఖండన * సామసన్నుతా । ధవతాపసమండన * ధర్మతత్పరా । భవప్రాపకభండన * వాసవానుజా । భవపాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౪౫౯ ॥ గర్భాంబావృత్తము ॥ చాపవిఖండన * సామసన్నుతా । తాపసమండన * ధర్మతత్పరా । ప్రాపకభండన * వాసవానుజా । పాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౪౬౦ ॥ గర్భరతీవృత్తము ॥ ఖండనసామసన్నుతా । మండనధర్మతత్పరా । భండనవాసవానుజా । దండనభర్గపూజితా ॥ ౪౬౧ ॥ గర్భదరధ్వనితా శము ॥ శాసితప్రసవ * దాసపోషధవ । భాసురప్రభవ * వాసుదేవభవ ॥ ౪౬౨ ॥ గర్భమధురగతిరగడ ॥ శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన । దాసపోషధవ * తాపసమండన । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన । వాసుదేవభవ * పాపవిదండన ॥

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇదిశ్రీమదాపస్తంబసూత్రభారద్వాజగోత్రకామెపల్లిపురమందిర నందనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ వేంగళార్య తనూభవవిద్యావిశేష సురాచార్యకాకునూర్యప్ప కవివర్యవిరచితంబైన యాంభృశబ్దచింతామణీయను వ్యాకరణశాస్త్రంబునందు మూలసూత్రంబులును - ఛందఃప్రభావంబులును - ఛందోవ్యాపక సంప్రదాయంబులును - ఛందస్సప్తకాపంబులును - నితిహాసాదిస్వరూపంబులును - గద్యవచనంబులును - బ్రథమప్రత్యయార్థార్థాకమంబులును - గణజననచ్చందంబులును - గురులఘునిర్ణయంబులును - వర్వగణలక్ష్యంబులును - గణాధిదేవతాఫలంబులును - అష్టగణలక్ష్యంబులును - దేవతానరాంకితనియమంబులును - నాయకగణకూటంబులును - గృత్యాదిగణద్యయకూటంబులును - బ్రశస్తకూటంబులును - దోషాదోషబాహుళ్యఫలంబులును - గణద్యయయోగఫలంబులును - గణనాథయోగఫలంబులును - షట్ప్రత్యయంబులును - బద్ధలక్ష్యోపయోగినంజ్ఞలును - షడ్వింశతిచ్చందోజాతసమవృత్తంబులును - ముఖ్యశాఖావృత్తంబులును - మాలికావృత్తవివేకంబులును - జాత్యుపజాతులును - జిత్రబంధగర్భకవిత్వంబులును గల

చతుర్థాశ్వాసము - సంపూర్ణము.

అపకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణాపూర్వతట । ప్రాకారప్రాంతకుతల * పరిశోభితః ।

జాకరకేతువరసగర । నాకారివిదిక్తియూడ * సస్థితభవనా ॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసనుఁ । డవనిగలియుగమునకాది * నారాజమ
హేంద్రవరంబునఁ జెప్పినయం । ధవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁ
దెనింగింతుకా ॥

ఆ॥ ఆంధ్రసంఘలెల్ల * నష్టాదశార్యల । సుకవులొనటంచుఁ * జ్ఞా
ద్యమంద । ఛత్రితాదినాథ * శబ్దానుశాసనుఁ । డవనిఁ దేటపటిచే
నతిముదమున ॥

సంధిపరిచ్ఛేదమూలసూత్రములు.

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

తిజ్జధ్యశేషషష్ఠీ సుస్కర్తప్రవచనీయజవిభక్తిః । కిచ్చిత్ప్రశంసనాద్భు
తసంతాపయదాతదాకిమేవాంశ్చ॥ ౧॥ క్వాకిలతూణ్ణిమాద్యానభిజధతికలా
ద్రుతోనయేమాంస్యాత్ । అన్యేద్రుతప్రకృతయోమేస్యర్వ్యనుశీవితద్రు
తానిత్యమ్॥ ౨॥ సర్వత్రాజ్వత్కార్యంజ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః ।
లుక్సంజ్ఞేషానాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥ ౩॥ సద్ధిర్నాచోఽస్యనుతో
వాతోనాదిషువిభక్తిషూతోవానిత్యమనుత్తమపురుషక్రియాస్థితఃపరిమి
తౌసమస్తానామ్ ॥ నస్సౌత్తద్ధర్మోతశ్చోర్వాస్యాద్వర్తమానవికిరతస్య ।
తద్వత్తదాదిజస్యప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యేతః ॥ ౪॥ అవిశబ్దేతోలుగ్వా
స్యాదిచ్చవిభక్త్యన్తిమస్యజేరలిచ । శబ్దాత్తచ్చబ్దాతోలుగ్దారాధేతఉదహితే
ఫస్స్యాత్ ॥ ౫॥ సామానాధికరణ్యేషూదంతానాంటుగాగమోఽచిస్యాత్ ।
ధాతుపదసమ్భవానాం విశేషణానాముతస్తథానుమచి ॥ ౬॥ షష్ఠ్యాఉతో
చినుమేచాద్యస్యాప్రమేడితేఽన్యలోపశ్చ । అహమాదీనాందిత్వంలోపాశ్చ
మఆదికేవిసర్గశ్చ॥ ౭॥ భోరద్భుతశబ్దార్థే పోశ్చతదాద్యర్థవాచకేషూతః ।
వికృతిపదేతాతోరప్యపధారేశ్చాపితశ్చలుగ్వాస్యాత్ ॥ ౮॥ పదమధ్యసరల

డానాముతశ్చ పూర్వప్రయోగసిద్ధానామ్ । లోపోవాస్యాతేషామితశ్చ
తద్వత్ప్రివిక్రమమతేన । కవిభల్లటైః ప్రక్రియాణాంనామ్నాముల్లోపశ్చ
తేహ్యేషు । ప్రథమైకవచనమాత్రేఃకృతౌనాన్తాదయోఽపికథ్యంతే ॥౧౧॥
బౌపవిభక్తికసంజ్ఞావల్లాప్తిం ట్యాదయోభవస్తీహ । రుల్వాదేర్నామ్నాం
స్యస్తేహవిభక్తాసమాసేచ ॥౧౨॥ ప్రథమావైభక్తికమోర్లుక్ పూర్ణోవా
పతిక్రియాధేతు । తస్యసమాసేపుంపునుమ్మోత్తోహల్యధర్వణార్యమతా
త్ ॥ ౧౩॥ శత్రుర్థేతూతశ్చౌనోస్తస్యస్యాచ్చపూర్ణబిన్దురపివాత్తాస్తదోద్ధృ
తస్యస్యాల్లుగ్వాక్యాస్తగతపదానాంచ ॥ ౧౪ ॥ పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్పర
భాస్సుప్తస్తద్భృతందబిన్దుస్యాత్ । అవికారగతేతస్మిన్నపిసరళా ఏవనన్తి
తేపరతః ॥ ౧౫ ॥ లుగ్వానప్రకృతిపదాత్పరతస్సరళేస్థిరేచనస్యస్యాత్ । అలు
కిచసంక్షేపస్యాద్బిన్దుప్రవదన్తితంక్వచిత్కేచిత్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రథమలుగపి
ద్వినుల్యోద్ధృతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు । హేమోక్తేః పరుషాణాంగసడద
వాస్యఃపదాద్వద్యే ॥ ౧౭ ॥ గసడదవాస్యఃప్రథమామాత్రాదాత్తాస్త
దోద్వినాపరుషాః । నవికృతిశబ్దాత్పరతస్సాంస్కృతికానాం భవన్తిగసడ
దవాః ॥ ౧౮॥ ఇతి సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్టవిరచితాద్ధృ శబ్ద
చింతామణౌ నన్దివరిచ్ఛేద స్త్రుతీయః ॥

వ॥ ఈశ్లోకంబులు పదునెనిమిదియును నలువదియెనిమిది సూత్రం
బులయ్యె నవియెల్ల నిందు వివరించెద ॥

తే-గీ॥ హేమచంద్రత్రివిక్రమ*నాములాదిః । బ్రాకృతముత్రోవః
జూపిరా * ప్రాకృతంబు । నందుభేదంబుగావున * నాంధ్రమునకుఁ । గలుగు
లక్షణమెఱుంగఁగ * వలయుఁగవులు ॥ ౨౦॥ ఆ॥ తెలుఁగుబాసయెంత* దెలిసి
యుండినదీనిఁ । జదువకున్నఁగవిత * చక్కగాదు । ఇంటిలోనహేమ * మెం
తగల్గినచేమి । తొడవుసేయకున్న * దొడుగరాదు ॥ ౨౧॥ క॥ పదసంధులు
చెడనదికినఁ । బదపద్యములార్యసభలఁబరువడిహాస్యా । స్పదములగుఁగా
నవైకృత । పదసంధివిధములుతేట*పఱిచెదవరుస ॥ ౨౨ ॥ క ॥ ఏనఁగవి
సంధియునుమహా । విసంధియుఁగుసంధిదోష * విధమునుదుస్సం । ధిసమా
ఖ్యయునునాల్గును । బొసఁగింపరుసంధిదోష * ములటంచుఁగవుల్ ॥ ౨౩॥
తే-గీ ॥ హరిముసలికినిఅనుజుండు * అర్జునునకుఁ । జెలియనుచునిట్లుగుడును
పై * శృంగముపయి । స్వరములకుసంధిగలుగక * సాగనేని । దానినివిసంధి
యండ్రున * త్కవులుగృష్ణ ॥ తే-గీ॥ సాల్వభూమివరున్నండ * జధ్వజుండు ।

ధరణిఁగూల్చెనురల్యద్భు* తంబునెంద | ననుచుఁబొల్లులవలపల * సచ్చులు
న్న | జరుగునుమహావిసంధిదోషంబసంగ || తే-గీ || మగునైకతెసారెతెల
నాకు*మడుపులీయఁ | బొలఁతొకతెతెల్లసవరంబుఁ * బూనివిసరఁ | జేడొక
తెచక్రితోనెత్త * మాడెననఁ గు | సంధియగునిట్లుగలయని * సంధులదుక ||
క || ఎందునుమస్సంధిసమా | ఖ్యందిరమగుసందునించు*ననుచోనందు | న్నిం
దున్ననిపైసచ్చులు | పొందసముచ్చయనకార * ములుగృతినూఁదఁ || ౨౪
తే-గీ || తొలుతనీసంధిదోష * చతుష్టయంబు | చెందకుండఁగఁగావ్యము *
లెప్పవలయుఁ | గానఁదెలియంగసంధిల * ఊణములెల్ల | విన్నవించెదగో
పాల*విమలశీల || ౨౫ || క || వ్రడుములుప్రథమైకోక్తికిఁ | గడఁగూర్చినయది
విభక్తి * కంబనఁబడుఁబా | ల్పడియవిచెందనినుడుగె | ప్పడునవిభక్తికము
నామ * మునుననఁబరగున్ || క || తరువసహరుండనఁబురమనఁ | బరగనివివి
భక్తికములు * బగువువురుడునుం | దరిదురమనునివియెల్లను | నరసఖయవి
భక్తికములు*నానుములునగున్ || ౨౬ || వెనుకనున్నపదము * కొనయక్షరంబు
తోఁ | బైపదంబుమొదలి * ప్రాణమునకు | సూత్రముననుసంధి* చొప్పడ
కున్నన | ప్పట్లబుధులుప్రకృతి * భావమండ్రు || ౨౭ || క || తొలఁగించనుఁదొ
లఁగకుండును | గలుగునులేకుండునవును* గాకుండునుని | చ్చలువచ్చునురా
కుండును | జెలువారపికల్పమనుచుఁ * జెప్పెడుచోటన్ || క || మొదలనుజె
ప్పినవిధమున | కొదవువికల్పంబులేక* యొక్కతెఱఁగునన్ | బదపడినిలిచిన
దానిని | యదుగోత్రపవిత్రనిత్య * మందురుధీరుల్ || తే-గీ || పుడమిఁదొల్లిం
టిరాజుల*వెడలనెత్తి | వారినెలవులఁదాముండు * వైరిసృపుల | పగిదిము
నుపున్నవ్రాలను*బాఁదొలి | తామచటనిల్చునాదేశ*నామకములు || తే-గీ ||
వెండికొండనునెలకొన్న*వేల్పుతేని | చెంతనత్యంతమైతిమై* జేరియుండు |
యక్షుగతిశబ్దమునఁగల్గు* నక్షరంబు | పొంతనుక్తానుగమముపొందు * బూ
నినిల్చు || ౨౮ || తే-గీ || పదములనుమున్నగలవ్రాల*తుదినిదాము | నతికికొ
నినిల్చులిపులుప్ర * త్యయములయ్యె | మునుపదములఁగలవర్ణ*ములునిలు
పక | తొలఁగించనుటలోపంబని*పలుకఁబడును ||

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆర్యాన్యత్యక్తోకంబులు ద్రుతప్రకృతికసంజ్ఞ.

తిజ్జధ్యశేషషష్ఠీసుస్కర్తప్రవచనీయజవిభక్తిః | కిచ్చత్ప్రశంసనా
ద్యుతసంతాపయాదాతదాకిమేవాంశ్చ | త్వాకిలతూక్తి మాద్యానభి

దధితకళాద్రుతోనయేషాంస్యాత్ | అన్యేద్రుతప్రకృతయోయేన్య
ర్హ్యనుజీవితద్రుతానిత్యమ్ ||

క॥ వలసినచోఁదుదిద్రుతములు | తలచూపెడుశబ్దములుద్రుతప్రకృ
తులనన్ | వెలయునవివైడమకుండెడు | తెలుఁగుపదంబులుకళాప్ర * దేశ
ములయ్యెన్ || ౩౦ || తే-గీ॥ ధాతధాతనుభూపతి * ధరణిపతిని | జనకుజనకు
నిగనియెఁగ * నైనియెననుచుఁ | గడద్రుతములిట్లులోపము*ల్లాంచివలయు |
పట్లఁగనుపట్టునవిద్రుత * ప్రకృతులీశ॥ క॥ వికృతిపదంబులలోపల | నకార
ములువలయుచోఁగొ * నలఁబాడముద్రుత | ప్రకృతులసంఖ్యంబులుగొం | క
కయవియెన్నంగనలవి * గాదహిపతికిన్ || ౩౧ || తే-గీ॥ గూనునెమ్మేనుమెడ
నాను * మీనుపేను | మానువరిచేనుపులిబోను * మఱియునిట్లు | భువినకా
రంబుతోఁగూడఁబుట్టిశబ్ద | ములుద్రుతప్రకృతులుగావు * మునిశరణ్య
తే-గీ॥ అన్ను బంగరుపొన్నుచా * యయగుతెన్ను | చెన్నుపులిజున్నుదొర
పన్ను * జొన్నయెన్ను | మొదలుగాజడ్డలునకార * ములకుఁదుదిని | దనరు
పదములుగావుద్రుతప్రకృతులు॥ ఆ॥ తన్నునిన్నునన్ను * విన్నుమున్నామి
న్ను | చన్నుకన్నువెన్ను * శబ్దములకు | జడ్డలుండుఁబోవుఁ * జర్చింపనివిద్రు
త | ప్రకృతులెపుడుఁగావు * భక్తసులభ॥

కళాప్రదేశములు.

సీ॥ ఇనుఁడుగోత్రముగోవు * జనులనియిబ్బంగిఁబలికెడుప్రథమావి
భక్తులందు | రాముఁగూర్చిరణోగ్ర * భీముఁగూర్చియటంచుఁ జెలిపెడుకర్క
ద్వి*తీయలందుఁ | గృష్ణునకై సురో * విష్ణునికై యనితోడిఁబడనుడుగుచతు
ర్థులందు | బలునిఁబట్టిమురారిఁబట్టుండియనిపలికెడుపంచమీవిభ * క్షితుద
ళులందు॥ తే॥ బద్ధబాంధవసుతయొక్క * భద్రయొక్క | జాంబవతి యొ
క్కయనుశేష * వస్తులందు | క్షితిసముచ్చయములదక్క * ద్రుతముగానఁ
బడదుగావునఁబల్కఁగఁ * బడుఁగళలని॥ సీ॥ సుగ్రీవుఁడేవాయుసగానుఁడేయను
చునేవార్ధములైలుపువ్యా * హారములును | నటియించెనటపాడె * నట
కూడెనటయనులలితకిలార్థాను * లాపములును | వింటిమికంటిమి * వేడిర
టాచునీమాడ్కినిబలుకుతి * జ్ఞధ్యములును | గాంచివిచారించి * కరుణిం
చియనియెడుక్వాప్రత్యయాంతార్థ * వాచకములు॥ తే॥ నుఱకమిన్నకసే
యక * యెఱుఁగకయను | నట్టితూణింపదార్థవా * క్యములునాది | శబ్ద
ముండుటచేతను * జనియెనుమ్ము | కనియెఁగదయనునవియును * గళలుకృ

ష్ట॥ ౩౬॥ తే-గీ॥ నవ్వుచున్నాడువచ్చుచు * న్నాడువాడు । మనఁగలఁడ
 న్నదిజ్ఞుఁడ * మంబులెందుఁ । గాకయునుబ్రథమలలోనఁగలసినరసి । జా
 తనేత్రకళాప్రదేశంబులగును ॥ నీ॥ కటకటయక్క-ట * కట్టయయ్యాయని
 పరితాపమునఁబల్కు * భాషణములు । ఔరబలివజ్జ * యయ్యారెయ్య
 చుఁబ్రశంసించునంద్రభా * పాపదములు । నిదిక్రొత్తయిదివింత * యిదితె
 స్సయద్దిరామోహాయనుమహాద్భు * తోదితములు । నించుకగోరంత
 యిసుమంత । చీమంతయావంతయనుకించి * దర్థములును॥ తే-గీ॥ హరిహ
 యాత్మజసఖయిప్పు * డప్పుడెప్పు । డనియెడుయదాతాద్యశ * బౌద్ధము
 లును । నెద్దియెయ్యదియేది * యేమియనుకి । మర్థములునుగళాసంజ్ఞ * లం
 గజపిత॥ ౩౭॥ తే-గీ॥ ఇంతియేకాపుతెనుఁగున * నిట్టికళలు । మధునిషూద
 నవెదకిన * మఱియుఁగలవు । వీనికొనలద్రుతంబులు * గానఁబడవు । తాన
 సమనూనివేశ * కామెపలీశ ॥

సంధివివేకము.

క॥ వెనుకటిశబ్దమునకుఁదుది । దనరెడువర్ణమునుబై ప * దమునకుమొద
 లం । గనునట్టునక్షరంబును । సనకస్తుతకూర్చిపలుక * సంధియనఁజనున్ ॥
 క॥ విను ప్రాణసంధులును వ్యం । జనసంధులు ననఁగ శబ్ద * సంధులుగృతు
 లన్ । దనరారునిరుదెఱంగులఁ । గొనకొనితద్విధములెఱిగి * కూర్పఁదగుహరి॥
 ఆ॥ మీఁదిశబ్దములకు * నాదివర్ణంబులు । స్వరములై సఁబ్రాణ * సంధులయ్యె
 హల్లులయ్యెనేని * వ్యంజనాక్షరసంధులయ్యెవాని తెఱఁగు * లరయవల
 యు॥ ౪౦॥ తే-గీ॥ పొల్లులై హల్లులెల్లను * బుట్టిపడపఁ । బ్రాణములఁగూ
 డుకొనిబహు * భంగులై న । కతనహల్లులఁగలతంకట్లుగుదులు । మొదలు
 గానిన్నియునుస్వరం * బులునిజంబు॥ ఆ॥ ఎచటసఁధిగలుగు * నచటఁ బూర్వ
 పదాంత । హల్లుతోడఁ గూడి * నట్టిస్వరము । లోపముగ నెనర్చి * యా
 పొల్లుతోమీఁది । యక్షరంబుగూర్ప * నయ్యెసంధి ॥ ౪౦

స్వరసంధిలక్షణము.

క॥ అరయశకంధ్వాదిషుటేఁ । పరరూపంపఁచ్యమనుచుఁ * బ్రక్రియ
 లోనన్ । పరరుచివాక్యముకలిమిని । బరరూపమెవికృతిఁగానఁ * బడుస్వర
 సంధిన్ ॥ తే-గీ॥ కృష్ణుఁడవ్యయుఁడాద్యుఁడిభేం । వరదరుఁ । డిశ్వరుండుత్త
 ముండుార్జు * తేవ్యఫలదుఁ । డేకపదుఁడైంద్రసఖుఁడోష * ధీశుఁడౌర్వ । శేయ
 నుతుఁడనసంధులు * నెలఁగునిట్లు ॥

ఆంధ్రపదాదియకారమునకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సర్వత్రాజ్యత్కార్యంజ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః ॥

ఉ॥ ఆరయవై కృతోక్తులఁబ * దాదులయందుయకారముండదా । తీ
రునఁబల్కువ్రాతగణ * తింపఁగనచ్చగుదానిదాపల్క । నీరజనాభనాం
తములు * నిల్చిననచ్చటఁబ్రాణసంధిచె । న్నారునితండుచైద్యవసు * ధాధి
పునేపడఁగించెనేడనక॥ వ॥ నాంతములనఁగాద్రుతప్రకృతులపేరు॥ క॥ శృం
గాంత్యవక్రయుగముల । సాంగత్యమువాకునాంధ్ర * సంస్కృతములనా
దింగలుగదట్టివ్రాతధ । రంగలయుద్రుతాంతములను * బ్రాణములట్లక॥
రర॥ క॥ ముంగామురువులునాలుగు । నుంగరములుమూడు నేడు * నెడ్డాణం
బుల్ । పొంగుచునెసంగహరియొక । యంగననురమించెననను * దాహ
రణంబుల్ ॥

ద్రుతప్రకృతిస్వరసంధిలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుక్సంశ్లేషేనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు ॥

తే - గీ॥ అచ్చుపరమైననాంతప * దాంతమునకు । సంయుతమును లో
పంబును * జగతిలేవు । సంయుతంబయ్యేనేనిదు * స్సంధియగును । లోప
మైనగ్రామ్యంబగు * లోకవినుత॥ ఆ॥ చూచెనింతిననెడు * చోటఁజూచెన్నిం
తి । ననినసంధిదోష * మయ్యెఁగృతులఁ । బొడిచెనర్కుడనెడు * నెడఁబొ
డిచెర్కుండు । ప్రాచినసఁగగ్రామ్యభాషయయ్యె॥ ౪౬॥ క॥ ధరణిద్రు
తప్రకృతులపై । స్వరపూర్వపదములుగదిసి * సంధిగలయుచో । నరకాను
రదమనద్రుతా । క్షరములులోపములుగాక * కడపటనిలుచుక॥ ౪౭॥ క॥ అ
విభక్తికతత్సమములు । భువినటువలెనుండునాంధ్ర * ములునచ్చులపైఁగవ
సిననుబ్రకృతిభావము । లవుశృంగాంతములుదక్క * నహిపతిశయనా॥ ఆ॥
హరియొసంగుమోక్ష * మాచక్రియంగనయందుభక్తినిలుప * నబ్బుసిరులు
నిక్కమనుచుదీని * ముక్కంటియెఱుఁగును । నలువయెఱుఁగుగట్టు * తులు
వయెఱుఁగు॥ ౪౮॥ తే - గీ॥ కుత్సనుతయవిభక్తిక * తత్సమాంత । శబ్దముల
పొటికొమ్ముల * స్వరములదుకుశీతరుక్కదిరాజంద్ర * జిత్తనంగఁ । బచ్చ
విలుదాలుపెక్కుడు * బంటనంగ॥

వ్యంజనసంధి.

క॥ పొల్లులగువ్రాలకవతలి । హల్లులుద్విత్వంబులగుచు * ననురాంతక

సం । ధిల్లునువ్యంజనసంధులు । తెల్లమిగాఁదద్విధములు * తెలియఁగవల
యున్ ॥ ౫౧ ॥ తే-గీ ॥ ప్రాణపరుషాదిసంజ్ఞలు*పలికివాని । యందొకక్క
రమునకుల * త్వములుపలికి । దానితెఱఁగుననాసంజ్ఞ * దనరునట్టి ప్రాణ
తెల్లనుబట్టింప * వలయునెందు ॥

అకారాదినంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంధిర్నాచోఽచ్యనుతః.

తే-గీ ॥ పొల్లయగుపూర్వశబ్దాంత*హల్లుమిఁదఁ । బరపదాద్యచ్చ
నిలిచెడుఁ*ప్రాణసంధి । కొమ్ముపైఁదక్కనితరస్వ * రమ్ముమిఁద । సచ్చ
గదిసిననచటలే * దాంధ్రమునకు ॥ సీ ॥ కడులెస్సయగువట్టు * కమ్మిపుట్టం
బనజాళువాయొఱపుప * చ్చడమనంగ । సిరియన్నఁబురణించు * చిన్నినె
మ్మామననలదునుమిఁయింత * వైరమనంగ । జన్నెయావులపాల * చవి
చెప్పరాదనరేయెండవిరహంబు * రేచుననంగ । మైయొప్పుచూపట్టెఁ *
బైయంటవెదకినఁగలదొ యించుకలేదొ * కాననంగ ॥ తే-గీ ॥ ధనమొకో
యింతులకుఁజక్కఁ * దనమనంగ । నలినమునివాసమామెల * నాగహరి
కి । దేవియననీపదింటిపైఁ * దెలుఁగులందు । స్వరములెదిరినఁబ్రకృతిభా
వంబెనిలుచు ॥ ౫౩ ॥ క ॥ ఒప్పగుపేరెదనొప్పుల । కుప్పననారతమునుంచు
కొనుగోవిందుం । డెప్పుడుభోగించుననం । దప్పకకొమ్ముపయిసంధి* దనరు
రమేశా ॥

అదంతసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యతః॥

తే ॥ గీ ॥ నెట్టనవికల్పమునఁదల * కట్టునకును । స్వరముపైనిల్చునప్పు
డు * సంధిగలుగు । హరికిబలదేవుతల్లిపె * ద్దమ్మయనంగ । నల్లపాండునిన
తిమేన * యత్తయనంగ ॥

విభక్తిసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అనాదిషువిభక్తిషూతోవా॥

తే-గీ ॥ ప్రథమదక్కంగనితరవి * భక్తులందుఁ । మదలఁ గొమ్ములుగలవి
భ * క్తులకుపష్టిఁ । బలుకుకాగుడికినివిక * ల్పంబువలన । నిలద్రుతప్రకృతి
త్వంబు * గలుగుచుండు ॥ ౫౬ ॥ సీ ॥ నిన్నునేనెఱుంగంగ * నేనెంతవాఁడను
న్నేలుకొనుముఖ్య*గానముద్ర । సారెనీకొఱకునం * జలిమోడ్చి మోగె

దనిమ్మునాకొఱకై హి * కమ్ములెల్ల | నీకునాశ్రితులువా * నీనాథముఖ్యులు
గణుతింపనాకేడు * గడయునీవె | నిలువజేయుమునాకు * నీయందునతిభ
క్తిస్వజనులందర్థిలి * నిజమునీకు || తే|| ద్రాపదికినక్షయాంబర * దానమి
చ్చి | సవ్యసాచికాయోధన * జయమొసంగి | ప్రోచుపగిదినిమమ్మునె * ప్ప
దునుగావు | మయ్యశ్రీకృష్ణయనగల * క్ష్యంబులయ్యె || తే-గీ|| రాముడధి
కుండుతారక * బ్రహ్మమాశ్రి | తౌఘసురధేనువామేటి * యనుజులహిత |
భంజనులటంచుబ్రథమావి * భక్తులందు | గొమ్ములకుసంధివచ్చుని * త్య
మ్ముగాఁగ || తే-గీ|| కూర్చివిడిచిద్వితీయఁబ * ల్కునవిమూఁడు | నవతలివిభ
క్తిఁదెలంపువా * కృములునాల్లు | వలనకంటెలోపలనను * వచనములును
బదివిభక్తులలోదుత * ప్రకృతులయ్యె || ౬౦ || సీ || తాటక నెకకోల * ధర
ణిపై గూల్చెను మొక్కలపునుగొహు * నుక్కడంచె | మకానులనానంద *
మగ్నులఁగావించెవారిచేనం దెదీ * వనలుపెక్కు | జనకునిచేతన * ర్చనములు
గాంచెనుఘనతతోనధ్వరా * గారమునను | వరశక్తితోడనీ * శ్వరువిల్లువిటి
చెనునకులకంటెచమర్త్య * వరులుపోగడ || తే-గీ|| వెసవిదేహునివలనను *
ర్వితనూజ | మిథిలలోపలనుద్వాహ * విధినిజెందె | ద్యుమణికులుడననివివి
భక్తులుపదియును | ధరణిద్రుతప్రకృతికలుని * త్యముగనగును || ౬౧ ||

భూతార్థక్రియాసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

నిత్యమనుత్తమపురుషక్రియాస్వితః ||

తే-గీ|| పనుధనుత్తమపురుషైక * పచనమునను | దక్కభూతక్రియా
పవాం * తములఁగల్గు | నిత్తులకుమీఁదనచ్యులు * హత్తునపుడు | నిత్యముగ
సంధులుఘనించు * దైత్యదమన || తే-గీ|| పుడమిసూత్రోక్తముత్తమ * పురు
షమచును | దత్పురుషమెల్లఁగొనరాదు * తద్బహూక్తి | మున్నుతిజ్జడ్య
ములతోడ * నెన్నుకతన | నిత్యముగఁబ్రాణసంధిదా * నికిఘటించు || తే-గీ||
వనినిదీపించికటమునీ * శ్వరులునిన్ను | రవిజునేలితివటనీవు * రామచం
ద్ర | మీరుగట్టితిగటకపు * లారజలధి | వింటిమీవార్తమేమన * వెలయుని
ట్లు || ౬౨ || పరచించెనుశ్రీనాథుడు | ధరణినిశృంగారనైష * ధంబునఁగూ
ర్చుం | గిరియొండొగునికాసక | సరపురుషక్రియలఁబ్రకృతి * భావముగలదే ||
న || నైషధంబునగుడిమీఁదవిసంధిగాశ్రీనాథుడు చెప్పినపద్యము || మ || బలభి
ద్యహ్ని పరేతరాజసదులు * ల్పద్యత్సకత్వంబునం | ధిలఁగూర్చుండెరియొం
డొరుంగదిసియ * క్థింనత్ప్రదేవంబున | న్నలనాలీకమృగాశనాశలతికా

నవ్యప్రణాళిమిత్ర | ల్లలనాలాపకథానుభానుభవలీ * లాలాచేతస్కుతై ||
క || గరుడధ్వజప్రథమోత్తమ | పురుషైకవచనములెల్ల * భూతార్థమునన్ |
ధరనగునుద్రుతప్రకృతులు | భరియించెనుపేండ్రుఁడేనుబ్రతికితిననఁగన్ ||

వర్తమానక్రియాసంధి.

తే - గీ || వర్తమానత్రిపురుష * వచనములకు | జరుగుస్వఃసంధులని
శబ్ద * శాసనుండు | చెప్పుఁడయ్యెఁగొమ్ములసంధి * సిద్ధమగుటఁ | బ్రథమ
సూత్రంబుననకానఁ * బడుటఁజేసి || ౬౩ || మ || చుచుచున్నాఁడదేసిరిగోప
కుటుపజ్జంబీరుచున్నారసాలా | యనుచున్నావఘవైరినీవరుగుగా * ర్యం
బేమనస్తీరలు | నివనుచున్నా రెఱిగింపుఁడెద్దియునువా * నేచెప్పుచున్నానిఁ
కన్ | జనులారాచొనియిహమావ్రజముని * చ్చల్మిల్చుచున్నామచన్ ||

భావిక్రియాసంధి.

తే - గీ || భావిపదములచోద్రుత * ప్రకృతిగాన | నొరవఁగలననినను తమ
కోక్తిదక్కఁ | దక్కినపిశ్యంగములుతుదిఁదాల్చుకతన | స్విరసనముతైవ
నిత్యమై * సంధిఁజెందు || ౬౪ || తే - గీ || కావఁగలఁడచ్యుతుఁడుమెచ్చఁ * గ
లరమసులు | తొడరఁగలవర్కసందనుతోడసీపు | మెలఁగఁగలరానరుపిఱుం
దమీరుభూమి | కాంతులారమేముచూడఁ * గలమసంగ || ౬౫ ||

పరిమాణసంధి - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరిమితౌసమస్తానామ్ ||

నీ || కనిపెనుప్రేతెడు * కటుకెనుజేనెడుమూరెడుచేతెడు * బారెడునఁ
గఁ | జేతుడుపుడిసెడు * చేరెడుతోసెడుగంపెడుపుటికెడు * గారెడునఁగఁ |
జెంబెడుకుత్తెడు * చెరెడుబింటెడుపఱుకెడుకుండెడు * బొసెడునఁగఁ |
బారెడుచిత్తెడు * పడెడునిలేడుతవ్వెడమానకుంచెడు * తూమెడునఁగఁ |
దక్కెడుసవీసెడుసమెక్క * చిక్కెడునఁగ | వాతుడనఁమోపెడునఁబెద్ద * వా
మెడునఁగ | బరిమితార్థంబుతుదినిల్చు * పట్లనిల్లు | ప్రాణములనెల్లఁదటిమివ *
క్రములుబలయు || ౬౬ ||

తద్ధర్మార్థక్రియాసంధి - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నస్యోత్తద్ధర్మోత్త ||

శీ || ఉర్విదధర్మమునఁబ్రథమోత్తమాఖ్య | పురుషములనేకవచనముల్ *
పోవవిడిచి | కడమపదములుతిజ్జుధ్య * కములుగానఁ | గొమ్ములనుబ్రాణ
సంధులుగూర్చుటొప్పు || ౬౭ || క || కాంతురజప్రభృతులునిను | సంతతమున్

బ్రాతువీవు*సనకాదులము | ర్దింతురభవుండునీవును | బంతంబులఖలులసను
చుభాషింతుమెవఁకా || ౧౯ || వదలకతద్ధర్మములను ! బాదలెడుప్రథమోత్తమా
ఖ్య * పురుషైకవచః | పదములుద్రుతప్రకృతులగుఁ | బదరునునతఁడోర్తు
నేను*బలుమునునఁగఁకా || ౨౦ ||

వర్తమానార్థద్రుతప్రకృతులు, శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

చోర్వాస్యాద్వర్తమానవిహితస్య.

తే || పదపదార్థమపేక్షింపఁ * బడినయట్టి | వర్తమానార్థమునవృత్త *
వర్తశృంగ | కంబుతుదిఁగల్గుపదమువి * కల్పమునద్రుతప్రకృతియగుఁగై
టభ*దర్మగళన || ౨౧ || క || కేచుచునెయ్యనడగ్గఱఁ | జేరుచునుగుముష్టిహతి
కిఁ*జిక్కట వేగం | దారుచహంకృతిఁగ్రమ్మఱ | దూరుచధోక్షజాడుమల్లుఁ *
ద్రుంచెననంగఁకా || ౨౩ ||

తదాదులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తద్వత్తదాదేశస్య.

క || తుదిగుడులనమకునదియది | మొదలగుపదములవికల్ప * మునస్వ
రసంధు | ల్పుదతియదెవ్వతెచూపుమ | యదియిదియనినన్నుఁబలుక * నన
లక్ష్యంబుల్ ||

కిమాదులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాయస్తుస్యాత్కి-మాదికస్యేతః ||

క || కమలాక్షయేనియనువా | క్యముమొదలగువానితుదలఁ * గలగు
డులనుబ్రా * ణములందువికల్పంబున | హిమగిరియేమనియెనేమి * యిచ్చె
మనకనకా || ౨౫ ||

అపిశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అపిశబ్దేతోలుగ్వాస్యాత్ ||

క || ఏనియనుమాటకడపలఁ | గానంబడునిత్తుమిఁదోఁగదిసినచోటకా |
బ్రాణములుసంధిగాంచును | బూనివికల్పంబువలనఁ * బుణ్యచరిత్రా ||
తే-గీ || పలుకుచెలియఁగునాప్రాణ * భర్తయైన | వనజభవుఁడేనియహికుల *
స్వామిదేని | నీమహత్త్వంబువర్ణింపనేర్చునెట్లు | నానుదాహరణంబులు *
దానవారి ||

క్వాప్రత్యయాంతార్థసంధి.

ఆ || వారిజాతనేత్ర * క్వాప్రత్యయాంతార్థ | ములువచింతుఁదెలుగు *
పలుకులకును | బైస్వరంబులుండు * పట్టులఁబ్రకృతిభా | వంబుగానిసంధి*

వాటపడదు || ౭౭ || ఆ || కాంచియాలకించి * యెంచియాలోకించి | రెండుసెయ్యా
డయోడి * యొరగియెఱిగి | యంటియెచ్చియిచ్చి * యనియాడుకొనియె
త్తియెనసియేగియాగి * యనగెపచ్చు || ౭౮

ఇకారాదేశవిభక్తులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఇచ్చవిభక్త్యన్తిమస్య ||

క || లలినాదేశములగుని | త్తులుసమసములనుచిత * త్తోడనలసలో |
పలననునివిమొదలగుపలు | కులతుదిదలకట్టులకుడ * కుంతలెనాజా || ౭౯ ||
ఆ || కృష్ణువలనిబలిమి * కేశపుతోడన | శృంబునకటదాన * నాఁచెఱి | ప్రో
పుభాగవతుల * లోపలిగణనయు | ధవళివాహనునకు * పక్క-గలదె ||

అల్యాదేశము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

జేరలిడ ||

ఆ || కడవిభక్తులెన * నుడుసలకలియను | నాగమంబుపచ్చు * నంత్య
ములను | సమసమునశేష * శాయియందలిభక్తి | నృడమునతఁడలోక *
పూజ్యుడనగ ||

అదిలోకము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శబ్దాత్తచ్చబ్దాత్తేలుక ||

తే-గీ || శబ్దముతుదనునదియను * శబ్దమదికు | నప్పుడదియనుపదమున
కాదినుండు | నత్వముకల్పమునలోప * మగునుగాన | నిదిప్రకృతిభావము
ననుండు * నిందిరేశ || ౮౦ || తే-గీ || బాసఁగులోప్రకృతిభావ * ములనున
కున | బాపనదికోమటిటమంచి * కాపదియన | మహినిబాపనయదియుగో
మటియదియును | గాపయదియునుననగభ * క్తజనపరిద ||

ఉదాదేశ రేఫాగమములు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

దారాద్దేతడదపిరః ||

తే-గీ || కొనలడలకట్లుగలసురో * కులకుమీడగర్తధారయసమన
న * కల్పనమున | నాలనుత్రిలింగదేశవా * శృంబుగూర్చ | మహినుదాదే
శరేఫాగ * మములువచ్చు || ౮౩ || ఆ || బుద్ధిమగుతురాలు * పుణ్యాత్తురాలు
ద | యాసమగ్రురాలు * దానురాలు | వినుతశీలురాలు * ఘనురాలుగం
భీరురాలువిష్ణుపెద్ద * రాణియనగ || ౮౪

టుగాగమము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సామానాధికరణ్యక్షూదంతానాంటుగాగమోఽచిస్యాత్ ||

క॥ శమితాఘ కర్తృధారయ । సమననమునందునిగొమ్ము * సంధిలైడు
బ్రములువికృతిబొల్లటకా । రమువెట్టుక సంధిజెందు * బ్రాణముతోడకా
అ॥ అక్కజంపుటడవి * నలశూర్పరాఖముక్కు । మెఱుగుటంపమొన
* దటిగివైచె । జిగురుటాకుగోట * జదిమినచాడ్పున । గఱకుటనురల
లుక * గ్రహపకులుడు॥

విశేషణాంతప్రతుతాగమము - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

ధాతంపదసంస్కృవానాం విశేషణానామతస్తథానగచి.

తే॥ గీ॥ క్షితినిబై పదములకువి * శేషణంబు । లగుక్రియాపదములతుది *
నమరుశృంగ । మునకునచ్చ నాగమమయి * పొల్లద్రుతము । ప్రాణపదమైన
గర్తృధా * రయమునండు॥ క॥ అనుటయునతండుకవ్వడి । కనుగొనియెడు
నతడుమాదిగడపటికొడుకా । మొనసందునతడువడముడి । వెనుసనునతడ
ర్కనుతుడు * విరథుడనంగకా ॥

షష్ఠీసమాసప్రతుతాగమము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

షష్ఠ్యాడతోఽచినుప్పేచ.

తే॥ గీ॥ కొమ్ముమీదషష్ఠీసమా * సమ్మునందు । నచ్చెదురబొల్లద్రుత
మగు * నాగమంబు । కొడుకునాలునేనుగునెడ * లొడవునెఱపు । రాజు
నానతిధేనువు నొజచునంగ॥

ఆప్రేడితసంధి - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆవ్యస్యాప్రేడితేఽన్త్య లోపశ్చ॥

తే॥ గీ॥ ఒక్కమాటయెరెండుమా * ఋచ్చరింప । దానిపేరార్యులా
ప్రేడి * తంబటండ్రు । పృథివిదత్పదములలోన * బ్రథమపదము । తుదిని
సంధిఘటించున * చెచ్చిదినినపుడు॥౧౮॥ తే॥ గీ॥ అచ్చటచ్చటనాడాడ * వచ్చునె
క్కడొక్కడొక్కడయ్యాదయా రెయో * హూహూనందు । పట్టియనంగనాప్రే
డిత * పదములందు । మొదలిపదములతుదసంధి * గదియుగృష్ణ॥

అనుకారసంఘలు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అహమాదీనాంద్విత్వంలోపోనమదికేవిసర్గస్య॥

సీ॥ అనుకరించెడువోట * నవ్యయామలకొనంగలబొట్టుగవకుదీ * ర్థం
బులకును । వచ్చులోపముకేశ * వాయతుభ్యంసమయనంగ రామోఽఘనం *
హర్తయనంగ । బూర్ణంబులకునొప్పు * భూతానునాసికశృంగంబుజడ్డను *
జెందినిలుచు । సంబుజాక్షతవదా * సోకహమ్మనంగను బొల్లులకునుద్విత్వ *

ములుఘటించుచు || ౯౦ || ఆ || బండితో త్తములుగృ : పాసముద్రోమురజిత
టంచుఁజదివి * చెప్పనిచుచు | ననురవై రివిడిచి * య యై వతములఁ || గొలు
చుమూఢమతులు * గల రెయనఁగ || ౯౧ || వ || ఇవిస్వరసంధు లనంబడునింక
వ్యంజనసంధులెట్టివనిన ||

అద్భుతశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బోరద్భుతశబ్దార్థే.

ఆ || అద్భుతార్థవాచ * కాంధిశబ్దంబున | నడిమివ్రాతకొమ్మ * చె
డునునిలుచు | హరిధరించెఁగేల * సబంపుగిరియనఁ | ద్రావెనబ్బురంపు * ద
వముననఁగ ||

౯౨ ||

పుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పోశ్చతదాద్యర్థవాచ కేషాంతః ||

తే || గీ || అప్పుడెప్పుడుకప్పురం * బిప్పుడనుచుః | బలుకుచోవీనినడిమి
వ్రా * తలకుఁగలుగు | కొమ్ములుండునుబోవును * గొమ్మకప్ర మప్తుగాక
ప్తుమేనఁబూ * యఁగలదనఁగ ||

౯౩ ||

లుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదేతాహారపి.

ఆ || అవనిశృంగసహిత * మగుశృతీయాంతస్థ | మునకుడాపలించి * తె
నుఁగులందుఁ గలటకారశృంగ * ములుపూవునుండుని | ట్లనియెనిట్టులనియె
ననఁగఁగృష్ట ||

౯౪ ||

రేఫసంధిశబ్దానుశాసన మూలసూత్రము

ఉపధారేశ్చ వితశ్చలుగ్వాస్యాత్.

క || కడమవర్ణమునకుదాసలి | కడ రేఫముగుఱునులుక్కు * గాంచును
దనకున్ | గుడినిచికారములుండెడు | నెడలవికల్పమునఁ బన్న * గేశ్వరత
ల్పా || ౯౫ || క || పేర్చిరిపేరిచిరరిఁబరి | మార్చిరిపరిమూరిచిరిగ్ర * మంబునధ
నముల్ ! గూర్చిరిగూరిచిరప్పలు | దీర్చిరితీరిచిరినాఁగి * జెల్లంబయ్యెన్ || తే || గీ ||
మొదల రేఫాక్షరంబునా * పిదపదాని | జడ్డయునుగూర్చియొకటిగాఁ * జ
దువుకొనుచు | ముందుజడ్డయు వెన రేఫ * మునకుబదులు | గిలుకవిభజించియు
లిఖింతు * రిలఁగుమతులు || ౯౬ || క || అరఁటులఁబరఁటులబరఁటెల | గరి
టెల మొరిఁటెలనుగలర * కారములెల్లన్ | ధరనెఱునున్నలునగున | య్యరఁటు
లబఱఁటులనుద్రుతము * లగువలసినచోన్ ||

నరలడశృంగః సంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పదమధ్యనరలడానామతశ్చ॥

పూర్వప్రయోగసిద్ధానాం లోపోవాస్యాత్

క॥ ధరః బదమధ్యనరలడా । ఊరములకొమ్ములువికల్ప * కంబునవిద్యా
సన్నతలోపములగుఁ । బురాతనకవిప్రయోగ * ములఁగొన్నింటఁ॥ ఆ॥
స్పృతూర్పుతెల్పుఁ గొడ్పుకానుపుతూరు । పచ్చతెలుపుగాడు * పనుచుని
। కొమ్ములడఁగునుండు * గొన్నింటఁదొల్లింటి । వారుకావ్యములను *
డుకతన॥ ౯౭॥ క॥ పదమూనుమబదరుడుబొద । లుడుఁబాడుడునను
నిట్లు * లోకంబుననె । ప్పదములగుకొన్నిపదములఁ । గదలవునడికొమ్ము
ది * కవులొడఁబడివి॥ ౯౮॥ ఆ॥ వినుఁడుచొరుఁడుతలుఁడు*విడుఁడను
కులు । చిఱుతబొట్లమిఁదఁ * జెందియునికి । సరసిజాతనేత్ర * నరలడా
రముల । కొమ్ములడఁచినంధి * గూర్చరాదు॥

త్రివిక్రమమతసంధులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తేషామితశ్చ తద్వత్త్రివిక్రమమతేన॥

ఆ॥ నడిమినరలడలకు * గుడులేగునుండును । ధరఁదివిక్రమమనిమ * తము
గొన్ని । పూర్నిగూర్తికల్కి * బుడ్చిపూనికిగూర్తి । యసడుకలికిబుడిపి *
నుచునిట్లు॥ ౯౯॥ చ॥ కొలఁదిగమున్ను చెప్పెఁజలి * కొండనృసింహుఁడు
ల్లయంచునీ । వలనగసాలరుద్రపను * వాడును మొల్కలటంచుఁగూరిచెం ।
లియకకొండఱిట్లువిక్య * తింబదమధ్యమునన్నకారరే । ఫలదలపైయతా
మును * బాపునురాధ్యులునవ్వునట్లుగ॥ ౧౦౦॥ వ॥ ఇందులకునినకొండ
గుంటిపల్లిభాస్కరయగారి సముఖమండుగండుకూరిరుద్రయగారుచెప్పి
వద్యము॥ చ॥ వెలగఁవెల్లయంచునర * వింజలికొండ నృసింహుఁడాడఁ
। మొలకకుమొల్కయంచుఁగవి * ముఖ్యుఁడురుద్రపపల్కదోసమే । భళిభళి
ంచికూటయెప్ర * బంధమనాజలరాశియందులో । పలనెరసుల్లఁహింతు
య * పారములొమణలెల్లనుండఁగ॥

కవిభల్లటమతసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కవిభల్లటైః క్రియాణాం నామ్నాం లోలోపశ్చ తే హ్యేషామ్॥

ప్రథమైకపచ్చమాత్రేవికృతేనాన్తాదయోఽపికభ్యంతే॥

తే॥ గీ॥ ధాతుపదములకడపటఁదసరురేఫ । శృంగములకులోపంబు
నులుచుండు । హల్లుపెకొన్నచోఁగవి * భల్లటార్థ । మతమునవికల్ప

నంబునఁ * బతగగమన॥ ౧౦ ౨॥ తే॥ గీ॥ సర్వగతుడనిహరినెన్ను * దుర్విబు
ధులు । పరమపురుషునిగాఁదలం * తురుతపనులు । శ్రుతిమయుండనిచెప్పు
దు*హృసురులతని । బ్రహ్మమనుచును నెఱుఁగ లే * ర్థనుజవరులు॥సీ॥ భల్లట
విరచిత*పక్కి-హోసూత్రంబువలననుబై హల్లు*నిలుచునపుడు ప్రథమైకవద
నము *ల్పలికెడుచోటను సమసనములుగూర్చు*సమయముసను । దెనుఁగునా
మంబుల * కొననునుండెనునరలడలకొమ్ములువిక * ల్పంబువలనఁ । గాంచును
లోపము * ల్లన్నాసెఁగనుమూసెగోర్నాటెఁజెక్కిట * గోరునాటె॥ తే॥ గీ॥
మరుఁడువిల్పానెవిలుపూనె * మధుఁడుజాతి । ననంబీడ్కొనియెనువీడు *
కొనియెననఁగ । సానపాస్వయవేంకట * త్తౌపదత్త । కామపల్యగ్రహార
న * గర్వధీశ॥ ౧౦౪॥ తే॥గీ॥ కాంతచన్దవచనుఁగవ* కాత్మైశువులు । కాఱు
మెఱుపులువాల్లంటి * కలికివాలు । గంటిచేడ్పాటు చేడుచాటు * గాంచె
ననుచుఁ । దెనుఁగుసమసనములనిట్లు* పలుకవచ్చు॥ ౧౦౫॥ తే॥గీ॥ చట్టతా
తికిఁజట్రాయు* గట్టుతేని । పట్టియచుచోటగ్రతేనిపట్టియనుచు । సమసనము
లటకారశృంగములునడఁగు । నాదిశబ్దంబుసూత్రంబు*నంబుఁగలిమి॥ ౧౦౬॥

బోపవిభక్తికములు-శబ్దానుశాసనములసూత్రము.

బోపవిభక్తికసంజ్ఞావర్ణాప్టింప్యాదయోభవస్తీహా! కుల్వా

దేర్నామ్నాంస్యస్తేహివిభక్తా సమాసేచ॥

సీ॥ అవిభక్తికములగు * నాంధ్రనామములందుఁ బ్రథమావిభక్త్యైక

భాషణముల । కొననుండుచుల్వాచు * లనుబాఱుచోలివిభక్తులందునుసమా

సోక్తులందు । నననినాదేశంబు* లగుచుఁడింట్యాద్యక్షరంబులునిలుచుపదం

బులెల్ల । నాపవిభక్తికా * హ్వయములై కృతులను బహువిధతలనుజూప

ట్టుచుండు॥ నిపుడు చెప్పినకుల్వాది* లిపులుకొన్ని । రుందునాదేశములులే

యెప్పట్లు । సమసనవిభక్తులనురెంట * నమరెనేని । యవియనాపవిభ

క్తా * హ్వయములయ్యె॥ ౧౦౭॥ సీ॥ రలవర్ణములశృంగ * ములకునుగ

డులకుడాలకొమ్ములకును* డీలువచ్చు । నీటికిఁదాకపం * దిటికిఁదోడేటికి

బటికిఁగూటికిగుడి*పాటికనఁగ । జడ్డలుగలసలా* తురశృంగములకునుగొన్ని

మాటలకులా* గుడుసులకును । గట్టిబొట్టులకుడి* కడడుకారములకుఁబూ

ర్ణయుక్తంబులై * పొందుఁడిలు । చంటికింటికిగొంగగు * న్నంటికరఁటి

టికిఁచుపాకిగుంటికి * రెంటికనఁగ । నిట్టులకుఁదిట్టులుగునూతి * కేటిమ

కనుగపమినిగొనింటి * కమరునిటు॥ ౧౦౮॥ సీ॥ ప్తలేటికాలువ * పంది

గుంజతాఁ బేటిసొరంబటి * పిండికుండ | కాటిపాపఁడుబోటి * కాల్యయిం
టిమగండు గొడ్డంటిసఱుకుడు * గుంటికోవి | ముంజేతికంకణం * బులుచేతి
సొరకాయకొట్టివీరుఁ డుపెద్ద * గొట్టిచెక్క. | నాఁపజొన్నలుకటి * వేఁ
పపూవులదండలలపాఁపమేతరి * యంపములుకు | లినుపపెనమునబోసిన *
మినుపదోసె | లనుపసప్పనుజొక్కంపు * టెనుపనేయి | యనుచునిట్లుసమా
సంబు * లందుఁగొన్ని | పలుకుటనునిల్చునొపవిభక్తికములు || ౧౧౦ ||

అనొపవిభక్తికములు.

సీ॥ చూరుపెనుబిడారు * తొలకరిపుల్లరిచాలు పాలరవాలు * జగిలిమొ
గిలి | యీడుజోడునుగీడు * వెన్నుపన్నునుజెన్ను కల్లుజల్లునుబొల్లు * గాలి
జాలి | చెండుదిండునుదండు * చేదోయిప్రొయివేయి కిట్టుట్టుతొట్టును *
గేదెముట్టుగీముతొల్లిటిబాము * మోముపున్నమనొముకొమ్మముతలదిమ్మ
తొమ్మసొమ్మ | మరుముమొదలగువికృతినా * మంబుతొక్క | కొన్నితుదల
రుల్వోదులఁ * గూడుకొనియు | లలివిభక్తులనుసమాస * ములనురెంట | భు
విననొపవిభక్తికంబులగుచుండు || ౧౧౧ ||

మువిభక్తిలోపము - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమావైభక్తికమోర్బిందుశ్చ మహాన్పతిక్రియాధేతు॥

తే॥ గీ॥ పడియెననుక్రియతుదినిల్పఁ * బడియెడునెడఁ | బ్రథమయగు
మూకుసమసన * పదమునందుఁ | బెలుచనాదేశమగుఁబూర్ణ * బిందువది
యు | లోపమునుజెందునువికల్ప * రూపములను || ౧ || పడఁతిప్రియంపడియె
భయం | పడియెసుఖంపడియెసంభ్ర * మంబడియెఁ బదం | పడియెఁ గడుభ
య | పడియెరఱుంచినుఖపడియె * భ్రమ పడియెననన్ || ౧౧౩ || తే॥ గీ॥
భ్రాంతిపడిచింతపడియను * పట్లపెద్ద | సున్నగలుగదుకొననుమూ * సున్న
యగుట | బలముపడియెమదేభము * పడియెననిన | చెడిచనదుమూసమాసం
బు * నుడుగుగొమి ||

పువర్ణాదేశము - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తస్యసమాసేపుంపూ.

క॥ ఆదివిభక్తిముకారము | యాదవవరకర్తధార * యసమాసమునన్ |

మేదినిపైఁజెందుఁబువ * ర్ణాదేశంబదిసబిందు * వగువలసినచోన్ || తే - గీ॥
పడఁతియైబ్రవుటూటల * బంపుటూరు | లతివచోద్యపుటూరుచో * ద్యంపు
టూరు | మగువసూక్ష్మపుఁగొనుసూక్ష్మంపుఁగొను | కలికిచొక్కపుమేను
కొక్కఁగనుమేను ||

అధర్వణమతసంధులు - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నుమోచ్చతోహల్యధర్వణాచార్యఃసతాత్ ॥

తే-గీ ॥ సమసనముననామాంతశ్శం * గముల కెల్ల । హల్లుగదియస్వార్థంబునఁబొల్లద్రుతము । వికృతినాగమమైద్రుతఁప్రకృతిపగిది । గాంచునధినధర్వణ * కవిమతమున॥ ౧౧౫॥ క॥ చనుఁగవకుఁజనుంగవయనఁ । దనరుదలిరుజొంపమునకుఁదలిగుంజొంపం । బనవచ్చునసుఁగువెలఁదికి । సనుఁగునైలఁదియనల్లిష్ట * మగుస్థిరపరతత్ ॥

పదమధ్యద్రుతలోపబింద్వాదేశములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శత్రుర్థేతూతశ్చానోస్తస్యస్యాచ్చ పూర్ణబిందురపి ॥

అ॥ తెలుఁగువర్తమాన * ములషష్టవర్ణంబు । గొమ్ముపిఱుఁద్రుతము * గొమ్ముమరినఁ । గొమ్ములోపమగుద్రు * తమ్ముపూర్ణంబగు । త్తమనుగొన్నిటనువి * కల్పమునను॥ ౧౧౬॥ క॥ చనుచునుబూనుచునెన్నుచు । ననుగొన్నిటఁదక్కనంచు * ననుచునుబించుక । వినుచునుగనుఁగొంచునుగనుఁ । గొనుచునుదించుఁదిసుచనఁగఁ * గూడునుగృతులక॥ ౧౧౭॥ తే-గీ॥ ధాతుసవములనడుమను * దటలపిఱుఁద । వెలయుద్రుతములుస్వరసమ * నివృతములగుచుఁ । దొలఁగితమచోటపూర్ణబిం * దువులనిలుపుఁ । గొన్నిటనుగనుగొండుఁజే * కొంటిననఁగ ॥

౧౧౮

ప్రథమైకవచనద్రుతప్రకృతులు - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాఽత్తాస్తదోద్ధృతస్యస్యాల్లుక్ ॥

క॥ శ్యామాంగనేనుదానను | సీమాలులకొసద్రుతంబు * లేగునిలుచుమా । ల్లామీఁదనుండునప్పుడు । నేమనుమనునేనుమనును * నీకృపననఁగక॥ తే-గీ॥ తానునేననుపలుకుల * లోనిద్రుతము । లడఁగుచోమీఁదఁబరుఁగంబు * లనురదమన । సరళలిపులగుఁదద్ధృతా * తరములర్థ । బిందులగుఁదాఁజనంగనేఁ * బిలిచితఁగ॥

౧౧౯

పదాంతద్రుతలోపము - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యాంతగతపదానాంచ ॥

క॥ పసగంసీసాదికముల । వసుమతిమొక్కక్కపదము * వాక్యమనంగా । నెసఁగుఁదదంత్యపదముతుధఁ । బొసఁగునకారంబుపొల్ల * పోవున్నిలుచుక॥ తే - గీ॥ దాసవారాతికేళికో * దానసీమ । నాకశూజంబునెంతఁగాగ *

తాలలామ | ననఘగుణధామసత్యభా* మనుబెరిమను | గలయునిచ్చలుననఁ
గలక్ష్యంబులయ్యె || ౧౨౦ ||

పదాంతప్రాణలోపము.

క || నాంతపదాంతస్మృతమున | కెంతయుఁబ్రథమాబహూక్తి * కేతెం
చుత్పతీ | యాంతస్థంబునకుంబ | ద్యాంతంబునస్వరములోప * మగుఁగొ
న్నింటకొ || క || నలినాక్షతెలుఁగుపద్యం | బులకడపలనుండునలల * పొల్లు
లకుమహీ | స్థలిగుడుసులుశృంగములును | నిలువరుచదువునెడలాక్ష*ణికు
లెచ్చొటకొ || ౧౨౧ ||

ద్రుతప్రకృతికాంతబిందుసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్సరళాస్సృష్టద్భృతంచబిన్దుస్సృత్.

సీ || ధరద్రుతప్రకృతిశ * బ్దంబులపైఁబరుషంబులునిజసర * శంబులగు
ను | ద్రుతములుఖండబిం * దువులగునాపట్లగాధేయమునివెంటఁ * గదలిన
డచె | జరణపంకజధూళిఁ * జట్టునాతిగఁజేసెవెసఁడొక్కుమనకుండ * వి
ల్లువిణిచె | ధాత్రీతనూభవఁ * దగవివాహంబయ్యెగురువైభవంబునఁ * బు
రికివచ్చె || ౧౨౨ || ఆ || నినకులేంద్రుడనఁగ * నివియుదాహరణంబు | లిట్టిచి
న్నిసున్న * తెల్లఁగుఱుచ | లిపులమీఁదనుండు * నపుడుగొప్పలునగుఁ | గడమ
వ్రాలమీఁదఁ * గావుగాని || ౧౨౩ || ఆ || ముంగమురువుదాలి * చెంగాంతయ
ననిట్లు | గొప్పసున్నలగును * గుఱుచమీఁద | రాజెనగ్నిగాలి * చేజాలన
ననిట్లు | నిడుదమీఁదఁగావుఁ * నిండుబొట్లు || ౧౨౪ ||

ద్రుతప్రకృత్యంతసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అవికారగతేతస్త్రిన్నపి సరళావసంతితేపరతః.

సీ || అవనిద్రుతప్రకృ * త్యంతద్రుతంబులుచెడి బిందువులుగాని * యె
డలవాని | నలపలిపరుషము * ల్వరుసతోసరళంబులవుఁగానియచటబిం * దు
వులులేవు | తండ్రపంపుననుగాం * తారంబునకునేగి సమదవిరాధునిఁ * జా
వమొత్తె | నతివతోడనుజేకు * టాకుటింటవసింఁచె గనకమృగంబును * దుని
మివైచె || తే-గీ || భాషనినిబట్టుకొనిబోవు * పక్షి-కంఠ | నంతకునిఁజేర్చె
బుత్రమిత్రాన్వితముగ | నగరమునకుమహీజాత * నుగొనివచ్చె | రాముడ
ర్కకులాంబుధి * సోముడనఁగ || ౧౨౬ ||

ద్రుతప్రకృతికాంతద్రుతలోపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుగ్వాద్రుతప్రకృతికాత్పరతస్సరథేస్థిరేచనస్యస్యాత్ ॥

సీసమాలిక॥ సరళంబులునుస్థిరా * క్షరచయంబునుద్రుతప్రకృతిశబ్దం
బుల*పై నిగదియ । నపుడుతదంతద్రు* తాక్షరంబులువికల్పమునలోపంబు
తై*పరగుచుండుజనియించెగరుడకే* తనుడుదేవకియందుఁ బెరిగెనుగోపికి*
బిడ్డఁడనగ । సభినుతిగాంచెజం * భారముఖ్యులచేతః బూతనను జయిం
చె * బురిటిలోన । ననుపమస్థితిడెంద * మునభీతిసెందకచంపెను డింభుఁ
డై * శకటదైత్యు । నడచెనుష్టాత్కుద్య * ణావర్త్యఘోషఁబట్టితిగిచిప్రే
పల్లెను * దిక్కుఁజేర్చి । గర్జచేబహునామ* కములుగాంచెనునెఱపెనుబాల
లీలలు* పెక్కుగతులఁ । బొడసూపెఘోచర * భూచరావలిదల్లి కాననంబు
ననుఖ * గాలిమెచ్చఁ । గదలెఘోషాంగనా* సదనంబులకువెన్నముచ్చి
లియెనుగంట * మ్రోగకుండఁ । జేసెఘదంబులు * క్షీరభాండంబులఁబలి
కెనుఫలవాక్య * ములవనితలఁ । బడవైచెరుంపాప్ర * భంజనుండనమద్దు
లరిగెనుఝిల్లిర * వాటపికిని । నదలకకాచేతే * నలుమీఱఁగ్రేపులగోపకు
లనుతీవి* గూడిమాడి । తునిమెఢక్కకుఁజర్చ * మునకునెగాయనసత్సదనుజ
నిధాకతోఁ*దలకకుండఁనిర్జించెఘిడ్డై నిలిచిబకాసుంపఘునిధాత్రినిగూ
ల్చె*నద్భుతముగఁ । గల్పించెనీరజ * గర్భండుడాచినవలగుమీఱఁగనూత్న
వత్సములను । గ్రీడించెఫలితశా* ఖచ్చాయలనుమహాళి* జుట్టెనుపుల్లప్ర*సూ
నములను । నవలీలభంజించె * నావులఁగాయుచుగర్దభాగుకునిభీ*కరశరీరుఁ
గాలియునుర్దించి * కాళిందివెడలించిత్తావెనుమండెను * దానవహ్ని । న
రసియాదఃకేళి * సలుపుచుండంగఁజేకొనియెనుయువతాల* కోకలెల్ల । భు
జయించెరుచికరం * బుగవిప్రవనితలచేతను రాజాన్నజాతమెలమి । రక్షిం
చెలేఖభ * ర్తనుతింపనెల్లరహస్తంబుననులీల * నచలమెత్తి । శరమునవ
రుణకిం * కరుడైత్తికొనిపోవునందునివెడకినం * తమనఁదెచ్చె । దాల్చెశ
యాంబుజా * తంబునపేజువుపూరించెనుశరీష * ములాచిగుర్పఁ । బాడెవ
డ్డస్వర * ప్రభవగీతంబువిరాలిఁబెట్టెనుషట్ప*దాలకలను । జలముననుండకి
జనములఁగికురించి * చనియెనుసూనవృ * క్షములనడమ॥ తే॥ గరుణాపే
మాంబరంబుతోఁగానవచ్చి । మానమెల్లనుహరియించి * మరునికేళి । వా
నుదేల్చెను*వరుసకొలఁది । ననద్రుతప్రకృతులకుదా*హరణములగు॥

౧౩౧॥ తే॥ ధేనుపాలతవర్గద్వి * తీయమొకఁడు | మొదలియనునాసికంబు
 * మూఁడులిపులు | నాంధ్రసంస్కృతశబ్దాదు*లందులేమిఁ | జేసివాసికి
 క్షయము * లెచ్చెనైతి॥ ౧౩౨॥

ద్రుతప్రకృతికాంత ద్రుతశ్లేషము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అలుకిచసంశ్లేషస్సాప్యత్॥

క॥ అలిసరశ్శిరములడా | పలినాంతపదంబులూఁది * పరికెడుచోనం |
 మలుగాంచునుడతవర్గం | బులునాటిటి చెంతఁదక్కఁ * బొల్లులయిహారీ॥
 క॥ టతవర్గంబులురెంటను | సతతముసరశాక్షరములుపు * సమలిలునుని |
 ర్జితమురనాంతపదాంత | ద్రుతములనుంగూడుకొనపు * తుదిఁగదిసినచో॥
 ౧౩౩॥ మాలిసీవృత్తము॥ నలువఁగనినవేల్పు * స్తంధవాహంబతల్పు | న్నల
 కలిభయహర్త * జ్ఞాంబవత్యాత్మభర్త | న్నలినదళసమాక్షు * న్నాణదై
 త్యేంద్రశిక్షుం | దలఁతుససఁగఁజెందుం * దన్నకారంబులెందున్॥ మహా
 ప్రగ్ధర॥ నవతల్పాయందలంతు * స్థగపతిగమను * స్థితచిత్రధ్వజాంకు | న్న
 వదర్పావతారు * స్థణిపతిశయను * స్థసనాధేందునేత్రు | న్నవరత్నాం
 చత్కిరీటు * స్థుషపదజనకు * స్థుర్నవస్త్రాభిధాను | న్నవసీతక్షీరచోరు *
 న్నశజనసులభు * స్థానిహృత్పద్మవాసున్॥ ౧౩౪॥ సరకపుష్పిణీవృత్తము॥ స
 రకభయసంహారు * న్యాదవాగ్రేసరు | న్నరకదనుజాంతకు * న్నాహిణే
 యానుజు | న్నరముఖసురార్చితు * స్థక్షణావల్లభు | న్నరహరిఁదలంచెద*
 న్నాంభితార్థాప్తికిన్॥ ౧౩౫॥ స్రగ్వీణీవృత్తము॥ నీరజాతేక్షణు * స్తేషసిం
 హాసను | న్నారదాదిస్తుతు * న్నట్పదశ్యామలు | న్నారకాపద్ధరు * న్నామ
 జేంద్రావను | న్నరహస్యంబున * స్థౌర్ధతుంజేసెదన్॥ ౧౩౬॥

ద్రుతప్రకృతికాంత బింద్వాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బిన్దుప్రపదన్తితంక్వచిత్రేచిత్॥

తే॥ కడుఁదృతీయచతుర్థవ* ర్గములఁగలుగు | సరశములుసమలిపులును*
 బరములైన | తఱినినాంతపదాంతద్రు * తంబుపొల్లఁ | బెటికియైనిత్యముగఁ
 బూర్ణ * బిందువగును॥ ౧౩౬॥ క॥ నన్నయసూత్రమునక్వచి | త్తన్నదొకటిఁ
 దక్కబొట్ల * కక్కరనియమం | బెన్నుటలేదాదికపుల్ | గొన్ని తెలుఁగులర
 నీతెలిసి * కొంటినివీనిన్॥ ౧౩౭॥ వ॥ అవియ్యెయ్యవియనినదృతీయవర్గస

రళంబునకు రాచమల్లువారిపష్టస్కంధములోఁ బ్రయోగము-చతుర్థవర్గసర
ళంబునకు రాఘవపాండవీయములో భారతార్థమునందుఁ బింగలి సూరప
రాజుప్రయోగము॥ టవర్గద్వితీయముననుఁదైశంకౌయపాఖ్యానములోఁగవి
సింగరన్నప్రయోగము॥క॥ డుంతీశుజైఁవనిసితి॥కంతువిశాలాక్షిదండ*కరు
జాహ్నవివై । కుంతపతిగుహునిలోలా । క్కుంతేవలుమితిభూవ*రుఁడుపా
డగనియె॥ వ॥ టవర్గచతుర్థంబునకధర్మణాచార్యులనిరాటపర్వమునందు॥
తే॥ ధాంధమితభేరికాధ్వోన * ముంధులీని॥నాదమునుమిన్నుముట్టన*నార
తంబుపెక్కుగంధర్వపతులున ల్లిక్కులండు । గాచుసౌగంధికంబుఁడే *
గలరెయిరులు ॥ వ ॥ తవర్గంబునందుద్వితీయవర్ణముసంస్కృతాంధ్రశబ్ద
దులందులేదుగానఁ బ్రయోగంబుగలుగనేరదు ॥ చతుర్థాక్షరంబునకుననం
తునిధందమునందు॥ తే॥ పేర్చిపొల్లనకారంబు * బిందువగుచు॥ మిఁదనున్న
ధకారంబు * నూఁదిప్రాస । బంధమగుఁగృష్ణుఁడుదయించి* సందరిత్రియం
తయును నిరుపద్రవం * బయ్యెననఁగ ॥౧౮౩॥ క॥ ముందరగజబమకారము
లొందిననాంతములతుదల * నుండుద్రుతములం । గ్రందుకొవికల్పంబున
బిందువులుగఁజేసికృతులఁ * బెట్టుదురొకచో॥ ౧౮౪॥ నీ॥ అంగజకేళి
దే*ల్చెంగోపకాంతలనగముహస్తంబున* న్లరిమదాల్చె । గెంజిభోజధరావ
రుంజముకడఁజేర్చెనరుఁజ్జోఁచెరణమున * న్జగమెఱుంగ । జాంబవంతునిగ
లిచెంబంటుతనముననటి కెఁజక్రంబున * న్బాణుపాణు । లమ్మకుండలములి
చ్చెమ్మహీనుఁడుఁజంపినాటభూతలమున * న్నఘవతరువు ॥ తే॥ గీ॥ దైవమా
త్రంబెదేవకీ* దేవిపట్టి । దేనదేవుఁడుశ్రీవాసు * దేవుఁడనఁగ । గజమంబులదా
పలఁగదియునట్టి । నాంతపదములకెల్లల * త్వంబులయ్యె॥౧౮౬॥

సమకారద్విత్యమైత్రులు.

తే॥ గీ॥ తమకుఁదాముద్విత్యంబులై * యమరునవియు । బిందువులుదా
పలనువెలు * గొందునవియు । నెక్కడోపయిపూర్వప్ర* యోగసరణి
ములుప్రాసంబులకునిల్చు * దమకుఁదాము ॥౧౮౭॥క॥ మిన్నేఱుపాదమున
ధా । తన్నాభినిగుసుమశరనె * దంగాంచిననీ । సాన్నిధ్యము దొరకుటకై
సన్నుతిసేయుదురునిన్ను * సనకాదులఁ ॥క॥ తమ్ములనుమల్లికాకుసు । మ
మ్ములమదువాదిపత్ర*మాలికలనుభక్తిమ్మరసంహారుపూజలు । సమ్మదమున
సలుపఁగలుగు * సకలార్థంబుల్ ॥౧౮౮॥

పదాంతనులుకారద్విత్వలోపములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమలుగపిద్వినుల్వోః॥

క॥ సమయునువికల్పకంబున । శమితదనుజ తమకుఁదాము * జడ్డలయి
పదాం । తముల వెలింగెడునులువ । ర్ణములనుప్రథమాక్షరములు * రాజీవా
త్మా ॥ ౧౪౯ ॥ తే॥ గీ॥ కన్నుమూసెనుగనుమూసె * జన్నదోయి । గబ్బిచ
నుదోయిమిన్నువాఁ * కమినువాఁశ । ముల్లునాఁటెనుములునాఁటెబల్లుగం
టి । తరుణిపలుగంటికల్లుముంతకలుముంత ॥ ౧౫౦ ॥

ద్రుతలోప సమాసములు ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥

తే॥ గీ॥ వనధితనయేశయయిపటు * వంటియనుచుఁ । బరపదవిశేష
ణము తేట * పఱుచుకొనుచుఁ । దొలుతటిపదంబుకొననుండు * ద్రుతముగు
డియు । సమసనమునందుఁజెందులో * పములుగృతుల॥క॥ కడపలిద్రుతము
నుగుడియును । బొడవడఁగినఁబయినిబరుష * ములుసరళములొఁ । జెడవుపె
ఱహల్లులెల్లను । సడలకప్రాణంబులెల్ల*సంధులుగాంచు॥ ౧౫౧ ॥ తే॥ జగ
తిజప్పనికూరకుఁ * జప్పగూర । చనునుజక్కనిచాయకుఁ * జక్కచాయ ।
హెచ్చుపచ్చనితోటకుఁ * బచ్చతోట । గరిమఁగమ్మనితావికిఁ * గమ్మదావి॥
౬॥ చల్లగాలితీయ * విల్లునాసరళస్థిః । రాక్షరములుతొల్లి * టల్లనిలుచుఁ । బం
వబాణజనక * పచ్చావునల్లావు । లనుచునచ్చులెల్ల * నదుకునిట్లు ॥ ౧౫౩ ॥

హేమాచార్యమతసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హేమోక్తేఃపరుషాణాంగసడదవాస్సృజ్యపదాద్దవ్యద్యే॥

క॥ సుమనస్తుతద్వంత్వసమా । సమునను హేమోక్తినిబర * శబ్దాది
యవ । ర్ణములగుపరుషాక్షరములు । తమరూపులువిడిచిగనడ * దవలగువరు
॥ ౧౫౪ ॥ ఆ॥ కనవుగట్టెలనఁగఁ * గాలుసేతులనంగ । నిక్కుడెక్కులి
డు * నేరఁడనఁగ । నొప్పుదప్పులనఁగ * నూరువల్లెలనంగ । జరుగునిట్లు
ద్వంత్వసమసనమున॥ ౧౫౫ ॥

ప్రథమాంతఃసడదవాదేశము.

శబ్దానుశాసన మూలసూత్రము.

హస్తాస్తోమస్యాస్తీతికరీమతంగజః కుజ్జరోవారణః కరీత్యమరః - కరిణి
హితం మోక్షణంకరిహితం - కరిహితేకరణః సాధనభూతః - తంకరిహి
తకరణం - అత్రకరణాధికరణమోరితి కరణార్థేల్యుట - నచస్యాత్పదంతస
పుం స్త్వంశంకనీయం - నారాయణాత్త్యాజాపుం స్త్వస్యాపిప్రసిద్ధేః । వి
ష్యంలోకాశ్రయత్వాల్లింగ న్యేతిజనపదాదిషుపూర్వై రభిహితత్వాత్ -
రాకిలపాండ్యరాశిన్ద్రౌ ద్యుమ్నా న్యోరాజన్ద్రగ స్త్వశాపవశాద్దత్తేన్ద్రౌ త
మాపన్నస్సక్ కదాచిత్త్రష్టావశాద్ద్యుగోదధిమధ్య త్రికూటాచలాగ్రవ
రుణోద్యానాంతరసరోవరం సమంభవ్య దేవలశాపాగతగ్రాహయాసిజా
హూహూగంధ ర్వేణగ్ర స్తఃప్రా క్తస జన్మతపోవి శేషవిజ్ఞానసంపన్నస్సక్
రమేశ్వరముద్దిశ్యస్తోత్రంచ శారవై కుంభవనస్థోవాసుదేవ స్తత్సమీపం ప్ర
ప్య మోక్షయామా సేతిసుప్రసిద్ధంభాగవతే ॥ కరుహసఖరుచిం కేజలే
హ స్తికరుహణ్యమౌభాజాని-కరుహణ్యమౌభా జాకరుహణాంనీరజానాంసఖ
హితః కరుహసఖస్సూర్యః అత్రరాజాహస్సఖభ్యష్ట వితిటచ్చ రిత్యయః -
రుహసఖస్య సూర్యస్యచిరవరుచిర్యస్యతంకించ యథాభాస్వాత్తమో
వర్తయన్లోకందీపయ త్యేనంవిష్ణురవ్యజ్ఞానరూపతమోనివర్తయన్లో
దీపకత్వాత్తస్యభాస్కరతేజోవ త్త్వంయుక్తం-యద్వా- కరుహణ్యత్పులా
ని - తేషామపిజలరుహత్వస్య వక్తుంశక్యత్వాత్ - కరుహణాముత్పలానా
సఖాహితః కరుహసఖశ్చంద్రః - కరుహసఖస్య భూషణమయచంద్రస్యచ
చిర్యస్యతం బాలభావే హరిఃపార్థజన్ద్రౌ కారభూషణధారణస్యకర్ణామృత
మూక్తత్వాత్ - యద్వా - సూర్యకోటిప్రతికాశం చంద్రకోటినమప్రభా
తిపద్మపురాణే భగవద్ధ్యానాంతరస్యసత్త్వాచ్చ - అస్మిన్న ర్థేకరుహసఖేతి
త్రబహువచనతయాసమాసోజ్ఞేయః-బహుత్వస్యత్రి త్యాదిసాధారణతా
త్ - అథవా - కరుహణీన్ద్రీపరాణి - తేషాం సఖాప్రాదయభూతా తుల
రూపిణీత్యర్థః - తాదృశీరుచిర్యస్యతం శై త్యంహియత్సా ప్రకృతేర్జలనే
త్యాదివద్భిన్నలింగానామపి విశేషణవిశేష్య భావస్సమ్పద్యతే ॥ ౩॥ గరు
ఖగరథం - గరుడోగరుత్మాన్గరుడ స్తార్థ్యిత్యమః - గరుడఇతిఖగఃప

గుడభగః గుడభగవీవరథోవాహనం యస్యతం - యద్వా-భేగచ్ఛన్తి
 రస్మితిభగాఇతి పృష్ట్యాత్యాభగశబ్దస్య దేవతావాచకత్వస్యాపివక్తుంశక్య
 త్వాత్ - గుడభగోగుడదేవః - సవీవరథోయస్యతం - అథవాగుడవ
 ఖగరథోవ్రామసంచారణపటురథోయస్యతం - కించ- ఖగస్సూర్యః-శ
 గార్కవిహంగాభగాఇత్యమరః - సూర్యశబ్దస్య శ్రేష్ఠవాచకత్వస్యాపివక్తుం
 శక్యత్వాత్ - గుడానాంపక్షిణాం శ్రేష్ఠః - గుడభగఃసవీవరథో యస్య
 తం || ౪ || ఖరఘనకరవి - ఖరఃఖరాసురః - ధేనుకవనవాసీ గర్దభాసురః-
 అథవా దుడకారణ్యా నివాసో రావణజ్ఞాతిః ఖరాసురఃసవీవఘనఃమేఘః-
 ఘనజీమూతముదిరేత్యమరః - కఃవాయుఃమారుతే వేధసిబ్రధ్నేపుంసిక
 త్యమరః - కానాంవాయూనాం - రవిః శ్రేష్ఠశ్చంద్రమా రుతఇతియావత్ -
 ఖరఘనస్యకరవిః - తంఖరసమానఖరాసురసప్రళయవాయుస్వరూపలక్ష్మిణ
 వత్సేభాగవతరామాయనాప్రసిద్ధిర్ద్రిష్టవ్యా || ౫ || ఖరతరకరగం - ఖరతరా
 స్తీక్షుతరాః - తిగ్మంతీక్షుంఖరం తద్వదిత్యమరః । కరాలంశవ్రాయస్యసః -
 ఖరతరకరస్సూర్యః - తంగచ్ఛతీతి - ఖరతరకరగః-తం-ధ్యేయస్సదాసవిత్పు
 నుజ్జాలమధ్యవస్తీతిధ్యానశ్లోకప్రసిద్ధత్వాత్-యద్వా-ఖరతరోదర్దురఃకరో
 యస్యసఃఖరతరకరః - కుంజరః సఇవగచ్ఛతీతిఖరతరకరగః-తంమత్తమాతం
 గవిక్రమమితి సామాయజేబాలకాండేవా ల్లికివచనప్రసిద్ధేః - నచాత్రవిక్ర
 మపదస్యపరాక్రమార్థసరతాశ్రయణీయా - తద్వాఘ్నినేతత్పదస్య క్ర
 ముపాదవిత్సేనా ఇత్యస్తాద్ధాతోర్గమనార్థకత్వస్యోక్తత్వాత్ || ౬ || గరళము
 ఖరిపుం-గరళంవిషంమునీయస్యసఃగరళముఖః - కాళీయఃతస్యరిపుః శత్రుః
 తంకాళీయమర్దనమిత్యర్థః - అత్రభగవాన్యమునాహదన్ధం కాళీయా
 ఘ్నిం మహూరగంశిక్షితవానితి పూర్వభాగవతప్రసిద్ధేః || ౭ || గరధరకర
 తం ధరతీతిధరః - ధ్యోధారణే ఇతిభాతుః - గరస్యకాలకూటస్యధరో
 గరధరిస్సదాశివః - సవీవగరధరకః - స్వార్థేకప్రత్యయఃతస్మిన్తంప్రీతిమం
 తంనారాయణప్రియమనంగ మదాపహరమిస్తోత్రాత్ - యద్వా - కశ
 బ్దస్య బ్రహ్మవాచకత్వాత్ - గరధరశ్చకశ్చగరధరకా- తయోఃరతంప్రీతి
 మంతం యదపినారాయణస్య సర్వసమత్వమేవవక్తవ్యం । తథాచతాకికసా

మ్యాత్పురాణప్రసిద్ధేశ్వరద్వదుక్తిరితిజ్ఞేయమ్ || అత్రనామీత్యధ్యాహా
రేణ తథావిధం గోపాలం నామీత్యర్థః - యద్వాగరధరకరతమిన్యత్ర
రేతిధరేతి కరతమితి పదత్రయంద్రష్టవ్యం - తథాచ - పేంగరవిపస్విపురు
షపటిష్ఠేతియావత్ - కేబ్రహ్మణిరతం ప్రీతిమంతం పూర్వోక్తవిధం దేవం
ధరహృదిభ్యాం స్వేత్యర్థః - అత్రకృష్ణస్యగరుడఖగరథమితివిశేషణద్వయ
సామర్థ్యాత్తద్భేదేనాస్యపాపరోధోభవిష్యతీతితథోక్తిరితిజ్ఞేయమ్ ||

శ్లో సప్తాత్మైకపాదంబై సగర్భమదనవిలసితవృత్తద్వయము ||

కరధృతకరుహాని - గరిహితకరణాన్ - గరుహస్థురుచిన్ - గరుడఖగరభూన్ ||

గర్భద్వితీయమదనవిలసితవృత్తము.

ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరగున్ * గరళముఖరిపున్ * గరధరకరతున్

శ్లో కొందఱుదీనినేజోడశలఘువృత్తమునందురు ||

చతుర్దశాత్మైకపాదంబై సగర్భప్రహరణకలితవృత్తము

కరధృతకరుహాని - గరిహితకరణాన్ | గరుహస్థురుచిన్ - గరుడఖగర
భూన్ | ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరగున్ | గరళముఖరిపున్ - గరధరకరతున్ ||

పంచదశాత్మైకపాదంబై సగర్భమణిగణనికరవృత్తము.

కరధృతకరుహాని - గరిహితకరణాన్ * గరుహస్థురుచిన్ - గరుడఖగరభూన్.
ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరగున్ * గరళముఖరిపున్ - గరుడఖగరభూన్ || ౧౮౨ ||

అష్టాత్మైకపాదంబై సయస్వమాత్రావృత్తద్వయము.

కరధృతకరుహాని - గరిహితకరణాని - గరుహస్థురుచిన్ * గరుడఖగరభూని ||

గర్భద్వితీయావ్యమాత్రావృత్తము.

ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరగున్ * గరళముఖరిపున్ * గరధరకరతున్ || ౧౮౩ ||

జోడశాత్మైకపాదంబై సగర్భమధురగతేరగడ.

కరధృతకరుహాని * గరిహితకరణాని * గరుహస్థురుచిన్ * గరుడఖగరభూని |

ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరగున్ * గరళముఖరిపున్ * గరధరకరతున్ ||

శ్లో కొందఱుదీనినేజోడశలఘువృత్తమునందురు ||

పంచదశాక్షరైకపాదంబైన గర్భద్విపదము.

కరదృతకరుహుని*గరిహితకరణున్ * గరుహసఖరుచిని*గరుడఖగరధున్ *
ఖరఘనకరవిన్*ఖరతరకరగున్*గరళముఖరిపుని*గరధరకరతున్ ॥ ౧౮౬

ద్వాత్రింశదక్షరైకపాదంబైన గర్భహారిణగతిరగడ.

కరదృతకరుహుని*గరిహితకరణుని*గరుహసఖరుచిని*గరుడఖగరధున్ |
ఖరఘనకరవిన్*ఖరతరకరతున్*గరళముఖరిపుని*గరధరకరతున్ ॥

గర్భప్రథమకందము.

కరదృతకరుహున్ గరిహిత | కరణున్ గరుహసఖరుచిని * గరుడఖ
గరధున్ | ఖరఘనకరవిన్ ఖరతర | కరతున్ గరుడముఖరిపుని*గరధరకరతున్ ॥

గర్భద్వితీయకందము.

గరధరకరతున్ గరదృత | కరుహున్ గరిహితకరణుని*గరుహసఖరుచిన్ | గ
రుడఖగరధుని ఖరఘన | కరవిన్ ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపున్ ॥

గర్భతృతీయకందము.

గరళముఖరిపున్ గరధర | కరతున్ గరదృతకరుహుని * గరిహితకరణున్*గరు
హసఖరుచిన్ గరుడఖ | గరధున్ ఖరఘన కరవిని * ఖరతరకరగున్ ॥

గర్భచతుర్థకందము.

ఖరతరకరగున్ గరళము | కరిపున్ గరధరకరతుని * గరదృతకరుహున్ | గ
రిహితకరణున్ గరుహస | ఖరుచిన్ గరుడఖగరధుని * ఖరఘనకరవిన్ ॥

గర్భపంచమకందము.

ఖరఘనకరిహిత ఖరతర | కరగున్ గరళముఖరిపుని * గరధరకరతున్ | గరదృ
తకరుహున్ గరిహిత | కరహున్ గరుహసఖరుచిని * గరుడఖగరధున్ ॥

గర్భషష్ఠకందము.

గరుడఖగరధున్ ఖరధర | కరవిన్ ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపున్ | గరధ
రకరతున్ గరదృత | కరుహున్ గరిహితకరణుని * గరుహసఖరుచిన్ ॥

గర్భసప్తమకందము.

కరుహసఖరుచిన్ గరుడఖ | గరధున్ ఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగున్ | గర
ళముఖరిపున్ గరధర | కరతున్ గరదృతకరుహుని*గరిహితకరణున్ ॥

గర్భాష్టమకందము.

కరహితకరణంగుహస | ఖరుచిగరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిన్ | ఖ
తరకరగుగరళము | ఖరిపుంగరధరకరతుని * గరధృతకరుహున్ ||

పదప్రకాశితకందము.

క॥ కామెపలినామపురిసు | త్రామసరోజాప్తకోటి * ధాముజలధర |
శ్యాముయనుసోముదనుజవిరామున్వ్రజస్త్రీమనోభిరాముందలతున్ ||

అశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్రభరద్వాజగోత్రకామెపల్లిపురమందిర
నందనంబన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ

వేంకటార్య తనగాభవ విద్యావిశేష సురాచార్య

కాకునూర్యప్పకవిపర్యవీరచితంబైన యాంధ్ర

శబ్దచింతామణి యను వ్యాకరణశాస్త్రం

బునందప్టాదశార్యావృత్తంబులు నష్ట

చత్వారింశ త్సూత్రంబులుం గల

సంధిపరిచ్ఛేదమును,

అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

